

รูปแบบที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัยในชุมชนคลองบางน้อยนอก
ตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

นางสาวจรรยาวิวัฒน์ ทวีสิทธิ์

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเคหะพัฒนาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาเคหการ ภาควิชาเคหการ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2551

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE HOUSING PATTERNS AND LIVING CONDITIONS OF BANGNOINOK
COMMUNITY, KRADANGNGA SUBDISTRICT BANG KHONTHI DISTRICT,
SAMUT SONGKHRAM PROVINCE

Miss Jarapiwan Thaweessit

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Housing Development Program in Housing

Department of Housing

Faculty of Architecture

Chulalongkorn University

Academic Year 2008

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

รูปแบบที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัยในชุมชนคลองบางน้อยนอก
ตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

โดย

นางสาวจรรยาวิวัฒน์ ทวีสิทธิ์

สาขาวิชา

เคหการ

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คุณทลทิพย์ พานิชภัคดี

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

รองศาสตราจารย์ ดร.ชวลิต นิตยะ

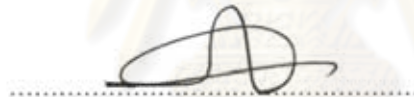
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารบัณฑิต

คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

(ศาสตราจารย์ ดร.บัณฑิต จุลาสัย)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี บุรณศิริ)

ศาสตราจารย์

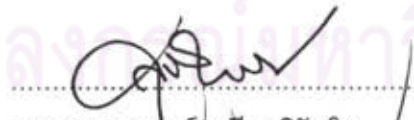
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คุณทลทิพย์ พานิชภัคดี)

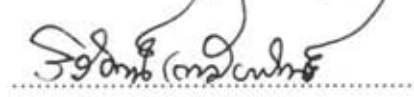
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

(รองศาสตราจารย์ ดร. ชวลิต นิตยะ)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ สุปรัชญา นีรัญโร)

กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.วิวัฒน์ เตมียภัณฑ์)

จากรากิวันท์ ทวีสิทธิ์ : รูปแบบที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัยในชุมชนคลองบางน้อยนอก ตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม. (THE HOUSING PATTERNS AND LIVING CONDITIONS OF BANGNOINOK COMMUNITY, KRADANGNGA SUBDISTRICT, BANG KHONTHI DISTRICT, SAMUT SONGKHRAM PROVINCE) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : ผศ.ดร.กฤษณาทิพย์ พานิชภัคดี, อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม : รศ.ดร.ชวลิต นิตยยะ, 148 หน้า.

ที่อยู่อาศัยนอกจากเป็นปัจจัยสี่ของมนุษย์แล้ว ยังเป็นเครื่องสะท้อนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมทำให้เกิดเป็นรูปแบบที่อยู่อาศัยที่แตกต่างกันออกไปแต่ละท้องถิ่น ชุมชนคลองบางน้อยเป็นชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานมานาน มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงจากการใช้เส้นการคมนาคมทางน้ำมาเป็นทางบก ส่งผลให้การอยู่อาศัยเปลี่ยนแปลงไป การศึกษาจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ ระหว่างรูปแบบที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัย โดยการสำรวจที่อยู่อาศัยในพื้นที่จำนวน 25 ตัวอย่าง ทำการกรรสัมภาษณ์ผู้อยู่อาศัย และศึกษาการใช้พื้นที่ภายในหน่วยพักอาศัย

ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบที่อยู่อาศัยมีทั้งหมด 7 ประเภท คือ 1. เรือนไทย เป็นเรือนไทยภาคกลาง ที่มีเอกลักษณ์ มีแบบแผนการสร้างตามประเพณี มีพื้นที่นอกประสงค์เป็นหลัก ปัจจุบันผู้อยู่อาศัยมีขนาดครัวเรือนเล็กลง เปลี่ยนจากอาชีพการทำสวนเป็นการประกอบอาชีพที่มีรายได้ประจำเป็นหลัก 2. เรือนแถว มีลักษณะเป็นเรือนแถวไม้ชั้นเดียวหรือสองชั้น มีด้านสกัดกว้างประมาณ 3-5 เมตร ตั้งอยู่ริมน้ำ มีความลึกประมาณ 20-30 เมตร ด้านหลังบ้านเป็นพื้นที่สวนหรือติดกับเส้นทางคมนาคมทางบก ผู้อยู่อาศัยในอดีตส่วนใหญ่เป็นครอบครัวขยายเชื้อสายจีน ประกอบอาชีพค้าขายเป็นหลัก ปัจจุบันจำนวนผู้อยู่อาศัยน้อยลง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างอิสระ 3. เรือนพื้นดินดั้งเดิม เป็นเรือนไม้ชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง มีพื้นที่การใช้งานครบถ้วนโดยมีการสร้างห้องน้ำเพิ่มขึ้นภายหลังก่อสร้างลักษณะครัวเรือนเป็นครอบครัวขยายประกอบอาชีพรับจ้างเป็นหลัก มี 2 ลักษณะคือที่ เรือนยกพื้นสูงตั้งอยู่ริมน้ำและเรือนยกพื้นสูงตั้งอยู่บนบก พื้นที่ชั้นล่างสามารถใช้สอยได้ 4. เรือนพื้นดินใหม่ เป็นเรือนขนาดเล็ก มีพื้นที่ใช้สอยภายในขนาดกะทัดรัดแต่รองรับการใช้งานได้ครบถ้วน สร้างด้วยวัสดุสมัยใหม่ราคาถูกและกระบวนการก่อสร้างแบบง่าย มีชั้นเดียวหรือสองชั้น ผู้อยู่อาศัยเป็นครอบครัวเดี่ยวมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนน้อย ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปและมีรายได้ค่อนข้างน้อย 5. เรือนประยุกต์แบบดั้งเดิม เป็นเรือนที่สร้างใหม่ด้วยการนำเรือนเก่าทั้งที่เป็นเรือนแถว เรือนแพ หรือเรือนพื้นดิน นำมายกขึ้นเป็นชั้นสองของตัวบ้านแล้วก่อสร้างขึ้นสูงโดยใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กและก่ออิฐฉาบปูน มีการแบ่งพื้นที่เป็นสัดส่วนและมีส่วนเปิดล้อมมากขึ้น ก่อสร้างด้วยวัสดุสมัยใหม่ที่หาซื้อได้ในท้องถิ่น ผู้อยู่อาศัยมีลักษณะครอบครัวหลากหลาย ทั้งที่เป็นครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในภาคเอกชน มีฐานะค่อนข้างดี 6. เรือนประยุกต์ใหม่ เป็นเรือนที่สร้างด้วยวัสดุสมัยใหม่ มีรูปแบบภายนอกที่เลียนแบบลักษณะเรือนไทยหรือนำองค์ประกอบของเรือนไทยมาตกแต่ง ใช้วัสดุและการก่อสร้างสมัยใหม่ มีจำนวนผู้อยู่อาศัยน้อยที่มีฐานะดีมาก 7. อาคารพักอาศัยสมัยใหม่ มีทั้งเรือนชั้นเดียวและสองชั้น สร้างด้วยโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก มีรูปทรงแบบอาคารตะวันตก สร้างด้วยวัสดุและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ตามแนวถนน มีการแบ่งซอยพื้นที่ภายในเพื่อเป็นพื้นที่ส่วนตัวชัดเจน ผู้อยู่อาศัยเป็นครอบครัวเดี่ยวที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวน้อย มีการประกอบอาชีพที่หลากหลาย

รูปแบบที่อยู่อาศัยที่พบ มีทั้งรูปแบบที่มีเอกลักษณ์ท้องถิ่นไปจนถึงรูปแบบสมัยใหม่ เรือนดั้งเดิมในพื้นที่ปัจจุบันมีสภาพทรุดโทรมขาดการบำรุงรักษา ในขณะที่อาคารพักอาศัยสมัยใหม่มีลักษณะรูปแบบและการใช้พื้นที่ที่ไม่สอดคล้องกับภูมิประเทศ วิถีชีวิต วัฒนธรรม และลักษณะการอยู่อาศัยแบบครอบครัวไทย ดังนั้นคนในชุมชนควรให้ความสนใจและอนุรักษ์ที่อยู่อาศัยแบบดั้งเดิม ภาครัฐควรให้การส่งเสริมและสร้างความเข้าใจให้กับประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้ได้ตระหนักถึงคุณค่าของที่อยู่อาศัย นอกจากนั้น ควรจะมีการกำหนดแนวทางในการก่อสร้างที่อยู่อาศัยใหม่หรือซ่อมแซมที่อยู่อาศัยเดิมให้มีความสอดคล้องกับภูมิประเทศ ภูมิอากาศ วัสดุในท้องถิ่น ตลอดจนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น อันจะนำไปสู่การอยู่อาศัยแบบยั่งยืนในชุมชน

ภาควิชา.....เคนการ.....ลายมือชื่อนิสิต.....
สาขาวิชา.....เคนการ.....ลายมือชื่ออ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก .....
ปีการศึกษา.....2551.....ลายมือชื่ออ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม.....

5074107125 : MAJOR HOUSING

KEYWORDS : HOUSING PATTERNS / LIVING CONDITIONS / BANG NOI / KRADANGNGA
SUBDISTRICT / SAMUT SONGKHRAM

JARAPIWAN THAWEESIT: THE HOUSING PATTERNS AND LIVING CONDITIONS
OF BANGNOINOK COMMUNITY KRADANGNGA SUBDISTRICT, BANG KHONTHI
DISTRICT, SAMUT SONGKHRAM PROVINCE. THESIS PRINCIPAL ADVISOR: ASST.PROF.
KUNDOLDIBYA PANITCHPAKDI, Ph.D., THESIS CO-ADVISOR: ASSOC.PROF. CHAWALIT
NITAYA, Ph.D., 148 pp.

Housing not only is one of a human being's four basic needs but it also reflects the lifestyles and cultures which initiate different housing patterns in different regions. Bangnoinok Community is a long-established community with unique lifestyles and culture. However, there was a change in its main mode of transport, from water to land, affecting the residents' living conditions. Therefore, this study aims to examine the relationship between the housing patterns and the living conditions. The samples were twenty-five residential units in the area. Data were collected by interviews with residents and through investigation into their space utilization.

The results indicated seven types of housing patterns. The first one was the central Thai style houses built according to Thai traditions with most of the areas serving multi-functional purposes. Currently, these houses accommodate a small number of residents, who had changed from agricultural to full-time jobs. The second type was the wooden one- or two-storey townhouses. These had a width of three to five meters and were located by rivers which were twenty- to thirty-meters deep. The back parts of the houses were plantation areas or land transport routes. In the past, the residents were extended Chinese families working as merchants. At present, the household size was smaller with the majority of members doing work as it came in. The third type was the one-storey traditional local houses with heightened basement spaces. These could serve all use purposes, although restrooms were later constructed. The residents were extended families who did work as it came in. The local houses could be further classified into two types, those constructed over rivers and those built on land, of which the basement spaces served functional purposes. The fourth type was the small one- or two-storey modern local houses. Although compact, these supported all use purposes. They also featured inexpensive modern construction materials and simple building processes. The residents were nuclear families who did work as it came in and earning a relatively low income. The fifth type was the adapted conventional houses built from the existing houses (townhouses, raft houses, or traditional local houses), lifted to form the second storey. The first storey was constructed with concrete and iron structures, bricks, and cement. The construction also involved modern materials which could be purchased locally. These houses had better area division and more closed areas. The residents were both extended and nuclear families, the majority of whom were working in the private sector and relatively financially stable. The sixth type was the adapted modern houses built with modern materials and technology. The exterior of these houses replicated modern Thai style houses or were decorated with parts from Thai style houses. This type accommodated a small number of household members who were very wealthy. The last type was the modern western style houses, the majority of which were located along streets. These one- or two-storey houses were built with concrete and iron structures and modern technology. The interior of these houses was clearly divided in order to serve private use. The residents were nuclear families with a small number of members and various types of jobs.

It was also found that the traditional local houses in the community were dilapidated and lacked upkeep, whereas the modern western style houses did not fit the local landscape, culture and lifestyles as well as Thai families' living conditions. Thus, the residents should pay attention to preserving the local houses, while the public sector should make the residents aware of the values of these houses. In addition, guidelines should be determined for constructing new houses or renovating the existing ones in order to make them appropriate for the community's landscape, weather, local materials, lifestyles, and cultures. All this will hopefully lead to sustainable living patterns within the community.

Department : : HOUSING ..... Student's Signature : *Amriton*
Field of Study : : HOUSING ..... Principal Advisor's Signature : *K. Panitchpakdi*
Academic Year : : 2008 ..... Co-Advisor's Signature : *[Signature]*

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ก็เพราะอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผศ.ดร.กฤษณชาติพิทย พานิชักดิ์ ที่คอยเอาใจใส่ ดูแล แนะนำ ให้ความรู้ทั้งทางวิชาการและการดำเนินชีวิต ขอขอบพระคุณ รศ.ดร.ชวลิต นิตยะ ที่คอยจุดประกายและสร้างแรงบันดาลใจใหม่ๆในการศึกษา อาจารย์ในภาควิชาเคหกรรมทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาในแขนงนี้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในอนาคต

ขอขอบพระคุณ อ.วิวัฒน์ เตมียภรณ์, อ.ปรีดี บุรณศิริ, อ.ทวี สีนุญเรือง, อ.สุพินดา ตั้งรุ่งเรืองอยู่ที่คอยแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ อาจารย์ทุกท่านที่สั่งสอนและให้วิชาการความรู้ตั้งแต่อนุบาลศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และคณาจารย์ที่คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ขอขอบพระคุณ รศ.ต่อพงศ์ ยมมมาศ ที่มอบทุนการศึกษาให้ได้มาเรียนวิชาการในมหาวิทยาลัยอันเป็นเลิศทางด้านวิชาการ เพื่อนำไปพัฒนาท้องถิ่นและประเทศชาติในอนาคต

พี่น้องๆชาวเคหกรรม ตลอดจนพี่น้องเจ้าหน้าที่ทุกคนที่ดูแลในทุกๆเรื่องประหนึ่งคนในครอบครัวเดียวกัน เพื่อนร่วมรุ่นที่คอยให้กำลังใจและช่วยเหลือกัน

ที่สำคัญชาวจังหวัดสมุทรสงคราม โดยเฉพาะชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณริมคลองบางน้อยนอกและในตำบลกระดังงา ที่ได้เสียสละเวลาให้ข้อมูลและให้ความกรุณาช่วยเหลือในด้านต่างๆ

สุดท้ายขอขอบพระคุณครอบครัวของผู้เขียนเองที่เป็นผู้มอบต้นทุนในชีวิตทุกอย่าง ทั้งชีวิต การศึกษา ความรักและเป็นกำลังใจที่สำคัญในการฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ

หากมีข้อผิดพลาดประการใดในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฎ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฏ
สารบัญรูป.....	ฐ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์.....	2
1.3 ขอบเขตงานวิจัย	2
1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	8
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	10
บทที่ 2 แนวความคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	11
2.1 ทฤษฎีการตั้งถิ่นฐานมนุษย์	11
2.1.1 นิยามของการตั้งถิ่นฐาน.....	11
2.1.2 การตั้งถิ่นฐานตามแนวเส้นทางคมนาคม.....	11
2.1.3 การตั้งถิ่นฐานบริเวณริมฝั่งแม่น้ำ.....	12
2.1.4 ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิศาสตร์และการอยู่อาศัย.....	14
2.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	15
2.2.1 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	15
2.2.2 สาขาของภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	15
2.2.3 ภูมิปัญญาสร้างสรรค์ในเรื่องพักอาศัยที่เป็นเรือนพื้นบ้าน.....	18
2.2.4 สถาปัตยกรรมจากภูมิปัญญา.....	19
2.3 ทฤษฎีพฤติกรรมมนุษย์	22
2.3.1 วิถีชีวิต.....	22
2.3.2 ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ.....	23

	หน้า
2.3.3 การมีอาณาเขตครอบครองของมนุษย์.....	23
2.3.4 พฤติกรรมที่เว้นว่างส่วนบุคคล.....	24
2.4 ทฤษฎีบ้านเรือนไทยภาคกลาง.....	24
2.4.1 การศึกษารูปแบบเรือนไทยภาคกลาง.....	25
2.4.2 องค์ประกอบของเรือน.....	32
2.4.3 พัฒนาการของรูปแบบเรือน.....	33
2.4.4 การอยู่อาศัยและประเพณี.....	34
2.4.5 ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคกลางและอื่นๆ.....	34
2.5 ทฤษฎีบ้านพื้นถิ่น.....	38
2.5.1 ค่านิยมของบ้านพื้นถิ่น.....	38
2.5.2 รูปแบบต่างๆของบ้านพื้นถิ่น.....	38
2.6 สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น –บ้านชาวสวน.....	40
2.6.1 ชาวสวนดั้งเดิม.....	41
2.6.2 ชาวสวนดั้งเดิมทำน้ำตาลมะพร้าวเป็นอาชีพเสริม.....	41
2.6.3 ชาวสวนผสมชาวนา.....	45
2.6.4 ชาวสวนใหม่.....	48
2.6.5 ชาวสวนชาวจีน.....	50
2.7 เรือนเครื่องผูก - เรือนเครื่องสับ.....	51
2.8 ปัจจัยที่กำหนดลักษณะที่อยู่อาศัย.....	52
2.9 การพัฒนาที่ยั่งยืน.....	52
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	54
3.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	54
3.2 กำหนดปัญหา และคำถามในการวิจัย.....	54
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	55
3.3.1 การศึกษารูปแบบทางกายภาพของที่อยู่อาศัยในชุมชนบางน้อยนอก.....	55
3.3.2 การศึกษารูปแบบในการดำเนินชีวิตและการอยู่อาศัยภายในบ้านแต่ละรูปแบบ.....	55
3.4 การเก็บข้อมูล.....	55
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	56
3.5.1 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษา.....	56
3.5.2 การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบที่อยู่อาศัยและลักษณะการอยู่อาศัย.....	56
3.6 ข้อจำกัดในการวิจัย.....	57

บทที่ 4 รูปแบบที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัยในชุมชนคลองบางน้อยนอก ต.กระดังงา.....	59
4.1 ภาพรวมของที่อยู่อาศัยริมคลองบางน้อย.....	59
4.1.1 ประวัติศาสตร์คลองบางน้อย.....	59
4.1.2 ลักษณะทั่วไปในปัจจุบัน.....	59
4.1.3 ที่อยู่อาศัยภาพรวมในชุมชนบางน้อย.....	64
4.2 รูปแบบที่อยู่อาศัยที่ทำการสำรวจ.....	67
4.2.1 เรือนไทย.....	68
4.2.2 เรือนแถว.....	76
4.2.3 เรือนประยุกต์.....	86
4.2.4 เรือนพื้นดิน.....	96
4.2.5 อาคารพักอาศัยสมัยใหม่.....	104
บทที่ 5 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบที่อยู่อาศัยและลักษณะการอยู่อาศัย.....	114
5.1 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบที่อยู่อาศัยและลักษณะการอยู่อาศัย.....	115
5.1.1 อายุของเรือนพักอาศัยรูปแบบต่างๆ.....	115
5.1.2 วิเคราะห์รูปแบบทางกายภาพของที่อยู่อาศัย.....	117
1) วัสดุที่พบในที่อยู่อาศัยรูปแบบต่างๆ.....	117
2) รูปแบบเรือนไทย.....	118
3) รูปแบบเรือนแถว.....	118
4) รูปแบบเรือนพื้นดินดั้งเดิม.....	118
5) รูปแบบเรือนพื้นดินใหม่.....	118
6) รูปแบบเรือนประยุกต์ดั้งเดิม.....	118
7) รูปแบบเรือนประยุกต์ใหม่.....	119
8) รูปแบบอาคารพักอาศัยสมัยใหม่.....	119
5.1.3 การตั้งถิ่นฐานของที่อยู่อาศัยรูปแบบต่างๆ.....	119
5.1.4 กรรมสิทธิ์การถือครองที่อยู่อาศัยรูปแบบต่างๆ.....	120
5.1.5 จำนวนสมาชิกกับที่อยู่อาศัย.....	121
5.1.6 ขนาดพื้นที่ใช้สอยในที่พักอาศัยรูปแบบต่างๆ.....	122
5.1.7 การใช้พื้นที่และลักษณะการอยู่อาศัย.....	123
5.1.8 รูปแบบที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัยสัมพันธ์กับอาชีพ.....	125
5.1.9 ข้อค้นพบลักษณะทางกายภาพที่เป็นผลมาจากปัจจัยต่างๆ.....	126
1) การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของครัวเรือน.....	126
2) รูปแบบการก่อสร้างและการซ่อมแซมบ้าน.....	127

	หน้า
3) สภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ได้รับผลจากที่อยู่อาศัย.....	127
- การเปลี่ยนแปลงการเข้าถึงพื้นที่เรือนพักอาศัยในชุมชน.....	127
- ความสัมพันธ์ระหว่างที่ว่างของแต่ละครัวเรือน.....	129
- การสร้างขอบเขตเพื่อพื้นที่ส่วนตัว.....	130
- การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ส่วนกลางอันเป็นตัวเชื่อมระหว่างเรือนพักอาศัย.....	131
- ด้านความสัมพันธ์กันในชุมชน.....	131
5.1.10 ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย.....	132
1) ปัญหาด้านที่อยู่อาศัยแต่ละรูปแบบ.....	133
บทที่ 6 สรุปและเสนอแนะ.....	135
6.1 บทสรุป.....	135
6.2 ข้อเสนอแนะ.....	136
6.2.1 ข้อเสนอแนะด้านการพัฒนา.....	136
6.2.2 ข้อเสนอแนะด้านการศึกษาวิจัย.....	139
รายการอ้างอิง	140
ภาคผนวก	142
ภาคผนวก ก	143
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	148

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1.1	แสดงพื้นที่ จำนวนประชากรและจำนวนครัวเรือนในพื้นที่..... 7
ตารางที่ 1.2	แสดงรูปแบบและจำนวนที่อยู่อาศัยของแต่ละประเภทในชุมชนบางน้อยนอก..... 7
ตารางที่ 1.3	แสดงแสดงกรอบระยะเวลาการดำเนินการวิจัย..... 8
ตารางที่ 3.1	แสดงกรอบความคิดในการศึกษา..... 54
ตารางที่ 4.1	แสดงจำนวนประชากรในเทศบาลตำบลกระดังงา..... 61
ตารางที่ 4.2	แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตเทศบาล..... 61
ตารางที่ 4.3	แสดงจำนวนสถานศึกษาในตำบลกระดังงา..... 63
ตารางที่ 5.1	สรุปวัสดุที่ใช้ก่อสร้างที่อยู่อาศัยในพื้นที่..... 117
ตารางที่ 5.2	แสดงขนาดพื้นที่ใช้สอยในที่พักอาศัยรูปแบบต่างๆ..... 122
ตารางที่ 5.3	แสดงอาชีพของประชาชนในที่พักอาศัยรูปแบบต่างๆ..... 126

 ศูนย์วิทยพัทยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแผนภูมิ

	หน้า
แผนภูมิที่ 3.1	แสดงกระบวนการศึกษาข้อมูล..... 56
แผนภูมิที่ 3.2	แสดงแผนการดำเนินงานวิจัย..... 58
แผนภูมิที่ 4.1	แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยอยู่น้ำแข็ง..... 70
แผนภูมิที่ 4.2	แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยขอ.ประภา..... 71
แผนภูมิที่ 4.3	แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณพี่ระชาติ..... 73
แผนภูมิที่ 4.4	แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณสุวรรณา..... 74
แผนภูมิที่ 4.5	แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยขอ.เป็ร้อง..... 76
แผนภูมิที่ 4.6	แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-ร้านกัญญาภรณ์..... 79
แผนภูมิที่ 4.7	แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยป่าอัมพร..... 81
แผนภูมิที่ 4.8	แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณบุญช่วย..... 83
แผนภูมิที่ 4.9	แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณสถาพร..... 84
แผนภูมิที่ 4.10	แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณรัชนี้..... 86
แผนภูมิที่ 4.11	แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณสมมาตร ควรรหาเวช..... 88
แผนภูมิที่ 5.12	แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณสมมาตร ภูมรา..... 90
แผนภูมิที่ 4.13	แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณสุภาภรณ์..... 92
แผนภูมิที่ 4.14	แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณวิชัย เปลี้นสมัย..... 94
แผนภูมิที่ 4.15	แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณโชคชัย สวัสดิผล..... 95
แผนภูมิที่ 4.16	แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยกนต์ แก้วนิล..... 97
แผนภูมิที่ 4.17	แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณไพศาล สุดประเสริฐ..... 99
แผนภูมิที่ 4.18	แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณยายทองคำ..... 101
แผนภูมิที่ 4.19	แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณยายสมพงษ์..... 102
แผนภูมิที่ 4.20	แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณโสภา..... 104
แผนภูมิที่ 4.21	แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-อาคารพักอาศัยคุณปรานี..... 106
แผนภูมิที่ 4.22	แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-อาคารพักอาศัยคุณสมหมาย..... 108
แผนภูมิที่ 4.23	แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-อาคารพักอาศัยป่าบุญรอด..... 110
แผนภูมิที่ 4.24	แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-อาคารพักอาศัยพจจินดาโฮมสเตย์..... 112
แผนภูมิที่ 4.25	แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-อาคารพักอาศัยคุณชนาบดี..... 113
แผนภูมิที่ 5.1	แสดงการเปรียบเทียบขนาดพื้นที่ใช้สอยในเรือนพักอาศัยรูปแบบต่างๆ..... 121
แผนภูมิที่ 5.2	แสดงการเรียงลำดับขนาดพื้นที่ใช้สอยของเรือนพักอาศัยรูปแบบต่างๆจากมากไปน้อย..... 122
แผนภูมิที่ 5.3	แสดงจำนวนผู้อยู่อาศัยของเรือนพักอาศัยรูปแบบต่างๆ..... 123

สารบัญรูป

	หน้า
รูปที่ 1.1 แสดงตำแหน่งที่ตั้งในประเทศไทย	2
รูปที่ 1.2 แสดงอาณาเขตจังหวัดสมุทรสงคราม.....	2
รูปที่ 1.3 แสดงลักษณะที่อยู่อาศัยแบบพื้นถิ่น.....	3
รูปที่ 1.4 แสดงลักษณะที่อยู่อาศัยแบบโครงการจัดสรร.....	4
รูปที่ 1.5 แสดงลักษณะที่อยู่อาศัยแบบบ้านริมน้ำ.....	4
รูปที่ 1.6 แสดงลักษณะที่อยู่อาศัยแบบบ้านสมัยใหม่.....	5
รูปที่ 1.7 แสดงบ้านพักข้าราชการ.....	5
รูปที่ 1.8 แสดงภูมิทัศน์.....	5
รูปที่ 1.9 แสดงที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อย-ใช้แรงงาน.....	6
รูปที่ 1.10 แสดงที่ตั้งของชุมชนจะศึกษา.....	6
รูปที่ 1.11 แสดงพื้นที่ศึกษา.....	7
รูปที่ 1.12 แสดงตัวอย่างการแบ่งประเภทอาคาร.....	7
รูปที่ 2.1 แสดงการตั้งถิ่นฐานในลักษณะต่างๆ.....	13
รูปที่ 2.2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม.....	14
รูปที่ 2.3 แสดงองค์ประกอบในชุมชนท้องถิ่น.....	20
รูปที่ 2.4 แสดงเรือนไทยสมัยอยุธยาตั้งอยู่ริมน้ำหน้าวัดสามวิหาร.....	25
รูปที่ 2.5 แสดงบ้านเรือนแพอยุธยา.....	28
รูปที่ 2.6 แสดงเรือนไทยภาคกลาง.....	31
รูปที่ 2.7 แสดงเรือนไทยภาคกลาง ขนาดธรรมดา.....	31
รูปที่ 2.8 แสดงเรือนไทยภาคกลาง ขนาดใหญ่.....	31
รูปที่ 2.9 แสดงคุ่มขุนแผน อยุธยา.....	32
รูปที่ 2.10 แสดงรูปแบบเรือนไทยภาคกลาง แสดงแบบผังพื้นและลักษณะของเรือน.....	35
รูปที่ 2.11 แสดงเรือนทับขวัญ พระราชวังสนามจันทร์ จ.นครปฐม และรายละเอียดของเรือน.....	35
รูปที่ 2.12 แสดงเรือนต้น จ.พระนครศรีอยุธยา และรายละเอียดของเรือน เรือนไทยเดิม.....	36
รูปที่ 2.13 แสดงการตั้งถิ่นฐานชาวสวน.....	43
รูปที่ 2.14 แสดงผังบริเวณบ้านชาวสวนดั้งเดิม.....	44
รูปที่ 2.15 แสดงผังบริเวณบ้านชาวสวนดั้งเดิมที่ทำน้ำตาลมะพร้าวเป็นอาชีพเสริม.....	45
รูปที่ 2.16 แสดงผังบริเวณบ้านชาวสวนผสมชาวนา.....	46
รูปที่ 2.17 แสดงผังบริเวณบ้านชาวสวนผสมชาวนา.....	47
รูปที่ 2.18 แสดงผังบริเวณบ้านชาวสวนใหม่.....	49
รูปที่ 2.19 แสดงผังบริเวณบ้านชาวสวนคนจีน.....	50

รูปที่ 2.20	แสดงลักษณะทั่วไปของเรือนเครื่องผูก.....	51
รูปที่ 2.21	แสดงรูปตัดตามขวางของเรือนเครื่องผูก.....	51
รูปที่ 2.22	แสดงการจัดพื้นที่ภายในตัวเรือน.....	51
รูปที่ 2.23	แสดงลักษณะการผูกมัดด้วยหวาย.....	51
รูปที่ 2.24	แสดงรูปตัด.....	51
รูปที่ 2.25	แสดงองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อระบบการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	53
รูปที่ 4.1	แสดงที่ตั้งพื้นที่ศึกษาชุมชนบางน้อยนอก ในตำบลกระดังงา.....	60
รูปที่ 4.2	แสดงเรือนแถวริมน้ำที่พบมากได้บริเวณที่เป็นทางแยก.....	65
รูปที่ 4.3	แสดงเรือนพื้นถิ่นริมน้ำที่มีศาลาท่าน้ำ.....	65
รูปที่ 4.4	แสดงเรือนพักอาศัยที่มีองค์ประกอบเฉพาะของบริเวณนี้.....	65
รูปที่ 4.5	แสดงเรือนรูปแบบดั้งเดิมที่หลงเหลือ.....	65
รูปที่ 4.6	แสดงเรือนพักอาศัยที่มีลักษณะกึ่งรูปแบบใหม่ - ใหม่.....	66
รูปที่ 4.7	แสดงเรือนพักอาศัยที่ทำด้วยวัสดุใหม่ บางหลังประกอบกิจการโฮมสเตย์.....	66
รูปที่ 4.8	แสดงเรือนที่ปล่อยทิ้งร้าง.....	66
รูปที่ 4.9	แสดงตำแหน่งที่ตั้งของที่อยู่อาศัยที่ทำการสำรวจ.....	67
รูปที่ 4.10	แสดงที่อยู่อาศัยที่ทำการสำรวจ.....	67
รูปที่ 4.11	แสดงลักษณะรูปแบบเรือนไทยในพื้นที่.....	68
รูปที่ 4.12	แสดงเรือนพักอาศัยคู่น้ำเฮง.....	68
รูปที่ 4.13	แสดงผังการใช้งานและรูปสถาปัตยกรรมในทั่วไปบ้านคู่น้ำเฮง.....	69
รูปที่ 4.14	แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคู่น้ำเฮง.....	69
รูปที่ 4.15	แสดงองค์ประกอบในเรือนพักอาศัยคู่น้ำเฮง.....	70
รูปที่ 4.16	แสดงเรือนพักอาศัยอ.ประภา.....	70
รูปที่ 4.17	แสดงผังการใช้งานและรูปสถาปัตยกรรมในทั่วไปบ้านอ.ประภา.....	71
รูปที่ 4.18	แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยอ.ประภา.....	71
รูปที่ 4.19	แสดงองค์ประกอบในเรือนพักอาศัยอ.ประภา.....	71
รูปที่ 4.20	แสดงเรือนพักอาศัยคุณพีระชาติ ตั้งอยู่ริมคลองบางน้อย.....	72
รูปที่ 4.21	แสดงผังการใช้งานและรูปสถาปัตยกรรมในทั่วไปบ้านคุณพีระชาติ.....	72
รูปที่ 4.22	แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณพีระชาติ.....	73
รูปที่ 4.23	แสดงเรือนพักอาศัยคุณสุวรรณา.....	73
รูปที่ 4.24	แสดงผังการใช้งานและรูปสถาปัตยกรรมในทั่วไปบ้านคุณสุวรรณา.....	74
รูปที่ 4.25	แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณสุวรรณา.....	74
รูปที่ 4.26	แสดงเรือนพักอาศัยอ.เป็รื่อง.....	75
รูปที่ 4.27	แสดงผังการใช้งานและรูปสถาปัตยกรรมในทั่วไปเรือนพักอาศัย อ.เป็รื่อง.....	75

รูปที่ 4.28	แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยอ.เป็ร้อง.....	76
รูปที่ 4.29	แสดงองค์ประกอบในเรือนพักอาศัยอ.เป็ร้อง.....	76
รูปที่ 4.30	แสดงลักษณะรูปแบบเรือนแถวในพื้นที่.....	77
รูปที่ 4.31	แสดงเรือนพักอาศัยคุณเรณู ตั้งอยู่ปากคลองบางน้อยนอก.....	77
รูปที่ 4.32	แสดงผังการใช้งานและรูปสถาปัตยกรรมในทั่วไปชั้น 1 บ้านคุณเรณู.....	78
รูปที่ 4.33	แสดงผังการใช้งานและรูปสถาปัตยกรรมในทั่วไป ชั้น 2 บ้านคุณเรณู.....	78
รูปที่ 4.34	แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-ร้านกัญญาภรณ์.....	78
รูปที่ 4.35	แสดงเรือนแถวคุณอัมพร.....	79
รูปที่ 4.36	แสดงผังการใช้งานและรูปสถาปัตยกรรมในทั่วไปเรือนพักอาศัยป่าอัมพร.....	80
รูปที่ 4.37	แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยป่าอัมพร.....	80
รูปที่ 4.38	แสดงองค์ประกอบในเรือนพักอาศัยคุณป่าอัมพร.....	81
รูปที่ 4.39	แสดงเรือนแถวคุณบุญช่วย ตั้งอยู่ริมแม่น้ำแม่กลอง.....	81
รูปที่ 4.40	แสดงผังการใช้งานและรูปสถาปัตยกรรมในทั่วไปเรือนพักอาศัยคุณบุญช่วย.....	82
รูปที่ 4.41	แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณบุญช่วย.....	82
รูปที่ 4.42	แสดงเรือนพักอาศัยคุณสถาพร.....	83
รูปที่ 4.43	แสดงผังการใช้งานและรูปสถาปัตยกรรมในทั่วไปบ้านคุณสถาพร.....	84
รูปที่ 4.44	แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-บ้านคุณสถาพร.....	84
รูปที่ 4.45	แสดงเรือนพักอาศัยคุณรัชนี้.....	85
รูปที่ 4.46	แสดงผังการใช้งานและรูปสถาปัตยกรรมในทั่วไปบ้านคุณรัชนี้.....	85
รูปที่ 4.47	แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-บ้านคุณรัชนี้.....	86
รูปที่ 4.48	แสดงรูปแบบเรือนประยุกต์ดั้งเดิมในพื้นที่.....	87
รูปที่ 4.49	แสดงอาคารพักอาศัยบ้านคุณสุภาภรณ์ ปากคลองบางน้อย.....	87
รูปที่ 4.50	แสดงผังการใช้งานและรูปสถาปัตยกรรมในทั่วไปบ้านคุณสุภาภรณ์.....	88
รูปที่ 4.51	แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณสุภาภรณ์.....	88
รูปที่ 4.52	แสดงเรือนพักอาศัยคุณวิชัย เปลี่ยนสมัย.....	89
รูปที่ 4.53	แสดงผังการใช้งานและรูปสถาปัตยกรรมในทั่วไปบ้านอดีตผู้ใหญ่วิชัย.....	89
รูปที่ 4.54	แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณวิชัย.....	90
รูปที่ 4.55	แสดงองค์ประกอบในเรือนพักอาศัยคุณวิชัย.....	90
รูปที่ 4.56	แสดงรูปแบบเรือนประยุกต์ใหม่ในพื้นที่.....	91
รูปที่ 4.57	แสดงเรือนพักอาศัยคุณสมมาตร ควรหาเวช.....	91
รูปที่ 4.58	แสดงผังการใช้งานและรูปสถาปัตยกรรมในทั่วไปบ้านคุณสมมาตร.....	91
รูปที่ 4.59	แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณสมมาตร ควรหาเวช.....	92
รูปที่ 4.60	แสดงองค์ประกอบในเรือนพักอาศัยคุณสมมาตร ควรหาเวช.....	92

รูปที่ 4.61	แสดงรูปเรือนพักอาศัยคุณสมมาตร ภูมรา.....	92
รูปที่ 4.62	แสดงผังการใช้งานและรูปสถาปัตยกรรมในทั่วไปบ้านคุณสมมาตร ภูมรา.....	93
รูปที่ 4.63	แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณสมมาตร ภูมรา.....	93
รูปที่ 4.64	เรือนพักอาศัยคุณโชคชัย สวัสดิผล.....	94
รูปที่ 4.65	แสดงผังการใช้งานและรูปสถาปัตยกรรมในทั่วไปบ้านคุณโชคชัย.....	95
รูปที่ 4.66	แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณโชคชัย.....	95
รูปที่ 4.67	แสดงรูปแบบเรือนพื้นดินดั้งเดิมในพื้นที่.....	96
รูปที่ 4.68	แสดงเรือนพักอาศัยกตี่ แก้วนิล.....	96
รูปที่ 4.69	แสดงผังการใช้งานและรูปสถาปัตยกรรมในทั่วไปบ้านกตี่.....	97
รูปที่ 4.70	แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยกตี่.....	97
รูปที่ 4.71	แสดงบ้านคุณยายสมพงษ์ ริมคลองบางน้อย.....	98
รูปที่ 4.72	แสดงผังการใช้งานและรูปสถาปัตยกรรมในทั่วไปบ้านคุณยายสมพงษ์.....	98
รูปที่ 4.73	แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณยายสมพงษ์.....	99
รูปที่ 4.74	แสดงองค์ประกอบในเรือนพักอาศัยคุณยายสมพงษ์.....	99
รูปที่ 4.75	แสดงเรือนพักอาศัยคุณโสภา.....	99
รูปที่ 4.76	แสดงผังการใช้งานและรูปสถาปัตยกรรมในทั่วไปเรือนพักอาศัยคุณโสภา.....	100
รูปที่ 4.77	แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณโสภา.....	100
รูปที่ 4.78	แสดงรูปแบบเรือนพื้นดินใหม่ในพื้นที่.....	101
รูปที่ 4.79	แสดงเรือนพักอาศัยคุณไพศาล สุดประเสริฐ.....	101
รูปที่ 4.80	แสดงผังการใช้งานและรูปสถาปัตยกรรมในทั่วไปบ้านผู้ใหญ่หมู่ 7.....	102
รูปที่ 4.81	แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณไพศาล.....	102
รูปที่ 4.82	แสดงเรือนพักอาศัยคุณยายทองคำ.....	103
รูปที่ 4.83	แสดงผังการใช้งานและรูปสถาปัตยกรรมในทั่วไปบ้านคุณยายทองคำ.....	103
รูปที่ 4.84	แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณยายทองคำ.....	103
รูปที่ 4.85	แสดงรูปแบบอาคารพักอาศัยสมัยใหม่ในพื้นที่.....	104
รูปที่ 4.86	แสดงบ้านคุณปราณี.....	105
รูปที่ 4.87	แสดงผังการใช้งานและรูปสถาปัตยกรรมในทั่วไปบ้านคุณปราณี.....	105
รูปที่ 4.88	แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณปราณี.....	106
รูปที่ 4.89	แสดงอาคารพักอาศัยคุณสมหมาย.....	106
รูปที่ 4.90	แสดงผังการใช้งานและรูปสถาปัตยกรรมในทั่วไปบ้านคุณสมหมาย.....	107
รูปที่ 4.91	แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณสมหมาย.....	107
รูปที่ 4.92	แสดงอาคารพักอาศัยของคุณบ้านุญรอด.....	108
รูปที่ 4.93	แสดงผังการใช้งานและรูปสถาปัตยกรรมในทั่วไปบ้านบ้านุญรอด.....	109

	หน้า
รูปที่ 4.94 แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณป้าบุญรอด.....	109
รูปที่ 4.95 แสดงอาคารพักอาศัยพจนินดาโฮมสเตย์.....	110
รูปที่ 4.96 แสดงผังการใช้งานและรูปสถาปัตยกรรมภายในทั่วไปบ้านพจนินดา.....	111
รูปที่ 4.97 แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-อาคารพักอาศัยพจนินดา.....	111
รูปที่ 4.98 แสดงอาคารพักอาศัยคุณชนาบดี.....	112
รูปที่ 4.99 แสดงผังการใช้งานและรูปสถาปัตยกรรมทั่วไปบ้านคุณชนาบดี.....	113
รูปที่ 4.100 แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-อาคารพักอาศัยคุณชนาบดี.....	113
รูปที่ 5.1 แสดงการเรียงลำดับอายุของเรือนพักอาศัย.....	115
รูปที่ 5.2 แสดงการเรียงลำดับอายุของเรือนพักอาศัย.....	115
รูปที่ 5.3 แสดงการเรียงลำดับอายุของบ้านรูปแบบต่างๆ.....	116
รูปที่ 5.4 แสดงรูปแบบบ้านประเภทต่างๆจากการศึกษา.....	119
รูปที่ 5.5 แสดงสมมติฐานการตั้งถิ่นฐานจากการศึกษาของบ้านรูปแบบต่างๆ.....	120
รูปที่ 5.6 แสดงการตั้งถิ่นฐานและเส้นทางการสัญจรของบ้าน.....	120
รูปที่ 5.7 แสดงการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของครัวเรือน.....	126
รูปที่ 5.8 แสดงการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ที่ปรากฏในพื้นที่ในปัจจุบัน.....	127
รูปที่ 5.9 แสดงรูปแบบการรื้อย้ายถิ่นฐาน.....	127
รูปที่ 5.10 แสดงการเข้าถึงของชุมชนในอดีต.....	128
รูปที่ 5.11 แสดงการเข้าถึงของชุมชนในปัจจุบัน.....	128
รูปที่ 5.12 แสดงการเปลี่ยนแปลงการเข้าถึงของครัวเรือน.....	129
รูปที่ 5.13 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างที่ว่างของแต่ละครัวเรือน.....	129
รูปที่ 5.14 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างที่ว่างของแต่ละครัวเรือน.....	130
รูปที่ 5.15 แสดงลักษณะการสร้างขอบเขตเพื่อพื้นที่ส่วนตัว.....	130
รูปที่ 5.16 แสดงทางเดินริมคลองที่เป็นพื้นที่ส่วนที่เข้าร่วมกัน.....	131
รูปที่ 5.17 แสดงลักษณะพื้นที่ส่วนกลางที่มีแนวโน้มจะเกิดขึ้นในอนาคต.....	131
รูปที่ 5.18 แสดงการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของแต่ละครัวเรือน.....	131
รูปที่ 5.19 แสดงปัญหาที่อยู่อาศัยด้านกายภาพโดยรวมที่พบในพื้นที่.....	132

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่อยู่อาศัยและชุมชนส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบ มีการเปลี่ยนแปลงทั้งวิถีชีวิต การอยู่อาศัยและรูปแบบที่อยู่อาศัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงได้เห็นความสำคัญในการที่จะสืบค้นนวัตกรรมเคหะชุมชน ซึ่งสามารถประสานการพัฒนาในกระแสโลกาภิวัตน์กับความเป็นท้องถิ่นได้สอดคล้องและกลมกลืน และได้เลือกจังหวัดสมุทรสงครามเป็นพื้นที่ศึกษา เนื่องจากจังหวัดสมุทรสงครามและชาวสมุทรสงครามมีเป้าหมายในการอนุรักษ์และฟื้นฟูเอกลักษณ์ความเป็นท้องถิ่นของตนไว้

ผลจากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า ชุมชนบางน้อย เป็นชุมชนที่นำอยู่มีการตั้งถิ่นฐานมานาน มีที่อยู่อาศัยแบบดั้งเดิมที่มีรูปแบบเป็นเอกลักษณ์ มีความเป็นชุมชนดั้งเดิมที่นำอยู่ และเป็นการศึกษาต่อยอดจากวิทยานิพนธ์ของภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง ในหัวข้อ แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนคลองบางน้อย จังหวัดสมุทรสงครามของนางสาวเพียรกานต์ วงศ์วานิชย์ศิลป์

ชุมชนบางน้อยตั้งอยู่ริมคลองบางน้อยซึ่งเป็นหนึ่งในเส้นทางคมนาคมสายหลักในโครงข่ายลุ่มแม่น้ำแม่กลอง-ท่าจีน โดยมีการตั้งถิ่นฐานของชาวสวนบริเวณริมคลองมาแต่เดิม เคยมีตลาดน้ำอยู่บริเวณปากคลองจนถึงวัดเกาะแก้ว (มีในวันขึ้น-แรม 3 ค่ำ 8 ค่ำ 13 ค่ำ) ซึ่งเป็นตลาดใหญ่ เรือหลายร้อยลำ มีทั้งชาวสวนท้องถิ่นและต่างถิ่น เช่น อยุธยา ปทุมธานี กรุงเทพฯ ราชบุรี นครปฐม สุพรรณบุรี มาทำการซื้อขายแลกเปลี่ยนบริเวณปากคลองนี้ ทั้งเคยเป็นศูนย์กลางของวิถีชีวิตริมน้ำ ทั้งทางด้านการค้าขายมีนัดตลาดน้ำและเป็นเส้นทางสัญจรหลักที่เชื่อมต่อไปเป็นโครงข่าย ในปัจจุบันหลงเหลือน้อยหรือแทบจะหายไป เกิดสภาพปัญหาอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตและการคมนาคมจากทางน้ำเป็นทางบก การปฏิสัมพันธ์ของผู้คนกับสายน้ำลดลง เช่น ตลาดน้ำหายไป เกิดภาวะซบเซาของเรือนแถวร้านค้าริมน้ำย่านปากคลอง คนรุ่นใหม่ ช่วงอายุ 15-35 ปีหายไปจากชุมชน เนื่องมาจากการศึกษา การย้ายถิ่นฐาน การเปลี่ยนอาชีพจากเกษตรกรรมมาเป็นภาคอุตสาหกรรม เช่น จากประกอบอาชีพทำสวนเปลี่ยนไปทำงานในโรงงาน เหลือเพียงคนรุ่นเก่าและเด็กที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นประจำเท่านั้น

ปัจจุบันปากคลองบางน้อยเป็นศูนย์กลางของอำเภอบางคนที ศูนย์ราชการ ค้าขาย ประชาชนยังประกอบอาชีพ การเกษตร ทำสวนผลไม้ สวนมะพร้าว เคียน้ำตาลมะพร้าว ยังมีลักษณะบ้านและชุมชนเป็นแบบดั้งเดิม อีกทั้งการพัฒนาพื้นที่ของชุมชนบางน้อยในปัจจุบันกำลังถูกพัฒนาให้เป็นแหล่งสถานที่ท่องเที่ยว เช่นเดียวกับตลาดน้ำในชุมชนอัมพวา โดยเริ่มต้นพัฒนาพื้นที่บริเวณชุมชนบางน้อยนอกซึ่งอยู่บริเวณปากคลองบางน้อยบรรจบกับแม่น้ำแม่กลอง

การศึกษานี้ในชุมชนบางน้อย เรื่องของการจัดวางพื้นที่ว่างและการใช้สอยพื้นที่ มีความจำเป็นที่ต้องศึกษาถึงผู้อยู่อาศัย ทางด้านพฤติกรรม อาชีพ ประเพณี ศาสนา ซึ่งส่งผลต่อการจัดรูปแบบของพื้นที่ภายในตลอดจนการวางผังการจัดกลุ่มบ้าน หมู่บ้าน นอกจากนี้ ระเบียบโฉนดวิทยาท้องถิ่นของจังหวัดสมุทรสงครามถือเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นพื้นที่รวมของแร่ธาตุต่างๆส่งผลต่อระบบชีวภาพตามธรรมชาติ ส่งผลต่อการตั้งถิ่นฐาน การดำรงชีวิต ซึ่งในแต่ละพื้นที่ที่มีความน่าสนใจที่แตกต่างกัน

ในปัจจุบัน มีวิวัฒนาการใหม่ๆเข้ามาสู่สังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดเรื่องการอยู่อาศัย รูปแบบบ้าน วัสดุใหม่ๆ ซึ่งอาจก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด หรืออาจเกิดโทษหากเลือกใช้ไม่ถูกต้องและเหมาะสม แต่สำหรับในสังคมไทยแล้ว การคิดค้นนวัตกรรมเคหะชุมชน อาจมีความเหมาะสมมากที่สุดต่อพื้นที่ทั้งในเรื่องกายภาพ และเศรษฐกิจไม่จำเป็นจะต้องพึ่งพาความก้าวหน้าที่อาจก่อให้เกิดผลเสียในอนาคต ทั้งยังทำให้คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมสูญหายไป ที่สำคัญที่สุดคือ การคิดค้นนวัตกรรมเคหะชุมชนที่ดีนี้ ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ด้วยหากขาดกระบวนการการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น จึงจะทำให้เกิดเป็นกระบวนการที่ยั่งยืนต่อชุมชน

1.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษารูปแบบของที่อยู่อาศัย ในชุมชนบางน้อยนอกในปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาการอยู่อาศัยของผู้อยู่อาศัยในชุมชนบางน้อยนอก
3. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบที่อยู่อาศัยและลักษณะการอยู่อาศัย เพื่อนำไปสู่

ข้อเสนอแนะแนวทางพัฒนาที่อยู่อาศัยที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้อยู่อาศัยในชุมชนบางน้อยนอก

1.3 ขอบเขตงานวิจัย

1) ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษาตั้งอยู่ในจังหวัดสมุทรสงคราม เป็นจังหวัดในภาคกลาง มีขนาดพื้นที่ 416.7 ตารางกิโลเมตร ถือเป็นจังหวัดที่เล็กที่สุดของประเทศ ทั้งยังมีประชากรเพียง 204,177 คน จำนวนน้อยเป็นอันดับ 2 ของประเทศ ทางด้านเกษตรกรรมนับว่าเป็นจังหวัดที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่มีชายฝั่งทะเลติดอ่าวไทยยาวประมาณ 23 กิโลเมตร ไม่มีภูเขาหรือเกาะ มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้¹

ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดราชบุรีและจังหวัดสมุทรสาคร โดยมีลำคลองดอนมะโนรา และรางหัวตำลึง ในเขตท้องที่อำเภอบางคนที และอำเภอเมืองสมุทรสาคร เป็นแนวแบ่งเขต

ทิศใต้ ติดทะเลอ่าวไทย ตรงปากแม่น้ำแม่กลอง และจังหวัดเพชรบุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดสมุทรสาคร ที่คลองพรมแดนท้องที่อำเภอเมืองสมุทรสาคร

ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดราชบุรี โดยมีลำคลองวัดประดู่ เป็นแนวแบ่งเขตในท้องที่อำเภออัมพวา

รูปที่ 1.1: แสดงตำแหน่งที่ตั้งในประเทศไทย

รูปที่ 1.2: แสดงอาณาเขตจังหวัดสมุทรสงคราม

¹ www.samutsongkhram.go.th, (2008)

มีเขตการปกครอง แบ่งออกเป็น 3 อำเภอ 36 ตำบล 284 หมู่บ้าน ได้แก่

1. อำเภอเมืองสมุทรสงคราม มีเนื้อที่ 169.057 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 40.57 ของพื้นที่จังหวัด ประกอบด้วย 11 ตำบล 87 หมู่บ้าน 1 เทศบาลเมืองสมุทรสงครามและ 10 องค์การบริหารส่วนตำบล
2. อำเภออัมพวา มีเนื้อที่ 170.164 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 40.84 ของพื้นที่จังหวัด ประกอบด้วย 12 ตำบล 96 หมู่บ้าน 2 เทศบาลตำบล คือเทศบาลตำบลอัมพวา และเทศบาลตำบลเมืองใหม่ และ 11 องค์การบริหารส่วนตำบล
3. อำเภอบางคนที มีเนื้อที่ 77.486 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 18.59 ของพื้นที่จังหวัด ประกอบด้วย 13 ตำบล 101 หมู่บ้าน 2 เทศบาลตำบลคือ เทศบาลตำบลบางนกแขวก และเทศบาลตำบลกระดังงา และ 9 องค์การบริหารส่วนตำบล

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและการประมง ส่วนอุตสาหกรรมส่วนใหญ่เป็น อุตสาหกรรมขนาดเล็ก โดยอุตสาหกรรมที่สำคัญ ได้แก่ อุตสาหกรรมผลิตน้ำตาล อุตสาหกรรมอาหาร อุตสาหกรรมแปรรูปสัตว์น้ำ อุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร และมีโรงงานทั้งสิ้น 270 โรงงาน และการประมงเป็นสาขาการผลิตในภาคเกษตรที่ทำรายได้สูงสุดของจังหวัด รองลงมาคือ กสิกรรม และการแปรรูปสินค้าเกษตรอย่างง่าย

จากการสำรวจที่อยู่อาศัยโดยรวมในจังหวัดสมุทรสงคราม พิจารณาตามลักษณะทางกายภาพ สามารถจำแนกรูปแบบเป็น 4 ประเภท ได้ดังนี้

1) รูปแบบที่อยู่อาศัยโดยภาพกว้าง-บ้านดั้งเดิม-พื้นดิน

บ้านที่มีลักษณะไม่ใหญ่โตมาก สร้างด้วยไม้ หรือวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น จะพบได้โดยทั่วไปในพื้นที่ มักจะตั้งอยู่เป็นกระจุกเป็นชุมชนใกล้ชิด ประกอบอาชีพในท้องถิ่น เช่น ทำสวน ไร่จ้าง เป็นต้น

รูปที่ 1.3 : แสดงลักษณะที่อยู่อาศัยแบบพื้นดิน, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

2) รูปแบบที่อยู่อาศัยโดยภาพกว้าง-โครงการจัดสรร

รูปที่ 1.4 : แสดงลักษณะที่อยู่อาศัยแบบโครงการจัดสรร, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

3) รูปแบบที่อยู่อาศัยโดยภาพกว้าง-บ้านริมน้ำ

บ้านตามลำประโดงต่างๆ

บ้านริมคลองอัมพวา

บ้านริมน้ำชุมชนเขายี่สาร

บ้านริมคลองแควอ้อม

บ้านตามลำประโดงต่างๆ

บ้านตามลำประโดงต่างๆ

บ้านริมคลองบางน้อย

บ้านริมคลองบางน้อย

บ้านริมคลองบางน้อย

รูปที่ 1.5 : แสดงลักษณะที่อยู่อาศัยแบบบ้านริมน้ำ, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

4) รูปแบบที่อยู่อาศัยโดยภาพกว้าง-บ้านสมัยใหม่

รูปที่ 1.6 : แสดงลักษณะที่อยู่อาศัยแบบบ้านสมัยใหม่, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

หากพิจารณาด้านกรรมสิทธิ์ที่อยู่อาศัย และลักษณะอาชีพ จะพบรูปแบบบ้านเพิ่มเติมขึ้นมาอีกคือ กุฎิสงฆ์ บ้านพักข้าราชการและบ้านพักชั่วคราวผู้มีรายได้น้อย ประกอบอาชีพก่อสร้าง หรือรับจ้างชั่วคราว ซึ่งจะมีรูปแบบแตกต่างกันไป ดังนี้

บ้านพักสาธารณสงฆ์

บ้านพักเกษตรอำเภอบางคนที่

รูปที่ 1.7: แสดงบ้านพักข้าราชการ

กุฎิสงฆ์วัดเกาะแก้ว

กุฎิสงฆ์วัดบางกะพ้อม

รูปที่ 1.8: แสดงกุฎิสงฆ์

ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

ภูผิงสงฆ์วัดปากง่าม

ภูผิงสงฆ์วัดใหญ่

รูปที่ 1.8: แสดงภูผิงสงฆ์

รูปที่ 1.9: แสดงที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อย-ใช้แรงงาน

ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

โดยทำการศึกษาพื้นที่บริเวณปากคลองบางน้อย ซึ่งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลกระดังงา มีพื้นที่รวมประมาณ 1.32 ตร.กม. ประมาณ 825 ไร่ มีประชากร 2,407 คน 673 หลังคาเรือน ความหนาแน่น 932 คนต่อตร.กม.673 หลังคาเรือน มีพื้นที่ครอบคลุมหมู่ที่ 6 และพื้นที่บางส่วนของหมู่ที่ 1 หมู่ที่ 5 หมู่ที่ 7 หมู่ที่ 8 และหมู่ที่ 9 ของตำบลกระดังงา โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง พิจารณาจากอายุและรูปแบบของอาคาร²ประวัติการตั้งถิ่นฐานที่คาดว่าประวัติศาสตร์ คุณค่าทางวัฒนธรรม โดยอาศัยเครื่องมือการสัมภาษณ์จากนักวิชาการ ประชาชน ชาวบ้าน และชาวบ้านในชุมชน รวมถึงการสังเกตรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะโดดเด่นและควรค่าต่อการศึกษาเป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มประชากรในขั้นต้น

รูปที่ 1.10 : แสดงที่ตั้งของชุมชนจะศึกษา

ที่มา: (1-2) จากแผนที่สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม, (3) เพียรกานต์ วงศ์วานิชย์ศิลป์

²เพียรกานต์ วงศ์วานิชย์ศิลป์, "แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนคลองบางน้อย จังหวัดสมุทรสงคราม," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศิลป์ ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), หน้า 169.

รูปที่ 1.11 : แสดงพื้นที่ศึกษา

ที่มา: เทศบาลตำบลกระดังงา [2550]

รูปที่ 1.12 : แสดงตัวอย่างการแบ่งประเภทอาคาร

ที่มา: เพียรกานต์ วงศ์วานิชย์ศิลป์ [2550]

ตารางที่ 1.1- แสดงพื้นที่ จำนวนประชากรและจำนวนครัวเรือนในพื้นที่

เขตการปกครอง (เทศบาล/อบต.)	รายชื่อชุมชน	จำนวน ประชากร(คน)	จำนวนครัวเรือน (หลัง)	ขนาดพื้นที่		ความ หนาแน่น (คน/ตร.กม.)
				พื้นที่ (ตร.กม.)	พื้นที่ (ไร่)	
เทศบาลตำบล กระดังงา	1.ชุมชนกระดังงาร่วมใจ	597	233	1.32	825	1,823
	2.ชุมชนเกาะใหญ่ร่วมใจพัฒนา	803	203			
	3.ชุมชนเกาะแก้วพัฒนา	454	112			
	4.ชุมชน 7,8,9 ร่วมไทรพัฒนา	553	125			
	รวม	2,407	673			

จากการศึกษารูปแบบบ้านตามลักษณะทางกายภาพเบื้องต้น สามารถจำแนกรูปแบบที่อยู่อาศัยในชุมชนบางน้อยนอกออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้³

ตารางที่ 1.2 - รูปแบบและจำนวนที่อยู่อาศัยของแต่ละประเภทในชุมชนบางน้อยนอก

ประเภทที่อยู่อาศัย	จำนวนบ้าน (หลังคาเรือน)	คิดเป็นร้อยละ
1. เรือนแถวไม้	106	15.75
2. เรือนไทยภาคกลาง	15	2.23
3. เรือนไทยประยุกต์	9	1.34
4. เรือนไม้พื้นดิน	176	26.15
5. อาคารสมัยใหม่	367	54.53
รวมทั้งสิ้น	673	100

การศึกษาในครั้งนี้ จึงได้จำกัดจำนวนประชากรที่ศึกษาของประชากรศึกษาทั้งหมด 673 หลังคาเรือน พบว่ามีร้อยละของประเภทที่อยู่อาศัยเรียงจากมากไปน้อยดังนี้ คือ อาคารสมัยใหม่ เรือนไม้พื้นดิน เรือนแถวไม้ เรือนไทยภาคกลาง และเรือนไทยประยุกต์ แสดงให้เห็นว่าชุมชนบางน้อยนอกประกอบไปด้วยอาคารที่มีรูปแบบ

³ เพียรกานต์ วงศ์วานิชย์ศิลป์, "แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนคลองบางน้อย จังหวัดสมุทรสงคราม".

สมัยใหม่และรูปแบบพื้นถิ่นเป็นส่วนใหญ่ มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่แสดงออกให้เห็นในรูปแบบต่างๆ ทั้งแบบเก่าและใหม่ โดยเฉพาะที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน

การกำหนดขนาดตัวอย่างในการศึกษา (Sampling Size) ได้ทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบจำเพาะเจาะจง โดยครอบคลุม ทั้ง 5 ประเภท เมื่อพิจารณาตามความเหมาะสมของข้อมูลที่จะทำการศึกษา จึงได้ทำการกำหนดประเภทละ 5 ตัวอย่าง รวมทั้งสิ้น 25 ตัวอย่าง

2) ขอบเขตด้านเวลา

ทำการศึกษาที่อยู่อาศัยในบริเวณคลองบางน้อยนอก ณ เวลาปัจจุบัน ตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ.2551 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ.2552

ตารางที่ 1.3 : แสดงกรอบระยะเวลาการดำเนินการวิจัย

ที่	งาน	ม.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.
1	เก็บข้อมูลทุติยภูมิ									
	1.1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่									
	1.2 ศึกษาทฤษฎีและทบทวนวรรณกรรม									
	1.3 เสนอหัวข้อวิทยานิพนธ์									
	1.4 เตรียมข้อมูลเพื่อการสำรวจ									
2	ลงสำรวจภาคสนาม									
	2.1 การลงสำรวจ ทำ PRE-TEST									
	2.2 ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ แบบสำรวจ									
	2.3 ลงพื้นที่สำรวจชุมชนบางน้อยนอก									
3	วิเคราะห์และประเมินผล									
	3.1 รวบรวม วิเคราะห์ข้อมูล									
	3.2 ทำรูปเล่มวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์									
	3.3 เตรียมข้อมูลเพื่อนำเสนอ									

3) ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาทางสถาปัตยกรรมของที่อยู่อาศัยรูปแบบต่างๆที่ปรากฏในพื้นที่ รวมทั้งลักษณะการใช้พื้นที่ในการดำรงชีวิตประจำวัน การอยู่อาศัย วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบที่อยู่อาศัยกับการอยู่อาศัย และวิเคราะห์ปัญหาที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

ชุมชนบางน้อยนอก หมายถึง บ้านที่อยู่ในเขตชุมชนคลองบางน้อยนอก ครอบคลุมบริเวณปากคลองบางน้อยเป็นหลัก ซึ่งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลกระดังงา มีพื้นที่รวมประมาณ 1.32 ตร.กม

วิถีชีวิต - หมายถึง วิถีในการดำรงชีวิต ที่เกิดขึ้นซ้ำๆ เป็นชีวิตประจำวัน และมีแนวทางเป็นของตนเอง

การอยู่อาศัย - หมายถึง การอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีการดำรงชีวิต ประกอบกิจกรรมต่างๆ

บ้าน⁴ - หมายถึง ที่อยู่ บริเวณที่ตั้งเรือนอยู่ ถิ่นที่มนุษย์อยู่ หมายถึงสิ่งปลูกสร้าง เป็นที่อยู่อาศัย ที่นับทั้งตัวอาคารและบริเวณที่อาคารตั้งอยู่ เป็นโครงสร้างที่ถูกใช้เพื่อการอยู่อาศัยของมนุษย์

ชุมชน⁵ - หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในอาณาเขตพื้นที่เดียวกัน มีการจัดระบบต่างๆในชุมชน ทำให้สมาชิกมีการติดต่อสัมพันธ์กันสะดวกทั่วถึง มีสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการต่างๆร่วมกัน มีความรู้สึกต่อชุมชนร่วมกัน และมีความรู้สึกผูกพันต่อชุมชนนั้นร่วมกัน

เมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่⁶ - หมายความว่า ชุมชนที่อยู่อาศัยทั้งในเขตเมืองและชนบทที่มีสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิตที่ดี สังคมที่เอื้ออาทร มีชุมชนเข้มแข็ง มีความสะดวกสบายปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีระบบเศรษฐกิจที่มั่นคง มีวัฒนธรรมและจิตวิญญาณที่เป็นเอกลักษณ์ของเมืองและชุมชน

เอกลักษณ์⁷ - ลักษณะที่เหมือนกัน หรือมีส่วนร่วมกัน ปรากฏในลักษณะที่เป็นตัวเอง

เรือนแถว หมายถึง เรือนแถวไม้ที่มีลักษณะสร้างติดกันตั้งแต่ 2 คูหาขึ้นไป มีทางเข้าหลักคือด้านสกัดของอาคารด้านหน้าและด้านหลังของอาคาร ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นชั้นเดียว สร้างด้วยไม้เป็นหลัก และทางเข้าเรือนด้านหน้าจะติดกับเส้นทางคมนาคมหลัก

เรือนไทย⁸ หมายถึง สิ่งที่ปลูกสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นที่พัก หรือที่อยู่อาศัยของคนไทย เป็นรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่แสดงถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทย มีหลายลักษณะและมีเอกลักษณ์เฉพาะ ขึ้นอยู่กับท้องถิ่น ที่ตั้ง และสภาพแวดล้อม โดยทั่วไปเป็นเรือนยกพื้นสูง ประกอบด้วยห้องนอน ห้องครัว ระเบียงหรือชาน เป็นต้น

เรือนพื้นถิ่น หมายถึง รูปแบบของอาคารที่ชาวบ้านสร้างขึ้นในแต่ละท้องถิ่น พบได้เป็นส่วนใหญ่ในพื้นที่และเน้นเฉพาะ เป็นที่พักอาศัยซึ่งมีลักษณะแปรเปลี่ยนไปตามลักษณะของวัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และดินฟ้าอากาศ ที่ต่างกัน ซึ่งจะพบวัสดุที่หลากหลายขึ้นอยู่กับสภาพเศรษฐกิจของครัวเรือน

เรือนประยุกต์ หมายถึง เรือนที่มีการปลูกสร้างด้วยรูปแบบที่คล้ายคลึงหรือสร้างล้อเลียนเรือนไทยแบบต่างๆด้วยวัสดุสมัยใหม่หรือวัสดุผสมผสานกับวัสดุดั้งเดิม หรือเป็นการนำอาคารเก่าที่มีรูปแบบดั้งเดิมนำมาประยุกต์ด้วยวิธีการต่างๆเช่น การนำมาซ่อมแซมใหม่ นำมาหรือสร้างใหม่ทั้งในพื้นที่เดิมหรือพื้นที่ใหม่ ผสมผสานกับวัสดุที่หลากหลาย เป็นต้น หรือจะแบ่งตามกรรมวิธีการก่อสร้างที่เห็นในปัจจุบันส่วนมากจะมีวิธีผสมผสาน 2 แบบ⁹ คือ

1. ประยุกต์แบบตัดต่อ เช่น ชั้นบนไทยชั้นล่างปูน หรืออาคารก่ออิฐถือปูน หลังคาจั่วไทย เป็นต้น

⁴ เสกสรรค์ คำสม, “ความหมายและองค์ประกอบของลักษณะที่อยู่อาศัย”, <http://www.tpa.or.th> (มี.ค. 2007)

⁵ สนธยา พลศรี, “ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน”, พิมพ์ครั้งที่ 4(กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, พ.ศ.2545).

⁶ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเมืองแห่งชาติ(สกมช.), “แนวทางการพัฒนาเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่อย่างยั่งยืน”, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.).

⁷ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พ.ศ.2525) หน้า 718.

⁸ “มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนสิ่งปลูกสร้างทรงไทยจำลอง”, http://www.tisi.go.th/otop/pdf_file/tcps79_46.pdf.

⁹ นิตยสาร โลพีแอนด์โฮม ฉบับที่ 155

2. ประยุกต์แบบเชื่อมโยง เช่น อาคารก่ออิฐ ถือปูน แต่มีคิ้วบัวอมุมตามแบบไทย หรือนำเอาบานหน้าต่างยกแผงจากบ้านไทยมาใช้เลย หรือบางทีก็ละเมียดขนาดที่วาดึงเอาเพียงรูปร่าง รูปทรง สี ที่ว่างบางประการจาก บ้านไทยโบราณ มาออกแบบใหม่

อาคารสมัยใหม่ หมายถึง อาคารหมายถึงสิ่งปลูกสร้างอย่างถาวร มีลักษณะเป็นเสาหรือกำแพงรองรับหลังคา มีพื้นที่ใช้สอย วัสดุโดยมากประกอบด้วยคอนกรีตเสริมเหล็กหรือวัสดุสมัยใหม่ มีรายละเอียดการตกแต่งอาคารไม่ซับซ้อน มีรูปแบบและพื้นที่ใช้สอยคล้ายกับอาคารชาวตะวันตก

พื้นที่ประกอบอาชีพ หมายถึง พื้นที่ส่วนที่ใช้ในการประกอบอาชีพหรือกิจกรรมประจำวันที่เป็นกิจวัตร อาจสร้างรายได้ที่เป็นรูปแบบทรัพย์สินหรือประโยชน์ทางสังคม

พื้นที่นอน หมายถึง พื้นที่ใช้ในการหลับนอนเป็นประจำเป็นหลัก

พื้นที่อเนกประสงค์ หมายถึง พื้นที่โล่งที่ใช้ในกิจกรรมหลากหลาย มากกว่า 2-3 อย่าง หรือไม่

เฉพาะเจาะจงเพื่อสิ่งใดตายตัว

พื้นที่ครัว หมายถึง พื้นที่ทำกิจกรรมการประกอบอาหาร

พื้นที่ห้องน้ำ หมายถึง พื้นที่ที่ใช้เป็นสุขาหรือห้องอาบน้ำ

พื้นที่เก็บของ หมายถึง พื้นที่ที่เป็นส่วนเก็บของที่มีการเคลื่อนย้ายน้อย อาจมีผนังปิดล้อมหรือไม่มีก็ได้

พื้นที่ทางเดินหรือระเบียง หมายถึง พื้นที่ที่ใช้เป็นทางเดินหรือระเบียงเป็นหลัก

พื้นที่ใต้ถุน หมายถึง พื้นที่โล่งใต้เรือนที่ไม่มีผนังปิดล้อมและไม่มีโครงสร้างพื้นที่อยู่สูงกว่าระดับดิน

พื้นที่อื่นๆ หมายถึง พื้นที่ที่ใช้งานนอกเหนือจากกิจกรรมหลัก กิน อยู่ หลับ นอน ซึ่งแตกต่างกันแล้วแต่

กิจกรรมหรือกิจวัตรของแต่ละครัวเรือน

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1) ทราบถึงสถานการณ์ด้านที่อยู่อาศัยของชุมชนบางน้อยจังหวัดสมุทรสงครามในปัจจุบัน ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลมาถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การอยู่อาศัย และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ พื้นที่ของบ้าน ให้เหมาะสมกับสภาพในปัจจุบัน

2) ทราบถึงข้อมูลและลักษณะเฉพาะของชุมชน ซึ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ตามลักษณะชีวิตและสังคมท้องถิ่นเดิม เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหรือเปลี่ยนสภาพท้องถิ่นในอนาคต ให้ส่งผลต่อวิถีชีวิตเดิมให้น้อยที่สุด

3) เป็นการสร้างฐานข้อมูลให้แก่ภาครัฐและผู้ประกอบการภาคเอกชนในการก่อสร้างที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมให้กับคนในท้องถิ่น ตลอดจนเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายเพื่อการพัฒนาพื้นที่เพื่อการอยู่อาศัย

4) เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ตระหนักถึงคุณค่าของที่อยู่อาศัย ตลอดจนวิถีชีวิต วัฒนธรรมให้คงอยู่สืบไป

บทที่ 2

แนวความคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องการอยู่อาศัยในชุมชนบางน้อยนอก อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม มีแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์และเนื้อหาในงานวิจัย ดังนี้

2. รายชื่อทฤษฎี งานวิจัย เอกสาร ที่ทำการศึกษา

- 3.1 ทฤษฎีการตั้งถิ่นฐานมนุษย์
- 3.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 3.3 ทฤษฎีพฤติกรรมมนุษย์
- 3.4 ทฤษฎีบ้านเรือนไทยภาคกลาง
- 3.5 ทฤษฎีบ้านพื้นถิ่น
- 3.6 สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น - บ้านชาวสวน
- 3.7 เรือนเครื่องผูก - เรือนเครื่องลับ
- 3.8 ปัจจัยที่กำหนดลักษณะที่อยู่อาศัย
- 3.9 การพัฒนาที่ยั่งยืน

2.1 ทฤษฎีการตั้งถิ่นฐานมนุษย์

จากการศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่องรูปแบบชุมชนและการใช้ที่ดินบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำแม่กลองตอนล่าง วิทยานิพนธ์ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง¹ ปี 2535 ได้มีการกล่าวถึงการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ได้ว่า

2.1.1 การตั้งถิ่นฐาน (Settlement) จัดเป็นระบบเปิดแบบพลวัต (Dynamic) อันมีองค์ประกอบ ร่วมกันของ ประชากร รูปแบบ และองค์ประกอบย่อย ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์กันกับสภาพแวดล้อมทางสังคม และ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยรูปแบบการตั้งถิ่นฐานจะซับซ้อนมากขึ้นเมื่อจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น เช่น กลุ่มบ้าน หมู่บ้าน เมืองเล็กๆ ไปจนถึงเมืองขนาดใหญ่

2.1.2 การตั้งถิ่นฐานตามแนวเส้นทางคมนาคม (Linear settlement) จะปรากฏในบริเวณที่เป็นที่ราบ เป็นส่วนใหญ่ไม่ค่อยพบในบริเวณที่ราบสูง ลักษณะการตั้งบ้านเรือนจะเป็นแนวยาวตามเส้นทางคมนาคมที่ สะดวก โดยอาจจะตั้งเป็นกลุ่มติดต่อกันในเขตที่เป็นชุมชนการค้าหรือทางแยกของเส้นทางคมนาคม ส่วน บริเวณที่ไกลออกไปจะมีการตั้งบ้านเรือนห่างกัน มีพื้นที่เกษตรอยู่บริเวณด้านหลังของที่อยู่อาศัย เส้นทางคมนาคมที่ส่งเสริมให้มีการตั้งถิ่นฐาน ได้แก่ แม่น้ำ ลำคลอง ถนน ตามแนวยาวของหุบเขาแคบๆและบริเวณแนว ของน้ำพุเป็นต้น

---

¹ จันทน์ เลิศจินดาทรัพย์, "การศึกษา:รูปแบบชุมชนและการใช้ที่ดินบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำแม่กลองตอนล่าง กรณีศึกษา อำเภอเมืองสมุทรสงคราม อัมพวา บางคนที่ และดำเนินสะดวก," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535).

2.1.3 การตั้งถิ่นฐานบริเวณริมฝั่งแม่น้ำ

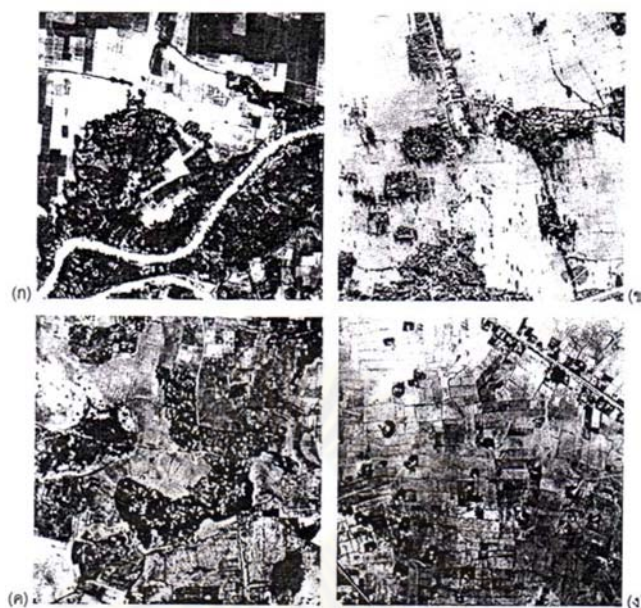
การตั้งถิ่นฐานริมฝั่งแม่น้ำส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณที่เป็นคันดินธรรมชาติ (NATURAL LEVEL) ที่น้ำท่วมไม่ถึง หรือบริเวณที่ราบขั้นบันได ส่วนมากเป็นการตั้งถิ่นฐานระยะแรกของโลก เพราะแม่น้ำมีปัจจัยหลายอย่าง ที่ดึงดูดให้เกิดการตั้งถิ่นฐาน ดังที่ Johnson E Fairchild 1964 กล่าวไว้

การตั้งถิ่นฐานที่วิทยานิพนธ์นางสาวจันทนีอึ้งถึง ปรากฏในพื้นที่ศึกษานั้นก็คืออำเภออัมพวา บางคนที่และดำเนินสะดวก อันมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มมีแม่น้ำไหลผ่าน มีลักษณะการตั้งบ้านเรือนจะเป็นแนวยาวตามริมสองฝั่งคลองและแม่น้ำ เช่นเดียวกับที่คลองบางน้อยนอกระหว่าง ซึ่งก็มีลักษณะการตั้งบ้านเรือนริมน้ำ มีพื้นที่เกษตรอยู่บริเวณด้านหลังของที่อยู่อาศัย

มีงานวิจัยที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานของคนไทย ให้คำนิยามคำว่า “บ้าน” ว่า บ้าน เป็นคำไทยโบราณ หมายถึงหมู่บ้าน ถ้าเป็นบ้านแต่หลังจะเรียกว่าเรือน ฉะนั้น บ้านก็คือหมู่บ้าน บ้านเป็นสิ่งที่อยู่แล้วตามธรรมชาติ ส่วนเมื่อนั้นต้องมีการสร้างขึ้น เมืองก็คือรัฐ โดยจะสร้างขึ้นหลังหมู่บ้าน (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา 2540) โดยการเกิดของหมู่บ้าน (ฤทัย จงรัก, 2518) มักเป็นไปตามธรรมชาติ ตามสภาพภูมิศาสตร์และการประกอบอาชีพ ลักษณะหนึ่งของการตั้งถิ่นฐานของคนไทยคือ การอาศัยอยู่ริมน้ำ ใช้น้ำในการเกษตรและอุทกโภคบริโภค รวมทั้งเป็นการคมนาคม แต่เดิมหากเปรียบเทียบกันระหว่างการเดินทางระหว่างทางน้ำกับทางบก ทางน้ำจะสะดวกกว่ามาก หมู่บ้านที่เกิดขึ้นริมน้ำลำคลองเรียกว่า หมู่บ้านริมน้ำ มีลักษณะยาวติดต่อกันเป็นพืดไปตามลำคลองหรือแม่น้ำ ด้านหลังเป็นสวน ถัดจากสวนออกไปก็เป็นทุ่งนาหรือไร่ การขยายตัวของหมู่บ้านแบบนี้จะขยายไปตามแนวลำน้ำตามยาว เมื่อมีหมู่บ้านเกิดขึ้น สิ่งจำเป็นอื่น ๆ ก็เกิดตามมา ได้แก่ ตลาดและวัด ซึ่งก็มีที่ตั้งอยู่ริมน้ำเช่นกัน ส่วนหมู่บ้านที่เกิดตามริมทางเกวียนสมัยก่อน ก็คือ หมู่บ้านริมทาง ซึ่งเกิดขึ้นเพราะเป็นเส้นทางสัญจรทางบก ชาวบ้านชาวป่าในบริเวณนั้นจะปลูกพืชขายอาหารและสิ่งของเครื่องใช้แก่ผู้ที่เดินทางผ่านไปผ่านมา ต่อมามีการปลูกเรือนถาวรมากขึ้น โดยส่วนหนึ่งใช้เป็นที่พักอาศัยอีกส่วนหนึ่งใช้ค้าขาย หมู่บ้านแบบนี้มีลักษณะเป็นทางยาวตาม 2 ฟากของถนน คล้ายหมู่บ้านตามริมน้ำ ด้านหลังของหมู่บ้านแบบนี้ จะเป็น สวน ไร่ นาเช่นกัน ในปัจจุบัน เครือข่ายเส้นทางคมนาคมทางบกได้พัฒนามาจากเส้นทางนี้และเพิ่มขึ้นอีกมากมาย โยงใยเข้าถึงเกือบทุกพื้นที่ ซึ่งทำให้ความสำคัญของสายน้ำเกือบหมดสิ้นไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปที่ 2.1: แสดงการตั้งถิ่นฐานในลักษณะต่างๆ

ก=หมู่บ้านริมน้ำ, ข=หมู่บ้านริมทาง, ค=หมู่บ้านดอน, ง=หมู่บ้านกระจัดกระจาย

ที่มา: ฤทัย ใจจรงค์ [2518]

บนพื้นที่ไร่ นา ที่อยู่ห่างแม่น้ำลำคลองก็เกิดหมู่บ้านได้เช่นกัน ลักษณะการตั้งถิ่นฐานจะอยู่ในที่สูงกว่า นา ไร่ เรียกว่า หมู่บ้านดอน จะมีลักษณะอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ในหมู่บ้านจะมีสระน้ำหรือบึงขนาดใหญ่เพื่อไว้กินไว้ใช้ ส่วนน้ำในไร่ นา นั้น จะอาศัยจากน้ำฝนและน้ำป่าเดือน 11 เดือน 12 หากชาวบ้านที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ในที่นาหรือที่สวนของตนเอง อยู่เป็นหลังๆห่างกันมาก จะเรียกว่า หมู่บ้านกระจัดกระจาย หมู่บ้านแบบนี้จะมีสภาพความเป็นอยู่ สังคม ประเพณี และคตินิยมจันญาดิที่ไม่เข้มข้นเหมือนกับหมู่บ้านในลักษณะอื่นๆ

ชื่อของหมู่บ้านก็ยังมีนัยบอกร่องบอกถึงลักษณะการตั้งถิ่นฐาน (วิระ อินพันทัง 2544-2545) เช่น หากหมู่บ้านเรียงรายริมน้ำจะใช้คำว่า บาง คลอง ลำห้วย หมู่บ้านที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำมักจะมีชื่อขึ้นต้นด้วยคำว่า สระ หนอง บึง บ่อ ถ้าหมู่บ้านอยู่ในพื้นที่สูง จะใช้คำว่า ดอน โคก เนิน อย่างไรก็ตาม บางครั้ง ชื่อก็ไม่ได้สื่อถึงลักษณะการตั้งถิ่นฐานหรือบางชื่อก็มีความขัดแย้งกับลักษณะการตั้งถิ่นฐานก็มี

บ้านหรือเรือนั้น เป็นที่พักอาศัย กินอยู่หลับนอน และปกป้องคุ้มภัยอันตรายจากสภาพแวดล้อมภายนอก เป็นจุดเริ่มต้นของสถาปัตยกรรมของมนุษยชาติ (วิวัฒน์ เตมียภัณฑ 2541) ที่นี้เป็นสถานที่ที่ชีวิตมนุษย์ได้สัมผัสความสุขสบาย อีกทั้งยังเป็นแหล่งที่มนุษย์ได้เพียรสร้างจริยธรรม วัฒนธรรม ให้หยั่งรากลงอย่างมั่นคงและเจริญงอกเงยขึ้น เรือนพักอาศัยของชาวบ้านในแต่ละท้องถิ่นเป็นสิ่งบ่งชี้ถึงความเคารพของมนุษย์ที่มีต่อดินฟ้าอากาศและสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ รวมทั้งเป็นที่แสดงถึงความอดุสหาหะ ความบากบั่นของมนุษย์ในการค้นคว้าระบอบวิธีการก่อสร้างให้อาคารมีความมั่นคงแข็งแรง นอกจากนี้เรือนพักอาศัยแต่ละหลังยังเป็นศูนย์รวมของชีวิตในสังคมและเป็นศูนย์กลางที่สะท้อนถึงภาพวัฒนธรรมและสุนทรีย์ของสังคมแต่ละแห่งได้เป็นอย่างดี

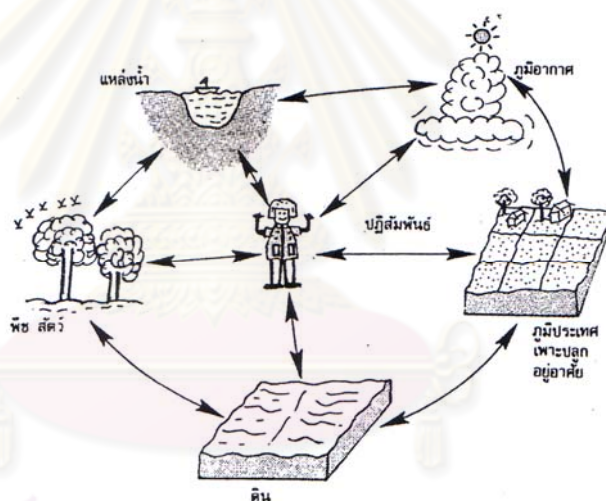

2.1.4 ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิศาสตร์และการอยู่อาศัย²

ความหมายที่แท้จริงของภูมิศาสตร์ นั้นคือ การศึกษาถึงการจัดระบบของพื้นที่ทั้งในด้านรูปแบบและกระบวนการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาของพื้นที่อันมีผลต่อมนุษย์ซึ่งอาศัยอยู่บนพื้นที่นั้นๆ(ประเสริฐ วิทยารัฐ 2531) ภูมิศาสตร์สามารถแบ่งออกได้ 2 แนวทาง คือ แนวของภูมิศาสตร์กายภาพ ศึกษาปรากฏการณ์หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและแนวของภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม หรือภูมิศาสตร์มนุษย์ชาติ ศึกษาปรากฏการณ์ที่มีมนุษย์สร้างขึ้น

ความรู้เกี่ยวกับภูมิศาสตร์กายภาพ เป็นสิ่งที่สำคัญในชีวิตประจำวัน เพราะเป็นความรู้ที่พิจารณาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ที่มีปฏิสัมพันธ์กับมนุษย์รวมทั้งสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เช่น คนไทยอยู่ในภูมิภาคเขตร้อนปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นคือ การใช้เครื่องนุ่งห่มที่เบาบางกันแสงแดดได้ และให้ระบายความร้อนออกจากร่างกายได้ หรืออาหารการกินของมนุษย์ก็จำเป็นจะต้องปรับเข้ากับพืชและสัตว์ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ซึ่งสะท้อนเกี่ยวกับความรู้เกี่ยวกับภูมิศาสตร์วัฒนธรรมด้วย

นอกจากนั้น มนุษย์ยังสามารถดัดแปลงแก้ไขธรรมชาติให้เหมาะสมตอบสนองกับความต้องการของตนเองได้ด้วย

รูปที่ 2.2: ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

ที่มา: ประเสริฐ วิทยารัฐ [2531]

สำหรับภูมิศาสตร์กายภาพของประเทศไทยที่อยู่ในภูมิภาคเขตร้อน จะได้รับความเข้มจากรังสีของดวงอาทิตย์มากและเป็นระยะเวลายาวนานตลอดปี มีอุณหภูมิสูง ดังนั้นวัสดุที่จะใช้สร้างบ้านจึงจะต้องสะท้อนและกระจายรังสีดวงอาทิตย์ออกไป เพื่อมิให้อุณหภูมิในบ้านสูงเกินไป ส่วนการดัดแปลงนำรังสีความร้อนจากดวงอาทิตย์มาใช้ประโยชน์ของคนในท้องถิ่น ก็มีให้เห็นอยู่ประจำอยู่แล้ว ได้แก่การตากอาหารหรือผลไม้ เช่น ก๋วยเตี๋ยว ปลาเค็ม ตากพริก หรือของแห้งอื่นๆ โดยไม่ต้องใช้เชื้อเพลิงเลย

อุณหภูมิในบริเวณชุมชนหรือเขตเมืองที่มีอาคารบ้านเรือนสิ่งก่อสร้างต่างๆ จะดูดเก็บพลังงานความร้อนออกมาสู่บรรยากาศ ทำให้อุณหภูมิบริเวณใกล้พื้นดินสูงขึ้นกว่าปกติ นอกจากนี้การมีจำนวน

² กิจชัย จิตจรวานิช, “สภาวะสบายและการปรับตัวเพื่ออยู่แบบสบายของคนท้องถิ่น”, (โครงการวิจัยในชุดโครงการภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรือน ชุมชน และนิเวศวิทยาวัฒนธรรม การอยู่อาศัยที่ยั่งยืนของคนไทยในภาคตะวันตก, 2547), หน้า 32-33.

ต้นไม้น้อย การระบายความร้อนโดยการคายน้ำก็น้อยตามกัน หรือชุมชนในเมืองใหญ่ที่มีเครื่องจักร เครื่องยนต์ เครื่องปรับอากาศ เครื่องใช้ไฟฟ้าต่างๆ รวมทั้งรถยนต์ ก็จะมีการคายความร้อนออกมาเพิ่มอุณหภูมิแก่อากาศ ภายในเมือง ซึ่งปรากฏการณ์เช่นนี้ ได้สร้างผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงของอุณหภูมิของชั้นบรรยากาศของโลกที่สูงขึ้นในเวลาต่อมาด้วย

2.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.2.1 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญา (เอกวิทย์ ณ ถลาง 2544) หมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจน ที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัว และดำรงชีพในระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม ที่ได้มีการพัฒนาสืบสานกันมา ภูมิปัญญาเป็นผลของการใช้สติปัญญาปรับตัวกับสภาวะต่างๆในพื้นที่ที่กลุ่มชนนั้นตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานอยู่ และได้แลกเปลี่ยนสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่น จากพื้นที่สิ่งแวดล้อมอื่น ที่ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กัน แล้วรับเอาหรือปรับเปลี่ยนนำมาสร้างประโยชน์หรือแก้ปัญหาได้ ในสิ่งแวดล้อมและบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น

ศูนย์กลางความรู้แห่งชาติได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น³ ดังนี้

“คำว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือ ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรู้ของชาวบ้านในท้องถิ่น ซึ่งได้มาจากประสบการณ์ และความเฉลียวฉลาดของชาวบ้าน รวมทั้งความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ระหว่างการสืบทอดมีการปรับ ประยุกต์และเปลี่ยนแปลง จนอาจเกิดเป็น ความรู้ใหม่ตามสภาพการณ์ทางสังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม”

“ภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่ประกอบไปด้วยคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้านในวิถีดั้งเดิมนั้น ชีวิตของชาวบ้านไม่ได้แบ่งแยกเป็นส่วนๆ หากแต่ทุกอย่างมีความสัมพันธ์กัน การทำมาหากิน การอยู่ร่วมกันในชุมชน การปฏิบัติศาสนา พิธีกรรมและประเพณี ความรู้เป็นคุณธรรม เมื่อผู้คนใช้ ความรู้นั้นเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง คนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งแวดล้อมชาติ”

“ความสัมพันธ์ที่ดีเป็นความสัมพันธ์ที่มีความสมดุล ที่เคารพกันและกัน ไม่ทำร้ายทำลายกัน ทำให้ทุกฝ่ายทุกส่วนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ชุมชนดั้งเดิมจึงมีกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกัน มีคนเฒ่าคนแก่เป็นผู้นำ คอยให้คำแนะนำตักเตือน ตัดสิน และลงโทษหากมีการละเมิด ชาวบ้านเคารพธรรมชาติรอบตัว ดิน น้ำ ป่า เขา ข้าว แดง ลม ฝน โลก และจักรวาล ชาวบ้านเคารพผู้หลักผู้ใหญ่ พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ทั้งที่มีชีวิตอยู่และล่วงลับไปแล้ว”

2.2.2 สาขาของภูมิปัญญาท้องถิ่น

รายละเอียดของภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถแยกย่อยออกเป็นหลากหลายสาขา⁴ โดยมีคำนิยามเพิ่มเติมดังนี้

³ ศูนย์กลางความรู้แห่งชาติ “ความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น”, <http://www.tkc.go.th> มีนาคม 2008.

⁴ โรงเรียนโพธิ์ราชบุรีบำรุง “ภูมิปัญญาท้องถิ่น”, <http://school.obec.go.th/prbr/wisdom/mean.htm>, คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, มีนาคม 2008.

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ บุคคลผู้มีความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์ในการทำงานนั้นๆ มาอย่างมากมาย ความรู้ดังกล่าวเป็นความรู้ที่นำมาปฏิบัติ มีผลผลิตที่เป็นรูปธรรม เป็นความรู้ที่มีความสำคัญ ในการดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น ความรู้ ความสามารถดังกล่าว เป็นสิ่งที่สะสมมานาน เป็นโครงสร้างความรู้ที่มีหลักการ มีเหตุผลในตัวเองที่น่าศึกษา ควรอนุรักษ์และสืบทอด

ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น นั้นมีอยู่มากมายในท้องถิ่น แต่ละคนต่างมีความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์ มีผลงานเพื่อ การดำรงชีวิตที่แตกต่างออกไปหลายด้านหลายสาขา ดังนี้

1. สาขาเกษตรกรรม

คือผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ และมีผลงานด้านการทำไร่ ทำนา เลี้ยงสัตว์ ประมง ทำไร่นาสวนผสม ฯลฯ โดดเด่น เลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้อย่างพอเพียง มีรายได้จากผลผลิตด้านนี้ มีแนวคิดที่ดี แปลกใหม่ที่เป็นประโยชน์และช่วยพัฒนา อาชีพด้านนี้ได้ที่น่าสนใจ เช่น เป็นผู้คิดริเริ่มการทำ การเกษตรแบบผสมผสาน เกษตรแบบพอเพียง เกษตรที่เอื้อประโยชน์ต่อ ชีวิตและสิ่งแวดล้อม ฯลฯ

2. สาขาหัตถกรรม

คือผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์และมีผลงานโดดเด่นในเรื่องต่อไปนี้

2.1 ด้านอาหาร เป็นต้นตำรับการปรุงอาหารที่มีรสชาติอร่อย ให้คุณค่าด้าน โภชนาการ ใช้วัสดุที่มีราคาไม่แพง วัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่น รู้จักคิด ตัดแปลงสูตรอาหารได้แปลกใหม่ หรือเป็นผู้ที่ สืบสานตำรับตำราที่มีอาหารรสเลิศ สามารถผลิตเป็นสินค้าจำหน่ายได้ เช่น การทำปลาร้า การทำส้มหรือแหนม ขนมต่างๆ ฯลฯ

2.2 ด้านงานประดิษฐ์เครื่องนุ่งห่ม สามารถทำเป็นอาชีพจำหน่ายได้ สามารถทำ เลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้ เช่น การทำผ้านวม การตัดเย็บเสื้อผ้า ฯลฯ

2.3 ด้านที่อยู่อาศัย สามารถจัดบ้านเรือน บริเวณได้น่าอยู่ น่าอาศัยตามอัตภาพ ทำ ให้มีสุขภาพอนามัยในการอยู่อาศัย

3. สาขาศิลปกรรม

คือผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ มีผลงานโดดเด่นในเรื่องต่อไปนี้

3.1 ด้านจิตรกรรม คือ การวาดภาพฝาผนัง การเขียนภาพลงบนผ้า หน้าผา การสลัก ลาย ฯลฯ

3.2 ด้านประติมากรรม คือ ผู้มีความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์และมีฝีมือใน การปั้น แกะสลัก การหล่อ เช่น หล่อพระพุทธรูป ปั้นโอ่ง สลักลวดลาย ประดับต้นเทียน สิ่งก่อสร้าง ฯลฯ

3.3 ด้านสถาปัตยกรรม คือ ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์เรื่องการ ก่อสร้างอาคารบ้านเรือน โบสถ์ ศาลา ศาลพระภูมิ ฯลฯ

3.4 ด้านหัตถกรรม (งานช่างฝีมือ) คือผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มีผลงานในสิ่งที่ ทำมือ เช่นเครื่องจักสานต่างๆ

3.5 ด้านงานประดิษฐ์ คือ ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์ด้านการ จัดทำผลงานเลียนแบบธรรมชาติ เช่น การประดิษฐ์ดอกไม้ บายศรี การแต่งลวดลายบนแผ่นผ้า ฯลฯ

3.6 ด้านดนตรี นาฏศิลป์และการเล่นพื้นบ้าน คือผู้ที่มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ด้านการเล่นดนตรี การขับลำ การพ้อนรำ การคิดวิธีการเล่นพื้นบ้าน หมอลำ การเล่นหนังปราโมทย์ ลิเก เพลง กันตรึม เจริญ ฯลฯ

4. สาขาสาธารณสุข

คือ ผู้มีความรู้ ความสามารถมีประสบการณ์ด้านการใช้ยาสมุนไพร การรักษาโรคแผนโบราณ การรักษาสุขภาพอนามัยร่างกาย การสืบสานตำราสมุนไพร หมอนวดแผนโบราณ หมอตำแย ฯลฯ

5. สาขาภาษาและวรรณกรรม

คือ ผู้มีความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์ในการแต่งวรรณกรรมพื้นบ้าน การคิดประดิษฐ์ อักษรภาษาถิ่น การสืบสานอักษรโบราณ วรรณกรรมท้องถิ่น ฯลฯ

6. สาขาศาสนาและประเพณี

1) ด้านพิธีกรรมต่างๆ ได้แก่ผู้มีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ มีผลงานเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เช่น หมอสูตรขวัญ

2) ด้านโหราศาสตร์ ได้แก่ ผู้มีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์และมีผลงานด้านโหราศาสตร์หรือหมอดู ฯลฯ

3) ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ได้แก่ ผู้มีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ในการปฏิบัติตามขนบประเพณีของท้องถิ่นนั้นๆ

4) ความเชื่อในเรื่องต่างๆ

7. สาขาอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้

ได้แก่ อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ที่พัฒนาขึ้นโดยชาวบ้าน เพื่อใช้งานอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ

การให้คำนิยามและจำแนกสาขาของภูมิปัญญาไทยมีผู้จำแนกสาขาออกเป็น 10 ประเภท⁵ โดยเพิ่มเติมอีก 3 สาขาจากที่กล่าวมาข้างต้น ดังนี้คือ

1.สาขาเกษตรกรรม หมายถึง ความสามารถของคนในการผสมผสานความรู้ทักษะและเทคนิคเกี่ยวกับการเกษตรและเทคโนโลยีเข้าด้วยกันบนพื้นฐานเดิม ซึ่งสามารถพึ่งพาตนเองได้ในสภาพการณ์ต่าง ๆ เช่น การเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหาการเกษตรด้านการตลาด การแก้ปัญหาการผลิต และการรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น

2.สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม หมายถึง การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิต เพื่อชะลอการนำเข้าตลาด เพื่อแก้ปัญหาด้านการบริโภคที่สะดวก ปลอดภัย ประหยัด เป็นธรรมชาติ เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่น สามารถพึ่งพาตนเองได้ เช่น กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มหัตถกรรม การทอผ้าพื้นเมือง เป็นต้น

⁵ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย “สาขาของภูมิปัญญาไทย”, http://www.sk.ac.th/lg/thai/thai_default/web2/thai/pom_thai_4.htm, มีนาคม 2552.

3.สาขาการแพทย์แผนไทย หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองในด้านสุขภาพอนามัย เช่น การนวดแผนไทย การใช้ยาสมุนไพรไทย รักษาโรคต่าง ๆ เป็นต้น

4.สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการอนุรักษ์ พัฒนาและใช้ประโยชน์จากคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

5.สาขากองทุนและธุรกิจชุมชน หมายถึง ความสามารถในด้านบริหารจัดการ ด้านการสะสมและบริหารกองทุนและธุรกิจชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์ เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของสมาชิกในชุมชนที่ดี เช่น กลุ่มเกษตรกร ธนาคารข้าว กองทุนและธุรกิจชุมชน เป็นต้น

6.สาขาสวัสดิการ หมายถึง ความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

7.สาขาศิลปกรรม หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ เป็นต้น

8.สาขาการจัดการ หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ทั้งขององค์กร ชุมชน ในสังคมไทย เช่น การจัดการองค์กรของกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มฝีมือแรงงานที่จะก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ พัฒนา และถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาไทยอย่างมีประสิทธิภาพ

9.สาขาภาษาและวรรณกรรม หมายถึง ความสามารถผลิตผลงานเกี่ยวกับด้านภาษาทั้งภาษาจีน ภาษาโบราณ ภาษาไทย และการใช้ภาษาไทย ตลอดทั้งวรรณกรรมทุกประเภท เช่นการขับชอเพลงพื้นเมือง

10.สาขาศาสนาและประเพณี หมายถึง ความสามารถประยุกต์และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ความเชื่อและประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติ ให้สังเกตผลดีต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อม เช่น การถ่ายทอดหลักธรรมทางศาสนา การบวชป่า ประเพณีต่าง ๆ เช่น บวชพรหมณ์ เป็นต้น

จากพื้นที่ที่ทำการศึกษาวิจัยนั้น พบว่าเป็นพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน ประกอบไปด้วยผู้คนหลากหลายเชื้อชาติ อาชีพและศาสนา ซึ่งล้วนแล้วแต่มีการดำรงชีวิต วัฒนธรรมต่างๆเป็นของตัวเอง มีการสืบทอดความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่างๆ ประสานสัมพันธ์ต่อการอยู่อาศัยในชีวิตประจำวันกับธรรมชาติ เกิดเป็นภูมิปัญญาดังความหมายดังกล่าว

2.2.3 ภูมิปัญญาสร้างสรรค์ในเรือนพักอาศัยที่เป็นเรือนพื้นบ้าน

ในเรื่องของภูมิปัญญาสร้างสรรค์ในเรือนพักอาศัยที่เป็นเรือนพื้นบ้าน (วีระ อินพันทัง 2544-2545) สามารถสังเกตได้จากวัสดุที่ใช้ในการปลูกสร้าง ซึ่งส่วนมากเป็นวัสดุธรรมชาติที่หาได้ในท้องถิ่น แตกต่างจากวัสดุปลูกสร้างในปัจจุบันที่ผลิตด้วยระบบอุตสาหกรรมและจำหน่ายในท้องตลาด ทำให้เรือนในปัจจุบันมีลักษณะเหมือนกันไปหมด ไม่ว่าจะสร้างขึ้นที่ใด ความแตกต่างของเรือนพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่นจึงเป็นการสร้างสรรค์ที่ตอบรับกับชีวิต วัฒนธรรมและกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม เป็นสิ่งปลูกสร้างที่มีลักษณะเฉพาะ ไม่

ซ้ำใคร และยังพิจารณาได้ว่าเป็นแบบแผนการสร้างเงื่อนไขที่ได้รับการสืบทอดจากคนรุ่นก่อนสู่คนรุ่นต่อมาอย่างไม่ขาดสาย

2.2.4 สถาปัตยกรรมจากภูมิปัญญา

การเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติแวดล้อมของพื้นที่หนึ่งๆเมื่อได้ตั้งหลักแหล่งแล้ว ปรับตัวและสร้างสรรค์วัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตเป็นเวลานานหลายชั่วคน รวมทั้งมีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับคนต่างวัฒนธรรม มีการสั่งสม สืบสาน และปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับชีวิตต่อเนื่องกันมาในกลุ่มชนรุ่นต่อมา เหล่านี้เรียกว่า ภูมิปัญญาสั่งสม ซึ่งแตกต่างจากภูมิปัญญาใหม่ ที่มีแหล่งกำเนิดในสังคมตะวันตก ใช้วิทยาศาสตร์และประยุกต์วิทยาหรือเทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งมีอิทธิพลอยู่ในวิถีชีวิตของสังคมโดยทั่วไปในกระแสโลกาภิวัตน์ ที่ครอบคลุมไปทั่วโลกแล้วในปัจจุบันนี้ กระแสสากลนิยมไร้พรมแดนนี้ได้ผลักดันให้ผู้คนปรับเปลี่ยนความคิด

คุณค่า ทักษะ ความเชื่อเกี่ยวกับชีวิต โดยเฉพาะวิถีการผลิตและบริโภคอย่างรวดเร็ว มีอันตรายและมีความเสี่ยงสูง ฉะนั้น หันมาทำความเข้าใจ ทำความเข้าใจจากเหง้าและพลังทางวัฒนธรรมของเราเองจากภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงมิใช่เพื่อจะย้อนยุคกลับไปหลงใหลกับอดีต แต่เป็นปฏิกริยาเชิงสร้างสรรค์ เป็นพัฒนาการเพื่อก้าวไปในอนาคตอย่างเหมาะสม อย่างมีสมดุล เพื่อให้เกิดเป็นสังคมที่ดำรงดุลยภาพระหว่างความเจริญทางวัตถุกับความเจริญทางจิตใจ บนพื้นฐานความเชื่อและศาสนธรรม ดังนั้นแล้ว ภูมิปัญญาใหม่ก็ย่อมได้รับการทดสอบ ปรับเปลี่ยนและดัดแปลงให้สอดคล้องกับความจำเป็นใหม่ โดยมีภูมิปัญญาสั่งสมเป็นพื้นฐานรองรับ

นอกจากนี้แล้ว การพิจารณาภูมิปัญญาท้องถิ่นต้องไม่จำกัดเพียงเฉพาะลักษณะประจำถิ่นเท่านั้น แต่ต้องมีลักษณะเป็นสากล เป็นภูมิปัญญาแห่งการเอื้ออาทร มุ่งให้มนุษย์อยู่ร่วมกับธรรมชาติ โดยมีเราเป็นส่วนเล็กๆ ซึ่งเป็นภูสากลของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถูกค้นพบมานานแล้ว (ฉลาดชาย รมิตานนท์ 2535) ดังจะเห็นได้จาก คุณค่าของภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีคุณูปการต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การแก้ปัญหาการทำมาหากิน รวมถึงสุขภาพอนามัย ความเชื่อดั้งเดิมของชนเผ่าต่างๆสามารถจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนในวัฒนธรรมเดียวกัน และระหว่างคนกับทรัพยากรแวดล้อมได้อย่างลงตัว

สำหรับประเทศไทย การศึกษาสภาพแวดล้อมของธรรมชาติและวัฒนธรรมที่เป็นบ้ำหลอมให้เกิดภูมิปัญญาขึ้น จนถึงพัฒนาการของภูมิปัญญา การสืบทอดและกระบวนการเรียนรู้ การปรับเปลี่ยน การผลิตซ้ำและการผลิตใหม่ทางวัฒนธรรม ทำให้เห็นว่าได้ว่าในสังคมไทยมีความหลากหลายที่เป็นความมั่งคั่งทางปัญญา ซึ่งนับได้ว่าเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่เกื้อกูลให้สังคมไทยโดยรวมดำรงอยู่อย่างมีดุลยภาพ นอกจากนี้พลังและศักยภาพของผู้คนในท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรม ได้มีการพัฒนาฝังรากลึกอยู่ในตัวเอง และดำรงอยู่เป็นเครือข่ายทางปัญญาทุกหนทุกแห่งทั่วประเทศ

ภูมิปัญญา (เสรี พงศ์พิศ 2529) มี 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่เป็นนามธรรม ได้แก่ โลกทัศน์ ชีวิตทัศน์ ปรัชญาในการดำเนินชีวิต เรื่องที่เกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่าและความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน และลักษณะที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ การทำมาหากิน การเกษตร หัตถกรรม ศิลปะ ดนตรี เป็นต้น ภูมิปัญญาเหล่านี้สะท้อนออกมา 3 ลักษณะที่สัมพันธ์กับคนอื่นที่อยู่ร่วมกันในสังคมหรือชุมชน และความสัมพันธ์

กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ทั้งหลาย ทั้งสามลักษณะนี้คือสามมิติของเรื่องเดียวกัน คือชีวิตของชาวบ้าน สะท้อนออกมาถึงภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างมีเอกภาพ

โดยสรุปแล้ว ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญา (วรรณี จันทศิริ 2539) ก็คือ

1. ภูมิปัญญาจะต้องแสดงถึงความรู้ ความสามารถของบุคคล ท้องถิ่น หรือสังคม ที่ได้มีการคิด ทดลอง ปฏิบัติ จนเกิดการยอมรับและนำไปใช้
2. ภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดสั่งสมมาจากบรรพบุรุษและผู้มีความรู้ในชุมชนมาเป็นเวลานาน หรืออาจเป็นความรู้ที่ได้รับมาจากสังคมอื่น ประเทศอื่น
3. ในระหว่างการสืบทอดภูมิปัญญานั้น มีการปรับปรุง แก้ไข ประยุกต์ และเปลี่ยนแปลง จนอาจเกิดเป็นความรู้ใหม่หรือทางเลือกใหม่ตามสภาพของสังคม วัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิต
4. ภูมิปัญญา จะมี 2 ลักษณะคือ ลักษณะที่เป็นนามธรรมและลักษณะที่เป็นรูปธรรม
5. ภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่น แต่ละประเทศจะไม่เหมือนกัน อันเนื่องมาจากสภาพภูมิประเทศและสภาพภูมิอากาศที่แตกต่างกัน ซึ่งจะทำให้คนที่อยู่ท้องถิ่นนั้น ประเทศนั้น ต้องคิดและหาหนทางที่จะปรับตัวให้เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศของตน
6. ภูมิปัญญาอาจคิดค้นขึ้นทั้งผู้มีการศึกษาสูงหรือชาวบ้านธรรมดาก็ได้

รูปที่ 2.3: แสดงองค์ประกอบในชุมชนท้องถิ่น

ที่มา: ศรีศักดิ์ วัลลิโกดม [2544] บรรยายเรื่อง “ท้องถิ่นไทยวัฒนา” ในงานประชุมทางวิชาการ

วันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2543 ณ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ในที่นี้ หากพิจารณางานสถาปัตยกรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ก็คือ งานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนั่นเอง สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น (วิวัฒน์ เตมีย์พันธ์ 2541) หมายถึง รูปแบบของอาคารที่ชาวบ้านสร้างขึ้นในแต่ละท้องถิ่น และส่วนมากจะเป็นเฉพาะอาคารประเภทบ้านหรือเรือนพักอาศัยของชาวบ้าน โดยทั่วไปเป็นสถาปัตยกรรมที่หมู่บ้านและช่างในแต่ละท้องถิ่นปลูกสร้างกันเอง โดยไม่ต้องพึ่งพาสถาปนิกให้เป็นผู้ออกแบบ ฉะนั้นรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นจึงมีลักษณะแปลกแยก แตกต่างกันไปตามลักษณะของวัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และสภาพดินฟ้าอากาศที่แตกต่างกัน

สถาปัตยกรรมเช่นนี้มีลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งเป็นผลมาจากกระบวนการวิวัฒนาการทางสังคมและวิถีชีวิตในด้านการกินอยู่หลับนอน งานในระดับนี้ส่วนมากมักจะสร้างขึ้นอย่างได้สัดส่วนที่สัมพันธ์กับขนาดร่างกายมนุษย์ แสดงให้เห็นถึงความชำนาญของช่างท้องถิ่น ทั้งยังแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อที่ที่ใช้สอยภายในที่สนองความต้องการและพฤติกรรมของชาวบ้านอย่างแท้จริง นอกจากนี้ การวางอาคารก็ยังประสานสอดคล้องกับธรรมชาติของสภาพแวดล้อมและลักษณะภูมิประเทศของที่ตั้งอีกด้วย สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นจึงจัดได้ว่าเป็นสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าที่อยู่เหนือกาลเวลา ถือเป็นอารยธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่ควรให้ความสนใจและเห็นคุณค่า

โดยทั่วไป สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นจะมีรูปแบบของตนเองและแทบจะไม่มีเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาอะไรทั้งสิ้น (Rudofsky 1964) ฉะนั้น จึงไม่มีรูปแบบของยุคสมัยใดๆเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย บางครั้งรูปทรงอาคารและวิธีการก่อสร้างก็อาจจะสูญหายไปกับอดีตกาล เช่นนี้สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นจึงเป็นภาพที่สะท้อนออกถึงความ เป็นมนุษย์ นำมาสู่ความพึงพอใจได้ นอกจากนี้ อีกลักษณะหนึ่งของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น คือ มีคุณสมบัติของการเพิ่มเติม ไม่เฉพาะเจาะจง และเปิดออกสู่ธรรมชาติ (Rappoport 1969) คุณสมบัติเหล่านี้ทำให้ตัวสถาปัตยกรรมยอมรับการเปลี่ยนแปลงหรือการเพิ่มเติม โดยนัยนี้ ความเป็นพื้นถิ่นก็คือ ความคิดของอาคารที่มีวิธีการแบบอินทรีย์ และเกี่ยวข้องกับสังคมโดยรวมทั้งกลุ่ม เป็นผลผลิตมาจากความร่วมมือกันระหว่างผู้สร้างและผู้ใช้อาคาร รวมทั้งข้าวของเครื่องใช้ทั้งหลายด้วย

แต่เดิม อาคารพักอาศัยที่ชาวบ้านออกแบบและปลูกสร้างกันเองนั้น มิได้จัดเข้าเป็นงานสถาปัตยกรรม เพราะอาคารที่จะเข้าเป็นสถาปัตยกรรมนั้นจะต้องมีคุณค่าทางศิลปะชั้นสูง ต้องประมวลเอาทัศนศิลป์หลายแขนงเข้ามาผนวกกับอาคารให้มีคุณค่าทางความงาม ก่อให้เกิดความหรรษา มั่งคั่ง เป็นงานก่อสร้างประเภทยิ่งใหญ่ สะท้อนให้เห็นศักยภาพที่สูงที่สุดของอารยธรรมของแต่ละชุมชน เป็นสัญลักษณ์ของความเจริญที่แสดงถึงขีดสุดของระบบวิธีการก่อสร้างของสังคมแต่ละสังคม ต่อมา เมื่อนักวิชาการได้หันมาศึกษางานของชาวบ้านอย่างกว้างขวางขึ้น จึงพบว่าอาคารพักอาศัยของชาวบ้านบางหลังมีคุณค่าสูงเสมออาคารที่ออกแบบโดยสถาปนิก และถือได้ว่าเป็นงานสถาปัตยกรรม (วิวัฒน์ เตมียพันธ์ 2541) ความสนใจในงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมีมากขึ้นเรื่อยๆ มีทั้งการจัดนิทรรศการ การพิมพ์หนังสือออกเผยแพร่ การเขียนบทความในวารสาร จนถึงการจัดประชุมทางวิชาการ

การศึกษางานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น (วิวัฒน์ เตมียพันธ์ 2537) จึงทำให้เกิดความเข้าใจในเชิงพฤติกรรมทางวัฒนธรรมของแต่ละสังคม โดยผ่านการจำแนกหน้าที่ใช้งาน พื้นที่ใช้สอย ที่มีขนาดและปริมาตรต่างๆ ทั้งนี้ต้องศึกษาหน้าที่ใช้สอยในแนวลึกไปกว่าหน้าที่ใช้สอยขั้นพื้นฐาน นอกจากนี้การศึกษาในเรื่องความชำนาญและฝีมือช่างระดับท้องถิ่น ทำให้รู้ถึงวิธีการก่อสร้างและรูปแบบของสถาปัตยกรรมในสังคมนั้นๆได้ ตลอดจนทำให้เข้าใจรูปแบบ ระเบียบวิธี และวัสดุก่อสร้างในแต่ละท้องถิ่น

การศึกษาที่วิเคราะห์งานจากรูปทรงอาคารที่สัมพันธ์กับการจัดวางเนื้อที่ใช้งานที่สนองกิจกรรมในการดำรงชีวิตอยู่ จะทำให้ซาบซึ้งเห็นความงามที่ประสานกลมกลืน และการใช้วัสดุที่แสดงสัจจะของธรรมชาติของวัสดุจากท้องถิ่นนั้นๆ (อนุวิทย์ เจริญศุภกุล 2518)

การสร้างสรรค์ต่างๆที่มาจากภูมิปัญญาชาวบ้านที่สะท้อนออกมาจากงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ยังรวมถึงบริบทของสภาพแวดล้อมที่มีลักษณะท้องถิ่นด้วย (อรศิริ ปาณินท์ 2538) การวางผังกลุ่มหมู่บ้าน เป็นผล

มาจากกิจกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อ นานัปการ ประเพณี และศาสนา ที่แอบแฝงระบบนิเวศวิทยาของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการตั้งถิ่นฐาน การดำรงชีวิต และการให้ความอุดมสมบูรณ์ต่อการดำรงชีวิตตามวิถีทางเกษตรกรรมได้อย่างแยบยล พื้นที่ส่วนกลางที่สำคัญของหมู่บ้านก็มีความสำคัญและเกี่ยวเนื่องกับกิจกรรมและสังคมชุมชนโดยส่วนรวม เพราะเป็นแหล่งที่ชาวบ้านได้ร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ เป็นระยะๆ ตลอดปี ทำให้เกิดความผูกพันในระหว่างครอบครัวและเพื่อนบ้าน มีความใกล้ชิด มีความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ดังนั้นลักษณะของภูมิปัญญาชาวบ้านที่แท้จริงแล้ว จะเป็นระบบการวางแผน การจัดการสิ่งแวดล้อมและนิเวศวิทยาที่สร้างสรรค์ยิ่งสำหรับประเทศกำลังพัฒนา เช่น ประเทศไทย ภูมิปัญญาในงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนี้มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นงานที่มีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมประจำถิ่น และประเด็นที่สำคัญที่สุดนั้น คือ เพื่อให้ผู้คนในท้องถิ่นรวมทั้งผู้คนโดยทั่วไป มีความสำนึกและเห็นคุณค่าของสถาปัตยกรรมในระดับนี้กันมากขึ้น เพราะหากประชาชนโดยทั่วไปไม่เห็นคุณค่าของงานเหล่านี้ ต่างก็จะรื้อทำลายทิ้งๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนที่ตนอยู่ ฉะนั้นการศึกษาให้เห็นถึงคุณค่าและคตินุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นจึงเป็นเรื่องจำเป็นมาก (วิวัฒน์ เตมียพันธ์ 2537)

2.3 ทฤษฎีพฤติกรรมมนุษย์

2.3.1 วิถีชีวิต

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (2544)⁶ ได้ทรงให้คำนิยามคำว่า "วิถีชีวิต" ว่า "วิถีชีวิต ในที่นี้น่าจะหมายถึง ความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน วันๆ คนทั้งหลายทำอะไรกัน คนเราต้องรับประทานอาหาร แต่จะรับประทานอาหารอะไร แบบไหนนั้นเป็นเรื่องวัฒนธรรม นอกจากนี้ต้องมีบ้านเรือนหรือที่อยู่อาศัย ต้องมีเครื่องนุ่งห่ม เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยก็พยายามที่จะคิดแก้ไข รักษาดูแล แล้วมาในสมัยหลังก็ต้องมีความรู้ จะดำรงชีวิตได้ก็ต้องเล่าเรียน นี่ก็เป็นวิถีชีวิต ต้องทำมาหากินเพื่อเลี้ยงชีพ ต้องการเครื่องประเทืองรื่องรำทำเพลง ฟังคำพูดที่ไพเราะเป็น วรรณกรรมอะไรอย่างนี้ ต้องมีความรู้สึกนึกคิด มีเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ นี่ก็เป็นเรื่องความเชื่อต่างๆ พวกนี้เป็นวิถีชีวิตทั้งนั้น..."

จากหัวข้อวิถีชีวิตในบริบทท้องถิ่น⁷ กล่าวว่า มีปัจจัย 3 ประการที่ทำให้วิถีชีวิตมีความหลากหลาย ได้แก่ สภาพภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม และการตัดสินใจของคน

- **สภาพภูมิศาสตร์** สามารถกำหนดการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนได้ วัสดุ เครื่องใช้ไม่สอย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม การประกอบอาชีพ
- **วัฒนธรรม** คือวิถีชีวิตที่สะสมกันมาจนกระทั่งเป็นแบบอย่าง ซึ่งเป็นระบบต่างๆ ในสังคม รวมทั้งสารการ เมือง เศรษฐกิจ และประเพณีที่สืบทอดกันมา
- **การตัดสินใจของคน** การตัดสินใจของคนที่แตกต่างกัน ย่อมสะท้อนถึงวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน แม้ว่าจะอยู่ในสภาพภูมิศาสตร์เดียวกัน มีวัฒนธรรมร่วมกันก็ตาม

⁶ กิจชัย จิตขจรวานิช, **สภาวะสบายและการปรับตัวเพื่ออยู่แบบสบายของคนท้องถิ่น**, (โครงการวิจัยในชุดโครงการ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรือน ชุมชน และนิเวศวิทยาวัฒนธรรม การอยู่อาศัยที่ยั่งยืนของคนไทยในภาคตะวันตก, 2547), หัวข้อ 4.3 วิถีชีวิตในบริบทท้องถิ่น, หน้า 50-52.

⁷ กิจชัย จิตขจรวานิช, **สภาวะสบายและการปรับตัวเพื่ออยู่แบบสบายของคนท้องถิ่น**, หน้า 50-52.

นอกจากนั้นวิถีชีวิตของชาวบ้านในหัวข้อนี้ กล่าววิถีชีวิตของชาวบ้านยังประกอบด้วยองค์ประกอบอื่นๆ ภายชุมชน บ้านที่มีความสัมพันธ์กับภายนอก คือ ชุมชนเมือง ในลักษณะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมใหญ่เสมอ ได้แก่ ความสัมพันธ์ในระบบการปกครอง การศึกษา การค้าขายที่นำสินค้าอุตสาหกรรมมาสู่ชนบทและนำสินค้าเกษตรกรรมจากชนบทกระจายออกไป รวมทั้งในภาวะของการเป็นชุมชนของผู้คนในหมู่บ้านยังต้องมีการจัดระเบียบเพื่อการอยู่ร่วมกันขึ้นเป็นที่รับรู้ของคนในชุมชน (วิระ อินพันทัง 2544-2545)

ส่วนพื้นที่ที่เข้าร่วมกันของชุมชน ถือว่าวัดเป็นพื้นที่ส่วนกลาง บ้านกับวัดจึงเป็นของคู่กันในภาวะความเป็นชุมชน ทุกครัวเรือนจะวัดประจำเพื่อประกอบกิจในฐานะพุทธศาสนิกชน เช่น ฟังเทศน์ ทำบุญ บวชลูก เป็นต้น ถ้าในหมู่บ้านใดไม่มีวัด ก็จะถือเอาวัดในหมู่บ้านอื่นเป็นเสมือนวัดประจำหมู่บ้าน ซึ่งจะถือได้ว่าทั้งสองหมู่บ้านนี้เป็นกลุ่มเดียวกัน ทำบุญวัดเดียวกัน ในบริเวณที่ว่างในวัดหรือลานวัดยังสามารถใช้พื้นที่เป็นตลาดนัดได้ ผู้คนก็จะมากันคึกคักและกลับเข้าสู่สภาพปกติเป็นลานโล่งอันสงบเงียบที่พร้อมจะใช้กิจกรรมอื่นต่อไปเมื่อเลิกตลาดนัด นอกจากนี้ ชุมชนในหมู่บ้านใหญ่มักยังมีสถานเอนกนาลัย โรงเรียน หรือสถานับดับเพลิง ซึ่งมีน้อยแห่งมาก

2.3.2 ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

กล่าวว่า มนุษย์มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นรูปธรรม ได้แก่สิ่งต่างๆ ที่มนุษย์ทำขึ้น เช่น อาคาร ถนน ชุมชน เมือง และสิ่งที่เป็นนามธรรมได้แก่ ข่าวสาร ความรู้ ความคิด ความรู้สึก แลทัศนคติต่างๆ ซึ่งจะสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมทางกายภาพและมนุษย์ด้วยกันเป็นไปตามบรรทัดฐานที่สังคมกำหนดไว้ โดยแต่ละสภาพการที่ที่เกิดขึ้นย่อมมีมิติทางด้านเวลาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ เพราะมีการจัดสรรเวลาที่ประกอบกิจกรรมประจำวัน โดยมีตัวกำหนดของแต่ละปัจจัยดังนี้

ตัวกำหนดมนุษย์ อันได้แก่ ด้านสรีระวิทยาซึ่งบอกถึงอิทธิพลเกี่ยวกับความต้องการพื้นฐานทางชีวภาพของมนุษย์ ด้านบุคลิกภาพซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของบุคคล ด้านสังคมซึ่งเป็นสถานะภาพและบทบาทในสังคม และด้านวัฒนธรรมซึ่งเป็นแบบแผนในการดำรงชีวิตที่ยึดถือกัน เป็นประสบการณ์ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม

ตัวกำหนดสภาพแวดล้อม อันได้แก่ ประการที่หนึ่งโอกาสของสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีผลต่อความสัมพันธ์ โดยพฤติกรรมจะเกิดขึ้นหรือไม่ย่อมแล้วแต่โอกาสที่สภาพแวดล้อมทางกายภาพส่งเสริมหรือขัดขวางพฤติกรรม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมขึ้นได้ ประการที่สองคือคุณสมบัติต่างๆของสภาพแวดล้อม เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมที่ควบคู่กับโอกาสในฐานะที่เป็นสิ่งเร้า และประการที่สาม ตำแหน่งของสภาพแวดล้อม เช่นบุคคลที่มีบ้านพักอาศัยอยู่ชานเมืองที่ไกลออกไปจะมีพฤติกรรมการเดินทางที่แตกต่างจากบุคคลที่อาศัยอยู่ใจกลางเมือง เป็นต้น

2.3.3 การมีอาณาเขตครอบครองของมนุษย์

หมายความถึงการมีระยะห่างระหว่างบุคคลหรือระหว่างกลุ่ม โดยขนาดของอาณาเขตที่มนุษย์มีความสัมพันธ์ด้วยมีขนาดแตกต่างกันไป เป็นอาณาเขตที่มีภาวะไหวรู้สึกเป็นพิเศษ ปกติเป็นที่ยอมรับส่วนตัวที่เว้นไว้ด้วยการทิ้งระยะห่างจากบุคคลอื่นตามความเหมาะสมของความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน

การยึดครองพื้นที่ของมนุษย์มีลักษณะค่อนข้างถาวรหรือชั่วคราว และมีการกระจายตัวในการใช้พื้นที่ โดยมีระยะห่างระหว่างบุคคลหรือกลุ่ม โดยในหัวข้อนี้ได้กล่าวถึงการทดลองโดยใช้เทปโทรทัศน์บันทึกกิจกรรมประจำวันของครอบครัวในอพาร์ทเมนต์ (Schefflen et al., 1971) พบว่าแต่ละครอบครัวมักมี

แบบอย่างเฉพาะของการใช้สอยห้องต่างๆ ซึ่งรวมทั้งการใช้ส่วนใดส่วนหนึ่งของพื้นที่โดยเฉพาะสมาชิกของครอบครัวคนใดคนหนึ่ง ทำให้สามารถคาดได้ว่า ใครอยู่ที่ไหนช่วงเวลาใด

จากการทดลองแสดงให้เห็นว่าการมีอาณาเขตครอบครองของสมาชิกต่างๆ ในครอบครัวแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับจำนวนสมาชิก อายุ สถานภาพ วิถีชีวิตตามสภาพทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และที่สำคัญ คือ ตามวงตอนของชีวิต ครอบครัวที่มีลูกอยู่ในวัยรุ่นจะมีพฤติกรรมมีอาณาเขตครอบครองแตกต่างจากครอบครัวที่มีลูกในวัยเด็กเล็ก ครอบครัวที่มีผู้สูงอายุมีพฤติกรรมการมีอาณาเขตครอบครองแตกต่างจากครอบครัวทั่วไป ตลอดจนบุคลิกภาพของสมาชิกในครอบครัว ฯลฯ เหล่านี้ล้วนมีผลต่อสภาพของการมีอาณาเขตครอบครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับ ขนาด ความชัดเจนและการเปลี่ยนแปลงของระยะเวลาการยึดครองอาณาเขต

2.3.4 พฤติกรรมที่เว้นว่างส่วนบุคคล

เป็นการเกี่ยวข้องกับการเว้นระยะห่างระหว่างบุคคล รวมถึงการแสดงออกที่เป็นการพยายามปกป้องการล่วงล้ำที่เว้นว่างส่วนบุคคล (ที่เว้นว่างส่วนบุคคล คือ ส่วนของอาณาเขตครอบครองที่บุคคลมีภาวะไหวรู้ลึกเป็นพิเศษ เป็นส่วนที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ถือเป็นอาณาเขตระดับจุลภาค) ฮอลล์ (Hall, 1966) กล่าวว่าไว้ว่า พฤติกรรมการเว้นว่างส่วนบุคคลเกี่ยวข้องกับการป้องกันกรล่วงล้ำอาณาเขตรอบตัวพร้อมกับการเคารพหรือยอมรับที่เว้นว่างส่วนบุคคลของบุคคลอื่นๆ ซึ่งเป็นการแสดงท่าทีเพื่อให้บุคคลอื่นมีพฤติกรรมตอบสนองที่สอดคล้องกัน

2.4 ทฤษฎีบ้านเรือนไทยภาคกลาง

ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม พบรูปแบบบ้านที่เป็นลักษณะเรือนไทยอยู่มากมาย แต่กำลังจะค่อยๆ มีการปรับเปลี่ยนตามกาลสมัย และการพัฒนาด้านเทคโนโลยีการก่อสร้างต่างๆ จึงมีการศึกษาบ้านเรือนไทยภาคกลางจากหลายหลากหลายแหล่งที่นำมาเปรียบเทียบกับลักษณะที่ปรากฏในพื้นที่ศึกษา

เรือนไทยภาคกลาง^๑ เป็นอาคารที่สร้างด้วยไม้จริงโดยใช้วิธี บาก สับ และเข้าเดือยแทนการตอกยึดด้วยตะปูจึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “เรือนเครื่องสับ” นอกจากนี้ในงานศึกษาวิจัยต่างๆ ยังมีกรเรียกเรือนไทยภาคกลางแตกต่างกันไปอีกมากมาย เช่น เรือนทรงไทย เรือนไทยโบราณ เรือนไทยเดิม เป็นต้น

งานวิชาการเกี่ยวกับเรือนไทยภาคกลาง เริ่มปรากฏเผยแพร่ตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2500 เนื้อหาสาระด้านลักษณะทั่วไปของเรือน ซึ่งมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากเรือนของชนชาติอื่นและปัจจัยแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบเรือน ดังปรากฏใน “เรือนไทย”(อัน นิมมานเหมินท์,2506) “เรือนไทยแบบดั้งเดิม”(อัน นิมมานเหมินท์ ,2512) “เรือนไทย”(เสนอ นิลเดช,2506) และ “เรือนไทยโบราณ” (เสนอ นิลเดช,2515) นับเป็นการบุกเบิกการศึกษาค้นคว้าด้านเรือนไทยโดยเฉพาะเรือนไทยภาคกลาง และได้มีงานวิชาการเหล่านี้ปรากฏตามมาอีกเป็นจำนวนมาก กล่าวได้ว่างานวิชาการเกี่ยวกับเรือนไทยภาคกลางมีปรากฏอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งปัจจุบัน

^๑ วิมลสิทธิ์ ทรายางกูร, วีระ อินพันทัง, สันติ ฉันทวิลาสงศ์, รายงานการวิจัย สถานภาพผลงานทางวิชาการ สาขา สถาปัตยกรรมในประเทศไทย, พิมพ์ครั้งที่ 1(โรงพิมพ์บริษัท ทีซีดี ปริ้นติ้ง จำกัด: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2544), หน้า 4-1.

ความหลากหลายของงานวิชาการเกี่ยวกับเรือนไทยภาคกลาง ทำให้รายละเอียดของเนื้อหาสาระเท่าที่ได้มีการศึกษาค้นคว้าครอบคลุมประเด็นต่างๆที่เกี่ยวข้องอย่างมากมาย นอกจากนี้เนื้อหาด้านรูปแบบทางสถาปัตยกรรมแล้วยังปรากฏเนื้อหาในด้านอื่นอีก เช่น วิธีการใช้สอยเรือนไทย ประเพณีที่เกี่ยวข้อง บัณฑิตด้านต่างๆ ที่มีอิทธิพลที่มีต่อรูปแบบเรือน เป็นต้น

2.4.1 การศึกษารูปแบบเรือนไทยภาคกลาง

รูปที่ 2.4: เรือนไทยสมัยอยุธยาตั้งอยู่ริมแม่น้ำหน้าวัดสามวิหาร (ที่มา: แบบแผนบ้านเรือนไทยในสยาม)

- ประเภทของเรือนไทยชนิดต่างๆ⁹

1. เรือนครอบครัวเดี่ยว เหมาะสำหรับครอบครัวเดี่ยวที่ลูกยังไม่แต่งงาน

เรือนประเภทนี้เป็นเรือนสำหรับพ่อ แม่ และลูกที่ยังไม่แต่งงาน โดยทั่วไปมักประกอบไปด้วย เรือนนอน 1 หลัง เรือนครัว 1 หลัง ระเบียงและชานร่วม สำหรับเรือนนอนนั้นมีห้องนอน 1 ห้อง โถง 1 ห้อง ซึ่งมีความกว้างประมาณ 6-9 ศอก และความยาวประมาณ 15-18 ศอก ความยาวของเรือนนอนนี้แบ่งออกเป็น 3 ช่วงเสา โดย 1 ช่วงเสาเป็นห้องโถง ซึ่งเป็นพื้นที่สำหรับพิธีเลี้ยงพระและตั้งแท่นบูชา ส่วนอีก 2 ช่วงเสาเป็นห้องนอน บริเวณหน้าห้องนอนมีระเบียงยาวตลอดเป็นตัวเชื่อมระหว่างห้องนอนกับชาน และพื้นที่พักผ่อนที่มีกันสาดคลุม ส่วนเรือนครัวมี 2 ช่วงเสา โดยช่วงเสาแรกสำหรับทำครัว และช่วงเสาที่สองเป็นที่รับประทานอาหาร เรือนครัวนี้จะเชื่อมต่อกับเรือนนอนด้วยชาน

สำหรับพื้นที่ชานนั้น นอกจากทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างเรือนนอนกับเรือนครัวแล้ว ยังเป็นพื้นที่สำหรับพักผ่อนภายนอกอาคารอีกด้วย ส่วนชานที่อยู่หลังครัวเป็นพื้นที่สำหรับอาบน้ำและทำประโยชน์อย่างอื่น ๆ เช่น ล้างจาน ซักผ้า ฯลฯ

2. เรือนครอบครัวขยาย คือ ลูกหลานมีวัยแต่งงานแล้ว มีหลายครอบครัวอยู่ด้วยกัน

เมื่อครอบครัวเดี่ยวเจริญขึ้น ลูกแต่งงานไปกลายเป็นครอบครัวขยาย กล่าวคือ เมื่อลูกชายแต่งงานแล้วส่วนใหญ่มักไปอยู่บ้านฝ่ายหญิง ส่วนลูกผู้หญิงแต่งงานแล้วมักให้ฝ่ายชายมาอยู่บ้านตนเอง เรือนหลังเดิมซึ่งมีห้องนอนเพียงห้องเดียวจึงไม่เพียงพอจำเป็นต้องก่อสร้างเพิ่มขึ้นอีก

⁹ ยอดเยี่ยม เทพรานนท์, ร้อยพันปัญหาในงานก่อสร้าง เล่ม 5 ฉบับภูมิปัญญาช่างไทย, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เมฆาเพชร, 2544.

อย่างไรก็ตาม การต่อเรือนหลังเก่าไปตามยาวมีความยุ่งยากมาก เพราะต้องรื้อปีกนก กันสาด เปลี่ยนฝาเรือนใหม่ และยังยากลำบากในการต่อไม้ รวมทั้งทำให้เกิดความรู้สึกไม่เป็นอิสระ เพราะเมื่อแต่งงานแล้วก็อยากแยกเรือนนอนต่างหากอีกหลังหนึ่ง เพื่อความเป็นส่วนตัว

ดังนั้น ในการขยายเรือนนอนของลูกจึงมักอยู่ตรงข้ามกับเรือนพ่อแม่ โดยหันหน้าจั่วไปในทิศทางเดียวกัน ด้านหลังเป็นครัวซึ่งเป็นเรือนขวาง ตรงข้ามกับเรือนครัวจะสร้างขึ้นอีกหลังหนึ่ง ก็ได้ โดยเป็นเรือนขวางกับเรือนนอน มักทำฝา 3 ด้าน ด้านที่ติดกับขานเปิดโล่งไว้ใช้เป็นห้องสำหรับพักผ่อน รับแขก นอนนั่งเล่น เลี้ยงพระส่วนห้องโถงหลังเดิมอาจกันฝาขยายห้องนอนเป็น 3 ช่วงเสา หรือเก็บห้องโถงเดิมไว้เป็นห้องพระตั้งโต๊ะหมู่บูชา ดังนั้น หากต้องการขยายเรือนนอนเพิ่มขึ้นก็สามารถทำได้ใน 3 ลักษณะด้วยกันคือ

- 1) ปลูกเรียงตามยาวต่อจากเรือนนอนพ่อแม่ตรงข้ามกับเรือนนอน พ่อแม่
- 2) จัดวางตัวเรือนเป็นกลุ่ม โดยมีขานเชื่อมตรงกลาง ที่เปิดโล่งไม่มีหลังคาคลุม
- 3) ปลูกเรือนขึ้นใหม่เป็นหลังๆ อยู่ในบริเวณนั้น โดยไม่มีขานเชื่อมระหว่างเรือน

3. เรือนคหบดี หมายถึง ผู้ที่มีอันจะกิน บ้านใหญ่โต มีกิจกรรมหลายอย่างเกินความจำเป็น พื้นฐาน เรือนหมูนี้นักประกอบไปด้วยเรือนต่างๆ ดังนี้

- 1) เรือนนอน ซึ่งเป็นเรือนประธานมักมีขนาดช่วงช่อกว้างมากประมาณ 8-9 ศอก มักมี 3 ช่วงเสา
- 2) เรือนลูก มักมีขนาดย่อมลงมาจากรือนนอน และมักจะปลูกด้านตรงข้ามกับเรือนนอนของพ่อแม่ เรียกชื่อว่า เรือนรี หันหน้าจั่วไปในทิศทางเดียวกัน
- 3) เรือนขวาง ใช้เป็นห้องหรือหอกกลาง มีฝา 3 ด้าน ด้านที่ติดกับขานเปิดโล่งสำหรับเป็นที่พักผ่อนและรับแขก รับประทานอาหารเลี้ยงพระ และใช้จัดงานประเพณีต่างๆ เช่น โคนจุก ทำขวัญแต่งงาน เป็นต้น หอกกลางนี้อาจจะอยู่ตรงกลางขานหรือไม่อยู่ตรงกลางขานก็ได้ ถ้าเป็นกุฎิพระเจ้าเรียกว่า หอฉันหรือ หอสวดมนต์ ลักษณะเป็นเรือนโปร่งมี 3 ช่วงเสา และปลูกขวางเรือนนอน อย่างไรก็ตาม การวางหอกกลางไว้กลางขานนั้นต้องพิจารณาที่วางโดยรอบให้เหลือมากเพียงพอและต้องมีความสัมพันธ์กับขนาดพื้นที่ของหอกกลางด้วย

4) เรือนครัว อยู่ทางด้านหลัง มีลักษณะขวางกับเรือนนอน ครัวของเรือนคหบดีนี้มักมีขนาดใหญ่ ฝาเรือนเป็นฝาขัดแตะ หน้าบันมีช่องเปิดสำหรับระบายควันไฟ

5) หอนก พวกคหบดีผู้มีอันจะกินมักมีงานอดิเรกคือ การเลี้ยงนก เลี้ยงปลา กัดเลี้ยงบอนไว้เป็นสิ่งเพลิดเพลินใจ สำหรับการเลี้ยงนกมักนิยมเลี้ยงนกเขาชนิดต่างๆ ดังนั้น ด้านข้างของหอกขวางที่มีพื้นที่เหลือจึงมักจะปลูกเรือนขนาด 2 ช่วงเสาไว้เป็นที่แขวนกรงนก จึงมักเรียกเรือนนี้ว่า หอนก นอกจากนี้ เรือนคหบดีบางหลังมักนิยมนำเอาธรรมชาติเข้ามาเกี่ยวข้องกับอาคารโดยการปลูกต้นไม้ใหญ่ไว้กลางขาน เช่น จำปี จำปา มะม่วง ขนุน เป็นต้น ด้านข้างด้านหนึ่งด้านใดจะปลูกต้นไม้เลื้อยชนิดมีดอกหอม เช่น กระจ่างจัน มะลิวัลย์ ฯลฯ และแบ่งส่วนพื้นที่จัดไม้ในร่มไว้ประกอบ

4. กุฎิ หมายถึง ที่พักของพระสงฆ์ที่มีขนาดเล็กสมถะ

กุฎิ หมายถึง ที่อยู่เฉพาะรูป กุฎิเป็นที่อยู่ของพระภิกษุสงฆ์ โดยมีจุดมุ่งหมายให้อยู่ได้เพียง

องค์เดียว ห้ามมิให้สะสมสิ่งของและเครื่องใช้เกินความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต หรือแม้แต่อาหารก็ไม่สามารถเก็บไว้ในกุฏิ โดยจะตั้งมีที่เก็บแยกออกไปต่างหากเรียกว่า กัปปิยกุฏิ (โรงเก็บอาหารอันสมควรอยู่นอกห้องพัก) ขนาดของกุฏิตามพระวินัยได้กำหนดไว้ในสังฆาทิเสส 13 ข้อ 6 กล่าวคือ

ภิกษุสร้างกุฏิที่ต้องก่อและโอบด้วยปูนหรือดิน ซึ่งไม่มีใครเป็นเจ้าของจำเพาะเป็นที่อยู่ของตนต้องทำให้ได้ประมาณโดยยาวเพียง 12 คืบ พระสุคต โดยกว้างเพียง 7 คืบ วัดในร่วมใน (ยาวประมาณ 4.017 เมตร กว้างประมาณ 2.343 เมตร) และต้องให้สงฆ์แสดงให้ก่อน ถ้าไม่ให้สงฆ์แสดงที่ให้ก็ดี ทำให้เกินประมาณก็ดี ต้องสังฆาทิเสส สำหรับกุฏิที่ยังคงเหลือให้ทำการสำรวจหาข้อมูลได้นั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะด้วยกันคือ

1) กุฏิของวัดที่อยู่ใกล้เคียงกับชุมชนหรืออยู่ในเมือง กุฏิประเภทนี้มักมีการวางผังและรูปร่างคล้ายเรือนไทยแบบเรือนหมู่ หมู่ละประมาณ 6 หลัง โดยหลังหนึ่งมีห้องนอน 3-6 ห้อง กุฏิแต่ละหลังจะถูกจัดวางรวมกันเป็นหมู่หรือเป็นแถว และเชื่อมต่อกันด้วยชาน

บริเวณตรงกลางของหมู่กุฏิมักเป็นที่ตั้งขอหอฉันหรือหอสวดมนต์แต่หอฉันของบางวัดอาจตั้งอยู่บริเวณริมหนึ่งริมใดของหมู่เรือนก็ได้ โดยบริเวณตรงกลางจะเป็นชานเปิดโล่งโดยตลอด และนิยมปลูกต้นไม้ใหญ่บริเวณกลางชาน พรรณไม้ที่นิยมปลูก ได้แก่ มะม่วง ชมพู จำปี จำปา ขนุน จัน ฯลฯ ลักษณะของกุฏิ ดังกล่าวเป็นหมู่กุฏิที่รวมกันเป็นหนึ่งคณะ ซึ่งวัดหนึ่งๆ อาจมีหลายคณะก็ได้ โดยทั้งหมดตั้งอยู่ในเขตบริเวณที่เรียกว่า สังฆาวาส

สำหรับกุฏิที่อยู่ในเมืองมักมีลักษณะรูปร่าง ผัง พื้นและโครงสร้างเหมือนกับเรือนไทยเดิมมาก โดยเฉพาะเรือน 3 ห้อง มักได้มาจากเจ้าของเรือนไทยเดิมหรือเรือนของตนเองถวายวัด หรือ ไร่เรือนของพ่อแม่ที่เสียชีวิตไปแล้ว เขามาถวายวัดเพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้ ส่วนกุฏิชนิด 4 ห้อง 5 ห้อง และ 6 ห้องนั้นเป็นเรือนที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยของสงฆ์โดยตรง มิใช่เรือนพักอาศัยที่รื้อมาถวายวัด

กุฏิเหล่านี้ยังคงเหลือให้เห็นอยู่บ้าง เช่น กุฏิ 4 ห้องที่วัดใหม่ บางกระสอบ จ. สมุทรปราการ สำหรับกุฏิ 5 ห้อง และกุฏิ 6 ห้อง ยังมีปรากฏอยู่ที่วัดชนะสงคราม กรุงเทพฯ วัดราชสิทธิาราม และวัดหงส์รัตนาราม ธนบุรี

กุฏิอีกลักษณะหนึ่งซึ่งนิยมสร้างในต่างจังหวัด ได้แก่ กุฏิที่มีลักษณะหลังคาแผดเหมือนกับเรือน 2 หลังติดกัน หลังหนึ่งมีฝากั้นเป็นห้อง ส่วนอีกหลังหนึ่งปล่อยให้โล่งไม่มีฝา ด้านหน้าติดกับชานร่วม เรือนหลังในมีที่กั้นห้องมิดชิดเป็นที่หลับนอนของพระสงฆ์โดยเฉพาะ ส่วนเรือน หลังนอกเป็นที่นั่งพักผ่อนและรับแขกทั้งอุบาสกและอุบาสิกา การจัดผังของคณะนั้นจัดเรียงกันไปตามยาว 2 แถว หอฉันอยู่ตรงกลาง ล้อมรั้วชาน มีประตูหัวท้าย ตัวอย่างเช่น กุฏิวัดพระรูปและกุฏิวัดปู่บัว จ. สุพรรณบุรี กุฏิเจ้าอาวาสวัดบุพผาราม จ.ตราด เป็นต้น

2) กุฏิวัดที่อยู่ในป่า โดยทั่วไปวัดลักษณะนี้มักมีบริเวณกว้างขวางและมีพรรณไม้สูงต่างๆ ขึ้นอยู่อย่างหนาแน่น เช่น ต้นยาง วัดในป่านี้จะยึดปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเป็นหลัก ลักษณะกุฏิของวัดป่านี้มักเป็นหลังเดี่ยวโดดๆ มีความกว้างประมาณ 2 เมตร และยาวประมาณ 2.50 เมตร ส่วนระยะห่างของกุฏิประมาณ 3-5 เมตร เรียงยาวอย่างเป็นระเบียบแสดงลักษณะของความสันโดษอย่างชัดเจนและเนื่องด้วยวัดมีบริเวณกว้างขวาง อาคารที่ใช้ประกอบกิจทางศาสนาและอาคาร ชนิดอื่นมักตั้งอยู่ห่างจากกุฏิออกไป

5. เรือนร้านค้าริมน้ำ ตั้งอยู่ริมน้ำ มีกิจกรรมเพื่อการค้าขาย และกิน อยู่ หลับ นอนร่วมด้วย เป็นเรือนที่สร้างขึ้นเพื่อกิจกรรมค้าขาย รวมทั้งกินอยู่หลับนอน ดังนั้น ประโยชน์ใช้สอยของ เรือนร้านค้าริมน้ำจึงแตกต่างจากเรือนไทยพักอาศัยทั่วไป กล่าวคือ เรือนร้านค้าริมน้ำจะแบ่งเป็น 2 ส่วนด้วยกัน คือ ส่วนหน้าเปิดเป็นร้านค้ามีพื้นที่สำหรับ การค้าขายและวางสินค้า พื้นที่ส่วนหลังเป็นที่อยู่อาศัยซึ่ง ประกอบด้วยห้องโถง ห้องนอน เรือนครัว และที่รับประทานอาหาร ส่วนการอาบน้ำจะใช้คลองหรือแม่น้ำใน บริเวณใกล้เคียง

พื้นที่บริเวณด้านหน้าเรือนซึ่งติดต่อกับส่วนค้าขาย มีสะพานทางเดินทำด้วยไม้ กว้างประมาณ 1 เมตร ยาวตลอดเชื่อมติดต่อกันทุกหลังคาเรือน ถัดจากสะพานออกไปจะมีทำน้ำเพื่อเป็นท่า เทียบเรือสำหรับการขนถ่ายสินค้าขึ้นลงได้สะดวก ทำน้ำดังกล่าวมีอยู่ด้วยกันหลายลักษณะ ได้แก่

- 1) ทำน้ำมีระดับเท่ากับทางเดิน และมีบันไดลงไปเพื่อรับส่งสินค้า
- 2) ทำน้ำลดระดับ 1-2 โดยมีบันไดเชื่อมจากท่า 1 ลงสู่ท่า 2 ไม้และบางแห่งยังมีทำ น้ำเสมอหรือต่ำกว่าระดับน้ำประมาณ 10-15 เซนติเมตร เป็นไม้กระดานกว้างประมาณ 20-40 เซนติเมตร ยาว โดยตลอด

บริเวณด้านข้างของเรือนร้านค้าริมน้ำจะเหมือนเรือนไทยพักอาศัยทั่วไป ยกเว้นแต่ ตอนหน้าทำเป็นฝาหน้าถึงหรือฝาบานกระทุ้ง ตามแต่ความต้องการของเจ้าของเรือน หากเป็นฝาบานกระทุ้งก็มัก ทำด้วยวัสดุที่มีน้ำหนักเบา เช่น ฝาจาก ฝาขัดแตะ ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการยกเพื่อเอาไม้ค้ำ แต่ปัจจุบันนี้ได้ เปลี่ยนเป็นฝาหน้าถึงไม้ และฝาบานกระทุ้งทำด้วยสังกะสี

เรือนร้านค้าริมน้ำมักสร้างติดต่อกันเป็นแถว และมีช่องวันระยะห่างพอสมควรคือ ประมาณ 1 ช่วงเรือน เพื่อเจ้าของเรือนจะได้นำเรือขนาดเล็กของตนเข้าเก็บ โดยรอดได้สะพานทางเดินเข้ามา การค้าขายก็มักทำกันเฉพาะช่วงเช้าถึงเที่ยง สินค้าที่นำมาขาย ได้แก่ ผลไม้ ข้าว ผัก เนื้อสัตว์ เสื้อผ้า ฯลฯ ความเป็นอยู่ของชาวบ้านเรือนร้านค้าริมน้ำมีความแตกต่างกับเรือนพักอาศัยมาก เพราะมีการติดต่อทางสังคม กว้างขวาง พื้นที่ส่วนใหญ่ของเรือนเป็นที่ค้าขายและวางสินค้า เพราะมีสินค้ากักตุนไว้มาก เมื่อพื้นที่ค้าขายเต็ม ก็ต้องนำเอาสินค้านั้นมาเก็บไว้ในส่วนพักอาศัย ยกเว้นชานซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นของเรือนไทยกลับไม่มีในเรือนร้านค้า ริมน้ำ

6. เรือนแพ หมายถึง เรือนที่สร้างอยู่ในน้ำ อยู่บนแพทั้งหลัง รวมทั้งเป็นที่อยู่อาศัยหลับนอน เรือนแพมีลักษณะเหมือนเรือนไทยแฝด เรือนหลังในเป็นที่พักผ่อนหลับนอน ส่วนเรือนหลัง นอกเป็น ร้านค้า มีฝาถึงปิดเปิดด้านหน้าเป็นระเบียบติดกับน้ำ สำหรับเรือนบางหลังมีระเบียบโดยรอบ ช่วงยาว ของเรือนมี 3 ห้อง ด้านหลังเป็นครัวและเป็นที่รับประทานอาหาร หลังคาครัวมีขนาดเล็กกว่าหลังคาเรือนใหญ่ ส่วนด้านล่างเป็นแพรองรับตัวเรือน ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 2 ลักษณะคือ เป็นไม้ไผ่ผูกรวมกันเป็นแพเรียกว่า แพลูกบวบ และเป็นไม้จริงต่อเป็นแพสี่เหลี่ยมยาวเรียกว่า เป๊ะ มีโครงกระดูกภายใน ลักษณะคล้ายเรืออุยาด้วยชั้น ติดต่อกัน 3-4 เป๊ะ ต่อ 1 หลัง

โครงสร้างของเรือนแพเหมือนกับเรือนไทย แต่การยึดของตัวไม้ ต้องไม่ตึงแน่น ปล่อยให้ทุก จุดขยับเขยื้อนได้เล็กน้อย ส่วนฝาหน้าถึงของเรือนมีอยู่ด้วยกันหลายแบบ แต่เดิมมักนิยมทำเป็นฝากระแจะอ่อน

หรือผ่าซัดแตะะ มีน้ำหนักเบาและสามารถเปิดเป็นบานกระทุ้งได้ ต่อมาได้มีการเปลี่ยนเป็นผาดังบานเสื่อ ซึ่งสามารถถอดออกเป็นแผ่นๆ นำไปเก็บที่อื่นได้

รูปที่ 2.5: บ้านเรือนแพอยุธยา

ที่มา: แบบแผนบ้านเรือนไทยในสยาม [2548]

7. เรือร้านค้าริมทาง คล้ายกับเรือร้านค้าริมน้ำ แต่มีความละเอียดอ่อนน้อยกว่า เรือร้านค้าริมทางเป็นเรือนที่สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ทั้งทางด้านการค้าและพักอาศัย ตัวเรือนมีลักษณะเดียวกับเรือร้านค้าริมน้ำ การขนส่งสินค้าใช้เกวียนเป็นพาหนะ ในปัจจุบัน หาเรือร้านค้าริมทางดูได้ยาก เพราะส่วนใหญ่ได้ถูกรื้อเปลี่ยนแปลงไปเกือบหมดแล้ว อย่างไรก็ตาม เรือร้านค้าริมทางแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะคือ

1) เรือหลังคาเดี่ยว มีระเบียงเกือบเท่าเรือนนอน ลดระดับพื้นระเบียงกับพื้นเรือนนอนมาก ระดับพื้นระเบียงสูงจากพื้นดินไม่เกิน 2 ศอก เพื่อใช้ที่ว่างของพื้นที่ระเบียงเป็นที่วางสินค้า ส่วนที่ปิดเปิดของฝากระเบียงด้านหน้าทำเป็นฝาพับม ฝาดัง (ผ่าซัดแตะะเป็นผืนใหญ่ๆ ใช้ไม้กระทุ้งเวลาต้องการเปิด) พื้นบนเป็นส่วนของเรือนนอน และต่อเรือคร้วอีกหลังหนึ่งออกไปทางด้านหลังคาหรือด้านข้าง ส่วนพื้นที่ใต้เรือนนอนจะใช้เป็นที่สำหรับเก็บเกวียน

2) ในกรณีครอบครัวใหญ่ ด้านหลังจะสร้างเป็น 2 หลังแฝด ใช้เป็นเรือนนอน ส่วนด้านหน้ายังคงเหมือนกับลักษณะที่ 1

3) เหมือนลักษณะที่ 2 แต่ระเบียงที่ใช้วางสินค้าหันมาอยู่ด้านฝาหุ้มกลอง (ฝาด้านสกัดของเรือนฝากระดาน)

4) แยกเรือร้านค้าออกจากเรือนนอน ไม่มีฝากัน คล้ายศาลาโถง เมื่อเวลาจะขายก็ขนสินค้าออกมาวาง เมื่อเลิกขายก็เก็บเข้าที่อย่างเดิม

เรือนไทยแต่ละชนิดจะสร้างด้วยจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกัน ใช้ภูมิปัญญาและ ปรัชญาบางประการที่แตกต่างกัน หากเมื่อเราทราบว่าเป็นเรือนหลังไหนมีกิจกรรมอย่างไร เราจะเห็นภูมิปัญญาไทยชัดเจนขึ้น เมื่อทราบภูมิปัญญาเหล่านั้นพอประมาณแล้ว เราก็ สามารถหันกลับไปใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมของเรา เพื่อประโยชน์ในวันนี้อย่างแหลมคม

- รูปแบบเรือนของเรือนไทยภาคกลาง¹⁰ เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่ารูปแบบของเรือนไทยภาคกลาง ซึ่งเป็นแบบอย่างสถาปัตยกรรมแนวไทยประเพณีมีเอกลักษณ์โดดเด่น ด้วยลักษณะเรือนไม้ยกใต้ถุนสูง

¹⁰ วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, วีระ อินพันทั้ง, สันติ ฉันทวิลาสวงศ์, รายงานการวิจัย สถานภาพผลงานทางวิชาการ สาขา สถาปัตยกรรมในประเทศไทย, หน้า 4-1.

หลังคาจั่วทรงจอมแห

“ลักษณะของเรือนไทยทั่วไปนั้นเป็นแบบยกพื้นใต้ถุนสูง ซึ่งจัดว่าเป็นลักษณะพิเศษผิดแผกต่างไปจากของชาติอื่นๆในทวีปเอเชีย เช่น จีนนิยมสร้างอาคารพักอาศัยเป็นแบบตึกพื้นติดดินผนังก่ออิฐหนาเป็นแบบฝาหรือกำแพงรับน้ำหนัก ส่วนญี่ปุ่นใช้โครงสร้างแบบเดียวกับเรือนไทยคือ เป็นแบบโครงร่าง (Skeleton Construction) ซึ่งมีเสาและคานเป็นโครงรับน้ำหนัก แต่นิยมยกพื้นสูงจากดินประมาณ 75 เซนติเมตรถึง 1 เมตร” (อัน นิมมานเหมินท์, 2506)

สำหรับหลังคานั้นมีลักษณะเช่นเดียวกับเรือนสมัยอยุธยาซึ่ง “เรือนสมัยอยุธยานั้นจะเป็นเรือนแบบฝาปกหลังคาทรงจอมแห” (เสนอ นิลเดช, 2506)

สำหรับเรือนไทยเดิม (ฤทัย ใจจงรัก, 2516) ซึ่งมีเนื้อหาสาระเช่นเดียวกับ โครงการค้นคว้าวิจัยเรื่องเรือนไทยเดิม (ฤทัย ใจจงรัก, 2518) เป็นงานวิจัยที่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการออกสำรวจพร้อมทั้งรังวัดเรือนไทยซึ่งเป็นเรือนเก่าในบริเวณพื้นที่ภาคกลางของประเทศ จากการรวบรวมข้อมูลเรือนไทยครอบคลุมพื้นที่ 28 จังหวัด ในภาคกลางของประเทศด้วยการสำรวจและรังวัดเรือนร่วม 40 หลัง สรุปลักษณะของเรือนไทยภาคกลางได้ คือ

- ก. ใต้ถุนสูง
- ข. ชายคายื่นยาว
- ค. ชานกว้าง

เป็นผลผลักดันมาจากปัจจัยต่างๆดังนี้

1. สมองประชาชนใช้สอยตามความเป็นอยู่อย่างง่ายๆ รักสันโดษ ชอบธรรมชาติและคิดว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ

- 2. ดินฟ้าอากาศที่ร้อนอบอ้าว ความชื้นสูง ฝนชุก แดดแรง
- 3. อาชีพเกี่ยวกับการกสิกรรม
- 4. คตินิยมทางศาสนา ประเพณี และไสยศาสตร์
- 5. วัสดุที่ใช้ในการปลูกสร้างได้แก่ ไม้” (ฤทัย จงใจรัก, 2518:55)

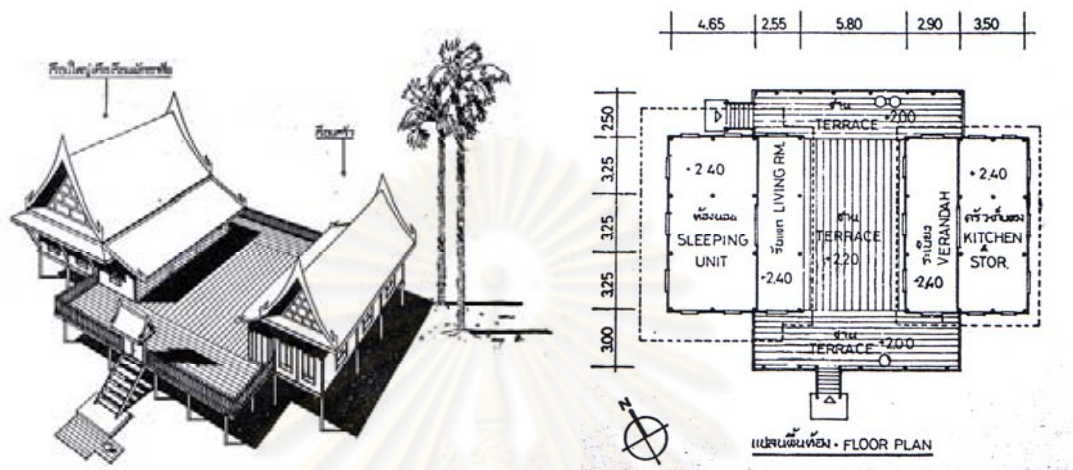
โดยได้ประมวลสรุปเป็นแบบเรือนไทยขนาดเฉลี่ยขึ้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นขนาดเรือนไทยมาตรฐาน และได้ชี้ให้เห็นลักษณะเด่นเชิงนามธรรมของเรือนไทยภาคกลาง

เรือนไทยแบบดั้งเดิม

ศาสตราจารย์ อัน นิมมานเหมินท์ อาจารย์คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้กล่าวเกี่ยวกับเนื้อหาเรือนไทยแบบดั้งเดิมว่า

“บริเวณภาคกลางหรือที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาจัดว่ามีความก้าวหน้าในทางศิลปสถาปัตยกรรมมาแต่เดิม ตั้งแต่สุโขทัยและอยุธยาตั้งปรากฏว่าได้ประยุกต์สถาปัตยกรรมของขอมหรือเขมรให้เป็นแบบไทย จึงนับว่าก้าวหน้าเจริญทางศิลปะยิ่งกว่าเผ่าไทยอื่นๆ ดังนั้น ในด้านอาคารพักอาศัยจึงได้มีการปรับปรุงเน้นในทางความอ่อนช้อยเบาบาง ละเอียดย่อนทั้งมีลวดลาย ส่วนสัตรีที่สวยงามน่าพิศวง บันลมน้ำจั่วที่โค้งยอดแหลมเสียดแทงอากาศ ฝาไม้กระดานแบบต่างๆ ทำให้เป็นสถาปัตยกรรมของเรือนไทยภาคกลางก้าวสู่ระดับสูงสุดในด้านความวิจิตรปราณีพิศดารเป็นแบบฉบับของชาติ ดังสักขีพยานที่ปรากฏอยู่ทุกวันนี้ นอกจากนั้นแล้วการ

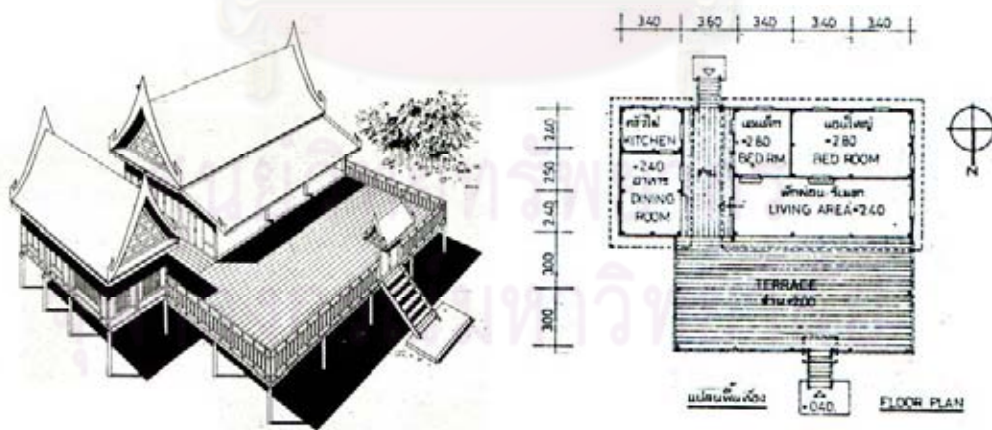
ก่อสร้างยังนิยมทำขึ้นส่วนของอาคารเช่น ฝา จั่ว หน้าต่าง ประตู บันได เป็นแบบสำเร็จรูป ยกขึ้นไปประกอบกับ โครงอาคาร ณ ที่ก่อสร้าง เป็นการประหยัดเวลาวัสดุและแรงงานได้มาก โดยทั่วไปแล้วเรือนไทยภาคกลางนิยม ถือเอาด้านความยาวของอาคารเป็นด้านสำคัญ การประกอบหน่วยต่างๆของอาคารแต่ละหลังเข้าด้วยกันก็มักจะเป็นแบบ Symmetry อย่างน้อยก็ตามแกนหนึ่ง อันเป็นการแสดงอิทธิพลของขอมโบราณ”

รูปที่ 2.6: แสดงเรือนไทยภาคกลาง

ที่มา: ภาพเขียนโดย สากล ภูเพชร

เมื่อชาวไทยอพยพลงมาถึงที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ก็ประสบดินฟ้าอากาศที่ร้อนชื้น อบอ้าวยิ่งกว่า ดินแดนภาคเหนือ เรือนครัวจึงถูกแยกให้ห่างจากที่พักอาศัยมากยิ่งขึ้น ทำให้ต้องมีหน้าต่างช่องลมระเบียงบาน เพิ่มขึ้น เรือนไทยภาคกลางยังมีลักษณะดั้งเดิมหลายประการ เช่น สร้างด้วยไม้เป็นแบบยกพื้นใต้ถุนสูง จุดเด่นของการปรับปรุงอยู่ในด้านความวิจิตร ประณีต พิศดารยิ่งขึ้น รวมทั้งลักษณะอ่อนช้อยเบาบาง ละเอียดย้อนตามแบบฉบับของศิลปะไทยที่สุโขทัยและอยุธยาได้ริเริ่มมา

รูปที่ 2.7: แสดงเรือนไทยภาคกลาง ขนาดธรรมดา

ที่มา: ภาพเขียนโดย สากล ภูเพชร

2.4.2 องค์ประกอบของเรือ

งานวิชาการเกี่ยวกับเรือไทยในภาคกลางที่มุ่งศึกษาเฉพาะองค์ประกอบอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นการศึกษาแบบเจาะลึกยังมีอยู่อย่างจำกัด ใน ฝาเรือไทยภาคกลาง (พิชัย พิมลสินธุ์,2516)ได้เน้นศึกษาเฉพาะฝาเรือ ด้วยการเลือกกลุ่มตัวอย่างเรือไทยในภาคกลางแทบทุกจังหวัด ทั้งเรือชาวบ้านและกฎพระที่มีลักษณะเช่นเดียวกับเรือไทย โดยเลือกศึกษาเรือเก่าที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 50 ปี ฝาเรือไทยประเภทต่างๆเท่าที่ช่างไทยได้ปรับปรุงขึ้น ได้แก่ 1.ฝาปะกน ลูกพักธรรมดา 2.ฝาปะกน ลูกพัก กระดานดุน 3.ฝาสายบัว ลูกพักธรรมดา 4.ฝาสายบัว ลูกพักกระดานดุน 5.ฝาลูกพักกระดานดุน 6.ฝาข้างกระดาน 7.ฝาสำหวด 8.ฝาขัดแตะ และ 9.ฝากระแซงอ่อน ได้รับการศึกษาค้นคว้าไว้อย่างละเอียดทั้งด้านรูปแบบ วัสดุ วิธีการปรุงฝาแต่ละชนิด รวมทั้งสัดส่วนต่างๆไปของฝาเรือ ซึ่งแตกต่างกันไปตามความนิยมของแต่ละท้องถิ่น (รูป 4-1.2)

เอกลักษณ์ที่เด่นชัดของเรือไทยภาคกลางประการหนึ่ง คือ รูปลักษณ์ของหลังคาจั่วทรงจอมแหซึ่งเป็นหลังคาจั่วทรงสูงที่สามารถกันน้ำฝนได้ดี และมีลักษณะอ่อนช้อย งดงามใน “หลังคาไทยทรงนี้จะดีไหม” (หลวงยุคเสวีวิวัฒน์,2512)และ รูปทรงหลังคาไทย:สัญลักษณ์อย่างหนึ่งของวัฒนธรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ (หลวงยุคเสวีวิวัฒน์,2520)ได้แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการค้นหาทฤษฎีรูปทรงหลังคาจั่วทรงจอมแหด้วยวิธีทางคณิตศาสตร์ ด้วยวิธีการเช่นนี้รูปทรงหลังคาจั่วของเรือไทยจะสามารถกระทำได้อย่างถูกต้องแม่นยำ สมการสำหรับรูปทรงหลังคาจั่วทรงจอมแหจึงได้รับการคิดค้นขึ้น บนพื้นฐานของสัดส่วนหลังคาจั่วทรงจอมแหของเรือไทยภาคกลางที่งดงามที่มีระยะจากช่อถึงอกไก่ 1.5 ส่วนเมื่อช่อยาว 2 ส่วนและมีความลาดของหลังคาปีกนกกันสาดหรือหลังคาระเบียงสูง 1 ส่วนต่อความยาว 1.5 ส่วน ส่วนใน “ปั้นลม ซญาที่ครอบทับอาคาร เป็นเรือไทย” (โพนนธ์ ธ.วัต,ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์)ได้ให้ความสำคัญกับ “ปั้นลม” ซึ่งเป็นแผ่นไม้แต่งรูปจนอ่อนช้อย งดงาม สำหรับปิดเครื่องหลังคาจั่ว ปั้นลมเป็นองค์ประกอบของเรือที่วางอยู่บนอกไก่และแป และถือเป็นองค์ประกอบที่เป็นเอกลักษณ์ของเรือไทยที่เด่นชัด รวมทั้งได้กำหนดสัดส่วนโดยเฉพาะของหางปั้นลมขึ้นอย่างง่าย

ใน “เครื่องเรือไทย” (จุลทัศน์ พยาฆรานนท์,ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์)ได้กล่าวถึงตัวไม้ซึ่งเป็นองค์ประกอบต่างๆของเรือไทยภาคกลางที่ต้องปรับปรุงขึ้นก่อนนำมาประกอบเข้าด้วยกันเป็นเรือ ที่เรียกว่า “เครื่องเรือ” เช่น พรีง รอด เส่า รา กระดานพื้น ช่อ โบตั้ง ฯลฯ โดยได้แสดงรายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบ ทั้งด้านลักษณะหน้าที่ ตลอดจนการประกอบติดตั้ง

2.4.3 พัฒนาการของรูปแบบเรือ

เมื่อกล่าวถึงเรือไทยภาคกลาง เป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่าเป็นเรืออันเป็นเอกลักษณ์ของชนชาติไทยที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นจากภูมิปัญญาของช่างไทยความจริงแล้วยังมีเรือซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของชาวไทยที่ได้รับการพัฒนาขึ้นในช่วงหลังโดยได้รับอิทธิพลจากต่างชาติ เรือเหล่านี้มีลักษณะเด่นชัดด้วยรูปแบบที่แปลกแยกไปจากเรืออันเป็นแบบแผนของช่างไทยที่เรียกว่า เรือเครื่องสับ มีงานวิชาการจำนวนไม่น้อยที่ได้ศึกษาครอบคลุมถึงเรือไทยภาคกลางและเรือที่ได้พัฒนาขึ้นภายใต้อิทธิพลของต่างชาติ

ในงานวิจัยศิลปชาวบ้านรัตนโกสินทร์ (สถาปัตยกรรม) (ฉันทนา สุรัสวดี และคณะ,2524)ได้ศึกษาเรือพักอาศัยในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยเน้นการวิเคราะห์เปรียบเทียบลักษณะทางสถาปัตยกรรมของเรือ 3 ประเภท คือ เรือเครื่องผูก เรือเครื่องสับ และเรือที่ได้รับอิทธิพลตะวันตก การมุ่งศึกษาพัฒนาการของเรือในสมัยรัตนโกสินทร์ ปรากฏใน บ้านในกรุงเทพฯ:รูปแบบและการเปลี่ยนแปลงในรอบ 200 ปี (พ.ศ. 2325 -

2525) (ฟูสตี ทิพทัส และมานพ พงศทัต, 2526) ด้วยเนื้อหาที่ครอบคลุมด้านสภาพความเป็นอยู่ การตั้งถิ่นฐาน และลักษณะทางสถาปัตยกรรมของเรือนในช่วงต่างๆ ตั้งแต่ช่วงต้นรัตนโกสินทร์ซึ่งสืบต่อรูปแบบมาจากกรุงศรีอยุธยา ช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งได้รับอิทธิพลสถาปัตยกรรมจีน ช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งเริ่มปรากฏอิทธิพลตะวันตกเข้ามาผสมผสาน ช่วงที่ปรากฏอิทธิพลตะวันตกอย่างเด่นชัดในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองที่ได้รับอิทธิพลจากแนวทางสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ และช่วงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นช่วงที่มีความหลากหลายของรูปแบบอาคารพักอาศัยภายหลังการพัฒนาประเทศทางด้านอุตสาหกรรม งานวิชาการที่กล่าวถึงพัฒนาการของเรือนไทยสมัยรัตนโกสินทร์ในทำนองเดียวกันนี้พบได้ใน พัฒนาการบ้านของคนไทยในภาคกลาง (ม.ล.ประทีป มาลากุล, 2530) และรวมทั้ง แบบแผนบ้านเรือนในสยาม (น. ณ ปากน้ำ, 2531) ซึ่งได้กล่าวครอบคลุมแบบแผนของเรือนไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นต้นมา ส่วนใน การศึกษาวิเคราะห์วิทยาศาสตร์และประวัติศาสตร์บ้านไทย (ธำรง เปรมปรีดี และคน, 2534) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรือนไทยตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ สมัยทวารวดี สุโขทัย อยุธยา จนถึงต้นรัตนโกสินทร์และต่อเนื่องมาจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งด้านปัจจัยการผลิต กรรมวิธีการผลิต คติความเชื่อและประเพณี และช่างผู้สร้างสรรคงานสถาปัตยกรรม

2.4.4 การอยู่อาศัยและประเพณี

- วิถีการใช้สอย

เรือนไทยภาคกลางยังคงปรากฏต่อเนื่องมาจนกระทั่งปัจจุบัน ทั้งเรือนที่ปลูกสร้างมาตั้งแต่เดิมและเรือนที่ปลูกสร้างขึ้นใหม่ อย่างไรก็ตาม วิถีการใช้สอยในวันนี้ย่อมแตกต่างไปจากอดีต รวมทั้งวัสดุและวิธีการก่อสร้างที่เปลี่ยนไปจากเดิม ทำให้ต้องมีการดัดแปลงเรือนให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันใน “การอยู่ในบ้านแบบไทยเดิม” (แสงอรุณ รัตสิกร, 2523) ได้ชี้ให้เห็นลักษณะเด่นของเรือนไทยที่มีรูปทรงของหลังคาที่สูงชัน ฝาปะกนที่เกิดจากการนำไม้ชิ้นเล็กๆ มาประกอบกัน และการยกใต้ถุนสูงรวมทั้งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรูปปลั๊กชนิดนี้ ดังกล่าว โดยได้เน้นการดัดแปลงให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตในปัจจุบันทั้งด้านการจัดผังอาคาร การดัดแปลงหน้าต่าง การทำห้องน้ำ ห้องเก็บของใต้เพดาน การทำหลังคา และการป้องกันการผุกร่อนของบันลุมและเหงา

2.4.5 ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคกลางและอื่น ๆ

สำหรับประเด็นเนื่องในการสร้างบ้านปลูกเรือน¹¹ ได้เน้นที่การให้ความสำคัญแก่ทิศต่างๆ อันโยงเข้ากับความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะที่เป็นมงคลและความตาย เป็นต้น แล้วกล่าวถึงประเด็นสำคัญที่มีผลต่อการสร้างบ้านไทย ได้แก่ การนับถือศาสนาพุทธและความเชื่อในไสยศาสตร์ ลักษณะภูมิประเทศที่อยู่ในเขตร้อน สังกมไทยที่เป็นสังคมเกษตรกรอยู่ภายใต้ระบบเจ้าขุนมูลนาย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ส่วนขีดจำกัดในการออกแบบในอดีตขึ้นอยู่กับคติความเชื่อที่ไม่นอกคอก คือทำตามครูสอน เกิดเป็นความงามที่เหมาะสมตามแบบครู มีรูปทรงของเรือน เป็นต้น และการจัดวางหน้าที่ใช้สอยของเรือนนั้นให้เป็นที่ไปตามประเพณี ความเป็นเหตุเป็นผล อันเป็นที่มาของลักษณะเรือนแบบไทยภาคกลาง แจกแจงได้ดังนี้

¹¹ วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, วีระ อินพันทั้ง, สันติ ฉันทวิลาสงศ์, รายงานการวิจัย สถานภาพผลงานทางวิชาการ สาขาสถาปัตยกรรมในประเทศไทย, หน้า 5-77.

- สมองประโยชน์นี้ใช้สอยตามความเป็นอยู่อย่างสบายและง่าย
- ป้องกันความอบอ้าวของอากาศ
- ป้องกันฝน
- ป้องกันแสงแดดกล้า
- ป้องกันน้ำท่วมและสัตว์ร้ายจากป่า
- รับลมและระบายความอบอ้าว
- ได้รับความร่มรื่นจากธรรมชาติ
- ใช้วัสดุก่อสร้างที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น
- วัฒนธรรมชนบประเพณีที่ค่อนข้างอนุรักษ์นิยม

ลักษณะเฉพาะของบ้านไทยมี 3 ประการที่สำคัญคือ

1.บ้านไทย ใช้วิธีปลูกสร้างแบบประกอบชิ้นส่วนสำเร็จรูป

2.บ้านไทย ใช้ไม้เป็นวัสดุปลูกสร้างหลัก

3.ขนาดบ้านไทย กำหนดด้วย มาตรฐาน ไทยมีวา ศอก คืบ นิ้ว เป็นต้น โดยอาจแบ่ง

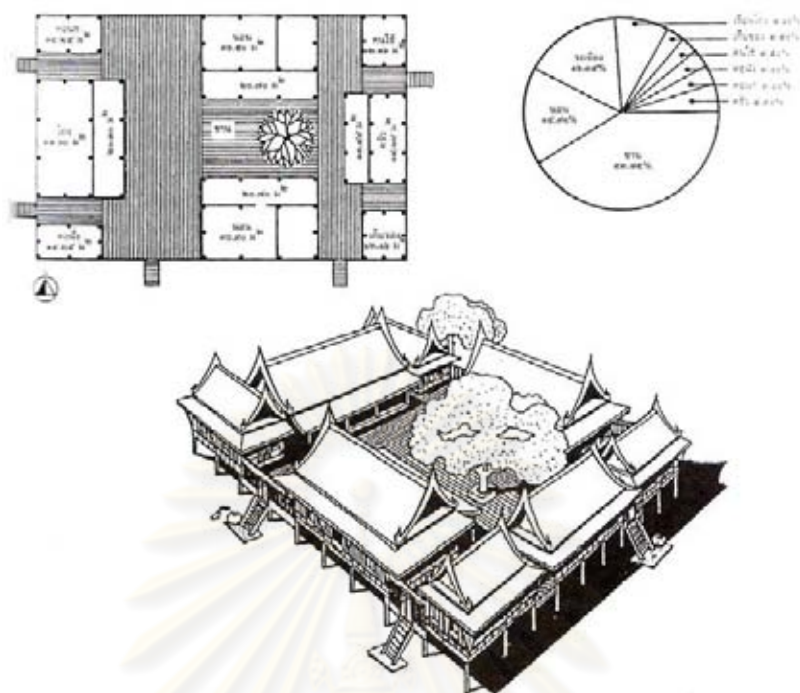
โครงสร้างเป็น 3 ส่วนทางตั้ง คือเดี่ยวล่าง เดี่ยวบน และเครื่องบน

รูปที่ 2.10: รูปแบบเรือนไทยภาคกลาง แสดงแบบผังพื้นและลักษณะของเรือน
ที่มา: ฤทัย จงใจรัก, [2539: 53-54]

โครงสร้างและองค์ประกอบสำคัญในบ้านไทย

- เสาเรือนประเภทต่างๆได้แก่ไว้ถึง 6 ชนิด เช่น เสาเอก เสาตั้ง เสาราย เป็นต้น
- ส่วนฐานจากรับน้ำหนัก มี วัว และ และกงพัด
- โครงสร้างที่สำคัญอื่นๆ เช่น รอด พริง รา เป็นต้น
- ส่วนหลังคามีหน้าจั่ว บันลม ตัวเหงา เป็นตัวอย่างศัพท์เฉพาะ
- ศัพท์อื่นๆ มีอีกมาก อาทิ กรอบเข็ดหน้า ออกเลา คอสอง ร่องตีนช้างและหย่อง เป็นต้น

รูปที่ 2.11: เรือนทับขวัญ พระราชวังสนามจันทร์ จ.นครปฐม และรายละเอียดของเรือน
ที่มา: ฤทัย จงใจรัก, [2539: 53-54]

ในการวิจัยของ ฤทัย จงใจรัก พบว่ามีสิ่งที่แตกต่างกันไปจากความคิดเดิมที่ว่าเรือนไทยมักวางผังเรือนตามแนวตะวันเพื่อรับลมและหลบแดด ความจริงการวางเรือนลักษณะดังกล่าวมีเฉพาะเรือนของชาวมอญแถบนนทบุรีและปทุมธานีเท่านั้น ซึ่งเป็นที่มาของการเรียก “มอญขวาง” เพราะวางเรือนไปคนละแนวกับกลุ่มคนไทยซึ่งมักจะวางเรือนยาวไปตามแม่น้ำในแนวเหนือใต้

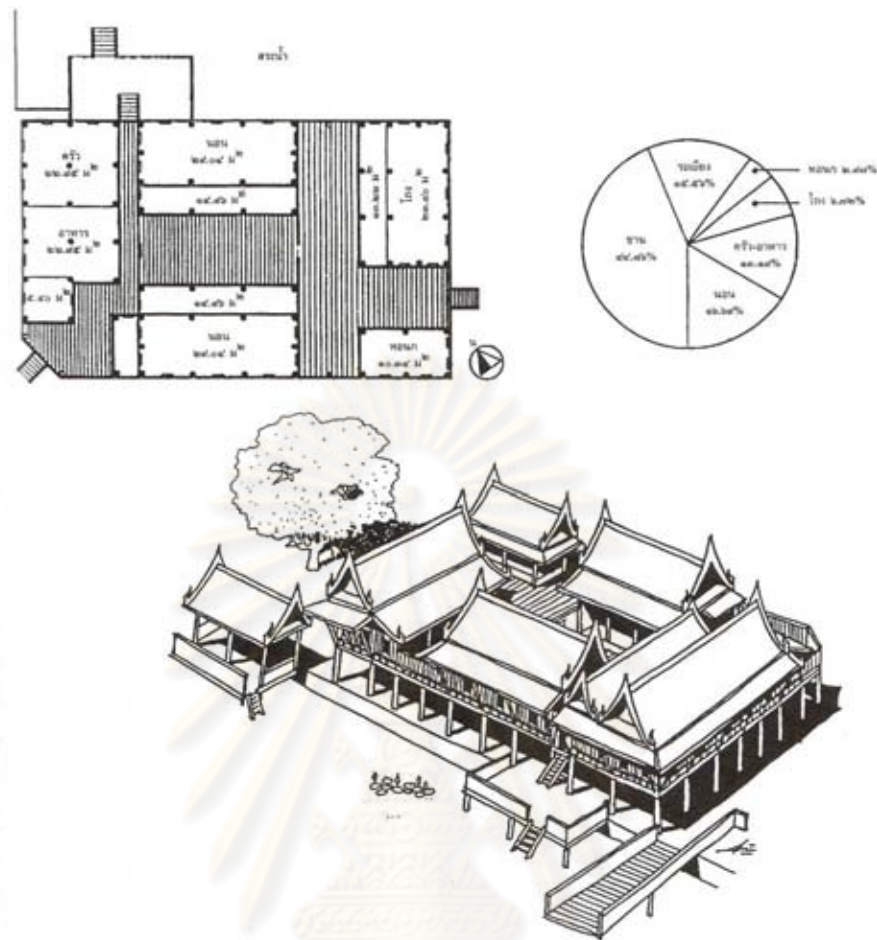
งานวิจัยเริ่มอธิบายถึงการตั้งหลักแหล่งของชุมชน ซึ่งมีหลายแบบ ดังนี้

-ลักษณะหมู่บ้านริมลำน้ำ ในกรณีนี้เรือนส่วนใหญ่จะวางตัวยาวจามลำแม่น้ำ จึงมีลักษณะขวางตะวัน

-ลักษณะหมู่บ้านริมทาง เรือนจะวางตัวเข้าหาถนนโดยไม่คำนึงถึงทิศ

-ลักษณะหมู่บ้านแบบกระจัดกระจายการวางเรือนมักจะสอดคล้องตามๆกันไป เหมือนผู้ที่อยู่มาก่อน ผู้มาอยู่ใหม่ไม่พยายามแสดงถึงความคิดที่ขัดแย้งกับชุมชนตั้งแต่ต้นที่สะท้อนอยู่ในตัวเรือน

ส่วนที่เรียกว่า เรือนไทย นั้นหมายรวมถึง “เรือน” ดังต่อไปนี้คือ เรือนของครอบครัวเดี่ยว เรือนหมู่ทั่วไป เรือนหมู่คบหบดี ตัวอย่างเช่น เรือนต้น (รูป) ภูมิเรือนร้านค้าริมทางถนนและริมน้ำ รวมไปถึงเรือนแพ

รูปที่ 2.12: เรือนต้น จ.พระนครศรีอยุธยา และรายละเอียดของเรือน เรือนไทยเดิม

ที่มา: ฤทัย จงใจรัก, [2539: 53-54]

งานวิจัยได้สรุปลักษณะของเรือนตามประเด็นย่อยต่างๆดังต่อไปนี้

-รูปร่างเรือน

1. เป็นเรือนที่ยกใต้ถุนสูง
2. หลังคาทรงสูง มีชายคายื่นยาว
3. มีพื้นที่ชานกว้าง

-ลักษณะแปลน

1. ไม่ค้ำเนื่องถึงทิศ แต่วางเรือนแต่หลังให้ลมพัดผ่านได้สะดวก
2. แสดงออกถึงความเชื่อในไสยศาสตร์
3. เป็นไปตามประเพณีของถิ่นของหมู่

-ความเชื่อเรื่องทิศ

1. หันหัวนอนไปทางทิศใต้ และปลายเท้าชี้ทิศเหนือ
2. ไม่หันหัวนอนไปทางทิศตะวันตก

-ลักษณะโครงสร้าง

1. ใช้ระบบเสากับคาน

2. ใช้ไม้เป็นวัสดุก่อสร้างหลัก
3. มีรูปร่างลึบสอบเพื่อให้เกิดการยึดเกาะกับพื้นดิน
4. โครงสร้างของเรือนกับของชานเป็นอิสระไม่เชื่อมติดกัน

-รูปลักษณ์

1. หลังคาทรงสูง (ตัวผู้) สัดส่วนชื่อ:ตั้ง เท่ากับ 5:4 พบได้ทั่วไป
2. หลังคาทรงเตี้ย (ตัวเมีย) สัดส่วนชื่อ:ตั้ง เท่ากับ 4:3 พบได้จากหมู่บ้านแถวอำเภอ บางปะอิน อยุธยา
3. หลังคาไม่มีกันสาด เพราะถูกพายุพัดจนหักหลุดพบได้แถบสุพรรณบุรี ชัยนาท

-คติความเชื่อในการปลูกเรือน

ประเด็นนี้มักมีส่วนปลีกย่อยแตกต่างกันไปตามถิ่น ในภาพรวมดูได้จากหนังสือ พรหมชาติ ฉบับหลวง (ฤทัย ใจจงรัก, 2519: 18, 28)

-วิธีการก่อสร้างเรือนไทย

แยกได้เป็น 18 ขั้นตอนตั้งแต่การนำเครื่องเรือนที่ปรุงแล้วมาวางไว้ในพื้นที่ปลูกสร้าง ไปจนถึง การต่อส่วนที่เป็นระเบียงชาน และคร่าวตามลำดับ ซึ่งสรุปได้ว่า เป็นการก่อสร้างแบบสำเร็จรูป งานวิจัยยังได้ชี้ให้เห็นประเด็นน่าสนใจอื่นอีก ดังนี้

-เรือนไทยประเพณี ได้แสดงออกซึ่งความสัมพันธ์กับสัดส่วนของคนไทย เช่น การมีชายคา ระเบียงสูงพอพ้นศีรษะ เป็นต้น

-รูปลักษณ์ของเรือนไทยด้านสกัดแสดงออกถึงการเปลี่ยนระดับเพื่อเพิ่มการถ่ายเทอากาศที่ดี หรือเพิ่มส่วนลาดของพื้นที่ใช้สอยในเรือน ร้านค้า เป็นต้น

-รูปลักษณ์ของเรือนไทยด้านแป เรือนไทยมักทำเป็นขนาด 2, 3 และ 5 ช่วงเสา(ห้อง) ที่จะทำ เป็น 4 ห้องไม่ค่อยพบ

-การจัดผังของเรือนหมู่ ได้ 3 แบบ

1. วางตัวเรือนเรียงกันตามยาว
2. วางตัวเรือนเป็นกลุ่มตามขอบเขตพื้นที่
3. วางตัวเรือน อย่างกระจัดกระจาย

ในบทสรุป ผู้วิจัยให้ตัวเลขสัดส่วนเฉลี่ยจากตัวอย่างเรือนจำนวน 41 ตัวอย่างไว้ดังนี้

พื้นที่เรือนทั้งหลัง	100%	แบ่งเป็น
พื้นที่เรือนนอน	38.82%	
พื้นที่ระเบียง	20.14%	
ชาน	40.04%	

นอกจากนี้ยังสรุปว่า เรือนไทยมีลักษณะสามประการคือ

1. ลักษณะของรูปร่าง ไปรุ่ง เบา ลอย
2. มีการเปิดโล่งของสายตาทั้งในผังพื้น รูปด้าน และรูปตัด
3. แสดงความสงบ เยียบ และร่มเย็น

2.5 ทฤษฎีบ้านพื้นถิ่น

2.5.1 คำนิยามของบ้านพื้นถิ่น

รศ.วิวัฒน์ เตมียพันธ์¹² ได้ให้นิยามคำว่า “สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น” ว่ามาจากภาษาอังกฤษว่า “Vernacular Architecture” หมายถึงรูปแบบของอาคารที่ชาวบ้านสร้างขึ้นในแต่ละท้องถิ่นและเน้นเฉพาะอาคารประเภทที่พักอาศัยซึ่งมีลักษณะแปรเปลี่ยนไปตามลักษณะของวัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และดินฟ้าอากาศ ที่ต่างกัน

2.5.2 รูปแบบต่างๆของบ้านพื้นถิ่น

จากผลงานการศึกษาเรื่องบ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น¹³ ที่ผ่านมา ได้กล่าวถึงลักษณะบ้านรูปแบบต่างๆในหัวข้อบ้านริมคลองในเมืองกรุง ออกเป็นลักษณะต่างๆดังนี้

- บ้านเรือนริมคลอง

เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงสภาพสังคมของท้องถิ่นและวัฒนธรรมดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน บ้านริมคลองบางกอกน้อยนี้ สามารถแยกตามลักษณะทางกายภาพของบ้านได้เป็น 5 ประเภทคือ บ้านเรือนแบบชาวบ้าน บ้านทรงไทย บ้านทรงปั้นหยา มนิลา เรือนร่วมสมัย และเรือนค้าขาย

- เรือนแบบชาวบ้าน

นิยามถึงเรือนส่วนใหญ่ริมคลองที่สร้างอยู่กันตามวิถีก่อสร้างที่ถ่ายทอดกันมาในท้องถิ่น ไม่ต้องใช้ช่างฝีมือชั้นสูง ชาวบ้านสร้างกันเองตามการถ่ายทอดกันมาหลายชั่วอายุ เรือนแบบนี้มีปริมาณมากที่สุด ในสองฝั่งคลองเมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณของเรือนประเภทอื่นๆ ลักษณะของเรือนริมคลองมีส่วนสร้างบรรยากาศของชุมชนตลอดคลอง หลังคามุงสังกะสีเป็นส่วนใหญ่ มีความเอียงน้ำฝนไหลสะดวก ไม่สูงแบบบ้านทรงไทย

- เรือนทรงไทย

พบว่ามี 2 ประเภท คือ ประเภทที่ตั้งอยู่ในน้ำและ ตั้งอยู่บนฝั่ง การวางตัวเรือนไม่มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอน มีทั้งหันหน้าจั่วเข้าสู่คลอง และหันทางยาวของเรือนสู่คลอง บ้านทรงไทยทุกหลังมีทางไปสู่น้ำหรือมีศาลาท่าน้ำโดยตรง ใช้คลองเป็นทางสัญจรหลักและใช้น้ำคลองเพื่อการอุปโภค ลักษณะทั่วไปของเรือนไทยริมคลองเป็นเรือนไม้ได้ดูสูง หลังคาจั่วทรงสูงมีป้านลมและหาง มีชายคาปีกนกทั้งยาวจากจั่ว ชานกว้าง และส่วนใหญ่มีการต่อเติมหลังคาคลุมชาน ทำให้ขนาดของปีกนกมีขนาดใหญ่ บางหลังใช้หลังคาปั้นหยาคลุมชาน ทำให้มีลักษณะผสมของหลังคาหลายประเภท โครงสร้างเป็นไม้ หลังคาสังกะสี แทนกระเบื้องดินเผาในระยะแรกๆ

- เรือนทรงมนิลาและปั้นหยา

มีทั้งแบบเรือนชั้นเดียวและสองชั้น ลักษณะการทิศทางของบ้านจะหันหน้าบ้านเข้าสู่คลอง เห็นได้ชัดว่าทางสัญจรทางน้ำยังใช้เป็นหลัก เรือนมีรูปแบบเป็นไปตามอิทธิพลของสถาปัตยกรรมแบบตะวันตกที่

¹² รศ.วิวัฒน์ เตมียพันธ์, สืบสายสวนมรดกไทย, (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), หน้า 1.

¹³ ศ.อรศิริ ปาณินท์, บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น, พิมพ์ครั้งที่ 2 (โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์: สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์, 2539), หน้า 151.

เข้ามาแพร่หลายในช่วงรัชกาลที่ 4 และมีวิวัฒนาการมาเรื่อยๆจนถึงยุคก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ในช่วงแรกจะมีอิทธิพลต่อบ้านเจ้านาย ขุนนางต่างๆ

- เรือนร่วมสมัย

ใช้เรียกเรือนพักอาศัยริมคลองที่พยายามให้มีการออกแบบบ้านสมัยใหม่ เป็นเรือนคหบดีซึ่งแสดงถึงรสนิยมแบบสากล ไม่เน้นการสัญจรทางน้ำ มีถนนเข้าถึงแล้ว มีทางน้ำเป็นสำรองเท่านั้น บางหลังมีรั้วรอบ หันหลังให้คลอง

- เรือนค้าขาย

ส่วนใหญ่สร้างต่อเนื่องไปตามแนวคลอง สินค้าต่างๆวางซ้อนในพื้นที่ที่จำกัด แยกพื้นที่ขายและพื้นที่ซื้อออกจากกันโดยใช้พื้นที่ต่างระดับ บางเรือนแยกชานออกนอกอีกระดับหนึ่ง ชานนอกเรือนซึ่งเป็นพื้นที่รับส่งสินค้าจากเรือจะเป็นพื้นที่ระดับต่ำสุด ชานบริเวณนี้อาจจมอยู่ในน้ำเวลาน้ำขึ้น เรือนค้าขายส่วนใหญ่จะเปิดหน้ากว้างด้วยบานกระทุ้ง ซึ่งเมื่อเวลาที่เลิกขายของแล้วสามารถปิดลงเป็นฝาเรือนได้

- เรือนแพ¹⁴

ประโยชน์ใช้สอยต่างๆของเรือนแพมีทั้งใช้พักอาศัยอย่างเดียว และใช้ทำหน้าที่ผสมระหว่างพักอาศัยและค้าขายไปด้วยในตัว ดังนั้นพื้นที่ใช้สอยพื้นฐานของเรือนแพคือ ส่วนนอน พักผ่อน ครัว และส่วนห้องน้ำไม่ใช่สิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตบนแพ เพราะส่วนใหญ่อาบน้ำในแม่น้ำลำคลองที่แพตั้งอยู่ หรือตักอาบข้างแพ ถ้าใช้พื้นที่เป็นส่วนค้าขายด้วยในเรือนเดียวกันจะเปิดหน้ากว้างด้านขนานกับน้ำเพื่อใช้ค้าขาย การเปิดส่วนค้าขายเจ้าของแพจะเปิดบานกระทุ้ง ซึ่งเดิมเป็นฝาเรือนให้เปิดขึ้นใช้เป็นกันสาดกันแดดกันฝนไปด้วยในตัว เมื่อถึงเวลาเย็นเลิกขายของแล้วก็จะปิดกลับเป็นผนังของแพตามเดิม สำหรับแพที่ใช้เป็นร้านค้าอย่างเดียวไม่ใช่พักอาศัย ส่วนใหญ่มักมีแพพักอาศัยจอดอยู่เคียงข้าง นอกจากการใช้สอยพื้นฐานเท่าที่จำเป็นแล้ว เมื่อครอบครัวขยายขึ้นเจ้าของมักต่อเติมส่วนใช้สอยเพิ่มเติม เช่น เพิ่มजूของห้องนอนขยายจากเดิม หรือเพิ่มजूของครัว เก็บของและอื่นๆ

2.6 สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น-บ้านชาวสวน¹⁵

กล่าวว่า ชาวสวนในสมัยก่อนสามารถแบ่งประเภทตามลักษณะการทำสวน การตั้งถิ่นฐาน การเปลี่ยนอาชีพได้ ดังนี้ ชาวสวนดั้งเดิม ชาวสวนดั้งเดิมทำน้ำตาลมะพร้าวเสริม ชาวสวนผสมชาวนา ชาวสวนใหม่ และชาวสวนชาวจีน โดยองค์ประกอบของบ้านจะไม่เหมือนกับเรือนไทยภาคกลางทั้งตัวเรือนและสิ่งแวดล้อมภายในพื้นที่บ้าน เช่น สวน การขุดบ่อน้ำ อีกทั้งชาวสวนที่แตกต่างตามลักษณะอาชีพ ก็จะมีวิถีชีวิตและการใช้พื้นที่ภายในบ้านแตกต่างกัน เป็นลักษณะต่างๆ ดังนี้

2.6.1 ชาวสวนดั้งเดิม

2.6.2 ชาวสวนดั้งเดิมทำน้ำตาลมะพร้าวเป็นอาชีพเสริม

2.6.3 ชาวสวนผสมชาวนา

¹⁴ ศ.อรศิริ ปาณินท์, บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น, หน้า 139.

¹⁵ รศ.สมใจ นิมเล็ก, “ความหลากหลายของเรือนพื้นถิ่นไทย” เรื่อง สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น-ชาวสวน, เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ ระหว่างวันที่ 22-23 มิถุนายน พ.ศ.2543, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

2.6.4 ชาวสวนใหม่

2.6.5 ชาวสวนชาวจีน

2.6.1 ชาวสวนดั้งเดิม

จะทำสวนสืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ โดยไม่เปลี่ยนแปลงไปทำอาชีพอื่น ลูกๆจะไม่เรียนสูงๆ แม้จะมีครอบครัวแล้วก็ยังทำสวนต่อไป

2.6.2 ชาวสวนดั้งเดิมทำน้ำตาลมะพร้าวเป็นอาชีพเสริม

ชาวสวนในภาคกลางจะนิยมปลูกมะพร้าวตามถนนขวงรอบๆสวน หรือไม่ก็ปลูกมะพร้าวทั้งชนิด เมื่อน้ำตาลมะพร้าวมีราคาดี ชาวสวนจึงทำน้ำตาลมะพร้าวเป็นอาชีพเสริม และยังทำให้เกิดอาชีพใหม่ให้แก่ลูกหลาน และบางคนบางเดียวกันด้วย ได้แก่ อาชีพขายน้ำตาลสด น้ำตาลลวก ขนมปลากริมไข่เต่า ซึ่งต้องทำด้วยน้ำตาลมะพร้าว

2.6.3 ชาวสวนผสมชาวนา

ชาวสวนที่รับมรดกจากพ่อแม่ ทั้งที่ดินที่เป็นสวนและเป็นนา โดยสวนและนาอยู่ต่างบางกัน ตอนแรกจะทำทั้งนาและสวน แต่ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ทำนา ต่อมาย้ายถิ่นฐานมาอยู่ที่สวน เวลานั้นนาจะออกไปทำนา ระยะหลังทำทั้งนาทั้งสวนไม่เกิดผลดีทั้งสองอาชีพ จึงเลิกทำนามาทำสวนเพียงอย่างเดียว ที่นาก็ให้ญาติเช่าทำต่อไป ค่าเช่าจะมีทั้งเงินและข้าวเปลือก

2.6.4 ชาวสวนใหม่

เป็นชาวสวนที่เป็นชาวนาเดิม เมื่อเห็นว่าการทำงานไม่ค่อยได้ผล ก็ทำการเปลี่ยนสภาพพื้นที่นาเป็นสวน เรียกวินี้ว่า *ยกสวนหรือนายกสวน* ชาวสวนใหม่อีกพวกหนึ่งคือ คนต่างพื้นถิ่นมาทำการเช่านาแล้วยกดขเป็นสวนระยะเวลาเช่ากันอย่างน้อย 12 ปีขึ้นไป

2.6.5 ชาวสวนชาวจีน

ชาวจีนที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในการยึดครอง ชาวจีนพวกนี้ก็จะทำการเช่าสวนจากชาวสวนเดิม

รายละเอียด

2.6.1 ชาวสวนดั้งเดิม

ชาวสวนดั้งเดิมนี่จะทำสวนโดยยึดถือหลักการทำสวนแบบดั้งเดิมที่ทำกันติดต่อกันมาเป็นประเพณี เช่น สวนชนิดล่าง คือชนิดใกล้บ้าน จะปลูกพืชผักสวนครัวประเภท ขิง ข่า ตะไคร้ มะกรูด โหระพา กะเพรา รวมทั้งไม้ผลบางชนิด ชนิดต่อไปจะเป็นไม้ผลที่มีราคาแพง ปลูกเป็นจำนวนน้อยเพราะมีขนาดเล็ก ส่วนชนิดที่อยู่บนขึ้นไปจากบ้านจะปลูกไม้ผลเป็นจำนวนมาก เช่น กัลย ส้มโอ ส้มเขียวหวาน และตามถนนขวงโดยรอบของทุกชนิดจะต้องปลูกมะพร้าวปลูกมะพร้าวใหญ่หรือมะพร้าวหัว บางขวงใกล้บ้านมักจะปลูกมะพร้าวน้ำหอม ซึ่งสมัยก่อนจะเรียกมะพร้าวเตี้ย บางทีก็จะสลัดแซมด้วยมะพร้าววานาเก ซึ่งเป็นมะพร้าวลูกเล็กผิวสีเหลืองอมชมพู นับว่าเป็นมะพร้าวที่รับประทานตอนเป็นมะพร้าวอ่อนและยังเป็นมะพร้าวสวยงามด้วย

องค์ประกอบของบ้าน

เรือนชาวสวนภาคกลางจะเป็นเรือนไทยภาคกลาง แต่การวางตัวเรือนแต่ละหลังจะไม่เหมือน การวางตัวเรือนของเรือนชานาภาคกลาง โดยเฉพาะจะไม่ทำชานให้โถงทางหน้าบ้านเหมือนเรือนไทยชาวอื่นๆ ด้านหน้าบ้านที่ติดลำคลอง มักจะทำเรือนวางยาวไปตามลำคลอง ด้านสกัดของตัวเรือนจะหันสู่ลำคูน้ำหรือลำ กระโดง โดยลากเพิงต่อออกมาคลุมพื้นที่เป็นส่วนหน้าบ้านไปในตัว

เรือนนอนของพ่อแม่จะมีระเบียบและอยู่ด้านหลังของบ้าน ส่วนเรือนที่อยู่ติดคลองสวนมากจะไม่ระเบียบและด้านติดชานมักจะไม่มียา โดยมีฝาเพียงสามด้าน ด้านหนึ่งจะตั้งโต๊ะหมู่พระพุทธรูป และจะเป็นที่นอนของลูกชายที่โตแล้ว ครั้นจะตั้งขวางกับตัวเรือนนอนหลังหน้า โดยเว้นระยะห่างพอสมควร เรียกชานครัว และมีบันไดทอดลงไปยังชานพักและมีสะพานไม้ทอดไปยังท่าน้ำ หรือสะพานครัว เพื่อเป็นทางดักน้ำขึ้นไปใช้ในการหุงต้ม ติดกับครัวและระเบียบเรือนพ่อแม่ จะมีชานหลังพื้นที่บริเวณนี้จะใช้ตากผ้าและตากกะปิ น้ำปลา มีบันไดหลังทอดลงไปยังพื้นดิน และมีโรงซึ่งเก็บเครื่องมือเครื่องใช้ และเก็บฟืนจากไม้ทองหลาง หรือฟืนจากทางมะพร้าวแห้ง นอกนั้นยังเก็บใบมะพร้าวแห้งที่นำมามัดเป็นกำโดยการพับหัดครึ่ง เพื่อใช้เป็นเชื้อไฟก่อนเอาฟืนใส่ในเตา

ด้านหนึ่งของหัวขวางติดกับลานหรือตัวบ้าน จะปลูกโรงระหัดวิดน้ำออก เพราะบางช่วงน้ำนอกสวนสูงมากไม่สามารถเปิดท่อโดยเอาลูกท่อออก เพื่อระบายน้ำออกได้ จึงต้องใช้ระหัดวิดน้ำออก ระหัดนี้มีทั้งระหัดมือ ระหัดเท้า และระหัดยนต์ ซึ่งใช้เครื่องยนต์เป็นตัวหมุนชุดสายพานที่คล้องมู่เล่(พู่เล่)ขนาดใหญ่ แล้วไปหมุนใบพัดให้ดึงใบระหัดชักน้ำขึ้นมาตามรางระหัด น้ำจะไหลลงรางออกนอกสวนต่อไป คูน้ำหน้าบ้านจะเป็นที่จอดเรือ มีท่าสำหรับลง-ขึ้นเรือตรงปากคูติดกับคลอง จะมีไม้ปักป้องกันการขโมยเรือ ซึ่งชาวสวนเรียกว่า เชื่อน

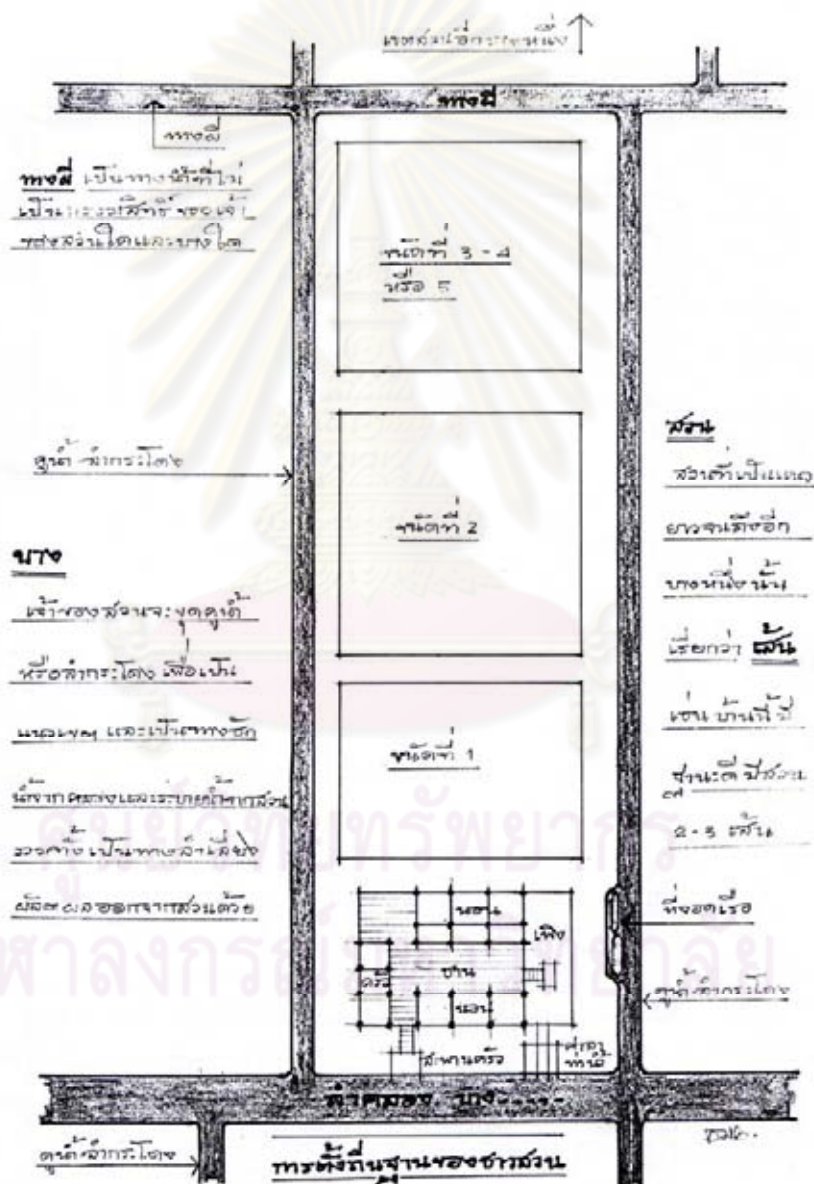
2.6.2 ชาวสวนดั้งเดิมทำน้ำตาลมะพร้าวเป็นอาชีพเสริม

ชาวสวนดั้งเดิมที่ปลูกผลไม้ในสวน ต่อมาต้นไม้เหล่านั้นมีอายุมากให้ผลน้อย ชาวสวนล้มสวน คือตัดต้นไม้เหล่านั้นออกทั้งหมด แล้วปรับปรุงดินโดยการพินดิน คือใช้จอบขุดพลิกหน้าดินข้างล่างขึ้นข้างบน ตากดินจนแตกร่วนดีแล้วจึงทำการปลูกพืชอย่างอื่นใหม่ แต่ถ้าดินนั้นด้อยคุณภาพ เจ้าของสวนมักจะปลูกมะพร้าวทั้งชนิด เพราะมะพร้าวให้ผลเร็วและมีอายุยาวนาน มะพร้าวที่ปลูกจะมีทั้งมะพร้าวใหญ่ คือ มะพร้าวลูกใหญ่ ไม่นิยมใช้ใช้เป็นมะพร้าวอ่อน แต่จะปล่อยให้แก่เป็นมะพร้าวห้าว ใช้ทำเป็นกะทิ บางสวนจะปลูกมะพร้าวเดี่ยวหรือมะพร้าวน้ำหอมปัจจุบัน

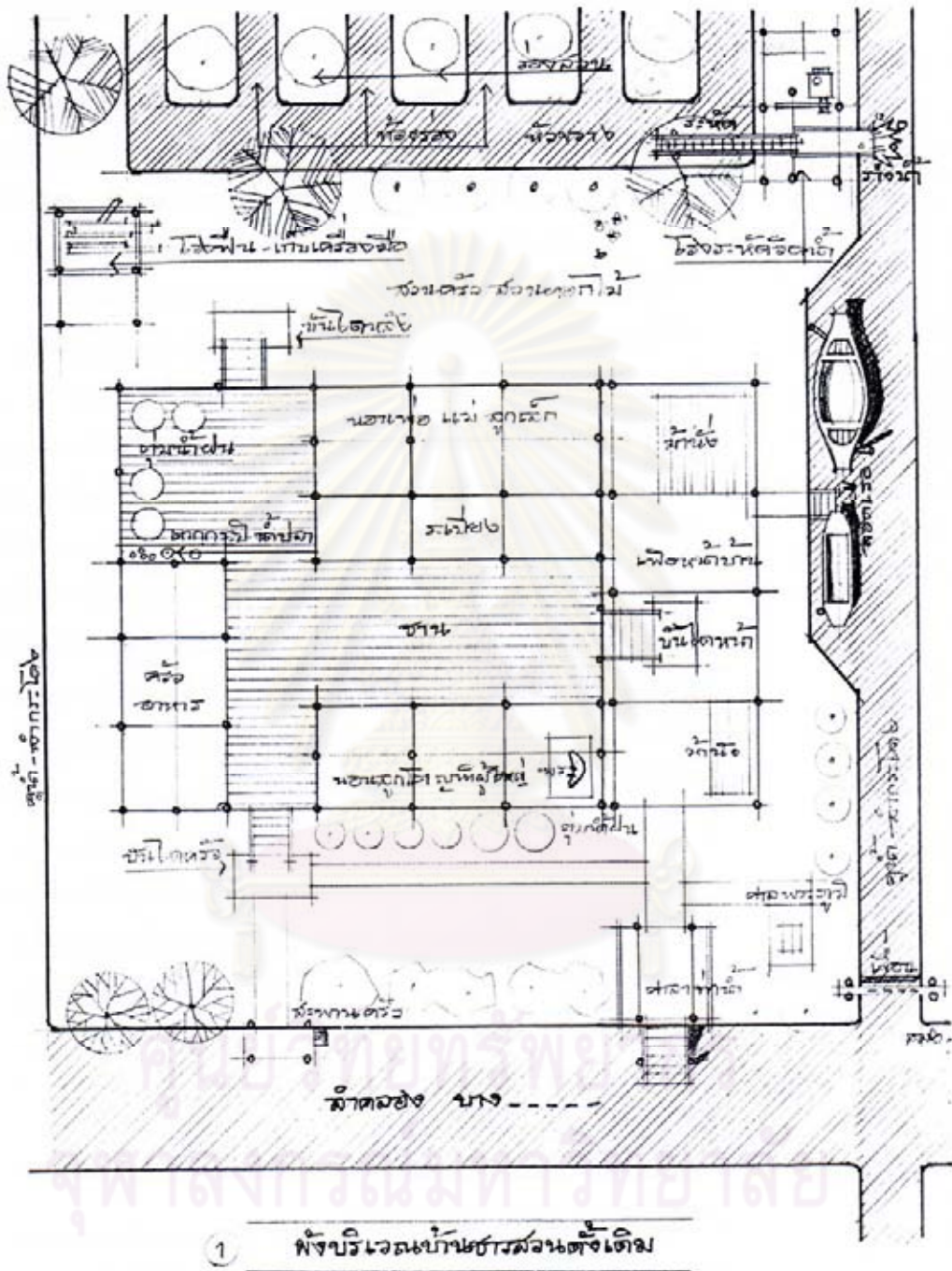
เมื่อมะพร้าวเริ่มตกจั่นในตอนแรก 1-2 ปี แต่ละจั่นจะไม่มีลูก หรือถ้ามีก็น้อย ชาวสวนจึงนิยมทำน้ำตาล เหตุผลในการทำอย่างหนึ่งคือ มะพร้าวเมื่อตกจั่นใหม่นั้นต้นยังไม่สูง สะดวกในการขึ้นทำตาล ในการทำน้ำตาลนี้ ชาวสวนจำเป็นต้องสร้างโรงทำน้ำตาล ซึ่งจะเรียกว่า โรงตาล หรือโรงเคี้ยวตาล โรงตาลนี้จะเป็นโรงโถงๆ หลังคาจะมุงจากไม่นิยมมุงสังกะสีเพราะควันไฟจากการเคี้ยวตาลจะทำให้สังกะสีผุเร็ว ภายในโรงจะต้องก่อเตาเคี้ยวตาล ช่องวางกระทะจะมีขนาดใหญ่ เพราะใช้กระทะใบบัวเดียว ด้านหน้าเป็นช่องสำหรับใส่ฟืน ใต้เตาจะมีตะกั่วเป็นรูๆ เพื่อให้ซี่เก้าหล่น ด้านหลังของที่วางกระทะจะเจาะให้เป็นช่อง เพื่อให้ควันและความร้อนของไฟผ่านเข้าไปในโพรง ซึ่งข้างบนจะทำเป็นรูเล็กๆ หนึ่งรูทำเป็นปล่องเดี่ยว ควันไฟและความร้อนจะผ่านรู

ขึ้นไปทำให้กระบอกตาดที่วางคว่ำไว้แห้ง ควันไฟจะทำให้เกิดเขม่าสีขาววนลรอบผิวในของกระบอกจะช่วยให้ น้ำตาลสดที่รองได้นั้นบูดยากขึ้น

หน้าหรือด้านข้างเตาจะต้องมีพื้นที่สำหรับวางเสวียนที่ทำด้วยทางหมากสำหรับวางกระทะ ตอนกวนน้ำตาล โรงตาลนี้จะต้องตั้งอยู่ใกล้ๆคูน้ำเพื่อใช้น้ำในคูล้างกระทะ และจะต้องมีที่น้ำสำหรับวาง กระบอกน้ำตาลที่ถ่ายน้ำตาลลงกระทะแล้ว กระบอกน้ำตาลนี้จะต้องล้างให้สะอาดใช้น้ำมาก ในสมัยที่ชาวสวน ทำน้ำตาลมะพร้าว นั้น ต้องเข้าใจว่า น้ำในคลอง ลำคู หรือลำกระโดงนั้น ยังสดใสะอาด ใช้ในการอุปโภค บริโภคได้

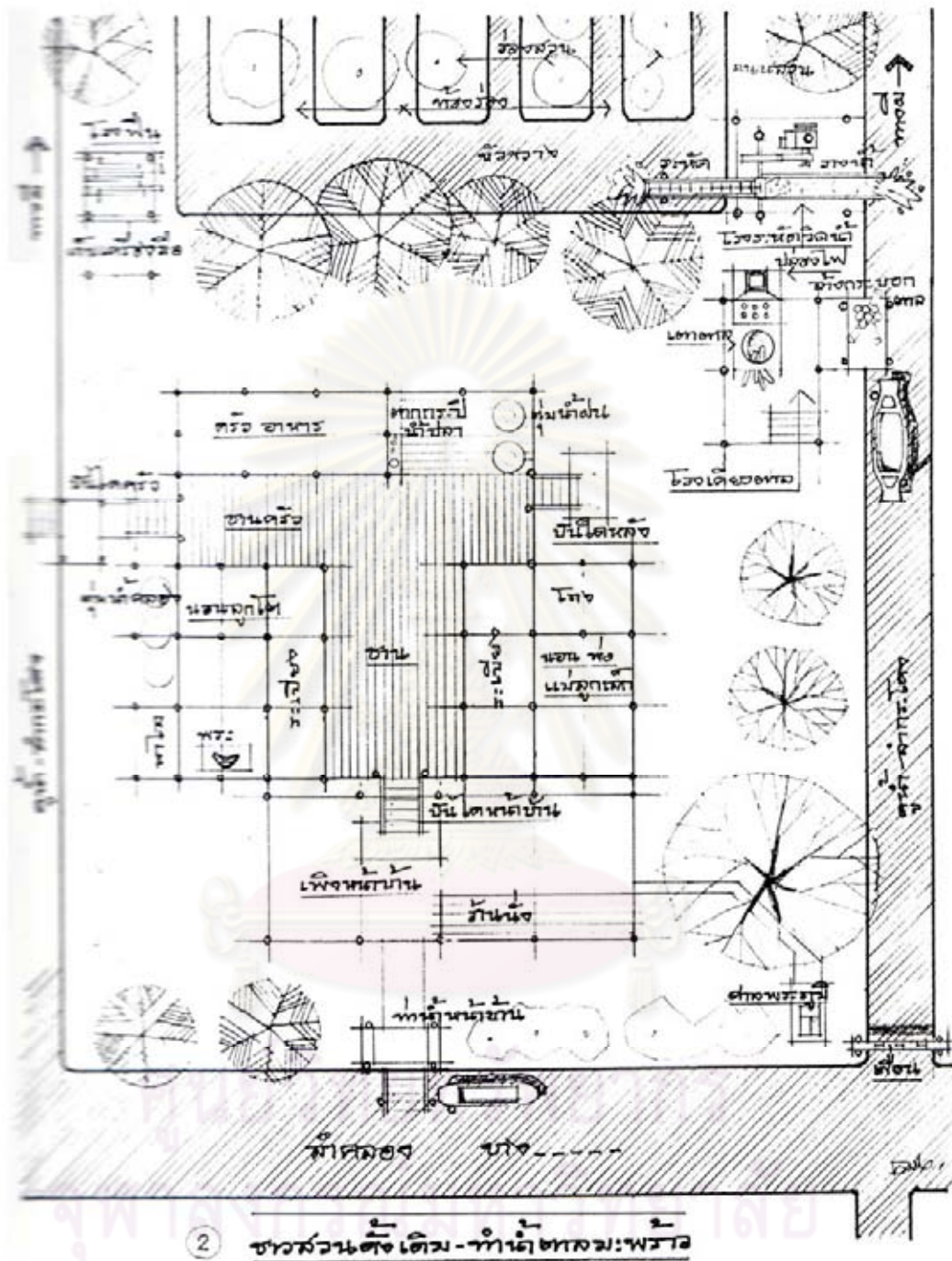

รูปที่ 2.13: แสดงการตั้งถิ่นฐานชาวสวน
ที่มา: สมใจ นิ่มเล็ก [2543]

รูปที่ 2.14: แสดงผังบริเวณบ้านชาวสวนดั้งเดิม
ที่มา: สมใจ นิ่มเล็ก [2543]

รูปที่ 2.15: แสดงผังบริเวณบ้านชาวสวนดั้งเดิมที่ทำน้ำตลมะพร้าวเป็นอาชีพเสริม

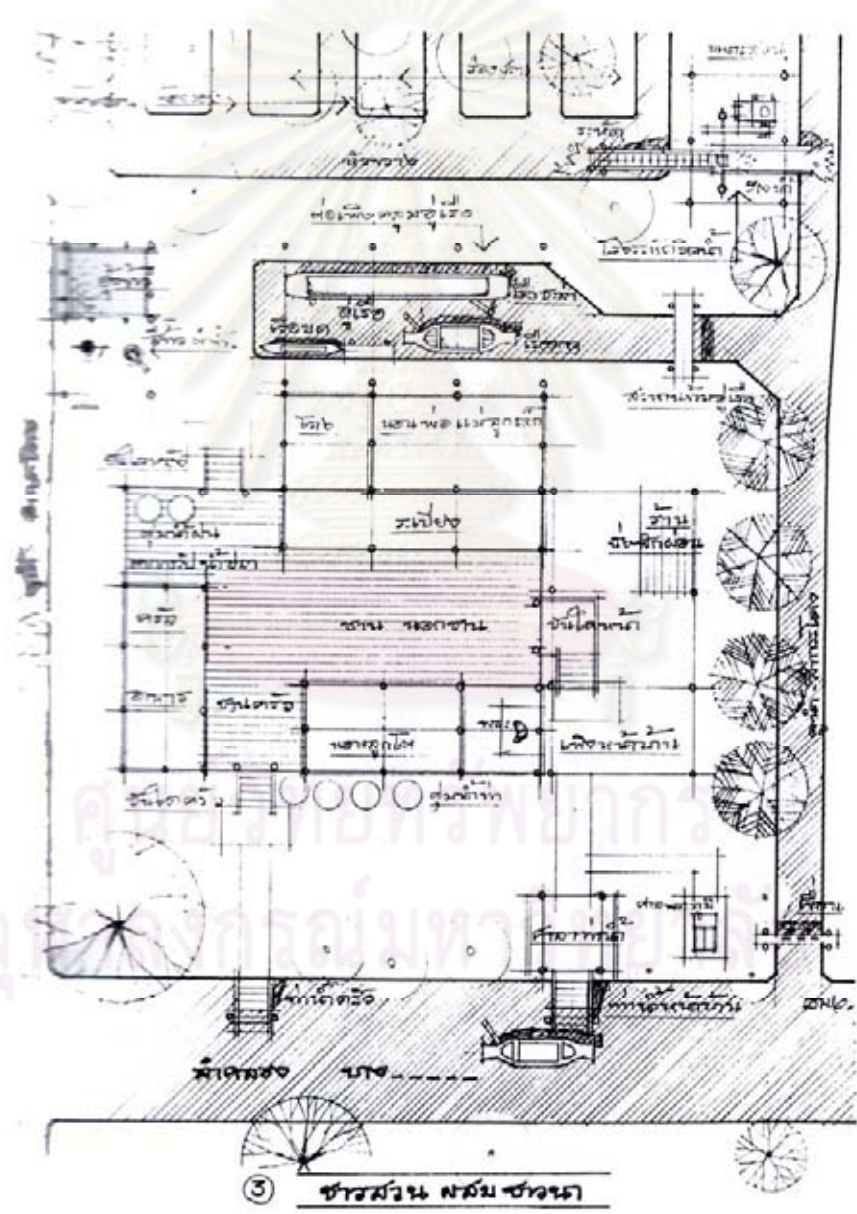
ที่มา: สมใจ นิ่มเล็ก [2543]

2.6.3 ชาวสวนผสมชาวนา

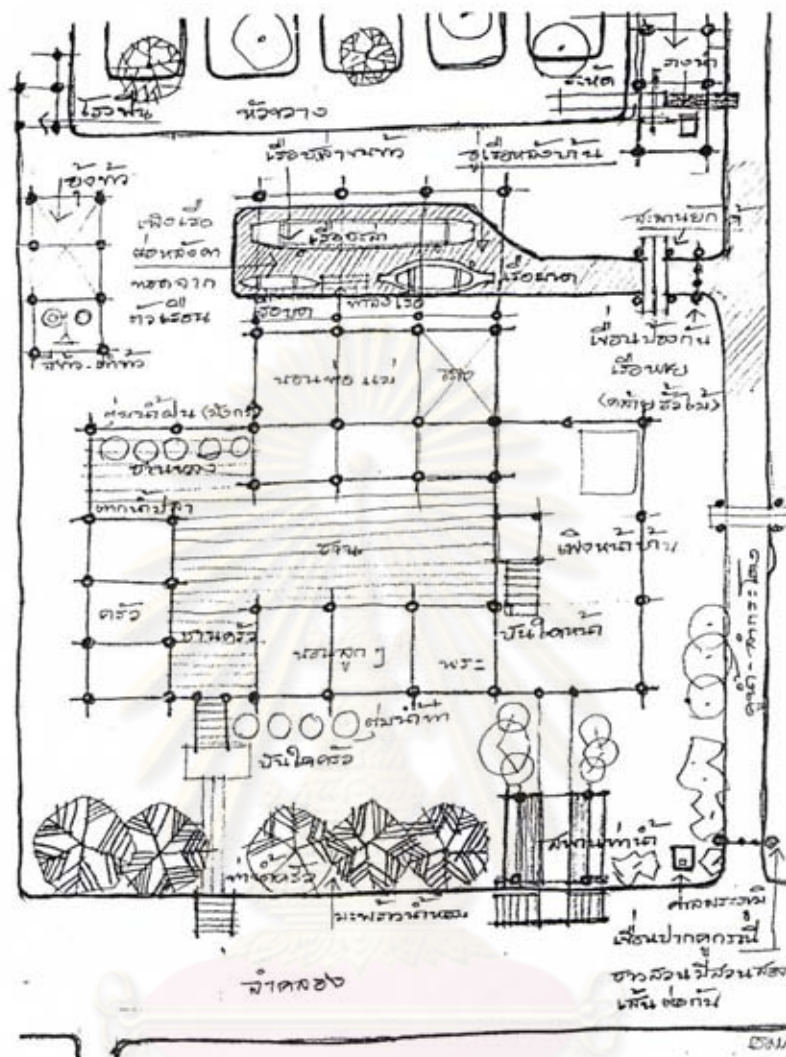
เป็นชาวสวนที่ทำนามาก่อน จะด้วยมีนาอย่างเดียวแล้วมีสวนภายหลังหรือไม่ก็ได้รับมรดกจากพ่อแม่ซึ่งมีทั้งนาและสวน ส่วนมากเมื่อทำนาจนครั้งหรือก่อนอายุ ชีวิตฐานะก็ยังคงเดิมไม่ดีขึ้น จึงอยากมีความสุขสบายบ้าง เราพาคิดว่าการทำสวนคงสบายอยู่ในร่มไม่ต้องตากแดดตากฝนอยู่ตลอดเวลาเหมือนการทำ

นา จึงย้ายที่อยู่อาศัยมาทำสวน โดยเริ่มแรกก็ยังไม่ถึงการทำนาเสียทีเดียว เมื่อทำสวนแล้ว ถึงหน้าทำนาก็จะออกไปทำ แต่มักจะทำไม่มากพอขายข้าวได้เงินมาหรือไม่ก็ทำพอเก็บข้าวไว้กินตลอดปีไม่ต้องซื้อ นาที่เหลือก็จะให้ญาติพี่น้องที่ยังทำนาเช่า ต่อมาความถนัดในการทำนาลดลง สัตว์ที่ไ้แรงงานก็ล้มหายตายจาก ซื่อใหม่ก็มีราคาแพง(ยังไม่มีควายเหล็ก) ชาวสวนผสมชาวนาก็จะเลิกการทำนาในที่สุด โดยนให้เช่านาทั้งหมด ค่าเช่ามีทั้งเอาเงินและค่าเช่าเป็นข้าวเปลือก เมื่อเลิกทำนา อุปกรณ์ต่างๆเช่น เรือมาด เรือชะล่า เรือบด เรือสำปั้น เครื่องสีข้าว ครกตำข้าว ระเบิดวิดน้ำ ส่วนสัตว์ไ้แรง คราดไถ ก็จะยกให้ญาติหรือขายเอาเงิน อุปกรณ์ต่างๆที่นำมาทำสวนจึงต้องมีที่เก็บ บางชนิดก็ใช้งานได้เลย เช่น ระเบิดวิดน้ำ เครื่องสีข้าว ครกตำข้าว ส่วนเรือมาด เรือชะล่าก็จะใช้เมื่อไปเก็บค่าเช่าเป็นข้าวเปลือก โดยขนใส่เรือมาเก็บในยุ้งที่บ้านสวน

รูปที่ 2.16: แสดงผังบริเวณบ้านชาวสวนผสมชาวนา
ที่มา: สมใจ นิ่มเล็ก [2543]

รูปที่ 2.17: แสดงผังบริเวณบ้านชาวสวนผสมชานนา

ที่มา: สมใจ นิมเล็ก [2543]

องค์ประกอบของบ้าน

บ้านจะประกอบด้วยเรือนนอน 1-2 หลัง ครัว เพิง ชาน มีทั้งย้ายจากเรือนเดิมมาปลูกใหม่ โดยปรับปรุงให้เหมาะสมกับบ้านในสวน หรือถ้าบ้านเดิมแบบโรงนาทั่วไปก็จะต้องปลูกเรือนขึ้นใหม่ โรงเรือนอื่นๆ ได้แก่

ยั้งข้าว

การที่ยั้งข้าวก็เพราะใช้เก็บข้าวเปลือกที่เป็นค่าเช่า โดยมากจะปลูกเป็นอาคารไม้จริงสามช่วงเสา ยกพื้นเพียง 2 ช่วงเสา ยกพื้นสูงประมาณ 1 เมตร ส่วนห้องหรือช่วงที่ไม่ยกพื้นจะเป็นพื้นดินอัดแน่น ใช้ตั้งเครื่องสีข้าวชนิดสีด้วยมือ ตั้งครกไม้ไว้ข้างๆ สำหรับสีและตำข้าวไว้กินเอง

โรงฟืน

มีโรงฟืนขนาดเล็กสำหรับเก็บฟืนที่ทอนให้มีความยาวพอดีกับขนาดของเตาและแม่เตาไฟ ฟืนนี้จะใช้ทางมะพร้าวแห้งที่ริดใบออกแล้ว หรือไม่ก็ใช้กิ่งทองหลางที่ใช้กิ่งใหญ่ ลำต้นทำเข็มปลูกบ้าน ใช้ฟืนที่โคนทำแระ

ชาวสวนจะนำกิ่งหรือลำต้นที่เป็นเศษเหลือจากการทำขึ้นมาเช่นน้ำจันเปลือกเน่า เมื่อลอกเปลือกออก นำไม้มา ตากแดดให้แห้ง ใช้ทำพินติดไฟดีนั้ก

โรงระหัด

ชาวสวนจะใช้ระหัดจากการทำนำมาใช้ ถ้าเป็นระหัดกึ่งหันลมก็จะใช้เพียงตัวระหัดมูล่ โดยหา เครื่องยนต์มาจุดแทนกั้หันลม โรงระหัดจะเป็นโรงโล่งๆปลูกอยู่บนถนนสวนใกล้ๆบ้าน เพื่อป้องกันการสูญหาย สมัยก่อนเครื่องยนต์จะระหัดเป็นของหายากและมีราคาแพง

เพิงเรือ

เนื่องจากคูน้หรือลำประโดงข้างบ้านมีความกว้างไม่มากนัก ถ้าจอดเรือที่มีขนาดใหญ่ เช่น เรือมาด หรือเรือที่มีความยาว เช่น เรือชะล่าไม้ได้ เพื่อความคงทนของเรือ จึงต้องมีที่จอดเรือที่มีหลังคา เพิงเรือมักจะขุด พื้นดินให้เป็นบ่อหรือเรียกว่า คูเรือ ข้างด้านความยาวของเรือน โดยลากเพิงจากเรือนออกไปคลุม ปากคูจะมี เชื่อนไม้ปิดป้องกันการสูญหายของเรือ การที่ต้องเก็บเรือไว้ ทั้งนี้เพื่อใช้ในการแจว หรือถ่อออกไปเก็บค่าเช่าที่นา ที่ใช้ชาวเปลือกเป็นค่าเช่า การออกไปเก็บค่าเช่านี้เป็นยอดของความฝันความตั้งใจของพวกเด็กที่จะได้ตาม ผู้ใหญ่ไปด้วย การออกจากสวนเข้าสู่ท้องนาเป็นบรรยากาศที่ที่แปลก ถือว่าเป็นความสุขความสนุกของเด็ก เด็กๆจะเตรียมเบ็ดตกปลา หนังสือ เพราะล่าคลองหรือสมัยก่อนจะอุดมไปด้วยปลา และสองฝั่งคลองที่มีสุ่มทุม พุ่มไม้ จะอุดมไปด้วยนกน้อยใหญ่ การกินข้าวนอกบ้านท่ามกลางธรรมชาติ จอดเรือใต้ต้นไม้ใหญ่ เก็บสายบัว ผักตบเต้ามาจิ้มน้ำพริกนั้นถือว่าเป็นอาหารมื้อสำคัญ ถ้าไม่กินอาหารตามทางก็จะไปกินที่บ้านญาติเขานา โดย ญาติจะเตรียมกับข้าวอร่อยๆไว้ต้อนรับ

2.6.4 ชาวสวนใหม่

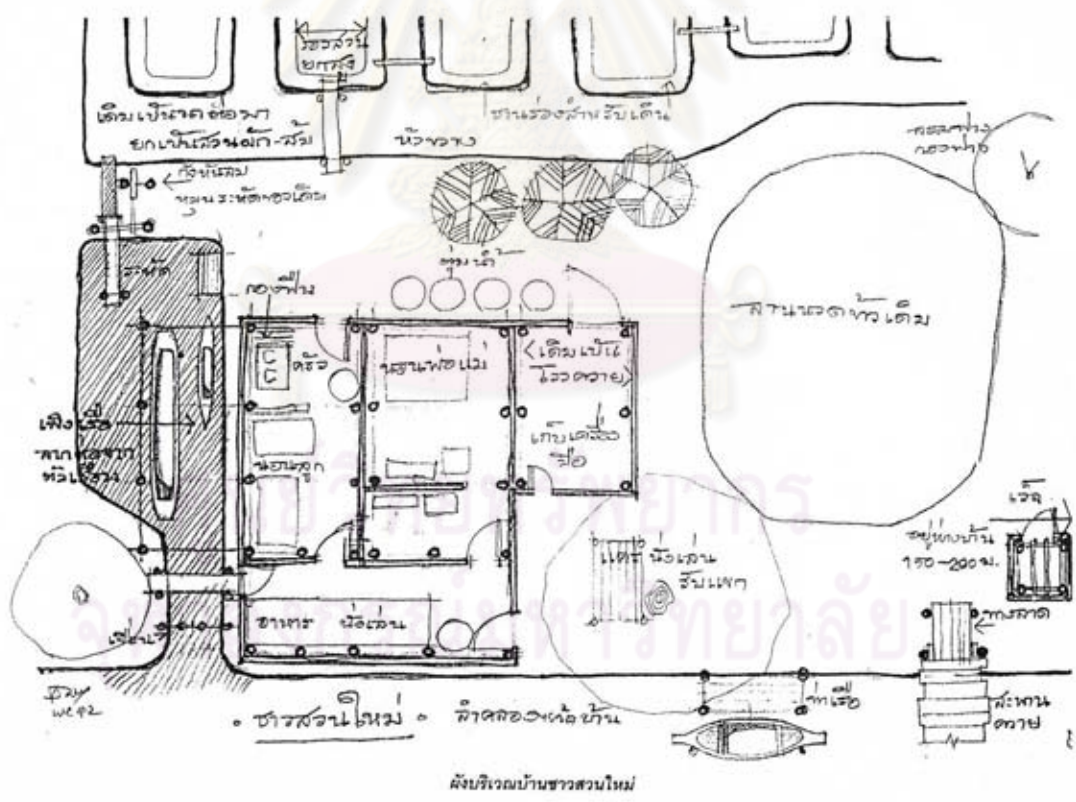
ชาวสวนใหม่มีอยู่ 2 ประเภทคือ ชาวสวนที่เป็นชาวนาเดิม เมื่อทำนาตอนหลังไม่ได้ผลเนื่องจาก น้ำในลำน้ำคลองเน่าเสีย เกิดจากเกิดชุมชนประเภทบ้านจัดสรรขึ้นใกล้เคียง ราคาข้าวตกต่ำ เงินทองหายาก เพราะทำนาอย่างเดียวยูู้ทำสวนไม่ได้ ปลูกพืชได้หลายชนิด มีรายได้ตลอดปี จึงเปลี่ยนสภาพพื้นที่ที่เป็นนาแต่ เดิมให้เป็นสวนเรียกว่า ยกสวน หรือ นายกสวน

ชาวสวนใหม่อีกประเภทหนึ่ง ก็คือคนต่างถิ่นมาขอเช่าที่นาทำการยกสวน การทำสัญญาเช่า ต้องไม่น้อยกว่า 12 ปี โดย 2-3 ปีแรกค่าเช่าจะถูก เนื่องจากต้องลงทุนและพืชผลยังไม่ให้ผลผลิต ชาวสวน ประเภทนี้เริ่มแรกจะปลูกเป็นเพิง เพื่อพักผ่อนรับประทานอาหาร กลางคืนจะกลับบ้านอยู่ที่เดิม เครื่องไม้ เครื่องมือที่มีราคาแพงจะฝากไว้กับเจ้าของที่ รุ่งเช้าวันใหม่จึงจะเดินทางโดยทางเรือมาทำสวนต่อไป ต่อมาเมื่อมี ผลผลิตต้องดูแลเก็บขาย จึงต้องมาสร้างที่พักอาศัย ซึ่งที่ที่พักอาศัยของชาวสวนประเภทนี้จะปลูกไม้ถาวรมากนัก และสวนมากจะปลูกอยู่ห่างจากชาวนาผู้ให้เช่า ถ้าขวางหรือถนนของชนิดสวนกว้างพอก็จะปลูกคร่อมท้องร่อง ใช้พื้นที่ใต้เรือนเป็นที่เก็บเรือ เครื่องรดน้ำและภายในร่มชายคาหรือต่อเพิงออกไปจากบ้านเพื่อตั้งระหัดวิดน้ำ

สำหรับชาวสวนใหม่ที่ทำนามาก่อน เริ่มแรกก็จะอยู่อาศัยในบ้านเดิมที่มีลักษณะเป็นโรง และ มักจะเรียกว่า โรงนา โรงนาจะมี 2-3 หลัง สร้างติดกันมีรางรับน้ำฝนหลังริมนอกจะอยู่ติดกับคูเรือ โดยชักเพิง ออกไปคลุมเรือ มีสะพานข้ามตรงปากคู และมีเขื่อนป้องกันเรือหาย หลังนี้จะมีพื้นที่ทำเป็นครัวเพราะอยู่ใกล้น้ำ บางส่วนจะเป็นที่นอนของลูกๆ หลังที่สองจะเป็นที่นอนของพ่อแม่และลูกเล็กๆ ส่วนหลังที่สามหรือหลังในสุดจะ เป็นโรงโล่งประตูกว้าง โรงนี้จะเป็นโรงนอนของควายตอนกลางคืน เมื่อควายไม่ได้ใช้แล้วก็เป็นโรงเก็บของ

เก็บพิน การที่ชาวนาทำโรงควายไว้ติดกับตัวบ้านก็เพื่อป้องกันความยุงกัดขโมย และเวลากลางคืนยังต้องคอย
 สุ่มพางเพื่อไล่ยุงริ้นให้ควาย เมื่อเวลาควายจะเยี่ยวหรือขี้ ชาวนาจะเอา คาปูเล หรือ บั้งก็ คอยรองรับเพื่อเอาไป
 ทิ้งนอกบ้าน ทำให้พื้นโรงไม่เปียกและสกปรก การจะขี้จะเยี่ยวของควายนั้น จะแสดงอาการหรือมีเสียงให้ชาวนา
 สังเกตได้ ด้านหน้าของโรงจะลากเพิงสำหรับนั่งเล่นและรับแขก แรกเริ่มทำสวนใหม่ อุปกรณ์การทำนาก็ยังอยู่
 และบางอย่างก็ยังใช้ในการทำสวนได้ เช่น กังหันลมดูดระหัดวิดน้ำเข้านา กังหันและระหัดจะอยู่หลังบ้าน
 ทอดตัววางระหัดจากคูเรือแล้วต่อมู่เล่เข้ากับสายพานจากการหมุนของกังหันลม ข้างๆของหน้าบ้านจะมีต้นไม้
 ใหญ่ เช่น ก้ามปู และจะตั้งแคร่สำหรับนั่งเล่น นอนเล่น และรับแขกนอกบ้าน ใกล้เคียงจะมีที่นำสำหรับจอดเรือ
 ชาวนาบางคนมีนาที่ต้องทำอยู่ทั้งสองฟากคลอง จึงจำเป็นต้องทำสะพานข้ามคลองขนาดใหญ่และแข็งแรง เพื่อ
 นำควายข้ามไปทำนาอีกฝั่งคลองหนึ่ง สะพานนี้จะเรียกว่า สะพานควาย ข้างๆโรงควายเดิมก็ยังมีลานนวด
 ข้าวที่พื้นอัดแน่นและยาผิวด้วยโคลนและขี้ควายเปียกผสมน้ำ เมื่อเลิกทำนาแล้วลานนี้ก็ยังคงอยู่เป็นที่วิ่งเล่น เล่น
 วัวของเด็ก และบางครั้งยังเป็นลานร่ำวงด้วย ห่างไปตามลำคลองด้านทิศเหนือประมาณ 150-200 เมตร สร้าง
 เวิ้ง ตั้งฝาเพียงเอน ไม่มีหลังคา แต่ต่อมาเวิ้งก็หมดไปกลายเป็นส้วมซึมนอกบ้านและในบ้าน การขั้บถ่ายที่เวิ้ง
 เป็นวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนไทยทั้งสงฆ์ ชาวนา ชาวสวน ซึ่งแตกต่างจากเวิ้งของคนจีนที่ทำสวนมาก
 น่าสนใจในวัฒนธรรมความเป็นอยู่นี้

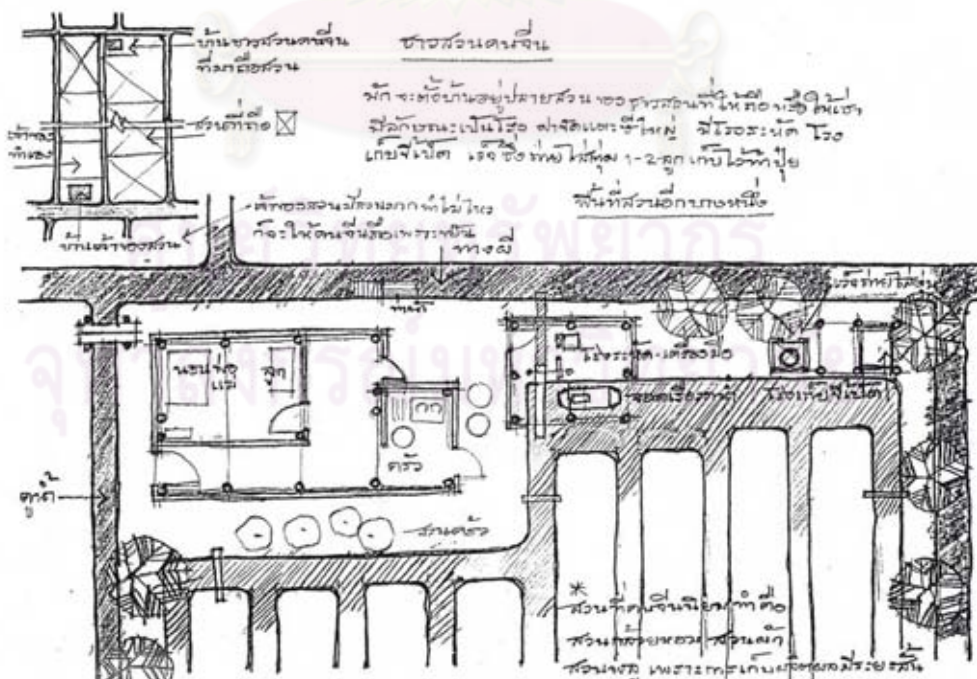
รูปที่ 2.18: แสดงผังบริเวณบ้านชาวสวนใหม่
 ที่มา: สมใจ นิ่มเล็ก [2543]

2.6.5 ชาวสวนชาวจีน

เนื่องจากคนจีนที่ไม่มีสัญชาติไทยจะไม่มีสิทธิในการยึดครองกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ฉะนั้นชาวจีนที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาอาศัยในเมืองไทย ถ้าไม่มีอาชีพค้าขาย อาชีพช่าง ก็จะหันมาทำอาชีพการเกษตรด้วยการเช่าที่ทำมาหากินจากคนไทย คนจีนจะไม่นิยมยกสวนใหม่ เพราะสมาชิกในครอบครัวน้อย มีลูกยังเล็ก ทำงานเพียงสองคนผิวเมีย จึงต้องหาทางถือสวนจากเจ้าของสวน โดยการแบ่งถือเป็นบางส่วน หรือถือทั้งหมดกรณีที่เจ้าของสวนเดิมแก่เฒ่า ทำสวนเองไม่ไหว ชาวสวนคนจีนถนัดในการทำสวนผัก สวนกล้วยหอม สวนพลู ไม่นิยมปลูกไม้ยืนผลยืนต้น ให้ผลผลิตช้าเพราะการถือมีระยะสั้นๆ

การสร้างที่พักอาศัยมักจะสร้างให้ห่างจากบ้านเจ้าของเดิม เนื่องจากสภาพการดำรงชีวิตประจำวัน ประเพณี การนับถือศาสนาต่างกัน ป้องกันความรำคาญต่อเจ้าของสวนเดิม จะปลูกสร้างอยู่ปลายสุดของสวนติดกับ ทางฝั ที่อยู่อาศัยจะสร้างในลักษณะเครื่องผูก รูปแบบเป็นโรง ฝาถึงพื้นดิน และเป็นฝาขัดแตะที่ใหญ่ๆ ขัดทั้งทางตั้งและทางนอนหลังคามุงจาก ใช้พื้นดินเป็นพื้นบ้าน ห้องนอนกันฝา มีทั้งยกพื้นและตั้งร้านหรือแคร่เป็นที่นอน ทำครัวในบ้านโดยต่อพื้นที่ครัวออกไปนอกบ้าน ใกล้เคียงบ้านมีโรงระหัด หลังคาคลุมเรือรดน้ำด้วย มุมของขวางอีกด้านหนึ่งจะมีโรงเล็กๆ สำหรับขี้เปิดที่ซื้อมาทำปุ๋ย ข้างๆ โรงเก็บปุ๋ยนี้จะมีเว็จ ซึ่งมีฝาปิดมิดชิด มีหลังคา ถ้าไม่ขุดหลุมสำหรับถ่ายก็จะตั้งตุ่มดินเผาขนาดไม่เกิน 1 เมตร 1-2 ลูก เวลาถ่ายจะนั่งเหยียบบนปากตุ่มแล้วถ่ายลงตุ่ม อุจจาระที่ถ่ายนี้เมื่อเก่าแล้วจะใช้เป็นปุ๋ย รดผักและพลู งามนั้ก

ชาวสวนคนจีนมีความนิยมในการปลูกกล้วยหอมมาก กล้วยหอมเมื่อเริ่มแตกใบจะต้องเอาเลนจากท้องร่องขึ้นมาคลุมที่โคนกล้วยจะงามมาก การเอาเลนขึ้นหลังร่องนี้ ชาวสวนคนไทยจะนิยมกักน้ำแห้งแล้วใช้พั่วลลอกหรือสาดเลนขึ้นหลังร่อง วิธีของคนจีนนี้จะทำให้แคะร่องพังและกว้างขึ้น เจ้าของสวนเดิมมักไม่ชอบ

รูปที่ 2.19: แสดงผังบริเวณบ้านชาวสวนคนจีน

ที่มา: สมใจ นิ่มเล็ก [2543]

2.7 เรือนเครื่องผูก - เรือนเครื่องสับ

บ้านที่พบในพื้นที่ศึกษา มีบางหลังลักษณะที่คล้ายเรือนเครื่องผูกหลงเหลือ แต่ปัจจุบันมีการซ่อมแซมตามสภาพ จึงได้ทำการศึกษาลักษณะเรือนเครื่องผูก ของ รศ.เสนอ นิลเดช กล่าวว่าในสมัยโบราณ ที่อยู่อาศัยของไทยมี 2 ประเภท คือ เรือนเครื่องผูกและเรือนเครื่องสับ โดยมีรายละเอียดดังนี้

เรือนเครื่องผูก¹⁶ เป็นเรือนที่ปลูกสร้างแบบง่าย ๆ วัสดุที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นไม้ไผ่และหวายสำหรับผูกมัดส่วนต่างๆของตัวเรือน อันเป็นที่มาของชื่อเรือนเครื่องผูก ฝาของเรือนชนิดนี้ส่วนใหญ่มักเป็นฝาขัดแตะ

เรือนเครื่องสับ เป็นเรือนไม้จริงหรือเรียกว่า เรือนฝากระดาน ที่เรียกว่าเรือนเครื่องสับนั้น เพราะสมัยก่อนเครื่องมือในการปลูกสร้างยังไม่มีมากเหมือนสมัยนี้ เครื่องมือที่ใช้ส่วนใหญ่ได้แก่ มีดเหน็บ หรือมีดตอก ชนิดหัวใหญ่ ผึ่ง ขวาน สิวชนิดต่างๆ ซึ่งการกลึงเสา ถากพื้น เจาะรู เข้าลั่น ไล่สลัก จะใช้ผึ่ง ขวาน สิวทั้งสิ้น

เรือนฝาขัดแตะที่ราชบุรี

เรือนฝาขัดแตะจ.เชียงใหม่

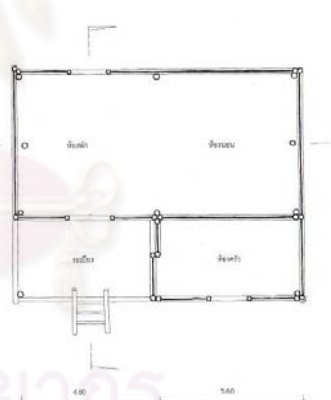
เรือนไทยแบบภาคกลางที่ราชบุรี

ทำแผงหน้าจั่วก่อนประกอบตัวเรือน

รูปที่ 2.20: แสดงลักษณะทั่วไปของเรือนเครื่องผูก

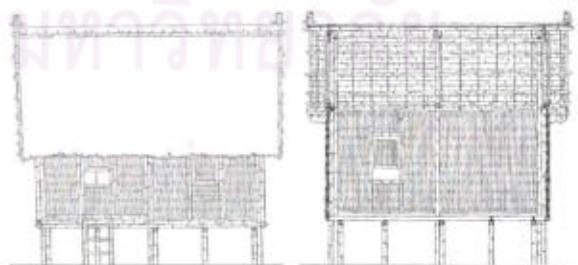
รูปที่ 2.21: แสดงรูปตัดตามขวางของเรือนเครื่องผูก

รูปที่ 2.22: แสดงการจัดพื้นที่ภายในตัวเรือน

รูปที่ 2.23: แสดงลักษณะการผูกมัดด้วยหวาย

รูปที่ 2.24: แสดงรูปตัด

ที่มา: เสนอ นิลเดช [2547]

¹⁶ เสนอ นิลเดช, เรือนเครื่องผูก, พิมพ์ครั้งที่ 2 (ด้านสถาการพิมพ์: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2547) หน้า 14.

เรือนเครื่องผูก¹⁷ มีลักษณะเป็นอเนกประสงค์คือ ตัวเรือนประธานจะมีระเบียงและมีครัวไปอยู่ที่ระเบียง เรือนชนิดนี้มักมีขนาดเพียงสองห้องโดยแบ่งตามยาวของช่วงเสา แต่รูปแบบยังไม่ถือเป็นระเบียบแบบแผนที่แน่นอน โครงสร้างตัวเรือนประกอบด้วยเสาประธานทั้งหมด 6 ต้น คือ เสาประธานหัวท้าย 2 คู่ เสาประธานตอนกลางของเรือน 1 คู่ เสาประธานจะใช้โครงขนาด 5-6 นิ้ว มีเสาดอม่อ หรือเสามอบ เป็นเสาไม้สั้นๆรองรับคานหัวท้ายของเรือนและตั้งคู่กับเสาประธานทุกต้น

2.8 ปัจจัยที่กำหนดลักษณะที่อยู่อาศัย¹⁸

ศ.ดร.พัทยา สายหนู ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มนุษย์ใช้ในการกำหนดลักษณะที่อยู่อาศัยได้แก่

- 2.8.1 ภูมิประเทศและภูมิอากาศ
- 2.8.2 ประยุกต์วิทยา หรือ เทคโนโลยี
- 2.8.3 ทรัพยากร
- 2.9.4 ระบบเศรษฐกิจ
- 2.8.5 ฐานะทางสังคม
- 2.8.6 อำนาจการบริหารปกครอง
- 2.8.7 ความเชื่อ ค่านิยม และอุดมการณ์
- 2.8.8 โอกาสที่จะเปลี่ยนแปลงพัฒนา

2.9 การพัฒนาที่ยั่งยืน¹⁹

หลักการการพัฒนาที่ยั่งยืนนี้ เป็นทฤษฎีที่นำไปใช้ในเรื่องของแนวทางการพัฒนาพื้นที่ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งที่อยู่อาศัยและชุมชนบางน้อยนอเอง กำลังจะมีการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ อันจะมีผลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ซึ่งการพัฒนาอย่างยั่งยืนอาจจะทำให้ชุมชนเองยังคงเอกลักษณ์ และมีความสมบูรณ์ทั้งระบบธรรมชาติและวัฒนธรรมที่ดั้งเดิม เช่นเดิม โดยเนื้อหากกล่าวไว้ว่า

ในแง่ของ ระบบการพัฒนาที่ยั่งยืน ในหัวข้อ พัฒนาค้นขึ้นมาเป็นแกนบูรณาการในระบบการพัฒนาที่เป็นองค์รวม²⁰ (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2546.) กล่าวไว้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนเกิดจากระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ 4 อย่างดังต่อไปนี้

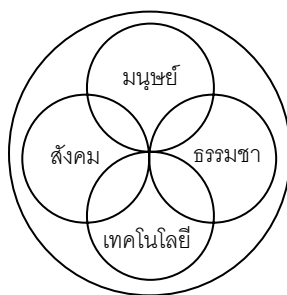
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁷ เสนอ นิลเดช, เรือนเครื่องผูก, พิมพ์ครั้งที่ 2 (ด้านสถาปนากการพิมพ์: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2547) หน้า 46.

¹⁸ พัทยา สายหนู, 2532.

¹⁹ Housing Corporation, Sustainable Development Strategy. www.housingcorp.gov.uk, แปลโดย กุณฑลทิพย์พานิชภักดิ์, เมษายน 2008.

²⁰ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน (SUSTAINABLE DEVELOPMENT), พิมพ์ครั้งที่ 9 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2546), หน้า 237-262.

รูปที่ 2.25: แสดงองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อระบบการพัฒนาที่ยั่งยืน

ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

โดยการพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อ ระบบขององค์ประกอบทั้ง 4 อย่างดำเนินไปได้ด้วยดี โดยส่งผลในทางที่เกื้อกูลกัน โดยมนุษย์เป็นปัจจัยตัวกระทำที่มีความสำคัญที่สุด

- มนุษย์ โดยกล่าวใน 2 ฐานะคือ ฐานะมนุษย์และฐานะทรัพยากรมนุษย์ในฐานะมนุษย์ควร จะให้การศึกษาและจัดสรรปัจจัยต่างๆในการดำรงชีวิตให้ดีเพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ในฐานะทรัพยากรมนุษย์ ถือเป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยพึงให้มีการพัฒนาเป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ มีสุขภาพดี ชยันอดทน มีความรับผิดชอบ มีความรู้ความสามารถฯ เป็นกำลังที่สำคัญในการพัฒนา

- สังคม กล่าวถึงระบบต่างๆทางสังคม ผลสำเร็จที่เกิดจากระบบต่างๆของสังคม และจุดเน้น ที่สำคัญของมาตรการต่างๆของสังคม โดยระบบต่างๆของสังคมถือเป็นเครื่องมือและเป็นสื่อที่ช่วยให้ กระบวนการปัจจัยต่างๆในกฎธรรมชาติทำงานและอำนวยความสะดวกต่อมนุษย์ เช่น ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง ระบบการบริหาร ระบบทั้งหมดจะต้องประสานให้กลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และผลสำเร็จที่เกิดจากระบบ ต่างๆของสังคมเช่น ระบบเศรษฐกิจเจริญเติบโตเกิดจากการพัฒนาเศรษฐกิจที่ดี อาจไม่ใช่เป็นปัจจัยที่ทำให้ สำเร็จอย่างแท้จริงแต่เป็นสภาพแวดล้อม ระบบทางธรรมชาติที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้โอกาสมนุษย์สามารถ พัฒนาตนได้ดีขึ้น

- ธรรมชาติ กล่าวว่ามีมนุษย์ควรจะมีทัศนคติที่ดีต่อธรรมชาติ ไม่ควรทำตนแยกห่างจาก ธรรมชาติหรือเอาชนะ จัดการกับธรรมชาติตามชอบใจ ควรจะมองตนเองเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและจะต้องมี ชีวิตที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติเท่านั้น ควรจะแสดงความสามารถทำให้โลกสามารถอยู่กันได้ดียิ่งขึ้น เกื้อกูลกันมากขึ้น

- เทคโนโลยี กล่าวว่า เทคโนโลยีเพื่อแก้ปัญหาและอนุรักษ์ธรรมชาติโดยตรงมีมากมาย เช่น เทคโนโลยีการประหยัดพลังงาน เทคโนโลยีการกำจัดของเสีย เทคโนโลยีที่เอาของเสียมาผลิตเวียโนใช้ประโยชน์ ใหม่ จะขึ้นอยู่กับการปฏิบัติการใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมแต่ละสังคมอย่างไร ข้อเสียของ เทคโนโลยีในแง่ของการพัฒนาคนอาจทำให้คนมีค่านิยมในการบริโภคความสะดวกสบาย ชอบความง่าย จึงควร ใช้เทคโนโลยีด้วยความไม่ประมาทและพึงเพื่อ

สรุปคือระบบการพัฒนาที่ยั่งยืน มนุษย์ควรเข้าใจถึงความจริงของธรรมชาติและพัฒนาความสามารถที่ ใช้ความรู้นั้นเพื่อไปใช้ในทางที่ดี ไม่ควรนำความรู้ที่เอาชนะธรรมชาติ แต่ควรจะคำนึงถึงการจัดการความรู้ นั้นไปปรับปรุงระบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติ ให้ธรรมชาติอำนวยความสะดวกแก่ตน โดยไม่เกิดผลเสียทั้งต่อ ธรรมชาติเองและตนเอง ซึ่งในชุมชนที่ได้ศึกษานั้นยังมีความสมบูรณ์ของสภาพแวดล้อมและทรัพยากรมนุษย์ที่มี ทัศนคติที่ดีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงควรได้รับการส่งเสริมให้มีการพัฒนาอย่างถูกต้อง

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่องการอยู่อาศัยในชุมชนบางน้อยนอก มีรายละเอียดถึงวิธีวิจัยดังต่อไปนี้

3.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ศึกษาทางสถาปัตยกรรมของที่อยู่อาศัยรูปแบบต่างๆที่ปรากฏในพื้นที่ รวมทั้งลักษณะการใช้พื้นที่ในการดำรงชีวิตประจำวัน การอยู่อาศัย วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบที่อยู่อาศัยกับการอยู่อาศัย และวิเคราะห์ปัญหาที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน

ตารางที่ 3.1 : แสดงกรอบความคิดในการศึกษา

	หัวข้อศึกษาหลัก	รายละเอียด		วิธีการ	
1	รูปแบบที่อยู่อาศัย	เรือน,แปลงที่ดิน	รูปแบบทางสถาปัตยกรรม	วัสดุ รูปทรง การซ่อมแซม	สำรวจ
			สภาพแวดล้อมปัจจุบัน	ลักษณะภูมิประเทศ ที่ตั้ง	สำรวจ
2	การอยู่อาศัย	การใช้พื้นที่	การกิน อยู่ หลับ นอน ประกอบอาชีพ การจัดวางเฟอร์นิเจอร์	การจัดสัดส่วนในพื้นที่ ภายในเรือนพักอาศัย	สำรวจ สังเกตการณ์
			ลักษณะทางเศรษฐกิจ	อาชีพ รายได้ กิจกรรม	สำรวจ สังเกตการณ์
		ลักษณะทางสังคม	สมาชิกในครอบครัว	จำนวนปัจจุบัน อนาคต การศึกษา เชื้อชาติ ทักษะคนดี	สัมภาษณ์
			สัมพันธ์กับชุมชน	การเข้าถึง กิจกรรมชุมชน ความเชื่อ วิถีชีวิต ประเพณี	สัมภาษณ์ สังเกตการณ์
3	วิเคราะห์ความสัมพันธ์ สอดคล้อง	สอดคล้องกับการอยู่อาศัย	พื้นที่เพียงพอการใช้พื้นที่ ประกอบกิจกรรมต่างๆ	สังเกตการณ์	
		ปัญหาที่อยู่อาศัย	วิเคราะห์ข้อดี-เสีย	สังเกตการณ์	

3.2 กำหนดปัญหาและคำถามในการวิจัย

รูปแบบที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัยในชุมชนคลองบางน้อยนอก ต.กระดังงา อ.บางคนที จ.สมุทรสงคราม เป็นอย่างไรมีความสัมพันธ์กับการอยู่อาศัยอย่างไร โดยมีประเด็นของคำถามคือ

3.2.1 ที่อยู่อาศัยมีรูปแบบเป็นอย่างไร ลักษณะของสถาปัตยกรรม โครงสร้าง และวัสดุที่ใช้ประกอบเป็นที่อยู่อาศัย ตลอดจนที่ตั้ง ทำเลในการตั้งถิ่นฐาน

3.2.2 มีการอยู่อาศัยและลักษณะครัวเรือนเป็นอย่างไร การกิน อยู่ หลับ นอน การใช้พื้นที่ใช้สอยภายใน และมีความสัมพันธ์กับบริบททางเศรษฐกิจและสังคมอย่างไร มีความสัมพันธ์และส่งผลอย่างไรต่อภาพรวมของชุมชน ในด้านวิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรม

3.2.3 มีปัญหาที่อยู่อาศัยหรือไม่ ในปัจจุบันและปัญหาที่คาดว่าจะเกิดในอนาคต

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องการอยู่อาศัยในชุมชนบางน้อยนอก ได้ใช้เครื่องมือเพื่อศึกษาให้ตรงตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

3.3.1 การศึกษารูปแบบทางกายภาพของที่อยู่อาศัยในชุมชนบางน้อยนอก

รูปแบบทางกายภาพ ได้แก่ ลักษณะทางสถาปัตยกรรม วัสดุ โครงสร้าง ตลอดจนตำแหน่งที่ตั้งของกรณีศึกษา ใช้วิธีสังเกต การถ่ายภาพ การวัดระยะ ทำการรังวัด ศึกษาแผนที่ ข้อมูลด้านระยะต่างๆ และการสัมภาษณ์ผู้นำท้องถิ่น ชาวบ้านที่อยู่อาศัยในท้องถิ่นเป็นเวลานาน ถึงพัฒนาการ ประวัติและความสำคัญของอาคารต่างๆ

3.3.2 การศึกษารูปแบบในการดำเนินชีวิตและการอยู่อาศัยภายในบ้านแต่ละรูปแบบ

ข้อมูลทางสังคมอันได้แก่การดำเนินชีวิตและการอยู่อาศัยภายในบ้านจะใช้วิธีการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง กับผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ ถึงปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวข้อง โดยการสัมภาษณ์เจ้าของบ้านหรือผู้อยู่อาศัยที่ใช้พื้นที่ในปัจจุบัน ในเรื่องของการประกอบอาชีพ ระบบเศรษฐกิจในครัวเรือน อันส่งผลต่อลักษณะวิถีชีวิต การประกอบอาชีพ วัฒนธรรม รูปแบบที่อยู่อาศัยตลอดจนการต่อเติม กิจกรรมต่างๆ ที่สัมพันธ์กับพื้นที่ใช้สอยภายในบ้าน ตลอดจนความสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่นๆของชุมชน

3.4 การเก็บข้อมูล

ทำการสำรวจที่อยู่อาศัยที่ตั้งอยู่ในเขต อบต.กระดังงา โดยเข้าไปทำการสำรวจข้อมูลทางกายภาพแบบโดยสุ่มตัวอย่างแบบ Accidental Sampling จำนวน 25 ตัวอย่างในเบื้องต้น และทำการศึกษาโดยมีขั้นตอน คือ

3.4.1 การรวบรวมข้อมูล

- 1) ข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสาร
- 2) ข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์
- 3) ข้อมูลจากการสำรวจเชิงกายภาพ
- 4) ข้อมูลจากการรังวัดกรณีศึกษา ที่ผ่านเกณฑ์จากการกำหนดเกณฑ์ที่ตั้งไว้

เกณฑ์ทางสังคม

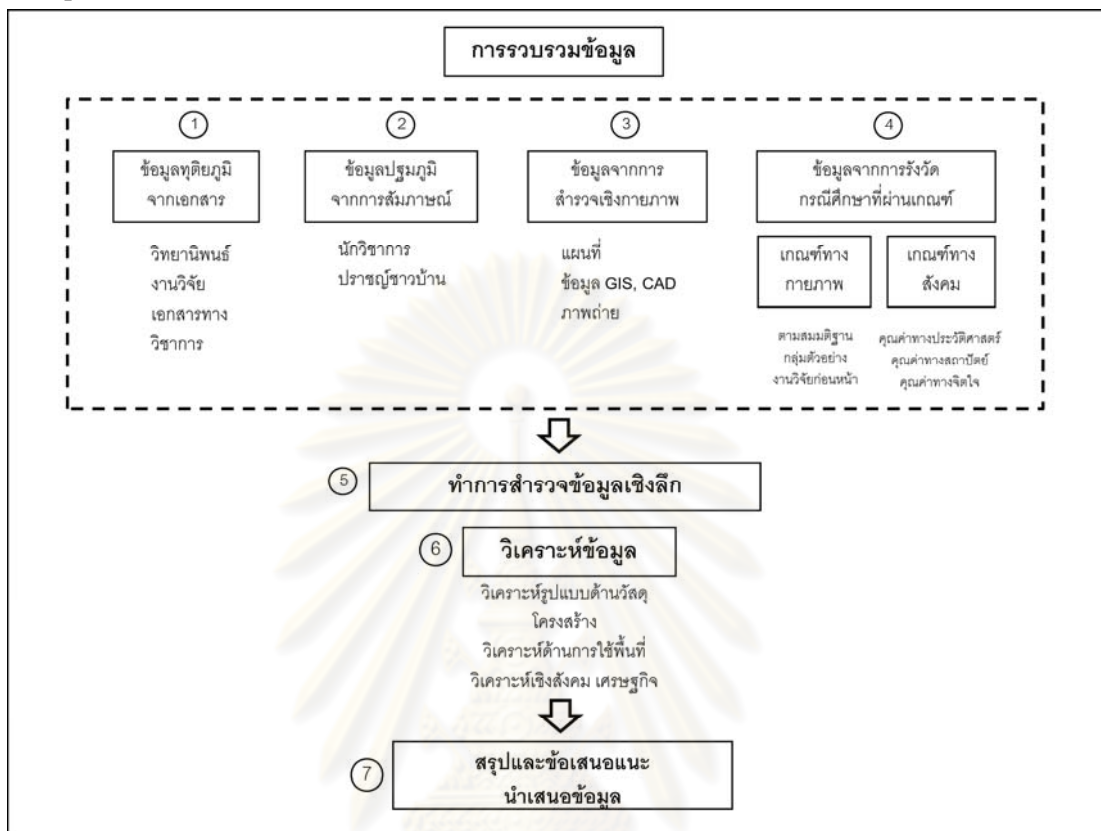
- มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจในท้องถิ่น
- มีคุณค่าทางจิตใจจากการให้ข้อมูลของคนในชุมชน
- คุณค่าทางประวัติศาสตร์ เช่น อายุ มีประวัติที่สำคัญ
- มีผู้อยู่อาศัยใช้งานจริง

เกณฑ์ทางกายภาพ

- มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ที่เป็นเอกลักษณ์ และแสดงให้เห็นถึงสภาพทั่วไปในปัจจุบันของพื้นที่ ตาม 5 รูปแบบที่มีการศึกษาวิจัยก่อนหน้า
- เรือนพักอาศัยที่มีการตั้งถิ่นฐานที่เป็นไปตามสมมติฐาน อันได้แก่ เรือนแฉกริมน้ำ เรือนพักอาศัยในสวน อาคารติดถนน อาคารพักอาศัยที่ทั้งติดถนนและริมน้ำ อาคารพักอาศัยในเมือง

แผนภูมิที่ 3.1: แสดงกระบวนการศึกษาข้อมูล

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.5.1 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษา

วิเคราะห์ด้านวัสดุ รูปแบบและโครงสร้างทางสถาปัตยกรรม

- รูปแบบทางสถาปัตยกรรม วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง สุนทรียภาพ พื้น ผนัง หลังคา

วิเคราะห์ด้านการใช้พื้นที่

- การใช้ที่ดินในแต่ละหน่วยหลังคาเรือน การจัดพื้นที่ใช้สอยภายในแปลงที่ดิน
- กิจกรรมและการใช้พื้นที่ภายในในหน่วยพักอาศัย

วิเคราะห์เชิงสังคม เศรษฐกิจ

- ผู้อยู่อาศัย ลักษณะวิถีชีวิต การประกอบอาชีพ
- กิจกรรม ที่สัมพันธ์กับพื้นที่ใช้สอยภายในบ้าน
- วัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์รูปแบบที่อยู่อาศัยและการใช้พื้นที่
- ที่ตั้งและความสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่นๆของชุมชน

3.5.2 การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบที่อยู่อาศัยและลักษณะการอยู่อาศัย

ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบที่อยู่อาศัยและลักษณะการอยู่อาศัยที่มีผลและส่งผล

กับปัจจัยต่างๆ เช่น

- อายุของเรือนพักอาศัยรูปแบบต่างๆ

- การตั้งถิ่นฐานของที่อยู่อาศัยรูปแบบต่างๆ
- รูปแบบที่อยู่อาศัยที่พบเพิ่มเติมต่างจากงานวิจัยก่อนหน้านี้
- รูปแบบวัสดุที่พบในที่อยู่อาศัยรูปแบบต่างๆ
- ลักษณะการอยู่อาศัยในรูปแบบบ้านประเภทต่างๆ
- ขนาดพื้นที่ใช้สอยในที่พักอาศัยรูปแบบต่างๆ
- จำนวนสมาชิกกับที่อยู่อาศัย
- การใช้พื้นที่กับรูปแบบที่อยู่อาศัย
- รูปแบบที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัยสัมพันธ์กับอาชีพ
- ข้อค้นพบลักษณะทางกายภาพที่เป็นผลมาจากปัจจัยต่างๆ
- ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย

3.6 ข้อจำกัดในการวิจัย

3.6.1 ด้านเวลา

ช่วงเวลาที่เข้าทำการเก็บข้อมูล มีความจำเป็นที่จะต้องลงไปเก็บข้อมูลวันหยุดสุดสัปดาห์หรือวันหยุดนขัตฤกษ์ เพื่อที่จะได้ข้อมูลเชิงลึกและได้พบเจอทุกคนในครอบครัว สามารถให้ข้อมูลที่ครบถ้วน เก็บข้อมูลที่ทำการสังเกต ถ่ายภาพได้ดีขึ้น เนื่องจากประชาชนในพื้นที่ที่อยู่ในวัยทำงาน ส่วนใหญ่เดินทางไปประกอบอาชีพนอกสถานที่หรือต่างจังหวัด จะมีส่วนน้อยที่ประกอบอาชีพเล็กน้อยที่บ้านของตนเอง

3.6.2 ด้านการสำรวจ

ในการลงสำรวจพื้นที่ในปัจจุบัน จากวิธีการสุ่มสำรวจแบบ Accidental sampling นั้น มีความเป็นไปได้ในชุมชนหรือที่อยู่อาศัยที่มีลักษณะทั่วไป เป็นพื้นถิ่น หรือที่ผู้อยู่อาศัยมีรายได้ไม่สูงนัก เนื่องจากปัจจุบันมีเหตุการณ์มีจลาจล หรือคนร้ายมาหลอกลวงประชาชนเพื่อชิงทรัพย์ โดยเฉพาะบ้านที่มีเฉพาะผู้สูงอายุอยู่บ้านเพียงลำพัง ทำให้การเข้าไปขอสำรวจเป็นไปได้ยากในขั้นตอนแรก จึงต้องสำรวจบ้านที่เจ้าของบ้านเต็มใจพร้อมจะให้ข้อมูลและมีผู้อยู่อาศัยหลายคน

อาคารพักอาศัยที่มีลักษณะเป็นสมัยใหม่ มีรั้วรอบขอบชิด และมีฐานะค่อนข้างดี ส่วนใหญ่ จะทำการขอเก็บข้อมูลค่อนข้างยากในช่วงแรก ต้องใช้วิธีพูดคุยเป็นเวลานานจึงสามารถเข้าถึงข้อมูลเชิงลึกได้ อีกทั้งการลงเก็บข้อมูลเอง ผู้สำรวจและผู้ร่วมสำรวจเป็นหญิง จึงทำให้การเข้าสอบถามเป็นไปได้ดีขึ้น

การเดินทางในการเก็บข้อมูล จำต้องใช้ยานพาหนะในการสำรวจจากกว้าง เพื่อหาตัวอย่างรูปแบบต่างๆ จากนั้นใช้วิธีการเดินเท้าเข้าไปยังบ้านริมคลองหรือในสวนที่ไม่มีเส้นทางคมนาคมหลักเข้าถึงสะดวก จึงไม่สามารถกำหนดเวลาที่แน่นอนในการเก็บข้อมูลในแต่ละตัวอย่างได้

3.6.3 ด้านความแม่นยำของข้อมูล

มีความคลาดเคลื่อนและความแม่นยำของข้อมูลบางประเภทที่เป็นผลจากตัวแปรด้านระยะเวลา อาทิเช่น ข้อมูลการอยู่อาศัยในอดีต ด้านเศรษฐกิจ รายได้ของครัวเรือน อาชีพในอดีตยุคเริ่มแรกของการปลูกบ้าน เนื่องจากบางครัวเรือนมีการอยู่อาศัยมาหลายช่วงอายุคน ดังนั้น การให้ข้อมูลดังกล่าว อาจมีความคลาดเคลื่อนและต้องใช้ปัจจัยอย่างอื่นมาร่วมพิจารณา เช่น การให้ข้อมูลเรื่องรายได้ อาจจำเป็นต้องใช้ข้อมูลด้านอาชีพและหน้าที่การงานในแต่ละวันเข้ามาประกอบ

แผนภูมิที่ 3.2: แสดงแผนการดำเนินงานวิจัย

รูปแบบที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัยในชุมชนคลองบางน้อยนอก ต.กระดังงา

4.1 ภาพรวมของที่อยู่อาศัยริมคลองบางน้อย

4.1.1 ประวัติศาสตร์คลองบางน้อย¹

คลองบางน้อยในอดีตนั้นเป็นหนึ่งในเส้นทางคมนาคมสายหลักในโครงข่ายลุ่มน้ำแม่กลอง-ท่าจีน ซึ่งบริเวณสองฝั่งแม่น้ำแม่กลองมีชุมชน ได้แก่บริเวณตั้งแต่อัมพวาขึ้นไปจนจรดคลองบางระมาด ในอดีตเมื่อราวปี พ.ศ. 2310 หลังจากที่พม่าตีกรุงศรีอยุธยาแตกแล้ว สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชโปรดให้รวบรวมพลพรรคมาตั้งเป็นกองทหารรักษาค่าย เรียกว่า ค่ายจีนบางกุ้ง ตั้งอยู่ที่ตำบลบางกุ้ง อำเภอบางคนที ริมฝั่งแม่น้ำแม่กลองตะวันตก ซึ่งค่ายบางกุ้งอยู่ตรงข้ามกับวัดบางพลับ เดิมที่เรียก “บ้านพักทัพ” นานมาเสียงเลื่องลือกลายเป็น บางพลับ นอกจากนี้จะเป็นที่พักทัพแล้วน่าจะเป็นสมรภูมิด้วย เหตุผลคือในบริเวณนี้เดิมเป็นที่ว่างเปล่าไม่มีบ้านเรือน และอยู่ตรงข้ามคลองบ้านค่าย ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของค่ายบางกุ้ง พม่ายกทัพมาทางราชบุรีมาตามลำน้ำแม่กลองสันนิษฐานว่าตั้งทัพอยู่บริเวณวัดกลางใต้ (ปัจจุบันเป็นวัดร้าง) ฉะนั้นบริเวณบางพลับซึ่งอยู่ฝั่งตรงข้ามก็น่าจะเป็นที่กองทัพทั้งสองฝ่ายปะทะกัน ซึ่งภายหลังมีการขุดพบโครงกระดูกเป็นจำนวนมากในบริเวณบ้านพักทัพแห่งนี้ด้วย

จากการบอกเล่าจากบรรพบุรุษสืบต่อกันมาได้ความว่าชุมชนวัดเกาะแก้วที่ตั้งอยู่ปากคลองบางน้อยนั้น ซึ่งใกล้กับบริเวณวัดบางพลับก็เป็นอีกหนึ่งแห่งที่มีกองทัพพม่าเคยมาตั้งกองทัพอยู่ และชาวมอญในสมัยนั้นอพยพมาในช่วงศึกสงครามหนีมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชน และจากหลักฐานในสมัยนั้น คือ ชาวมอญที่มาอยู่ในชุมชนได้สร้างเสากินรี ที่มีถึง 3 ต้นด้วยกันในวัดเกาะแก้ว โดยตัวกินรีเป็นเนื้อสัตว์และเสาคือไม้ที่มีความเหนียวและทน แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ปัจจุบันจึงเหลือเพียง 1 ต้นที่ชำรุดทรุดโทรมและยังคงอยู่คู่กับวัดเกาะแก้วมาจนถึงปัจจุบันครั้งเมื่อปี พ.ศ. 2452 (ในปีระกา ร.ศ. 128) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จประพาสเมืองสมุทรสงครามอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเป็นการเสด็จทอดพระเนตรเมืองสมุทรสงครามครั้งสุดท้าย โดยการเสด็จครั้งสุดท้ายนี้ ได้ทรงมีพระราชหัตถเลขาพระราชทานแก่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รับสั่งเล่าเรื่องการเสด็จประพาสครั้งนี้ เรียกกันว่า “พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสสมณพลราชบุรี” ดังได้กล่าวถึงสภาพคลองบางน้อยในตอนหนึ่งว่า “วันที่ 30 สิงหาคม ร.ศ. 128 เวลาบ่าย 2 โมงเศษ ลงเรือล่องไปตามลำน้ำ เลี้ยวเข้าคลองบางน้อยฝั่งตะวันออก คลองนี้เป็นคลองเก่า ลึกและกว้าง สายน้ำเชี่ยวแรง

4.1.2 ลักษณะทั่วไปในปัจจุบัน

1) ที่ตั้งและอาณาเขต

ชุมชนบางน้อย ตั้งอยู่ริมคลองบางน้อย ในเขตเทศบาลตำบลกระดังงาอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ห่างจากกรุงเทพมหานครไปทางตะวันตกเฉียงใต้ ทางหลวงหมายเลข 35 เพียง 65 กิโลเมตร ตามถนนพระรามที่ 2 (ธนบุรี-ปากท่อ) และจากตัวเมืองต่อไปยังถนนสายสมุทรสงคราม-อัมพวา-บาง

¹ เพียรกานต์ วงศ์วาณิชศิลป์, “แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนคลองบางน้อย จังหวัดสมุทรสงคราม”.

นกแขวกระยะทางประมาณ 14 กิโลเมตร ปัจจุบันการอยู่อาศัยของคนในพื้นที่มีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปตามกาลสมัย การประกอบอาชีพ เทคโนโลยีอันทันสมัยต่างๆเข้ามาสู่ชุมชน เกิดที่อยู่อาศัยในรูปแบบต่างๆในขณะที่ยังคงวิถีชีวิต เดิมๆยังคงเหลืออยู่ พบปัญหาของบ้านที่มีลักษณะดั้งเดิมมีการใช้ไม้และสร้างขนาดใหญ่ เกิดการใช้พื้นที่ไม่มี ประสิทธิภาพตามมา แต่โดยรวมของชุมชนยังคงมีลักษณะการเกื้อหนุนระบบเครือญาติ ถ้อยทีถ้อยอาศัยยังคง ปรากฏให้เห็นซึ่งเป็นเอกลักษณ์สำคัญของชุมชน

ที่ตั้งของชุมชนบางน้อยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลกระดังงา² มีพื้นที่รวมประมาณ 1.32 ตร.กม ประมาณ 825 ไร่ มีประชากร 2,407 คน 673 หลังคาเรือน ความหนาแน่น 932 คนต่อ ตร.กม.673 หลังคาเรือน มีพื้นที่ครอบคลุมหมู่ที่ 6 และพื้นที่บางส่วนของหมู่ที่ 1 หมู่ที่ 5 หมู่ที่ 7 หมู่ที่ 8 และหมู่ที่ 9 ของตำบลกระดังงา ประกอบไปด้วย

ตำบลกระดังงา ครอบคลุมพื้นที่ 10 หมู่บ้าน มีพื้นที่ประมาณ 4.36 ตารางกิโลเมตร
ตำบลจอมปลวก ครอบคลุมพื้นที่ 3 หมู่บ้าน มีพื้นที่ประมาณ 0.76 ตารางกิโลเมตร
ตำบลยายแพ่ง ครอบคลุมพื้นที่ 4 หมู่บ้าน มีพื้นที่ประมาณ 1.52 ตารางกิโลเมตร

โดยอาณาเขตติดต่อของชุมชน มีดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลบางคนที และตำบลตาหลวง อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี

ทิศใต้ ติดกับ ตำบลบางพรม และ ตำบลบางกระบือ

ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลดอนมะโนรา และ ตำบลบางกระบือ

ทิศตะวันตก ติดกับ แม่น้ำแม่กลอง

รูปที่ 4.1: แสดงที่ตั้งพื้นที่ศึกษาชุมชนบางน้อยนอก ในตำบลกระดังงา

ที่มา: เทศบาลตำบลกระดังงา [2550]

2) สภาพภูมิประเทศและลักษณะภูมิอากาศ

ประชากรส่วนใหญ่จะตั้งบ้านเรือนอยู่หนาแน่นในบริเวณริมแม่น้ำแม่กลอง และในเขตที่มีความเจริญทางวัตถุและการคมนาคมสะดวก เช่น ใกล้วัด ใกล้โรงเรียน สถานที่ราชการนอกจากนั้น ตั้งบ้านเรือน อยู่ไกลออกไปโดยอยู่ในเขตที่ดิน(ที่สวน)ของตนเองการปลูกสร้างบ้านเรือนที่ห่าง ๆ กัน ชุมชนหนาแน่นอยู่ บริเวณริมแม่น้ำแม่กลอง เนื่องจากสภาพพื้นที่เทศบาลตำบลกระดังงาเป็นสังคมกึ่งชนบท ประชาชนมีความ เป็นอยู่เรียบง่าย ชยันหมั่นเพียร มีฐานะค่อนข้างดี มีความสามัคคี ยึดมั่นในการปกครองระบบประชาธิปไตย

² เพียรกานต์ วงศ์วานิชย์ศิลป์, “แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนคลองบางน้อย จังหวัดสมุทรสงคราม”, หน้า.

อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ไม่ปรากฏการแทรกซึมของผู้ก่อการร้ายหรือกลุ่มอิทธิพลใด ๆ พื้นที่จึงมีความสงบเรียบร้อย สถิติคดีต่าง ๆ เกิดขึ้นไม่มากนักทางราชการสามารถดำเนินการปราบปรามและควบคุมสถานการณ์ได้

3) สภาพเศรษฐกิจ

พื้นที่ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นสวนผลไม้ยกทรง ราษฎรกว่า 80 เปอร์เซ็นต์ ประกอบอาชีพทางการเกษตรทำสวน เช่น มะพร้าว กัญชง ชมพู ลิ้นจี่ ส้มโอ และมีบางสวนประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว เช่น ค้าขาย รับจ้าง ในเขตเทศบาล มีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็กและขนาดย่อม คือโรงงานไม้แปรรูป คุ้ต้อเรือ และต่อหีบศพ มีตลาดสด ตลาดสาธารณะในพื้นที่เป็นประจำ มีตลาดนัดเอกชนบริเวณวัดเกาะแก้วและหน้าลานบริษัทสมรไพบูลย์ มีร้านขายของชำตามบ้านเรือนและอาคารพาณิชย์ มีธนาคาร 2 ธนาคาร คือ ธนาคารกรุงเทพ ธนาคารออมสิน ตั้งอยู่ริมถนนสายอัมพวา - บางนกแขวก

4) ประชากร

ประชากรทั้งหมด 2,348 คน

ชาย 1,072 คน

หญิง 1,276 คน

จำนวนครัวเรือน 704 ครัวเรือน

ตารางที่ 4.1: แสดงจำนวนประชากรในเทศบาลตำบลกระดังงา

ชุมชน	ชาย	หญิง	รวม	ครัวเรือน
1. ชุมชนกระดังงาร่วมใจ	267	294	561	273
2. ชุมชนเกาะใหญ่ร่วมใจพัฒนา	352	446	798	201
3. ชุมชนเกาะแก้วพัฒนา	200	228	428	125
4. ชุมชน 7,8,9 ร่มไพรพัฒนา	240	289	529	136
รวมทั้งสิ้น	1,059	1,257	2,316	735

ข้อมูล ณ วันที่ 30 เมษายน 2551 – เอกสารจากเทศบาลตำบลกระดังงา

5) ลักษณะการใช้ที่ดิน

ตารางที่ 4.2: แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตเทศบาล

การใช้ประโยชน์ที่ดิน	จำนวน (ไร่)
1. พื้นที่พักอาศัย	77
2. พื้นที่เกษตรกรรม	537
3. พื้นที่ตั้งหน่วยงานของรัฐ	5
4. พื้นที่พาณิชย์กรรม	10
5. พื้นที่อุตสาหกรรม	2
6. พื้นที่ตั้งสถานศึกษา	8
7. สวนสาธารณะ/นันทนาการ	3
รวม	642

ข้อมูล ณ วันที่ 30 เมษายน 2551 – เอกสารจากเทศบาลตำบลกระดังงา

2) ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม

การประกอบอาชีพ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม นอกจากนี้ประกอบอาชีพรับราชการ ค้าขายและรับจ้าง รายได้ประชากรในเขตเทศบาล 37,634 บาท/คน/ปี

- การประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม จะเป็นเกษตรกรรมในเขตพื้นที่ เป็นสวนผลไม้กร่องเช่น มะพร้าว ลิ้นจี่ ส้มโอ กกล้วย ชมพู ฯลฯ

- การประกอบอาชีพพาณิชยกรรม มีตลาดสาธารณะในพื้นที่ ตลาดนัดเอกชน บริเวณวัดเกาะแก้วและลานหน้าบริษัทสมรไพบุลย์ ซึ่งจะจัดเฉพาะวันจันทร์ พุธและศุกร์ นอกจากนี้ยังมีร้านขายของชำตามบ้านเรือนและอาคารพาณิชย์ จำนวน 3 ร้าน มีร้านค้าประเภทบริการ เช่น ร้านเสริมสวย ร้านขายยา ร้านซ่อมรถยนต์ จักรยานยนต์ ร้านขายอาหาร จำนวน 18 ร้าน มีสถานบริการน้ำมัน 2 แห่งเป็นชนิดปั๊มหลอด

- การประกอบอาชีพภาคอุตสาหกรรม จะเป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็กและขนาดย่อมในเขตเทศบาล ในพื้นที่มีจำนวน 2 โรงงานคือ โรงงานไม้แปรรูป โรงต่อหีบศพ, ู่อต่อเรือ

- การท่องเที่ยว ซึ่งกำลังจะมีการฟื้นฟูคือตลาดน้ำบางน้อย หน้าวัดเกาะแก้ว 1 แห่ง

ศาสนา ประชากรในพื้นที่ส่วนใหญ่ร้อยละ 97 ของประชากรทั้งหมดในเขตเทศบาลนับถือศาสนาพุทธ รองลงมาคือศาสนาคริสต์ ร้อยละ 3 ของจำนวนประชากรทั้งหมด โดยพื้นที่เขตเทศบาลมีวัดไทยจำนวน 4 วัด คือ วัดเกาะแก้ว วัดไทร วัดเกาะใหญ่ วัดบางคนทีนอก ส่วนโบสถ์คริสต์ประชากรส่วนใหญ่จะไปประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่โบสถ์พระแม่บังเกิด ต.บางนกแขวกเป็นศูนย์กลาง

วัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญของท้องถิ่น มีดังนี้

- ประเพณีวันขึ้นบ้านใหม่ จะมีในช่วงเดือนมกราคมโดยมีกิจกรรมทำบุญตักบาตร
- ประเพณีสงกรานต์ เดือนเมษายน มีกิจกรรมสงน้ำพระ พิธีรดน้ำผู้สูงอายุ รดน้ำดำหัวทำบุญตักบาตร และกีฬาพื้นบ้าน
- ประเพณีวันวิสาขบูชา ช่วงเดือนพฤษภาคม มีกิจกรรมทำบุญตักบาตร เวียนเทียน ฟังเทศน์
- ประเพณีแห่เทียนพรรษา เดือนกรกฎาคม มีการจัดขบวนแห่เทียนพรรษา
- ประเพณีลอยกระทง เดือนพฤศจิกายน มีการจัดงานลอยกระทงตามแม่น้ำ ประกวดกระทงนางนพมาศ และกีฬาพื้นบ้าน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถานศึกษา

ตารางที่ 4.3: แสดงจำนวนสถานศึกษาในตำบลกระดังงา

สังกัด	ท้องถิ่น	สพท.	สข.	กรมสามัญ	สปอ.	รวม
ศูนย์พัฒนาก่อนวัยเรียน						
1)จำนวนศูนย์เด็กเล็ก	1	-	-	-	-	1
2)จำนวนห้องเรียน	1	-	-	-	-	1
3)จำนวนนักเรียน	50	-	-	-	-	50
4)จำนวนผู้ดูแลเด็ก	6	-	-	-	-	6
ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก						
<u>ระดับก่อนประถมศึกษา</u>						
1)จำนวนโรงเรียน	-	1	-	-	-	1
2)จำนวนห้องเรียน	-	3	-	-	-	3
3)จำนวนนักเรียน	-	72	-	-	-	72
4)จำนวนครู อาจารย์	-	2	-	-	-	2
<u>ระดับประถมศึกษา</u>						
1)จำนวนโรงเรียน	-	1	-	-	-	1
2)จำนวนห้องเรียน	-	7	-	-	-	7
3)จำนวนนักเรียน	-	220	-	-	-	220
4)จำนวนครู อาจารย์	-	12	-	-	-	12

สถานพยาบาล

มีโรงพยาบาลนภาดลย์ (สังกัดกระทรวงสาธารณสุข) 1 แห่ง เตียงคนไข้จำนวน 90 เตียง (ข้อมูล 1 ตุลาคม 2550- มีนาคม 2551) โดยมีข้อมูลด้านการบริการพยาบาล ดังนี้

1.ผู้เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลนภาดลย์ (ราย/ปี)จำนวน 11,777 คน / 44,427 ครั้ง

2.สาเหตุการเจ็บป่วยที่เข้ารับการรักษาที่ในโรงพยาบาลนภาดลย์

- จากอุบัติเหตุ 2,055 ราย/ปี

- จากการเจ็บป่วย 50,293 ราย/ปี

3.ประเภทการเจ็บป่วยที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลนภาดลย์ 5 อันดับแรก
ประเภทผู้ป่วย

1.โรกระบบย่อยอาหารและช่องปาก จำนวน 9,336 ราย

2.โรกระบบไหลเวียนโลหิต จำนวน 9,193 ราย

3.โรกระบบกล้ามเนื้อ จำนวน 5,754 ราย

4.โรกระบบหายใจ จำนวน 5,436 ราย

5.ภาวะอาการไม่ชัดเจน จำนวน 5,121 ราย

ข้อมูล ตุลาคม 2550-มีนาคม 2551

กีฬา นันทนาการ

1.สนามกีฬาฟุตบอล	จำนวน	1	แห่ง
2.สนามบาสเกตบอล	จำนวน	1	แห่ง
3.สนามเด็กเล่น	จำนวน	1	แห่ง
4.สนามกีฬาเอนกประสงค์	จำนวน	1	แห่ง
5.สนามตะกร้อ	จำนวน	1	แห่ง
6.ห้องสมุดประชาชน	จำนวน	1	แห่ง
7.สวนสาธารณะ	จำนวน	1	แห่ง

แหล่งน้ำ

1)คลอง ลำประโดง จำนวน 4 แห่ง

- 1.1 คลองบางน้อย
- 1.2 คลองบางคนที
- 1.3 คลองไชน่า
- 1.4 ลำประโดงข้างศาลเจ้า

การระบายน้ำ

- พื้นที่น้ำท่วมถึง คิดเป็นร้อยละ 3 ของพื้นที่ทั้งหมด
- ระยะเวลาเฉลี่ยที่น้ำท่วมขังนานที่สุด 30 วัน ประมาณช่วงเดือนกันยายน

น้ำเสีย

- ค่า DO คลองบางน้อย 4.5 มิลลิกรัม / ลิตร

ขยะ

- 1.ปริมาณขยะ 1.2-1.6 ตัน/วัน
- 2.รถยนต์ที่ใช้จัดเก็บขยะรวม 1 คัน ขนาดความจุ 15 ลบ.หลา กำจัดขยะโดยวิธีฝังกลบ
- 3.ที่ดินสำหรับกำจัดขยะที่กำลังใช้จำนวน 40 ไร่ ตั้งอยู่ที่ตำบลบางบ่อ
  - ห่างจากเทศบาลเป็นระยะทาง 18 กิโลเมตร
  - ที่ดินสำหรับกำจัดขยะที่ใช้ไปแล้วจำนวน 20 ไร่
  - เหลือที่ดินกำจัดขยะได้อีก 3 ปี
  - คาดว่าจะสามารถกำจัดขยะได้อีก 3 ปี

เทศบาลยังไม่มีที่ดินสำหรับกำจัดขยะเป็นของตนเอง ปัจจุบันจ่ายค่าขยะประมาณ 19,500 บาท/เดือน

4.1.3 ที่อยู่อาศัยภาพรวมในชุมชนบางน้อย

พบลักษณะทางกายภาพของอาคาร ดังนี้

- ที่อยู่อาศัยริมคลอง

รูปที่ 4.2: แสดงเรือนแถวริมน้ำที่พบมากได้บริเวณที่เป็นทางแยก

รูปที่ 4.3: แสดงเรือนพื้นถิ่นริมน้ำที่มีศาลาท่าน้ำ

รูปที่ 4.4: แสดงเรือนที่มีองค์ประกอบเฉพาะของบริเวณนี้

รูปที่ 4.5: แสดงเรือนรูปแบบดั้งเดิมที่หลงเหลือ

รูปที่ 4.6: แสดงเรือนแพกาศียที่มีลักษณะกึ่งรูปแบบใหม่ – ใหม่

รูปที่ 4.7: แสดงเรือนแพกาศียที่ทำด้วยวัสดุใหม่ บางหลังประกอบกิจการโฮมสเตย์

รูปที่ 4.8: แสดงเรือนที่ปล่อยให้ร้าง

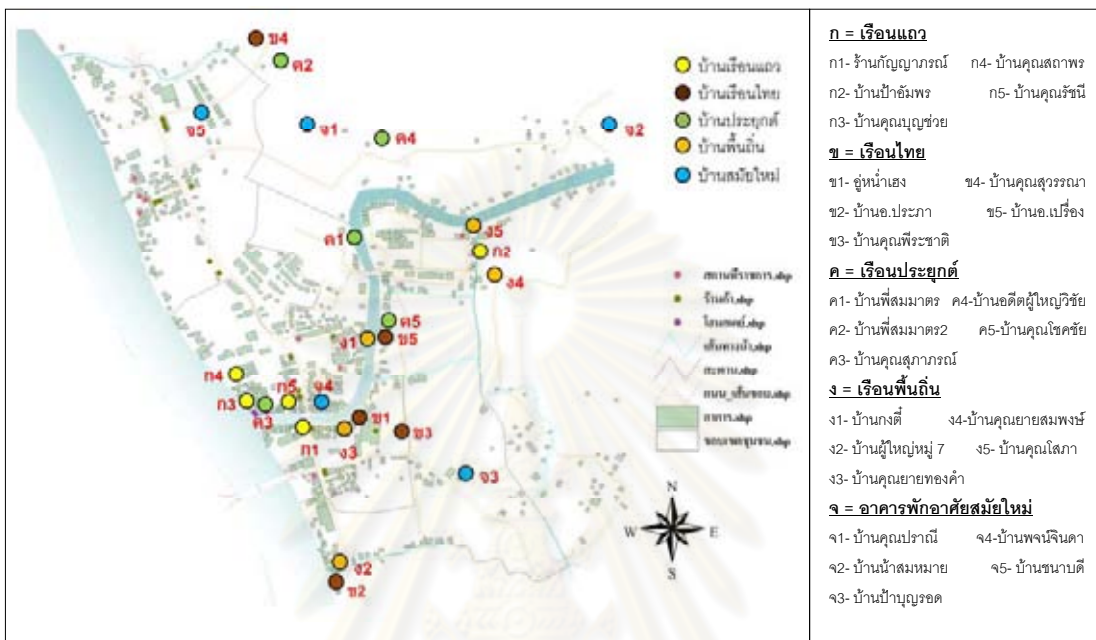
ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.2 รูปแบบที่อยู่อาศัยที่ทำการสำรวจ

กรณีศึกษาที่ทำการสำรวจที่อยู่อาศัย 5 ประเภท จำนวน 25 หลัง ที่ได้ทำการเข้าไปเก็บข้อมูลด้านกายภาพและสังคม ใช้วิธีเลือกตัวอย่างกรณีศึกษาแบบ Accidental sampling โดยในขั้นต้นได้จำแนกรูปแบบทางกายภาพออกเป็น 5 ประเภทตามงานวิจัยก่อนหน้านี้นี้ ได้แก่ เรือนแถว เรือนไทย เรือนพื้นดิน เรือนประยุกต์ อาคารพักอาศัยสมัยใหม่ มีที่ตั้งกระจายตามจุดต่างๆในเขตเทศบาลตำบลกระดังงา ดังนี้

รูปที่ 4.9: แสดงตำแหน่งที่ตั้งของที่อยู่อาศัยที่ทำการสำรวจ

เรือนแถว	เรือนไทย	เรือนประยุกต์	เรือนพื้นดิน	อาคารสมัยใหม่

รูปที่ 4.10: แสดงที่อยู่อาศัยที่ทำการสำรวจ, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

4.2.1 เรือนไทย

การสำรวจที่อยู่อาศัยประเภทเรือนไทย พบว่าพื้นที่ส่วนที่ยังคงเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของเรือนคือพื้นที่อเนกประสงค์ ซึ่งในอดีตจากการสอบถาม จะเป็นครอบครัวใหญ่ ซึ่งมีวิถีชีวิต ความเชื่อ ลักษณะการอยู่อาศัยที่เป็นกิจกรรมที่หลากหลาย สามารถปรับเปลี่ยนแล้วแต่เทศกาล ประเพณี ปัจจุบัน บางหลังได้ปรับเปลี่ยนพื้นที่ให้เหมาะสมกับการประกอบอาชีพและรสนิยมของแต่ละคน แต่ถ้าบ้านหลังที่มีผู้สูงอายุ หรือเจ้าของบ้านที่ยังคงมีชีวิตอยู่ จะมีการปรับเปลี่ยนการพื้นที่น้อยกว่าหลังอื่นๆ มีกรรมสิทธิ์ที่ดินส่วนใหญ่เป็นของตนเองตกทอดมาจากบรรพบุรุษ บางส่วนจะเป็นของวัด

ลักษณะเรือนไทยในพื้นที่ที่มีการใช้พื้นที่ใช้สอยเรียงลำดับจากมากไปน้อย 4 อันดับแรกดังนี้ คือ ส่วนอเนกประสงค์ ส่วนหลังนอน ระเบียง/ทางเดิน ครัว เนื่องจากในอดีต มีลักษณะเป็นครอบครัวใหญ่ มีฐานะประกอบอาชีพทำสวน มีพื้นที่มาก ประกอบกับกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย อาทิเช่น การทำบุญ พิธีกรรมต่างๆ ลานวิ่งเล่นของลูกหลาน ทำให้พื้นที่อเนกประสงค์มีขนาดใหญ่ ในปัจจุบัน บางบ้านยังมีสมาชิกที่รักหวงแหนและเต็มใจที่ซ่อมแซมให้อยู่สภาพเดิม แต่ยังมีบางส่วนที่มีกำลังน้อยในการซ่อมแซมด้วยวัสดุไม้ เช่นเดิม โดยกรณีศึกษาเรือนไทยมี 5 ตัวอย่างดังต่อไปนี้

ข1-คู่หน้าเฮง ข2-บ้านอ.ประภา ข3-บ้านคุณพีระชาติ ข4- บ้านคุณสุวรรณ ข5-บ้านอ.เป็รื่อง

รูปที่ 4.11: ลักษณะรูปแบบเรือนไทยในพื้นที่, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

เรือนไทยตัวอย่าง ข1

คู่หน้าเฮง บ้านเลขที่ 51 หมู่ 8 จากการสอบถามคุณธีรพงษ์ วงศ์เจริญสถิตย์ อายุ 43 ปี และคุณพอสมาณอายุ 78 ปี มีผู้อยู่อาศัยในครัวเรือนจำนวน 6 คน ได้แก่ คุณธีรพงษ์และภรรยา ลูกๆอีก 2 คน ตาสमान และลูกจ้างที่อยู่มานาน 1 คน

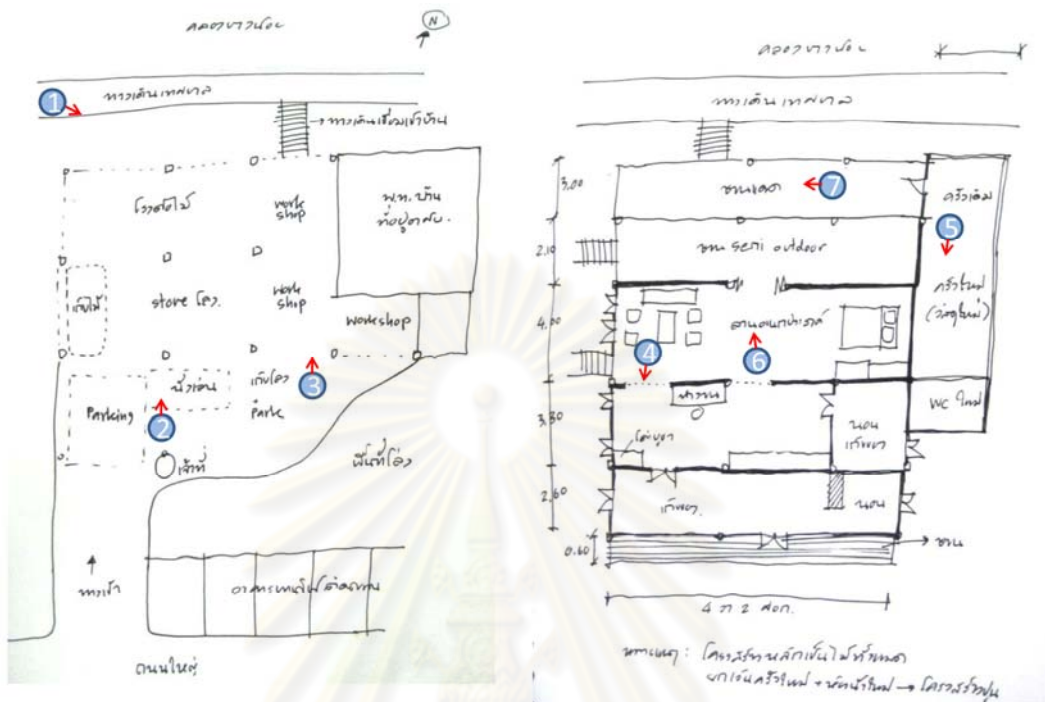
รายได้หลักของครัวเรือนมาจากการต่อโลงศพขายและเงินประจำเดือนของภรรยาคุณธีรพงษ์ที่ประกอบอาชีพปลูกจ้าง มีรายได้ประมาณเดือนละ 33,000 บาทต่อเดือน ซึ่งอาชีพเดิมของครัวเรือน คือการต่อเรือซ่อมเรือ ภายหลังจากมีระบบคมนาคมทางบกเข้ามาสู่ชุมชน ทำให้วิถีชีวิตทางน้ำเริ่มจะหายไป คนใช้เรือกันน้อยลง จึงจำเป็นต้องเปลี่ยนอาชีพเพื่อให้มีรายได้เลี้ยงครอบครัว

รูปที่ 4.12: เรือนพักอาศัยคู่หน้าเฮง, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

เรือนพักอาศัยมีอายุประมาณ 57 ปี สร้างในปี พ.ศ. 2494 ถือว่าเป็นรูปแบบเรือนไทยขนาดกลาง ที่มีการเพิ่มหลังคาบริเวณชาน สร้างด้วยวัสดุไม้ทั้งหมดโดยการแกะสลักและทำขึ้นส่วนในการประกอบบ้านเอง โดย

คุณพ่อสมานและลูกมือเป็นผู้สร้าง วัสดุที่นำมาก่อสร้างนั้น มาจากกรุงเทพมหานคร แถวพระราม 6 และทำการ ลอยแพมาทางดำเนินสะดวก เขาไม่มาเป็นช่าง ส่วนมากเป็นไม้สักทั้งหมด สถานภาพการครอบครองที่ดินเป็น การเช่าที่วัด ปัจจุบันมีการซ่อมแซมเสาทีรองรับตัวเรือนเป็นหลัก

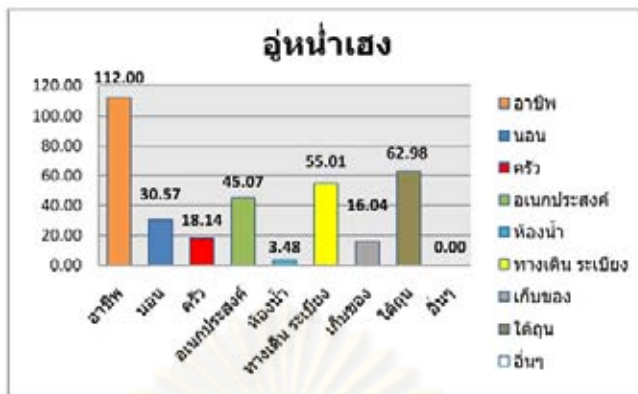
รูปที่ 4.13: แสดงผังการใช้งานและสภาพสภาพภายในทั่วไปบ้านอุ้งน้ำเสง, ทีมฯ: ผู้วิจัย [2550]

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปที่ 4.14: แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยอุ้งน้ำเสง, ทีมฯ: ผู้วิจัย [2550]

แผนภูมิที่ 4.1: แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-คู้หน้าเฮง

รูปที่ 4.15 : แสดงองค์ประกอบในเรือนพักอาศัยคู้หน้าเฮง, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

เรือนไทยตัวอย่าง ข2

อ.ประภา จิมสวัสดิ์ อายุ 57 ปี บ้านเลขที่ 43 หมู่ 7 เป็นคนสมุทรสงครามโดยกำเนิด ประกอบอาชีพรับราชการครูอยู่ที่โรงเรียนวัดช่องลม อาชีพทำสวนส้มโอเป็นรายได้รอง มีรายได้ประมาณ 1500 บาท /เดือน รวมรายได้ครัวเรือนจะตกเดือนละประมาณ 33,500 บาท ในครัวเรือนประกอบด้วยสมาชิก 7 คนคือ อ.ประภาและสามี ลูกๆ 3 คน พี่ชายและน้องชาย โดยลูก 2 คนมาศึกษาต่อในกรุงเทพมหานคร

รูปที่ 4.16: เรือนพักอาศัยอ.ประภา, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

เรือนมีอายุประมาณ 80 ปี เริ่มสร้างสมัยรุ่นคุณตาโดยจ้างช่างมาก่อสร้าง โดยมีรายได้มาปลูกบ้านจากการทำสวน สถานภาพการครอบครองที่ดินเป็นของตนเอง

องค์ประกอบของเรือนปัจจุบันสร้างด้วยไม้เกือบจะทั้งหมด โดยมีส่วนต่อเติมบริเวณห้องน้ำและการเสริมเสาที่รองรับตัวเรือนด้วยโครงสร้าง คสล. มีการเปลี่ยนวัสดุหลังคาจากเดิมกระเบื้องว่าเป็นกระเบื้องลอนตามอายุการใช้งาน รูปแบบผังของเรือนเป็นรูปแบบบ้านเรือนไทยขนาดกลางอันประกอบด้วย 2 เรือนนอน

รูปที่ 4.17: แสดงผังการใช้งานและสภาพสภาพภายในทั่วไปบ้านอ.ประภา, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

รูปที่ 4.18: แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยอ.ประภา, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

แผนภูมิที่ 4.2: แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยอ.ประภา

รูปที่ 4.19 : แสดงองค์ประกอบในเรือนพักอาศัยอ.ประภา, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

เรือนไทยตัวอย่าง ข3

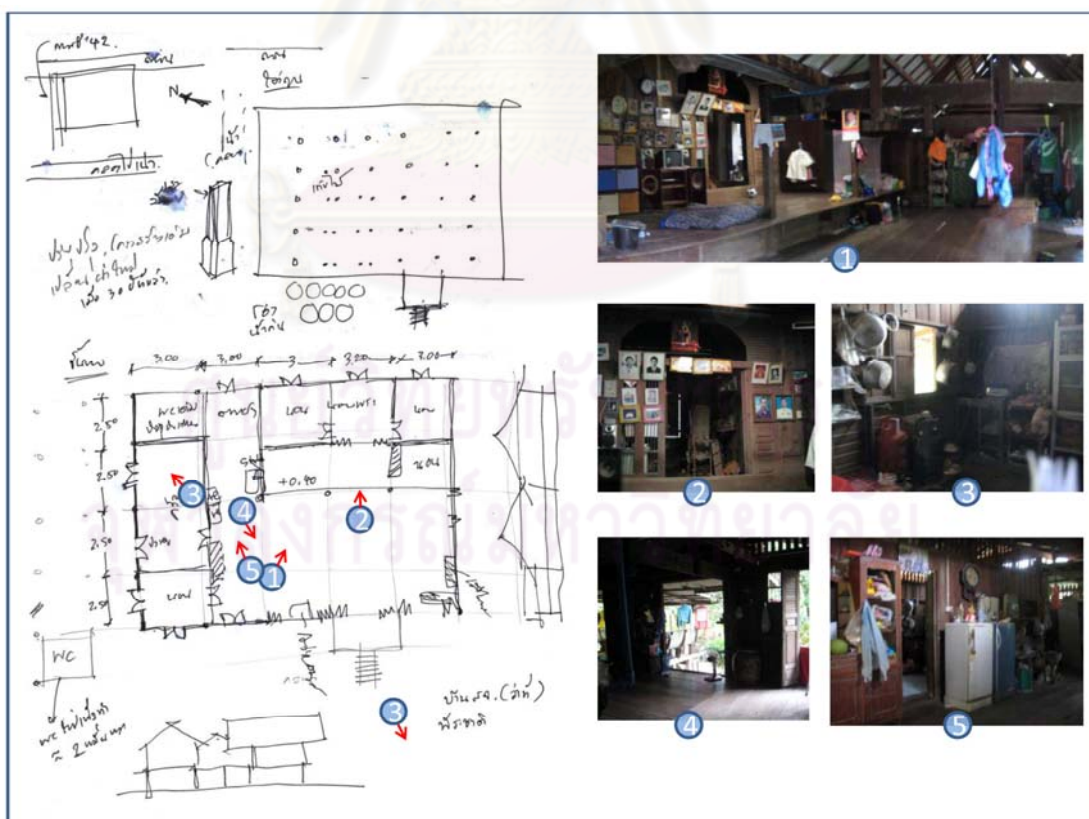
บ้านคุณคุณพีระชาติ สังข์ศิริ บ้านเลขที่ 14 หมู่ 8 มีผู้อยู่อาศัย 6 คน มีอาชีพรับเหมาก่อสร้าง มีรายได้รองคือทำสวนเช่า เป็นสวนส้มโอ มีเงินออมเป็นรายเดือน

รูปที่ 4.20: แสดงเรือนพักอาศัยคุณพีระชาติ ตั้งอยู่ริมคลองบางน้อย, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

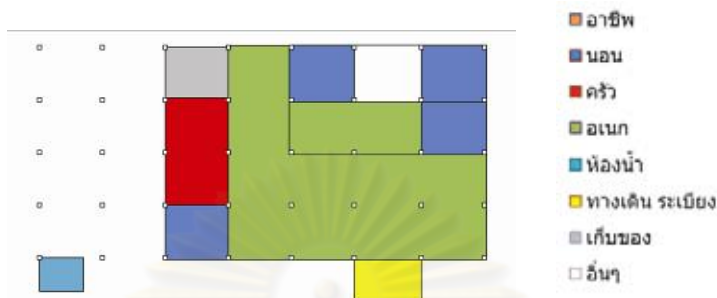
ข้อมูลด้านที่อยู่อาศัย อาคารสร้างในปี พ.ศ. 2451 อายุประมาณ 100 ปี รุ่นคุณปู่ ซึ่งคุณปู่ จะประกอบอาชีพชาวสวน เป็นคนพื้นที่ตั้งแต่กำเนิด และคาดว่าไม้ที่ใช้นำมาจาก จ.กาญจนบุรี คุณพีระชาติอยู่บ้านหลังนี้ตั้งแต่เกิด มีชาวบ้านช่วยกันสร้าง มีสถานภาพการครอบครองที่ดินเป็นของตนเอง มีระบบสาธารณูปโภคพร้อม ประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์

บ้านคุณพีระชาติเป็นตัวอย่างที่ยังคงรูปแบบพื้นที่คงสภาพเดิม มีพื้นที่อเนกประสงค์ขนาดใหญ่ และมีพื้นที่ที่เป็นห้องพระและบรรพบุรุษ มีการต่อเติมโรงจอดรถเพิ่มเติมและห้องน้ำเพื่อถูกสุขลักษณะด้วยวัสดุใหม่จากเดิมที่ใช้ลำคลองเป็นหลัก

รูปที่ 4.21: แสดงผังการใช้งานและสภาพภายในทั่วไปบ้านคุณพีระชาติ, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

ปัญหาที่อยู่อาศัยของคุณพระชาติที่ต้องการแก้ไขคือ อยากจะกลับตัวบ้านหันหน้าเข้าทิศด้านที่ติดถนน จากเดิมหน้าบ้านจะหันหน้าเข้าคลอง เนื่องมาจากการคมนาคมในปัจจุบัน และอาชีพที่ต้องพบปะผู้คน ทำให้คนที่ไปมาหาสู่หาบ้านได้ลำบากโดยจะเห็นด้านหลังบ้านนั้น ส่วนปัญหาทั่วไปพบว่า สภาพโครงสร้างและวัสดุตัวบ้านค่อนข้างเก่าและขาดการบำรุงรักษา โดยคุณพระชาติจะทำการซ่อมแซมและต่อเติมในส่วนที่จำเป็นเท่านั้น เช่นโรงจอดรถ และทำการเสริมเสาบางต้นด้วยเสาคอนกรีตที่ผูกกร่อนไป

รูปที่ 4.22: แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณพระชาติ, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

แผนภูมิที่ 4.3: แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณพระชาติ

เรือนไทยตัวอย่าง ๗4

คุณสุวรรณา เหล็กสกุล อายุ 39 ปี และคุณยายสมพงษ์ คุณประโยชน์ อายุ 80 ปี โดยมีอาชีพร่วมกันในครอบครัวตัดกล้วย ทำสวนมะพร้าว และรับจ้างทำปุ๋ยชีวภาพ มีรายได้เดือนละประมาณ 10,000 บาทต่อเดือน มีจำนวนผู้อาศัยในครัวเรือนทั้งสิ้น 5 คนคือ คุณสุวรรณาและสามี คุณยายสมพงษ์ พี่ชายสามี 3 คน มีอาชีพทำสวนและทำน้ำตาลและพี่คนโตเป็นผู้ใหญ่บ้าน ภายหลังแยกเรือนไปปลูกใหม่ใกล้ๆกันทำอาชีพค้าขายเป็นอาชีพเสริม

รูปที่ 4.23: เรือนพักอาศัยคุณสุวรรณา, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

เรือนไทยตัวอย่าง ข5

คุณอ.เป็รื่อง กิตรประชา อายุ 84 ปี อาศัยอยู่กับคุณยายสวาท ภรรยาอายุ 83 ปี มีอาชีพเป็นข้าราชการบำนาญ มีรายได้ครัวเรือน 2 คน 30,000 บาท โดยในอดีตเป็นครูในโรงเรียนพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม และสอนดนตรีไทย ทั้งนี้ครอบครัวของคุณ.เป็รื่อง เป็นครอบครัวดนตรี สามารถเล่นดนตรีไทยได้เกือบทุกชนิดและมีการถ่ายทอดสู่หลาน

อ.เป็รื่องมีลูก 4 คน โดย 2 คนประกอบอาชีพรับราชการและพนักงานบริษัทในกรุงเทพมหานคร กลับมาเยี่ยมบ้านเป็นช่วงเทศกาล อีก 2 คน ประกอบอาชีพรับจ้างในท้องถิ่นและเป็นแม่บ้าน โดยมีบ้านอยู่ในพื้นที่ติดกันสามารถดูแลพ่อแม่ ซึ่งอยู่อาศัยที่เรือนแห่งนี้เพียง 2 คนได้

รูปที่ 4.26: เรือนพักอาศัยอ.เป็รื่อง, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

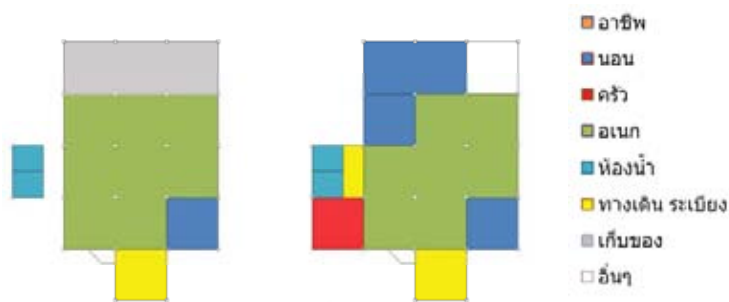
เรือนพักอาศัยของอ.เป็รื่องเป็นบ้านเดี่ยว 2 ชั้น โดยมีการซ่อมแซมครั้งใหญ่ 1 ครั้ง เดิมเรือนไทยที่เป็นที่อยู่อาศัยหลักมีลักษณะเป็นเรือนเดี่ยว พ่อแม่ของคุณยายสวาทยกให้เป็นสินสมรส ในสมัยก่อนคุณยายสวาทเล่าว่า ค่าก่อสร้างเรือนนี้ราคา 1 พันบาทหรือเท่ากับทองบาทละ 40 ในสมัยนั้นที่ครัวเรือนมีอาชีพทำทองโบราณประจำพื้นที่ ในปี 2543 มีการซ่อมแซมครั้งใหญ่โดยการรื้อเรือนเก่าบางส่วนบริเวณชาน สร้างโครงสร้างรับพื้นชั้น 1 ให้แข็งแรง สร้างห้องน้ำชั้นบนและล่างและสร้างผนังปิดล้อมบริเวณใต้ถุนใช้เป็นพื้นที่เก็บของ

รูปที่ 4.27: แสดงผังการใช้งานและสภาพสภาพภายในทั่วไปเรือนพักอาศัย อ.เป็รื่อง, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

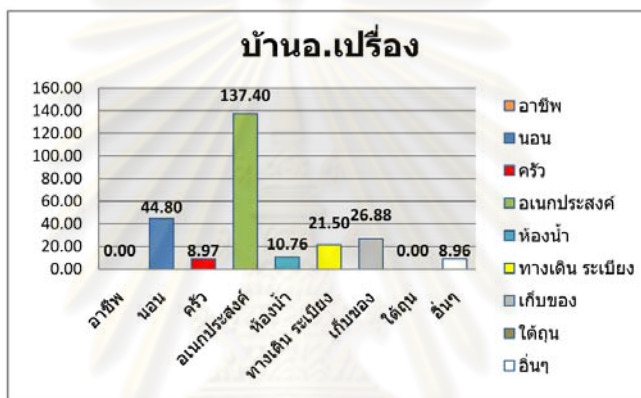

กิจกรรมประจำวันของอ.เป็ร็องและภรรยาจะใช้พื้นที่บริเวณชานหน้าบ้านในการนั่งอ่านหนังสือ ทำงาน หัตถกรรมเล็กน้อย และดูแลสวนพันธุ์ไม้หายากขนาดเล็กด้านหน้าบ้านที่ติดกับลำคลอง

รูปที่ 4.28: แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยอ.เป็ร็อง, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

แผนภูมิที่ 4.5: แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัย อ.เป็ร็อง

รูปที่ 4.29 : แสดงองค์ประกอบในเรือนพักอาศัยอ.เป็ร็อง, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

4.2.2 เรือนแถว

ลักษณะเรือนแถวไม้ในชุมชนนี้มีการใช้พื้นที่ใช้สอยเรียงลำดับจากมากไปน้อย 4 อันดับแรกดังนี้ คือ ส่วนเอนกประสงค์ ประกอบอาชีพ ส่วนหลังนอน ระเบียง/ทางเดิน จะเห็นได้ว่าลักษณะด้านที่ตั้งที่ติดอยู่กับสายน้ำซึ่งเป็นการคมนาคมหลักในอดีตส่งผลให้พื้นที่ส่วนใหญ่ของที่อยู่อาศัยประเภทนี้เป็นพื้นที่เพื่อประกอบอาชีพ เช่น ค้าขายเป็นหลัก

จากการเก็บตัวอย่างเรือนแถว พบว่าการใช้พื้นที่ส่วนที่มากที่สุดเป็นพื้นที่ส่วนสำหรับประกอบอาชีพ และเอนกประสงค์เป็นหลัก สืบเนื่องมาจากอาชีพดั้งเดิมของบรรพบุรุษ ซึ่งในปัจจุบันยังคงทำต่อเนื่องมา บางหลังจะเปลี่ยนอาชีพเป็นอย่างอื่น พื้นที่ส่วนที่ประกอบอาชีพจึงถูกแปรสภาพการใช้งานเป็นส่วนเอนกประสงค์และอื่นๆ ลักษณะกรรมสิทธิ์ที่ดินส่วนใหญ่เป็นของวัดที่อยู่ใกล้เคียง

ก1-ร้านกัญญาภรณ์

ก2-บ้านป่าอัมพร

ก3-บ้านคุณบุญช่วย

ก4-บ้านคุณสถาพร

ก5-บ้านคุณธานี

รูปที่ 4.30: แสดงลักษณะรูปแบบเรือนแถวในพื้นที่, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

เรือนแถวตัวอย่าง ก1

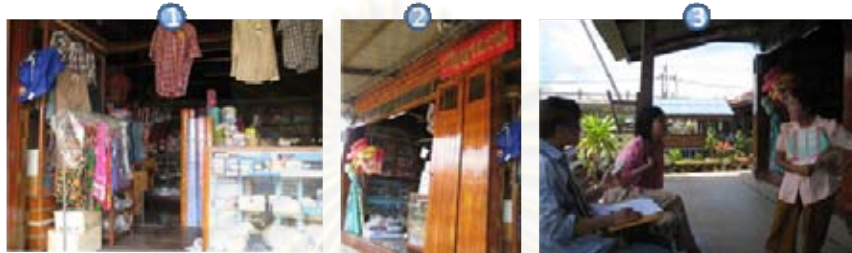
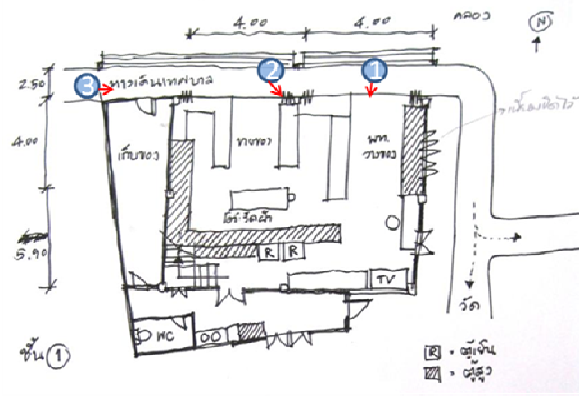
ร้านกัญญาภรณ์ เจ้าของคือคุณเรณู อุทัยรัตนกิจ บ้านเลขที่ 107/8 หมู่ 8 มีผู้อยู่อาศัยจริง 1 คน เนื่องจากบ้านข้างเคียงเป็นบ้านของเครือญาติลักษณะพี่น้อง จึงมีวิถีชีวิตการทำกิจกรรมบางอย่างในการดำรงชีวิตร่วมกัน เช่น ทานอาหาร พูดคุยกับคุณแม่ คุณเรณูมีอาชีพค้าขายของชำ รับผิดชอบผ้า มีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 18,000 บาท แบ่งออกเป็นรายได้จากการประกอบอาชีพเอง 15,000 บาท และรายได้จากน้องๆที่ประกอบอาชีพต่างถิ่นให้ใช้เดือนละ 3,000 บาท

คุณเรณูเล่าถึงความเป็นมาของร้าน เดิมชื่อสมัยศิลป์ เป็นร้านขายเครื่องเขียนและถ่ายภาพในอดีต มีรายได้จากการขายสินค้าค่อนข้างดีเฉลี่ยวันละ 1,000 บาทเป็นอย่างต่ำ ปัจจุบันไม่มีปัญหาเรื่องหนี้สิน มีรายได้เพียงพอกับรายจ่ายในครัวเรือน

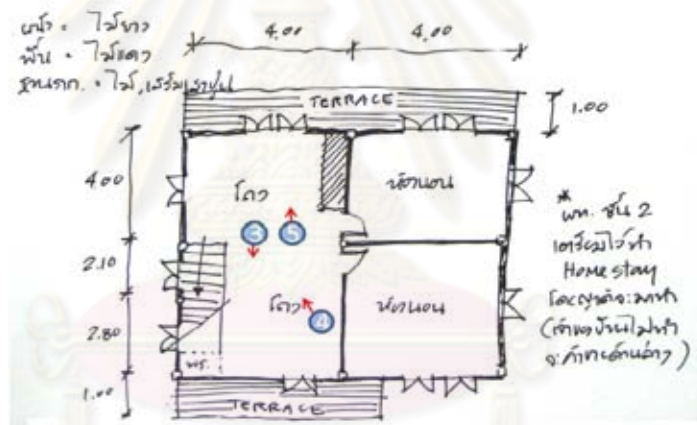

รูปที่ 4.31: แสดงเรือนพักอาศัยคุณเรณู ตั้งอยู่ปากคลองบางน้อยนอก, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

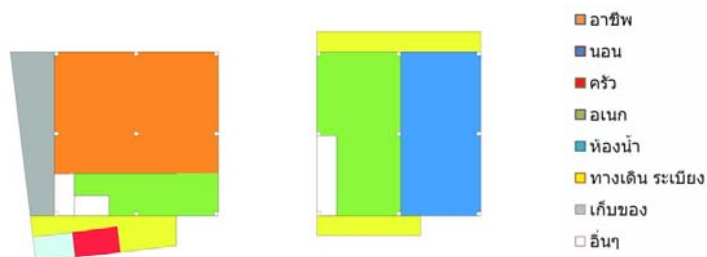
ข้อมูลด้านที่อยู่อาศัย ตัวบ้านมีอายุประมาณ 50 ปี โดย คุณพ่อของคุณเรณูเป็นคนควบคุมงานก่อสร้างเอง สมัยก่อนประกอบอาชีพตัดกรอบรูป มีความรู้ด้านช่าง การศึกษาคุณพ่อจบประมาณ ป.2 แต่มีอุปนิสัยชอบศึกษาหาความรู้ อ่านหนังสือ และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ จึงมีความรู้ความสามารถในการก่อสร้างบ้านเองทั้งหลังนี้และหลังเก่าที่อยู่ติดๆกัน โดยตัวอาคารมีลักษณะเป็นบ้านไม้ 2 ชั้น ค่าก่อสร้างในอดีตคิดเป็นราคาประมาณ 70,000 บาท ส่วนที่ดินในการปลูกสร้างเป็นของวัดเกาะแก้ว ซึ่งมีค่าธรรมเนียมในการเช่าที่ดินปีละ 500 บาท ปัจจุบันมีระบบสาธารณูปโภคพร้อม

รูปที่ 4.32: แสดงผังการใช้งานและภาพสภาพภายในทั่วไป ชั้น 1 บ้านคุณเรณู, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

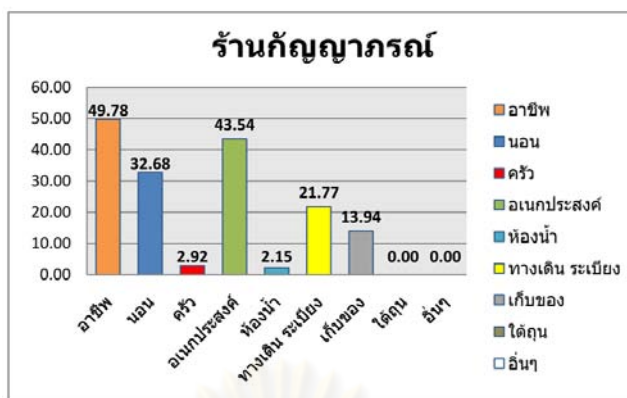

รูปที่ 4.33: แสดงผังการใช้งานและภาพสภาพภายในทั่วไป ชั้น 2 บ้านคุณเรณู, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

รูปที่ 4.34: แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-ร้านกัญญาภรณ์, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

แผนภูมิที่ 4.6: แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-ร้านค้าัญญาภรณ์

การใช้พื้นที่ภายในของร้านค้าัญญาภรณ์ พบว่า มีการใช้พื้นที่ในการประกอบอาชีพขายของเบ็ดเตล็ด และเสื้อผ้า บริเวณชั้น 1 ถือเป็นสัดส่วนมากที่สุดของบ้านคือ 49.78 ตารางเมตร ในอนาคต บริเวณพื้นที่ชั้น 2 ของบ้านซึ่งในปัจจุบันใช้เป็นพื้นที่อเนกประสงค์และส่วนหลังบนนอนจะเปิดเป็นพื้นที่สำหรับรองรับนักท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์

เรือนแถวตัวอย่าง ก2

บ้านป่าอัมพร เดียวนิติประคณณ์(ยื่อเผ่าพันธุ์) บ้านเลขที่ 40/2 หมู่ 9 อายุ 53 ปี เป็นชาวสมุทรสงคราม โดยกำเนิด มีอาชีพเย็บกระทงขายในชีวิตประจำวัน ในครัวเรือนของป่าอัมพรมีผู้อยู่อาศัยทั้งหมด 4 คน คือป่าอัมพร สามีและลูกอีก 2 คน แต่อยู่อาศัยจริงเพียง 2 คนคือป่าอัมพรและสามี ส่วนลูกๆทำงานบริษัทในกรุงเทพฯ รายได้ในครัวเรือนได้มาจากการขายน้ำตาลมะพร้าว กำไรปีละ 80 บาท ขายวันละ 3-4 ปี๊บ รายได้จากการเย็บกระทงและลูกๆส่งมาให้เพื่อผ่อนยานพาหนะ รวมแล้วรายได้ต่อเดือนคือ 3,500 บาท

รูปที่ 4.35: แสดงเรือนแถวคุณอัมพร, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

รูปแบบบ้านของป่าอัมพร มีลักษณะเป็นเรือนแถวไม้ 2 ชั้น โดยเพื่อนบ้านที่ติดๆกันก็คือญาติพี่น้องของป่าอัมพรเอง บ้านหลังแรกของเรือนแถวชุดนี้เป็นของกำัง สร้างในปี พ.ศ 2514 การสร้างบ้านจะมีเพื่อนบ้านมาช่วยกันสร้าง อาคารหลังของป่าอัมพรเป็นส่วนต่อเพิ่มออกมาเมื่ออายุประมาณ 26 ปี ระยะเวลาในการก่อสร้างประมาณ 1 อาทิตย์ ใช้ค่าก่อสร้างประมาณ 5,000 บาท วัสดุหลักที่ใช้ประกอบตัวบ้านของป่าอัมพรได้แก่ ไม้สังกะสี ไม้ไผ่สำหรับทำพื้นที่ปิดล้อมชั้น 1 โดยสามีป่าอัมพรกล่าวว่าใช้ขาดเบียร์ในการทำฐานราก

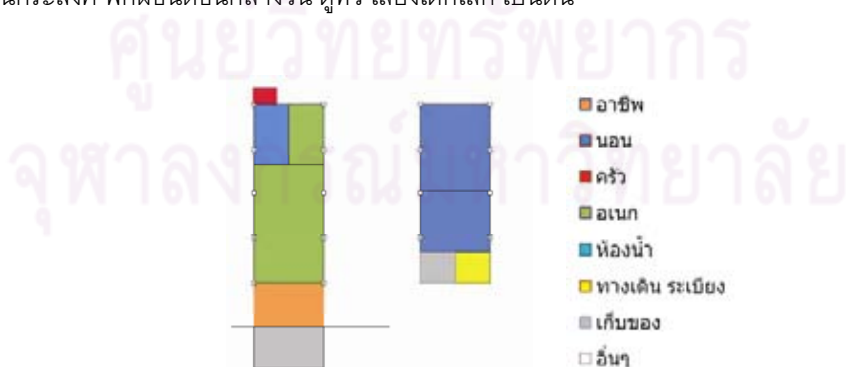

รูปที่ 4.36: แสดงผังการใช้งานและสภาพภายในทั่วไปเรือนพักอาศัยป่าอัมพร

ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

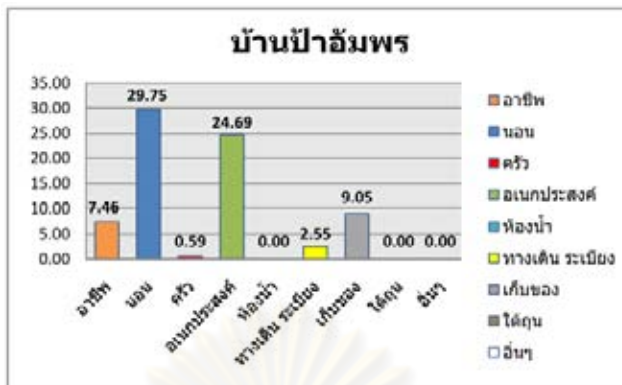
การใช้พื้นที่ภายในแบ่งเป็นส่วนหลับนอนเป็นหลัก ส่วนนอกประสงค์ กิจกรรมประจำวันของป่าอัมพร และสามี คือนั่งเย็บกระชงและแบ่งน้ำตาลปื๊บเพื่อนำไปขายในแต่ละวัน พื้นที่ที่ใช้ประกอบกิจกรรมนี้คือส่วน Semi-outdoor บริเวณหน้าบ้าน ส่วนหลังบ้านจะติดกับลำประโดง เพื่อทำครัวเล็กน้อยและเป็นทางสัญจรเพื่อขึ้นไปบนชั้น 2

เดิมบริเวณใต้ถุนได้ทำที่ปิดล้อมเพื่อใช้งานได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เนื่องจากมีญาติๆนำหลานที่อยู่ในวัยเด็กมาฝากเลี้ยงเป็นประจำ จึงจำเป็นต้องทำส่วนปิดล้อมนี้เพื่อความปลอดภัย พื้นที่ใต้ถุนเดิม จึงกลายเป็นพื้นที่อเนกประสงค์ พักผ่อนตอนกลางวัน ดูทีวี เลี้ยงเด็กเล็ก เป็นต้น

รูปที่ 4.37: แสดงการใช้งานพื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยป่าอัมพร, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

แผนภูมิที่ 4.7: แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-บ้านป่าอัมพร

เป็นที่สังเกตว่าบ้านของป่าอัมพรไม่มีพื้นที่ส่วนห้องน้ำ ป่าอัมพรอธิบายว่า ในอดีตเนื่องจากบ้านอยู่ใกล้กับคลองบางน้อยและมีลำประโดงอยู่หลังบ้านจึงทำกิจกรรมที่ใช้น้ำได้สะดวก ซึ่งปัจจุบันได้ใช้ห้องน้ำร่วมกับบ้านญาติ ในลำคลองเองยังสามารถใช้ได้บางกิจกรรมเช่น ซักล้าง หรือกิจกรรมทางการเกษตร

รูปที่ 4.38 : แสดงองค์ประกอบในเรือนพักอาศัยคุณป่าอัมพร, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

เรือนแถวตัวอย่าง ก3

บ้านคุณบุญช่วย ทิพย์เนตร บ้านเลขที่ 56/6 หมู่ 6 มีผู้อยู่อาศัย 4 คน มีอาชีพรับจ้างทั่วไป รายได้เดือนละ 2,000 – 3,000 บาท รวมรายได้ของครอบครัว 11,000 – 12,000 บาท/เดือน

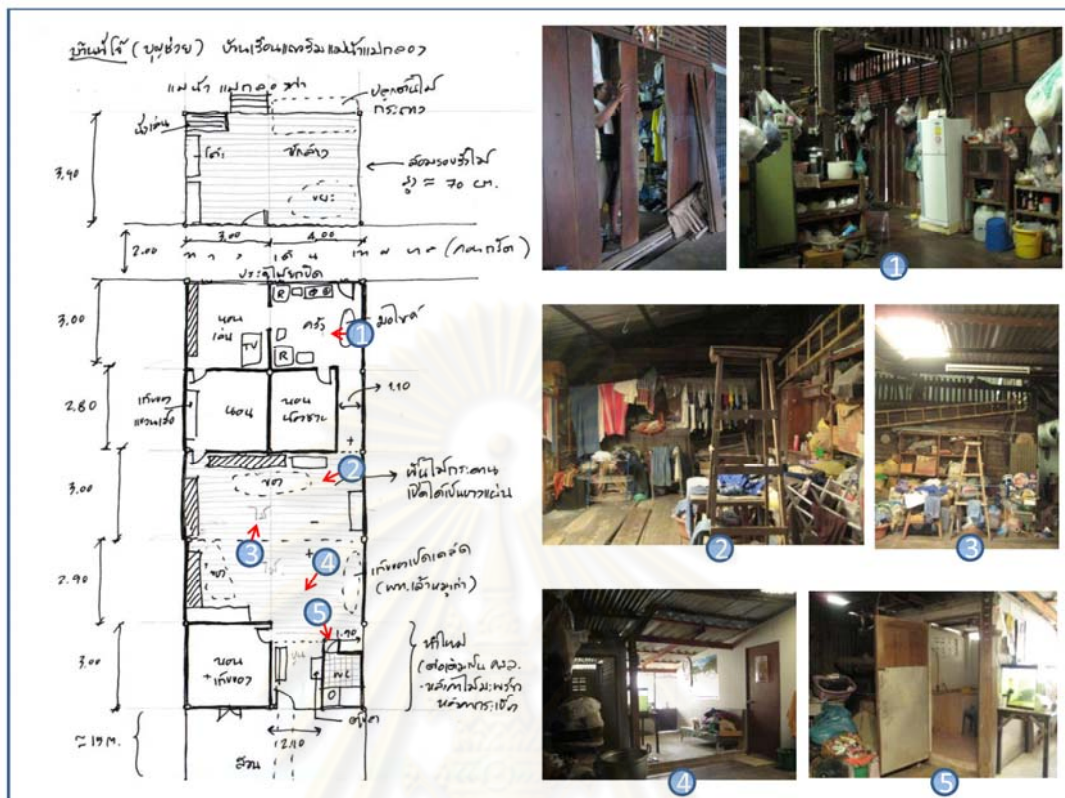
มีปัญหาปัจจุบันด้านรายได้ในครัวเรือนไม่เพียงพอ และได้แก้ปัญหาโดยยืมเงินกองทุนหมู่บ้าน ข้อมูลด้านที่อยู่อาศัย อาคารมีอายุประมาณ 50 ปี โดยคุณบุญช่วยอาศัยอยู่บ้านหลังนี้ตั้งแต่เกิด ก่อสร้างเอง โดยบิดาและมีชาวบ้านมาร่วมกันสร้างด้วยโดยมีช่างที่เป็นหลัก ชื่อ ลุงแก่และลุงกรีน มีสถานภาพการครอบครองที่ดินเป็นที่วัด มีระบบสาธารณูปโภคน้ำประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ ตลอดจนสายอินเทอร์เน็ตพร้อม

รูปที่ 4.39: แสดงเรือนแถวคุณบุญช่วย ตั้งอยู่ริมแม่น้ำแม่กลอง
ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

ในอดีตอาชีพของครอบครัวคุณบุญช่วย ในรุ่นปู่และพ่อคือการค้าขายและเคยมีพื้นที่ส่วนที่เป็นคอกหมูอยู่บริเวณหลังบ้าน มีส่วนที่เป็นครัวอยู่ด้านหน้าบ้านเนื่องจากการประกอบอาชีพในอดีต ปัจจุบันพื้นที่คอกหมูที่

ไม่ได้ใช้งาน ถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นพื้นที่เอนกประสงค์ เก็บของ และมีการต่อเติมห้องนอน ปรับปรุงห้องน้ำด้วย วัสดุใหม่หลังบ้าน

รูปที่ 4.40: แสดงผังการใช้งานและสภาพภายในทั่วไปเรือนพักอาศัยคุณบุญช่วย
ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

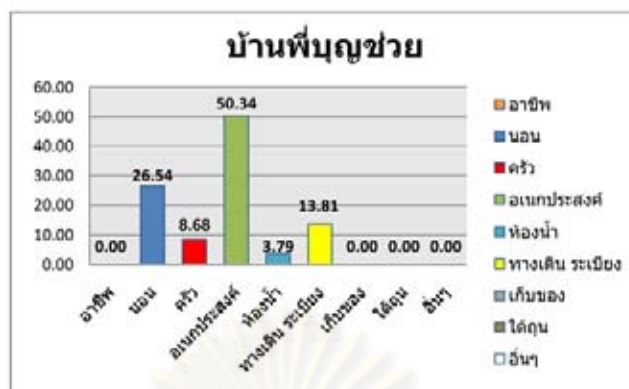
จากการสอบถามสัมภาษณ์เจ้าของบ้าน พบว่าเจ้าของบ้านเองมีความหวงแหนในสถานที่ที่บรรพบุรุษเป็น คนก่อสร้าง-ตั้งถิ่นฐาน โดยไม่คิดจะย้ายไปแหล่งอื่น แม้ว่าจะมีการประกอบอาชีพที่อยู่ห่างไกลถ้ามีการคมนาคม ที่สะดวก ยานพาหนะเจ้าของบ้านและคนในบ้านก็ยังคงจะอยู่ต่อไป นอกจากนั้นสภาพบ้านจะประสบปัญหา ด้านความทรุดโทรม เสื่อมสภาพของวัสดุ เจ้าของบ้านจะซ่อมแซมเท่าที่จำเป็นและตามกำลังทรัพย์ อีกทั้ง ค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัยเช่นค่าเช่าที่ ค่าสาธารณูปโภคต่างๆอยู่ในระดับต่ำที่พอรับได้ ด้านการใช้พื้นที่ พบว่าในอดีตการใช้พื้นที่จะใช้อย่างเต็มศักยภาพมากกว่าในปัจจุบันเนื่องจากการประกอบอาชีพที่เปลี่ยนไปและจำนวนผู้อยู่อาศัยที่น้อยลง

รูปที่ 4.41: แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณบุญช่วย, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

แผนภูมิที่ 4.8: แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณบุญช่วย

เรือนแถวตัวอย่าง ก4

บ้านคุณสถาพร (อายุ 40 ปี) ตั้งอยู่ริมแม่น้ำแม่กลอง ผู้อยู่อาศัยในครัวเรือนมีทั้งหมด 3 คน คือคุณสถาพร ภรรยาและลูกชายในวัย 16 ปี มีอาชีพในครัวเรือนคือรับจ้างซักกรีดเป็นหลัก มีรายได้เฉลี่ยเดือนละประมาณ 10,000 บาท ไม่มีภาระหนี้สิน ใช้ยานพาหนะคือรถจักรยานยนต์ในการสัญจร

รูปที่ 4.42: เรือนพักอาศัยคุณสถาพร, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

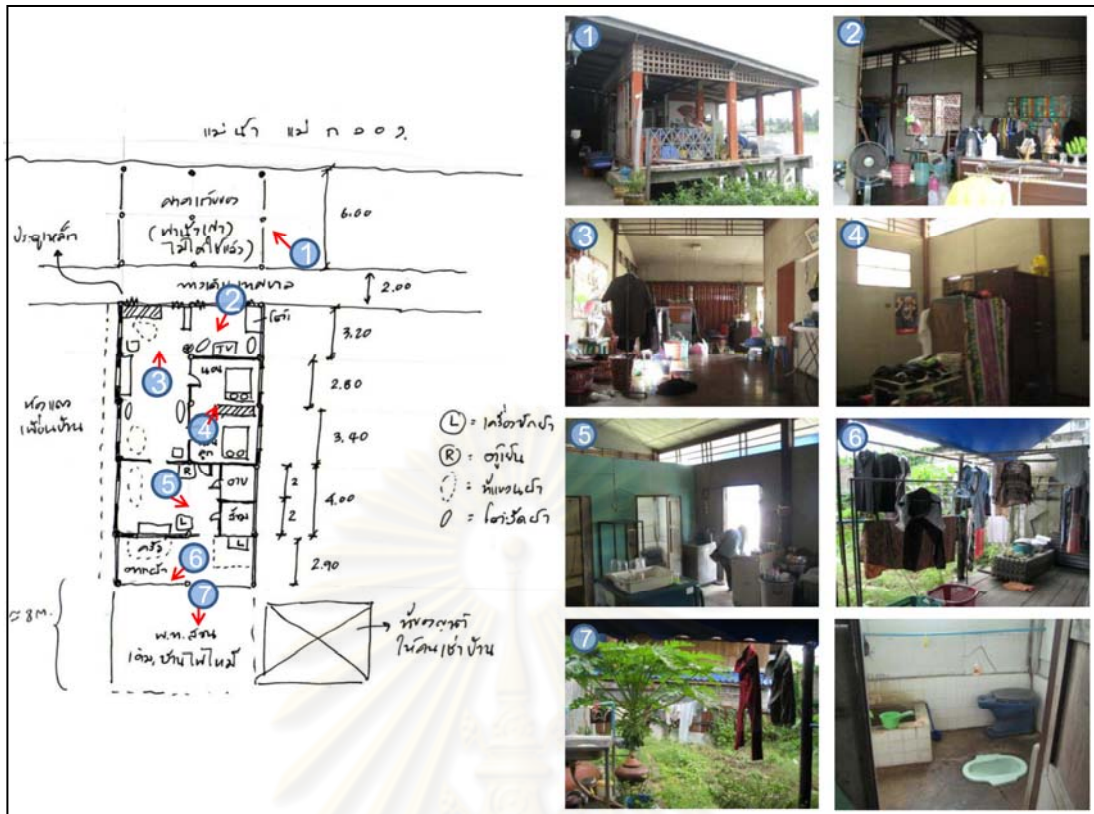
รูปแบบบ้านของคุณสถาพรเป็นลักษณะเรือนแถวไม้ที่ได้รับการปรับปรุงซ่อมแซมมาแล้ว ด้วยการเปลี่ยนแปลงวัสดุบางส่วน เช่น วัสดุหลังคา จากสังกะสีเป็นกระเบื้องลอน อายุของอาคารประมาณ 40-50 ปี คุณสถาพรกล่าวว่าบ้านหลังนี้เดิมเป็นบ้านของรุ่นปู่ ย่าของภรรยาคุณสถาพร ซึ่งให้เป็นมรดกตกทอดมาถึงภรรยาเป็นรุ่นที่ 3 สร้างอยู่บนที่ดินวัดเกาะใหญ่ โดยเสียค่าธรรมเนียมในการเช่าที่ดินวัด 1,500 บาทต่อปี สมัยก่อนสร้างด้วยไม้ทั้งหลังหลังคาสังกะสี ปัจจุบันได้มีการซ่อมแซมเปลี่ยนวัสดุเช่น หลังคาเปลี่ยนจากสังกะสีเป็นหลังคาลอนคู่ ผนังเดิมเป็นไม้ตีซ็อนเกล็ดได้เปลี่ยนเป็นแผ่นยิปซัมตีบนคร่าวไม้เดิมและเสาไม้ที่ยังคงสภาพเดิม

การใช้พื้นที่ภายในบ้านของครอบครัวนี้ แทบจะใช้ประโยชน์ในทุกพื้นที่ เพื่อเอื้อประโยชน์ต่ออาชีพ เช่น การวางราวตากผ้า ผ้าที่ซักกรีดเรียบร้อยแล้วเตรียมส่งให้ลูกค้า พื้นที่วางเครื่องซักผ้า โต๊ะรีดผ้า โดยคุณสถาพรมีหน้าที่รีดและจัดส่งลูกค้าจะใช้พื้นที่ประจำคือบริเวณหน้าร้านติดกับทางเดินเทศบาล ส่วนภรรยาจะใช้พื้นที่บริเวณหลังบ้านในการซักผ้า ตากผ้าและปฏิบัติการกิจ งานบ้านประจำวัน

พื้นที่ส่วนหลังบนอน ครอบครัวจะไม่มีกั้นห้องชัดเจนในการแบ่งพื้นที่นอนให้กับลูกชายคนเดียว ดังนั้นการใช้พื้นที่ต่างๆภายในบ้านจึงเป็นส่วนอเนกประสงค์สามารถทำกิจกรรมร่วมกันได้ทั้งครัวเรือน

พื้นที่หลังบ้านทำสวนครัวขนาดเล็ก เพื่อประกอบอาหารของครอบครัว ทั้งนี้เพื่อเป็นการเว้นว่างให้มีพื้นที่โล่งป้องกันไฟไหม้ไปด้วยในตัว ซึ่งในอดีตเคยมีเหตุการณ์ไฟไหม้บริเวณบ้านที่อยู่หลังบ้านคุณสถาพร จึงได้ปล่อยพื้นที่ส่วนนี้ให้โล่งเพื่อความปลอดภัย

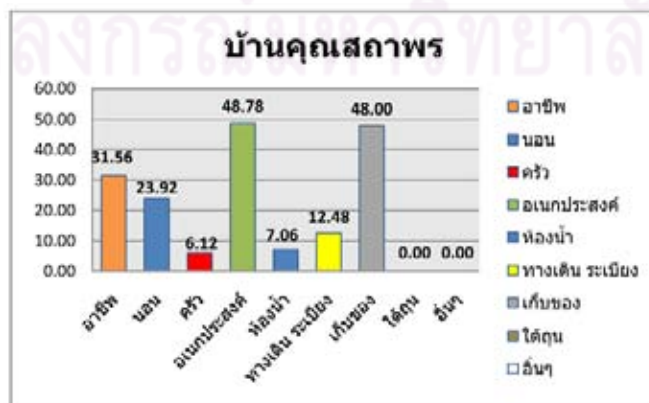

รูปที่ 4.43: แสดงผังการใช้งานและสภาพภายในทั่วไปบ้านคุณสถาพร, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

รูปที่ 4.44: แสดงการใช้พื้นที่ภายในบ้านคุณสถาพร, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

แผนภูมิที่ 4.9: แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายในบ้านคุณสถาพร

เรือนแถวตัวอย่าง ก5

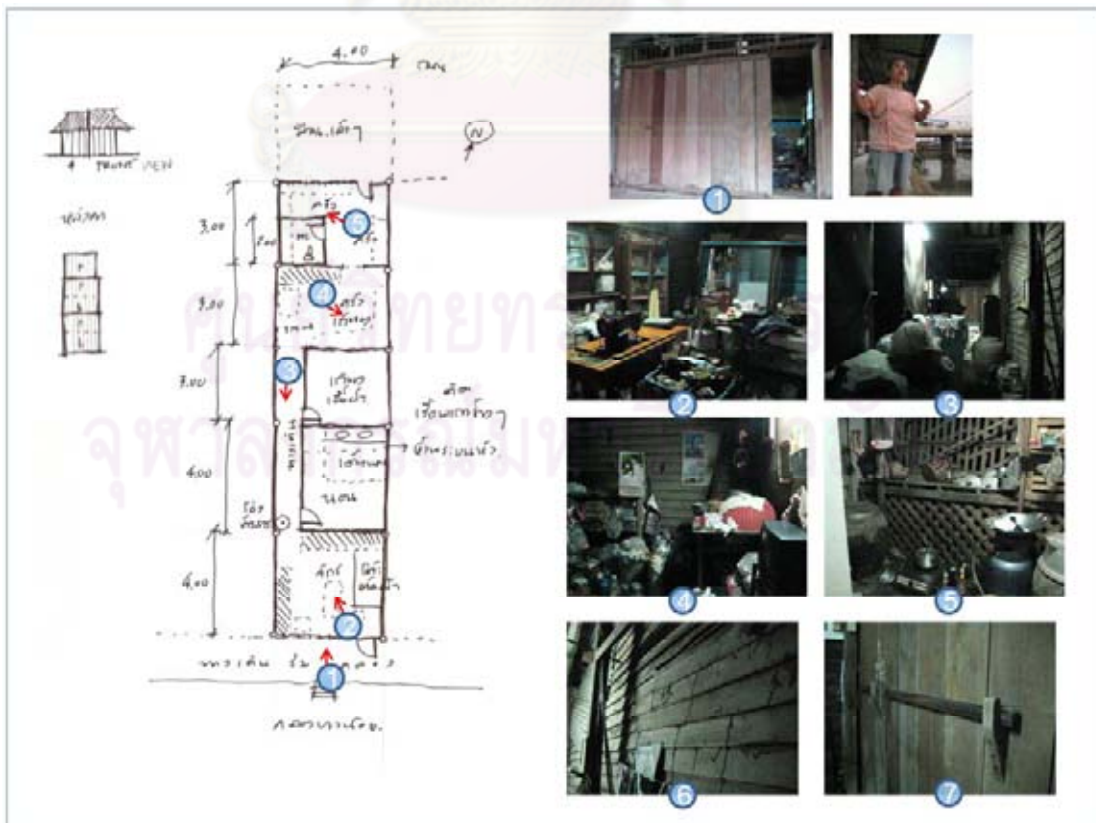
บ้านคุณรัชนี เอกบุญชู อายุ 54 ปี สถานภาพโสด เชื้อชาติจีนไหหลำ (ซึ่งคุณรัชนีกล่าวว่าเหลือเพียง 3 ครัวเรือน) จบการศึกษามัธยมศึกษา 3 ประกอบอาชีพรับจ้างเย็บผ้าเป็นหลักและเป็นอาสาสมัครชุมชนด้านการสาธารณสุข เป็นชาวสมุทรสงครามโดยกำเนิด รายได้ครัวเรือนเฉลี่ย 5,000 บาทต่อเดือน เดิมครอบครัวมี 6 คน คือเตี้ย แม่ คุณรัชนี พี่ชาย 2 คนและน้องชาย เตี้ยมีอาชีพขายอาหารตามสั่ง แม่รับจ้างซักรีด ภายหลังพี่ชาย เสียชีวิต 2 คนด้วยโรคมะเร็ง น้องชายแต่งงานแยกเรือนไป เตี้ยกับแม่เสีย จึงเหลือคุณรัชนีอยู่บ้านเพียงลำพัง โดยหลานๆที่เป็นลูกของน้องชายจะมาเยี่ยมเยียนเสมอ

รูปที่ 4.45: แสดงเรือนพักอาศัยคุณรัชนี, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

ลักษณะเรือนพักอาศัยคุณรัชนีเป็นเรือนแถวไม้ชั้นเดียว มีอายุประมาณ 70 ปี โดยซื้อบ้านต่อจากหมอเหลียงซึ่งเคยเป็นแพทย์ประจำท้องถิ่น เคยประกอบอาชีพเป็นแพทย์อยู่หน่วยทหาร ภายหลังลูกๆของหมอเหลียง รับประทานด้วยที่กรุงเทพมหานครจึงขายต่อให้ครอบครัวคุณรัชนี

วัสดุที่ประกอบตัวเรือนเดิมหลังคาเป็นกระเบื้องว่าว มีการชำรุดจึงซ่อมแซมเปลี่ยนเป็นกระเบื้องลอน ผนังเป็นไม้ตีตามนอนซ้อนเกล็ด โดยมีส่วนประตูที่เป็นแบบดั้งเดิมที่เป็นภูมิปัญญาชาวจีนโบราณ

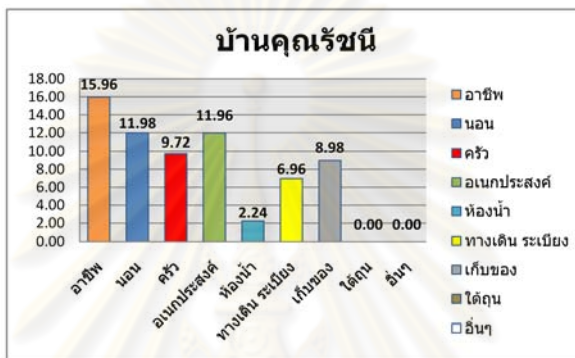

รูปที่ 4.46: แสดงผังการใช้งานและสภาพสภาพภายในทั่วไปบ้านคุณรัชนี, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

รูปที่ 4.47: แสดงการใช้พื้นที่ภายในบ้านคุณรัชนี, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

แผนภูมิที่ 4.10: แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายในบ้านคุณรัชนี

การใช้พื้นที่บ้านคุณรัชนี ใช้พื้นที่ในการประกอบอาชีพมากที่สุด เนื่องจากอาชีพช่างตัดผ้า มีอุปกรณ์ต่างๆ เช่น จักร โต๊ะตัดผ้า เครื่องปั่นด้าย โต๊ะรีดผ้า ตู้เก็บผ้า พื้นที่วางตระกร้าเศษผ้า และเหตุผลที่มีภารกิจในห้องเป็นสัดส่วนตั้งแต่สมัยรุ่นพ่อในการประกอบอาชีพขายกล้วยเดี่ยว

4.2.3 เรือนประยุกต์

ที่อยู่อาศัยประเภทเรือนประยุกต์ พบว่ามีการประยุกต์หลายด้าน ทั้งทางด้านการก่อสร้าง วัสดุ ตลอดจนรูปแบบในการก่อสร้าง หรือรื้อย้ายเพื่อสร้างใหม่ รูปแบบของเรือนประยุกต์ของคนในพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นการประยุกต์จากการนำเอาเรือนอาศัยเดิมในอดีตซึ่งมีรูปทรงและวัสดุแบบดั้งเดิมที่มีมาแต่สมัยบรรพบุรุษยุคแรกมาสร้างใหม่ โดยบางครั้งก็นำมาสร้างโดยยกเรือนเดิมขึ้นชั้นสองแล้วก่อสร้างบ้านก่ออิฐถือปูนเป็นชั้นล่าง เพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้สอยและความมั่นคงแข็งแรงของโครงสร้าง บนพื้นที่ที่มีกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของตนเองและของวัดบางส่วน ในด้านสภาพเศรษฐกิจพบว่า ครอบครัวที่อยู่อาศัยในบ้านรูปแบบประยุกต์นี้ จะเป็นครอบครัวที่มีรายได้ปานกลางค่อนข้างสูง และเป็นครอบครัวยุคสมัยเก่าที่ลูกๆเติบโตจนมีอาชีพและรายได้ที่มั่นคง

พื้นที่ใช้สอยยังคงไว้ซึ่งพื้นที่อเนกประสงค์เป็นส่วนมากที่สุดในบ้าน ทั้งนี้ช่วงอายุของผู้อยู่อาศัยและเพื่อกิจกรรมการใช้พื้นที่ที่ยังคงไว้ในรูปแบบสมัยก่อน แต่การใช้พื้นที่จริงพบว่าใช้พื้นที่ไม่เต็มประสิทธิภาพมากนัก เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงอาชีพและผู้อยู่อาศัยที่เปลี่ยนไป

เรือนรูปแบบประยุกต์ในพื้นที่ มีลักษณะการใช้งานเช่นเดียวกับบ้านเรือนไทย แต่มีลักษณะสถาปัตยกรรม ที่แตกต่าง อาทิเช่น ด้วยวัสดุ หรือรูปทรงของอาคาร ตามความชอบส่วนตัวของเจ้าของบ้าน ซึ่งยังคงความเป็นอยู่แบบเดิมของชาวชุมชนภายในรูปแบบบ้านประยุกต์นี้

จากการสำรวจเรือนประยุกต์ สามารถจำแนกประเภทเรือนออกเป็น 2 ประเภทย่อยดังนี้ คือ

1) รูปแบบเรือนประยุกต์ดั้งเดิม

ค3 บ้านคุณสุภาภรณ์ ค4 บ้านอดีตผู้ใหญ่วิชัย

รูปที่ 4.48: แสดงรูปแบบเรือนประยุกต์แบบดั้งเดิมในพื้นที่, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

เรือนประยุกต์ตัวอย่าง ค3

บ้านคุณสุภาภรณ์ ดำรงรัตน์ บ้านเลขที่ 64 ในครอบครัวมีทั้งหมด 9 คน แต่อาศัยอยู่ในบ้านทั้งหมด 5 คน ส่วนที่เหลือแต่งงานแยกออกไปอยู่ต่างหาก มีอาชีพดั้งเดิมคุณแม่ประกอบอาชีพชาวสวน มีที่ดินประมาณ 10 ไร่ แต่ตอนนี้แบ่งให้เช่าปีละประมาณ 3,000 บาท และรายได้จากน้องๆในครอบครัวรับราชการ ส่งมาให้ใช้จ่าย

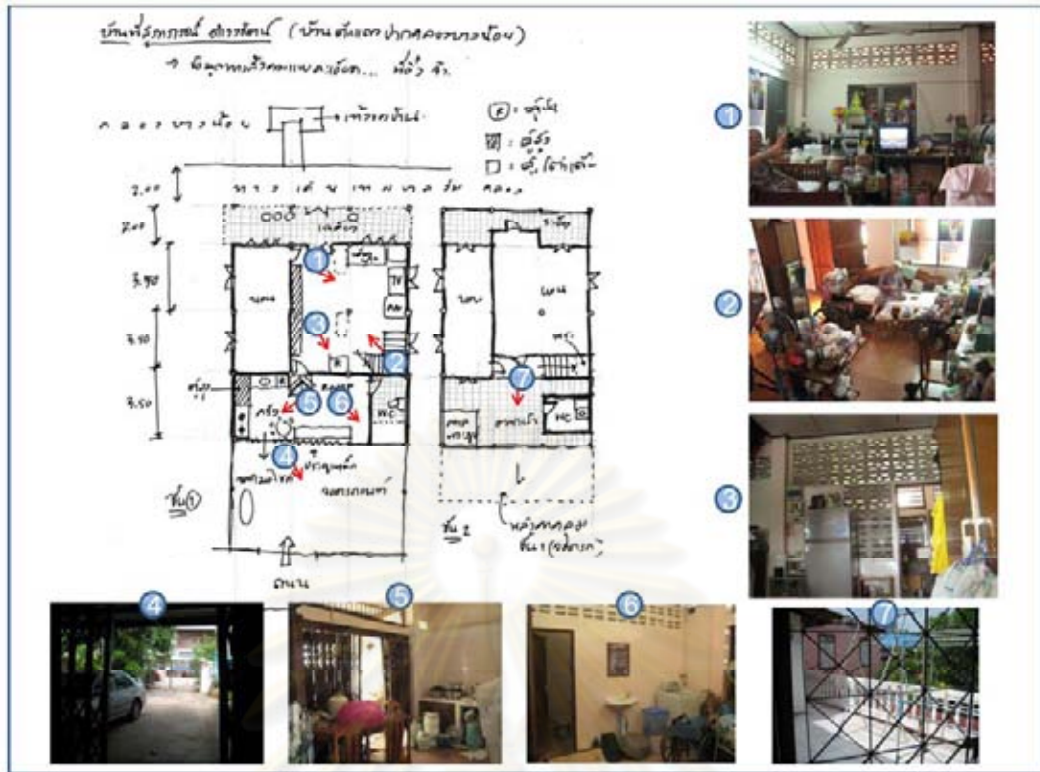
รูปที่ 4.49: อาคารพักอาศัยคุณสุภาภรณ์ ปากคลองบางน้อย, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

ข้อมูลด้านที่อยู่อาศัย อาคารหลังนี้สร้างในปี พ.ศ 2538 อายุอาคารประมาณ 13 ปี แต่ก่อนจะเป็นบ้านไม้เพียงชั้นเดียว มีห้อง 3 ห้อง มีระเบียง แล้วรื้อออก (ส่วนบ้านหลังเก่าชั้นเดียวมีอายุประมาณ 100 ปี) ตอนก่อสร้างเพิ่มเป็น 2 ชั้น ไม้ที่เป็นของเดิมเป็นชั้นบนแต่ด้านล่างใช้เป็นการก่ออิฐฉาบปูน และวัสดุส่วนมากจะซื้อมาจากแม่กลองและในพื้นที่บ้าง

การก่อสร้างได้จ้างช่างในพื้นที่สร้างให้ มีช่างมาทั้งหมดประมาณ 6 คน ค่าก่อสร้างประมาณ 800,000 บาท โดยใช้ระยะเวลาในการก่อสร้างประมาณ 1 ปี มีรายได้ใช้ในการก่อสร้างมาจากการเก็บออมจากคนในครอบครัว กรรมสิทธิ์ที่ดินโดยเสียค่าเช่าวัดประมาณปีละ 500 บาท มีระบบประปา ไฟฟ้า โทรศัพท

บ้านคุณสุภาภรณ์ ถือเป็นเรือนประยุกต์ในแง่ของวิธีการก่อสร้างและวัสดุ มีการใช้งานที่เปลี่ยนไปเป็นสมัยใหม่มากขึ้น มีพื้นที่เป็นสัดส่วนกันด้วยผนังชัดเจน ให้ความสำคัญกับพื้นที่หลับนอน เนื่องจากผู้อาศัยจะเป็นผู้ใหญ่ถึงผู้สูงอายุ มีการใช้ระบบคมนาคมทั้งทางบกและทางน้ำเนื่องจากที่ตั้งเอื้ออำนวย

รูปที่ 4.50: แสดงผังการใช้งานและภาพสภาพภายในทั่วไปบ้านคุณสุภาภรณ์, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

รูปที่ 4.51: แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณสุภาภรณ์, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

แผนภูมิที่ 4.11: แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณสุภาภรณ์

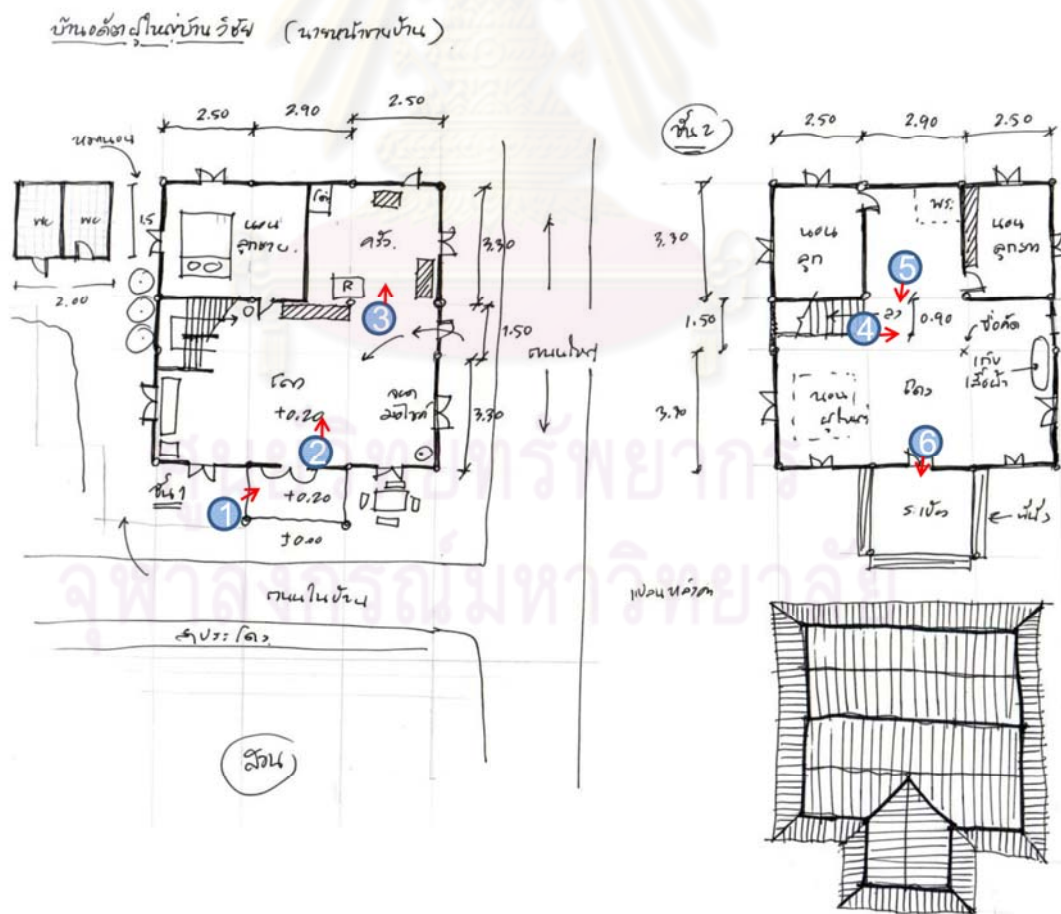
เรือนประยุกต์ตัวอย่าง ค4

บ้านอดีตผู้ใหญ่วิชัย เปลี่ยนสมัย อายุ 57 ปี บ้านเลขที่ 1 หมู่ 1 ประกอบอาชีพทำสวนและเป็นนายหน้าขายบ้านและที่ดินเป็นอาชีพเสริม ในอดีตเคยเป็นผู้ใหญ่บ้าน อาศัยอยู่กับภรรยา ทำงานที่ อบต.และลูกๆอีก 3 คน ลูก2 คนทำงานในท้องที่ อีก1 คนเล็กยังอยู่ในวัยศึกษา มีรายได้รวมในครัวเรือนประมาณ 27,900 บาท (ไม่รวมรายได้จากการเป็นนายหน้าขายที่ดิน)

รูปที่ 4.52: เรือนพักอาศัยคุณวิชัย เปลี่ยนสมัย, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

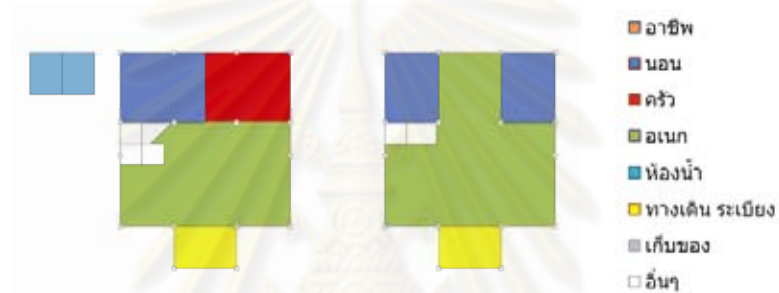
อาคารหลังนี้สร้างในปี พศ. 2540 อายุประมาณ 11 ปี โดยการรื้อเรือนเก่าเดิมอยู่ที่ริมน้ำ เนื่องจากขายที่ดินขนาด 3 งาน ที่อยู่ติดน้ำเพื่อชำระหนี้สิน มาสร้างในที่ดินใหม่ นำไม้เก่ามาสร้างบ้านหลังปัจจุบัน บนที่ดินติดถนนและมีพื้นที่สวน โดยออกแบบและสร้างบ้านด้วยตนเอง มีหัวหน้าช่างมาช่วยในการดูแลการก่อสร้าง ใช้ช่างก่อสร้างทั้งหมด 5 คน โดยชั้นบนเป็นโครงสร้างไม้บ้านเดิมและชั้นล่างต่อเติมเป็นผนังก่ออิฐ ฉาบปูน ค่าก่อสร้างทั้งหมดและค่าแรงประมาณ 400,000 บาท จากรายได้การเป็นนายหน้าขายที่ดิน

รูปที่ 4.53: แสดงผังการใช้งานและภาพสถาปัตยกรรมทั่วไปไปบ้านอดีตผู้ใหญ่วิชัย, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

รูปที่ 4.53: แสดงผังการใช้งานและภาพสภาพภายในทั่วไปบ้านอดีตผู้ใหญ่วิชัย, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

รูปที่ 4.54: แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณวิชัย, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

แผนภูมิที่ 4.12: แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณวิชัย

รูปที่ 4.55 : แสดงองค์ประกอบในเรือนพักอาศัยคุณวิชัย, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

2) รูปแบบเรือนประยุกต์ใหม่

ค1 บ้านคุณสมมาตร ค2 บ้านคุณสมมาตร ภูมิรา ค5 บ้านคุณโชคชัย

รูปที่ 4.56: แสดงรูปแบบเรือนประยุกต์ใหม่ในพื้นที่, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

เรือนประยุกต์ตัวอย่าง ค1

บ้านคุณสมมาตร ควรหาเวช อายุ 36 ปี บ้านเลขที่ 25/7 หมู่ 1 สถานภาพโสด ประกอบอาชีพหลักคือรับจ้างเหมาวิ่งทัวร์ ทั่วประเทศ และทำสวนช่วยครอบครัวบ้างเล็กน้อย โดยเรือนหลังนี้ เป็นเรือนที่สร้างใหม่แยกออกมาจากบ้านแม่ที่อยู่ใกล้เคียง มีผู้อยู่อาศัยจริงเพียง 2 คนคือคุณสมมาตรและน้องชาย

รูปที่ 4.57: แสดงเรือนพักอาศัยคุณสมมาตร ควรหาเวช, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

อาคารสร้างในปี พ.ศ. 2541 สร้างมาเรื่อยๆตามงบประมาณที่มี มีรายได้ส่วนไหนก็มาต่อเติมใช้ระยะเวลาในการก่อสร้างจนถึงปัจจุบัน 10 ปี โดยคุณสมมาตรอาศัยอยู่บ้านหลังนี้นาน 2 ปี โดยจ้างช่างมาสร้างเป็นญาติกัน คิดค่าก่อสร้างประมาณ 600,000 บาท สถานภาพการครอบครองที่ดินเป็นของพ่อแม่ตนเองแต่ยังไม่เป็น ที่ดินที่เป็นโฉนดถูกต้องตามกฎหมาย

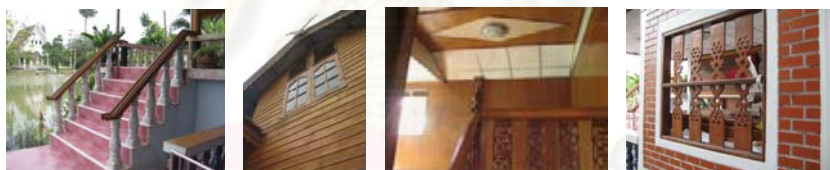
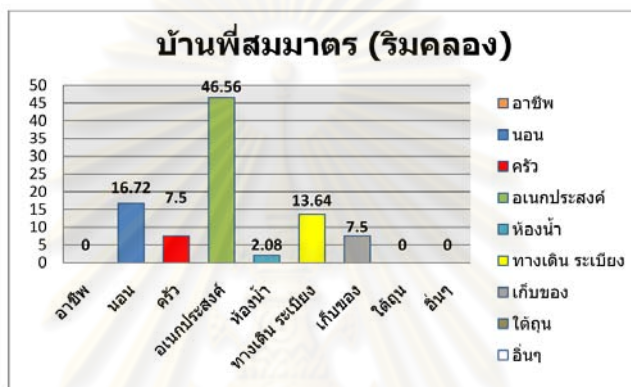
รูปที่ 4.58: แสดงผังการใช้งานและภาพสภาพภายในทั่วไปบ้านคุณสมมาตร, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

รูปที่ 4.59: แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณสมมาตร ควรหาเวช, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

แผนภูมิที่ 4.13: แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณสมมาตร ควรหาเวช

รูปที่ 4.60 : แสดงองค์ประกอบในเรือนพักอาศัยคุณสมมาตร ควรหาเวช, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

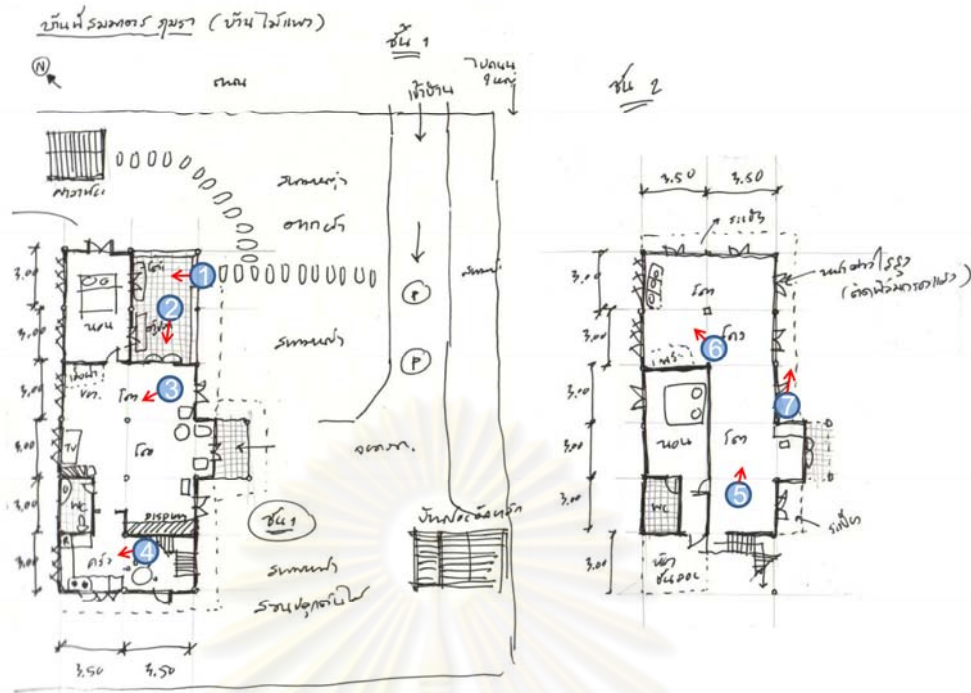
เรือนประยุกต์ตัวอย่าง ค2

เรือนพักอาศัยคุณสมมาตร ภูมรา เป็นเรือนพักอาศัย 2 ชั้น อาศัยอยู่ทั้งหมด 3 คนคือคุณสมมาตรและภรรยา ลูกในวัยแบเบาะ 1 คน ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปและซื้อขายของเก่า-วัดมุงค

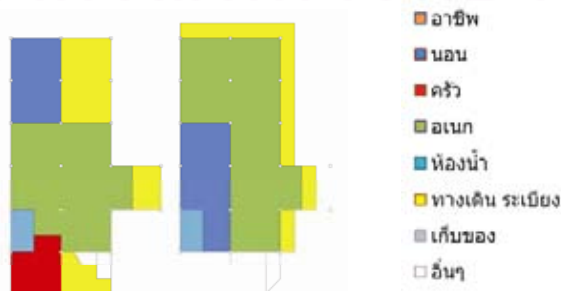
รูปที่ 4.61: รูปเรือนพักอาศัยคุณสมมาตร ภูมรา, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

เรือนหลังนี้สร้างมาจากรายได้ของน้องสาวที่ไปทำงานและแต่งงานอยู่ต่างประเทศ จึงให้พี่ชายคือคุณสมมาตรเป็นผู้ดูแลรักษา และเป็นบ้านเพื่อพักผ่อนเมื่อเวลากลับมาประเทศไทย มีการสร้างด้วยวัสดุผสมทั้งไม้คอนกรีต กระฉกและไม้แปรรูป เป็นต้น ค่าก่อสร้างประมาณ 3.8-4 ล้านบาท แยกเป็นค่าแรง 380,000 บาท มีความพิเศษคือฐานรากเรือนใช้ไม้โคนชอยยาว 6 เมตรในการตอกเข็มจำนวน 23 หลุม

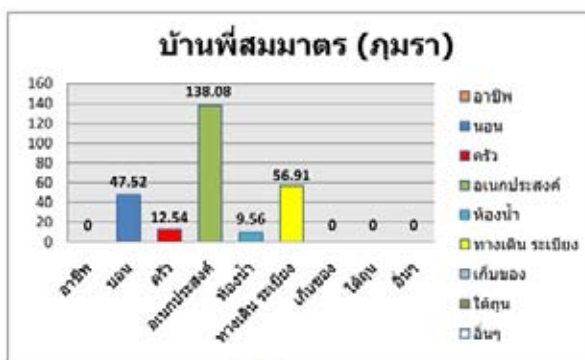
รูปที่ 4.62: แสดงผังการใช้งานและภาพสภาพภายในทั่วไปบ้านคุณสมมาต รุมรา, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

พื้นที่ใช้งานของบ้านคือสวนนอกประสงค์เป็นส่วนใหญ่ รองลงมาเป็นพื้นที่ระเบียง เนื่องมาจากการสร้างในขั้นตอนเริ่มแรก เกิดจากความชอบส่วนตัวของเจ้าของบ้านที่ไปพบเจอมาจากบ้านพักตากอากาศในที่ต่างๆ ในขณะที่ผู้อยู่อาศัยจริงใช้พื้นที่ส่วนใหญ่บริเวณชั้น 1 ซึ่งมีส่วนการใช้สอยครบครัน ครัว ห้องน้ำ และห้องนอนชั้น 1 เพื่อสะดวกในการทำกิจกรรมประจำวัน งานบ้าน ซึ่งอยู่ในบริเวณที่ได้ยินเสียงลูกร้องได้

รูปที่ 4.63: แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณสมมาต รุมรา, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

แผนภูมิที่ 4.14: แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณสมมาตร ภูมรา

เรือนประยุกต์ตัวอย่าง ค5

บ้านคุณโชคชัย สวัสดิผล อายุ 54 ปี ประกอบอาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจ มีรายได้เดือนประมาณ 4-5 หมื่นบาท ในครัวเรือนมีผู้อยู่อาศัย 4 คนคือคุณโชคชัย ภรรยา ลูกสาวและลูกชาย โดยลูกสาวและลูกชายทำงานในกรุงเทพมหานครมาทุกสุดสัปดาห์

รูปที่ 4.64: เรือนพักอาศัยคุณโชคชัย สวัสดิผล, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

ลักษณะเรือนพักอาศัยคุณโชคชัยแบ่งออกเป็น 3 อาคารหลักคือ อาคารพักอาศัย 2 ชั้น อาคารพักอาศัยชั้นเดียวด้านหน้า และศาลาอเนกประสงค์ สร้างด้วยรูปแบบเรือนไทยใช้วัสดุสมัยใหม่เช่นหลังคาอนดี ไม้ฝา เฌอรา กระเบื้องลวดลายต่างๆผสมกับโครงสร้างไม้ที่มีขายในท้องถิ่น อายุอาคารประมาณ 1 ปี

การใช้งานหลักของส่วนต่างๆในบ้านใช้เป็นที่พักอาศัย กินอยู่หลับนอนที่เรือนใหญ่ 2 ชั้น ส่วนเรือนเล็กด้านหน้าทำเพื่อรองรับนัดท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ในอนาคต เนื่องจากคุณโชคชัยมีอาชีพเสริมในการสอนดนตรีไทยให้กับเด็กๆและผู้สนใจในท้องถิ่นโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย โดยได้รับการถ่ายทอดความรู้มาจากพ่อและอา (อ.เป็รื่อง) ซึ่งเป็นบ้านดนตรีไทยในอดีตสร้างอยู่ติดกัน จึงมีพื้นที่ส่วนที่ไว้สำหรับสอนดนตรี พื้นที่ไว้แสดงหรือประชันดนตรีกันบริเวณหน้าบ้าน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

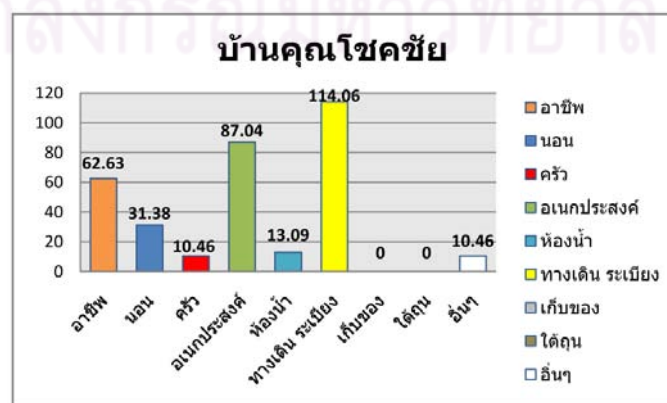

รูปที่ 4.65: แสดงผังการใช้งานและภาพสภาพภายในทั่วไปบ้านคุณโชคชัย, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

รูปที่ 4.66: แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณโชคชัย, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

แผนภูมิที่ 4.15: แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณโชคชัย

4.2.4 เรือนพื้นดิน

การสำรวจที่อยู่อาศัยประเภทเรือนพื้นดิน พบว่าขนาดพื้นที่ของเรือนพื้นดินในยุคเริ่มแรกจะมีขนาดที่เหมาะสมกับผู้อยู่อาศัยจริงในบ้านมีส่วนการใช้งานที่ครบและมีขนาดที่เหมาะสม กะทัดรัด ใช้พื้นที่อย่างเต็มประสิทธิภาพ โดยพื้นที่ส่วนที่เป็นพื้นที่อเนกประสงค์และเริ่มจะให้ความสำคัญกับพื้นที่หลับนอนมากขึ้น เนื่องมาจากอาชีพของผู้ที่อยู่อาศัยในบ้านพื้นดินนี้จะประกอบอาชีพรับจ้าง หรือทำงานเล็กน้อยอยู่กับบ้าน จึงไม่จำเป็นที่มีพื้นที่อเนกประสงค์เพื่อประกอบกิจกรรมรวมคน หรือประกอบอาชีพที่มีกำลังผลิตขนาดใหญ่ นอกจากนั้นยังมีความสัมพันธ์กับชุมชน สาธารณูปการอื่น ๆ มากกว่าบ้านรูปแบบอื่นๆ มักจะเป็นครอบครัวเล็ก ซึ่งแยกครอบครัวออกมาจากบ้านพ่อแม่ แต่ก็ยังคงอยู่ในระแวกเดียวกันหรืออยู่ในเขตพื้นที่เดียวกัน ลักษณะกรรมสิทธิ์ที่ดินส่วนใหญ่เป็นของวัดที่อยู่ใกล้เคียง

เรือนพื้นดิน ถือว่ามีจำนวนมากในพื้นที่ สามารถจำแนกเรือนพื้นดินในพื้นที่แยกออกเป็น 2 รูปแบบย่อยคือ เรือนพื้นดินที่มีอายุมานาน ใช้วัสดุดั้งเดิมในพื้นที่ และเรือนพื้นดินที่มีอายุน้อยกว่า 20 ปีที่ก่อสร้างด้วยวัสดุที่หาซื้อได้ง่ายในร้านขายวัสดุในท้องถิ่น ราคาถูก

1) รูปแบบเรือนพื้นดินดั้งเดิม

ง1-บ้านงตี่

ง4-บ้านคุณยายสมพงษ์

ง5-บ้านคุณไสภา

รูปที่ 4.67: แสดงรูปแบบเรือนพื้นดินดั้งเดิมในพื้นที่, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

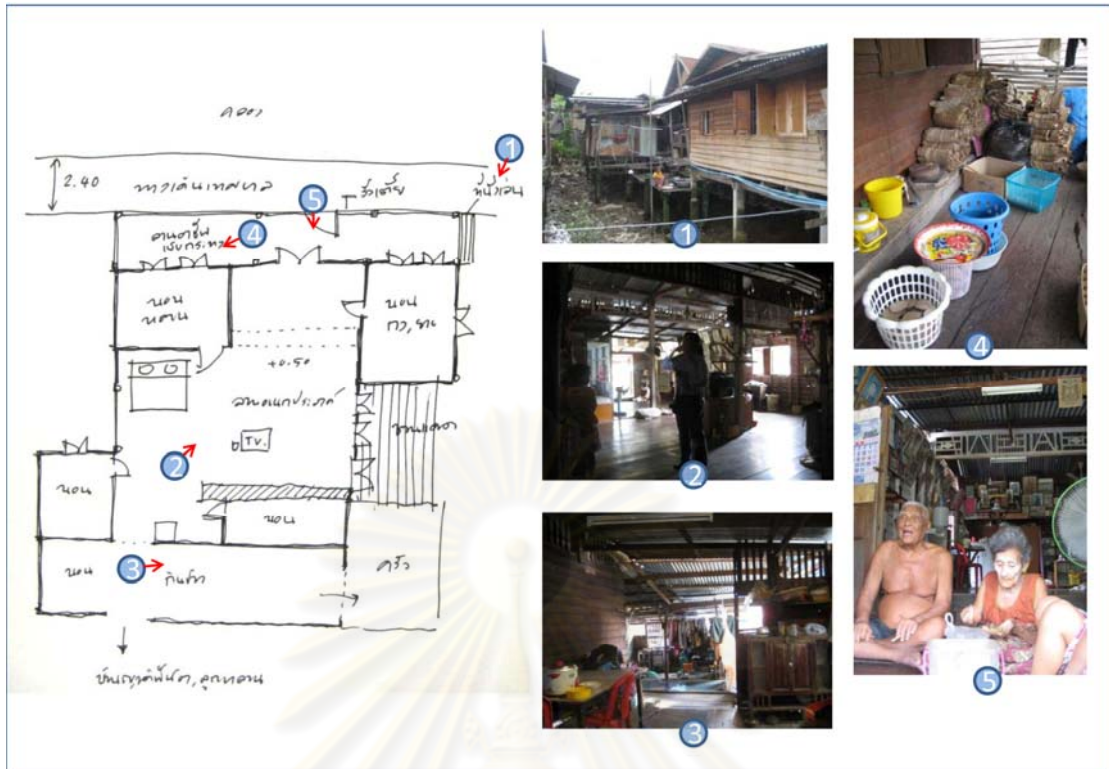
เรือนพื้นดินตัวอย่าง ง1

เรือนพักอาศัยงตี่ แก้วนิล อายุ 81 ปี บ้านเลขที่ 38/1 หมู่ 1 ในครอบครัวมีผู้อาศัยรวม 6 คน งตี่และภรรยา ลูกชาย ลูกสะใภ้ หลานอีก 2 คน มีรายได้ครัวเรือนจากการประกอบอาชีพลูกชายประกอบอาชีพช่างเครื่องในโรงงานและคุณยุพิน ลูกสะใภ้ ทำงานเป็นเสมียนและการเย็บกระถาง วันละ 100 บาทเป็นรายได้เสริม

รูปที่ 4.68: เรือนพักอาศัยงตี่ แก้วนิล, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

ตัวอาคารมีอายุประมาณ 48 ปี เป็นเรือนพื้นดินชั้นเดียวสร้างด้วยวัสดุที่มีในท้องถิ่น งตี่กล่าวว่าในอดีตจะซื้อไม้เป็นยกๆ และใช้จากเป็นวัสดุถุงหลังคา ฐานรากใช้ไม้เต็งยาว 6 ศอก ราคาตันละ 30 บาท ปัจจุบันมีการผูกพันเปลี่ยนมาใช้เสาปูนแทน โดยงตี่เป็นคนสร้างร่วมกับญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน ที่มาของรายได้ในการก่อสร้างในอดีตทำอาชีพค้าขายปลาและอาหารทะเล แต่ปัจจุบันอยู่บ้านเฉยๆเนื่องจากอายุมาก สถานภาพการครอบครองที่ดินเช่าที่วัด

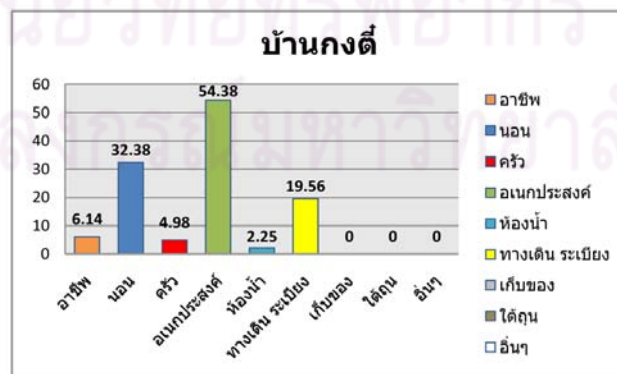

รูปที่ 4.69: แสดงผังการใช้งานและสภาพสภาพภายในทั่วไปบ้านงตี่, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

รูปที่ 4.70: แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยงตี่, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

แผนภูมิที่ 4.16: แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยงตี่

เรือนพื้นดินตัวอย่าง 4

บ้านคุณสมพงษ์ เทียบสิริ บ้านเลขที่ 11/9 หมู่ 9 อยู่อาศัยเพียงคนเดียว ทำอาชีพเย็บกระทงโดยรายได้จากการเย็บกระทง 1000 อัน จะได้ 150 บาท 1 เดือนจะได้ประมาณ 300-400 และจากลูกค้าที่กรุงเทพฯส่งมาให้เดือนละ 500 บาท เบี้ยผู้สูงอายุเดือนละ 500 บาท รวมแล้วจะได้เฉลี่ยเดือนละ 1300-1400 บาท/ เดือน

รูปที่ 4.71: บ้านคุณยายสมพงษ์ ริมคลองบางน้อย, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

ตัวอาคารมีอายุประมาณ 60 ปี แต่ก่อนซื้อไม้ไผ่มาแล้วมาจ้างปลูก และตอนหลังเริ่มมีการรื้อสะพานแล้วเจ้าของขายให้ อยู่บ้านหลังนี้ตั้งแต่อายุคุณยาย 15 ปี โดยรุ่นพ่อแม่ซื้อไม้มาแล้วจ้างแรงงานปลูก สถานภาพการครอบครองที่ดินเป็นที่วัด มีระบบสาธารณูปโภคน้ำประปา ไฟฟ้า

บ้านคุณยายสมพงษ์ ถือเป็นเรือนพื้นดินที่ทรงคุณค่าในพื้นที่ เนื่องจากเป็นเรือนเครื่องผูกที่หาได้ยาก มีการใช้ฝาปาก และพื้นที่การใช้งานที่ครบ มีขนาดเล็ก แต่มีการใช้งานได้ดีสำหรับการอยู่อาศัย 1-2 คน

ปัญหาที่อยู่อาศัยที่เป็นปัญหาของคุณยายตอนนี้พบว่า มีลักษณะที่อยู่อาศัยที่ไม่มั่นคง แข็งแรง และไม่มีการทรมัธยในการซ่อมแซม แต่คุณยายสมพงษ์ ก็ยังคงจะอยู่ที่นี้ต่อไปแม้ว่าลูกค้ามีความประสงค์ให้ไปอยู่ที่กรุงเทพมหานคร

รูปที่ 4.72: แสดงผังการใช้งานและสภาพภายในทั่วไปบ้านคุณยายสมพงษ์, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

รูปที่ 4.73: แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณยายสมพงษ์, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

แผนภูมิที่ 4.17: แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณยายสมพงษ์

กิจกรรมประจำวันของคุณยายสมพงษ์คือการเย็บกระทงชาย โดยจะลงมาใช้พื้นที่ใต้ถุนในตอนกลางวัน เพื่อเย็บกระทง พื้นที่ใต้ถุนส่วนที่เหลือจะใช้เป็นพื้นที่ตากผ้า พอกลางคืนจะขึ้นไปใช้พื้นที่ส่วนบนบ้านในการพักผ่อน ดูทีวี เย็บกระทงแก้เหงา ประกอบอาหารและทำกิจกรรมบนบ้าน

รูปที่ 4.74 : แสดงองค์ประกอบในเรือนพักอาศัยคุณยายสมพงษ์, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

เรือนพื้นดินตัวอย่าง ๖5

เรือนพักอาศัยคุณโสภา อายุ 41 ปีและคุณธนเดช ยึดเฝ้าพันธุ์ บ้านเลขที่ 40 หมู่ 9 อาชีพหลักของครัวเรือนมาจากคุณธนเดช (สามี) ขับรถรับจ้าง ส่งกึ่ง โดยคิดค่าเช่า 3500 บาท/เที่ยว โดย 1 เดือนจะได้เที่ยวประมาณ 10 เที่ยว รวมรายได้ต่อเดือนประมาณ 16,000 – 20,000 บาท มีรายได้รองทำสวนส้มโอเขา ซึ่งไม่เพียงต่อการใช้จ่ายและการศึกษาของลูกในวัยเรียนในบางช่วงเวลา

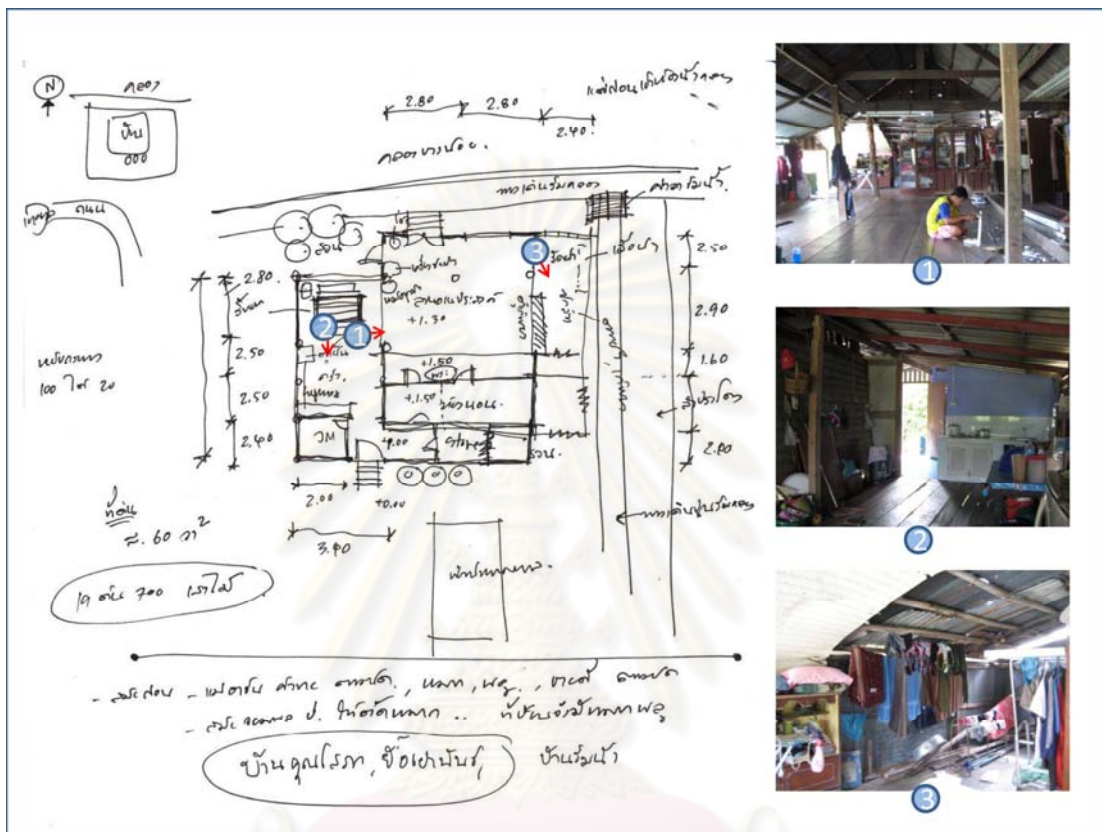
ในครัวเรือนที่อยู่อาศัย 4 คนได้แก่ คุณธนเดชและคุณโสภา ลูกสาวและลูกชายในวัยเรียน

รูปที่ 4.75: เรือนพักอาศัยคุณโสภา, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

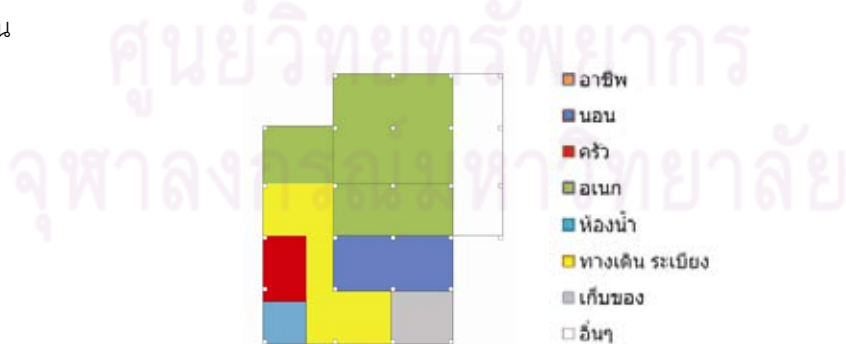

อายุอาคารประมาณ 60 ปี อาคารหลังนี้เป็นอาคารมรดกพ่อแม่เป็นคนสร้างและยกให้ เดิมคุณพ่อเป็นชาวจีนที่มีความรู้ในเรื่องการก่อสร้าง มีราคาในการก่อสร้างไม่เกิน 1,000 บาท ไม่กระดานราคาประมาณ 2 สตางค์ และเสาบ้านต้นละ 6 สลึง การก่อสร้างเป็นลักษณะช่วยกันสร้างโดยชาวบ้าน ซึ่งมีของรายได้มาใช้ในการก่อสร้างจากการค้าขาย หมาก สถานภาพการครอบครองที่ดินในปัจจุบันคือ เช่าที่วัด มีระบบสาธารณูปโภคพร้อม

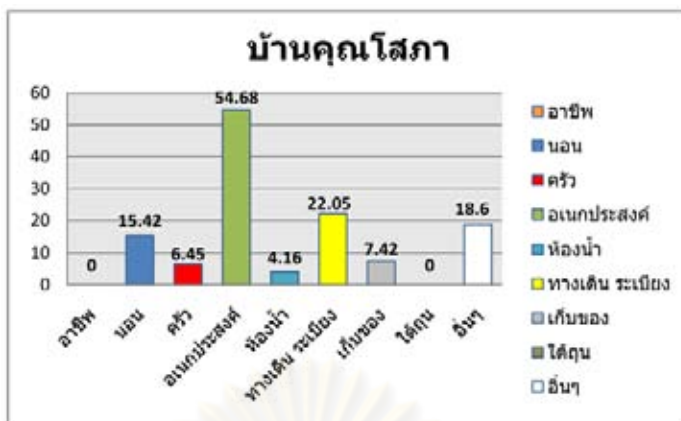
รูปที่ 4.76: แสดงผังการใช้งานและสภาพสภาพภายในทั่วไปเรือนพักอาศัยคุณโสภา, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

ปัญหาที่อยู่อาศัยของคุณโสภาและคุณธนเดชคือ เสาที่รองรับพื้นบ้านเป็นเสาไม้ มีการผุกร่อน จึงได้ซ่อมแซมไปตามส่วนที่พังทลายที่จำเป็น โดยการเสริมเสาปูนบ้าง การโอบปูนที่เสาไม้เดิมบ้างตามรายได้ที่มีในขณะนั้น

รูปที่ 4.77: แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณโสภา, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

แผนภูมิที่ 4.18: แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณโสภา

2) รูปแบบเรือนพื้นดินใหม่

ง2-บ้านผู้ใหญ่มู่ 7

ง3-บ้านคุณยายทองคำ

รูปที่ 4.78: แสดงรูปแบบเรือนพื้นดินใหม่ในพื้นที่, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

เรือนพื้นดินตัวอย่าง ง2

ผู้ใหญ่มู่ 7 คุณไพศาล รอดประเสริฐ มีผู้อยู่อาศัยในครัวทั้งหมด 4 คน คือผู้ใหญ่ และภรรยา ลูก 2 คน ประกอบอาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจในกรุงเทพฯ และพนักงานหน่วยงานท้องถิ่น อาชีพหลักของคุณประเสริฐคือ เป็นผู้ใหญ่มู่บ้าน ทำสวนและค้าขายผลผลิตทางการเกษตร อาทิเช่น ส้มโอ ลิ้นจี่ กล้วย ร่วมกับภรรยา

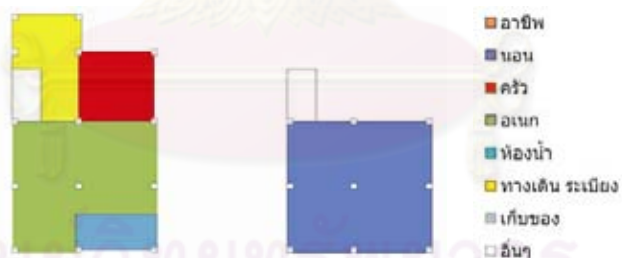
รูปที่ 4.79: เรือนพักอาศัยคุณไพศาล รอดประเสริฐ, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

เรือนพักอาศัยมีลักษณะเป็นเรือนไม้พื้นดิน 2 ชั้น สร้างด้วยโครงสร้างไม้มะพร้าวเป็นหลัก เสาคอนกรีต รับพื้นและวัสดุหลังคาเป็นกระเบื้องลอนในตัวเรือนหลักและใช้สังกะสีส่วนเรือนครัวให้พอเหมาะกับงบประมาณในการสร้างแรกๆ สร้างบนที่ดินเอกชน (เจ้าของที่ดินคืออ.ประภา เจ้าของบ้านเรือนไทยที่อยู่ติดกัน)

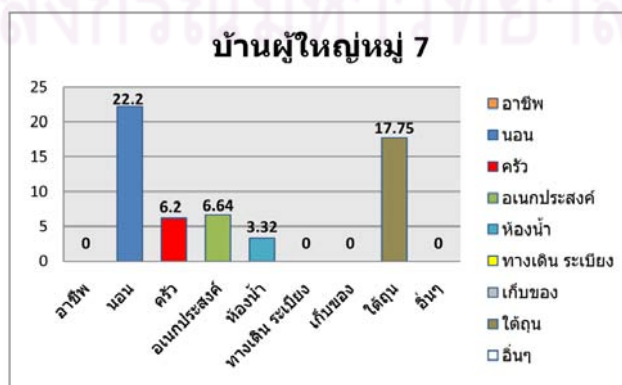
รูปที่ 4.80: แสดงผังการใช้งานและภาพสภาพภายในทั่วไปบ้านผู้ใหญ่มุม 7, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

การใช้พื้นที่ของผู้ใหญ่และครอบครัวจะอยู่บริเวณชานชั้น 1 และได้ถูกใช้ในการจัดการผลิตผลทางการเกษตร ทานข้าว เสวนากับญาติบ้านใกล้เคียง โดยมีชานเชื่อมพื้นที่ระหว่างบ้านพ่อและบ้านตัวเอง พื้นที่ชานนั้นถือเป็นพื้นที่อเนกประสงค์ใช้ทำกิจกรรมของกลุ่มบ้านใกล้เคียงบ้านผู้ใหญในการปรึกษา เสวนา ประกอบพิธีงานบุญต่างๆ

รูปที่ 4.81: แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณไพศาล, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

แผนภูมิที่ 4.19: แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณไพศาล ผู้ใหญ่มุม 7

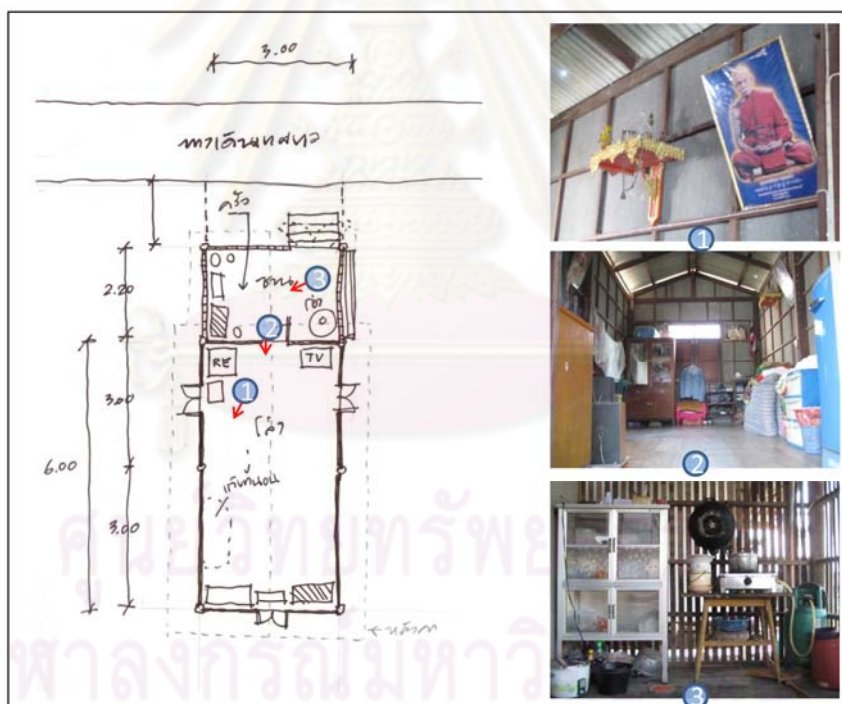
เรือนพื้นถิ่นตัวอย่าง ๓3

คุณยายทองคำ ศรีสุนทร อายุ 73 ปี สถานภาพโสด (หย่าร้าง) อาชีพช่วยพี่สาวทำขนมไทยขาย (แม่ทรัพย์ขนมไทย) ในครอบครัวคุณยายทองคำมีสมาชิก 2 คนคือคุณยายเองและลูกสาวซึ่งประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป มีรายได้ครัวเรือนประมาณ 10,000 บาท เดิมคุณยายประกอบอาชีพขายก๋วยเตี๋ยวเรือเนื้อต้ม ซึ่งสืบทอดมาจากรุ่นพ่อ ภายหลังสูงอายุ ลูกจึงให้ยู่บ้านเฉยๆ โดยโดยพี่สาวคุณยายทำขนมไทยเป็นอาชีพเสริม

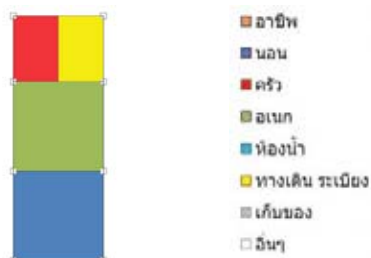

รูปที่ 4.82: เรือนพักอาศัยคุณยายทองคำ, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

ตัวเรือนพักอาศัยคุณยายทองคำเป็นเรือนชั้นเดียว อายุประมาณ 12 ปีสร้างด้วยวัสดุต่างๆหาซื้อได้ท้องถิ่นและมีราคาถูก เช่น หลังคาอลงคู แผ่นยิปซัม โดยใช้ไม้จากเรือนเดิมมาประกอบบางส่วนเป็นโครงและพื้น การก่อสร้างได้จ้างช่างพื้นถิ่นจากคลองไซ่นำมาสร้าง ประมาณ 5-6 คน ใช้งบประมาณทั้งสิ้นประมาณ 1 แสนบาทแยกเป็นค่าแรงประมาณ 2 หมื่นเศษ โดยสร้างบนพื้นที่เดิม เสาที่วัดปีละ 330 บาท

รูปที่ 4.83: แสดงผังการใช้งานและภาพสภาพภายในทั่วไปบ้านคุณยายทองคำ, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

รูปที่ 4.84: แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณยายทองคำ, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

การใช้พื้นที่ในเรือนพักอาศัยคุณภาพทองคำ แบ่งเป็นส่วนนอกประสงค์และส่วนหลักบนอนเป็นส่วนใหญ่ของบ้านโดยไม่มีผนังกันชัดเจน มีพื้นที่ครัวและระเบียงเล็กๆอยู่หน้าบ้านด้านติดกับคลองบางน้อยเพื่อสะดวกต่อการใช้น้ำในลำคลองในการอุปโภคบริโภค ส่วนพื้นที่ที่ใช้เป็นห้องส้วมไม่มี เนื่องจากคุณภาพและลูกจะไปใช้ห้องส้วมที่บ้านพี่สาวที่ติดกัน

แผนภูมิที่ 4.20: แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณภาพทองคำ

4.2.5 อาคารพักอาศัยสมัยใหม่

การสำรวจที่อยู่อาศัยประเภทอาคารพักอาศัยสมัยใหม่ เห็นได้ชัดว่า ผู้อยู่อาศัย ให้ความสำคัญกับพื้นที่ส่วนหลักบนอนหรือพื้นที่ส่วนตัวมากขึ้น อีกทั้งขนาดของพื้นที่ห้องน้ำ ที่มีขนาดมากขึ้นแสดงว่าให้ความสำคัญกับระบบสุขาภิบาลที่ถูกสุขลักษณะ และได้รับอิทธิพลรูปแบบบ้านแบบตะวันตกที่มีการกินอยู่หลับนอนแยกเป็นสัดส่วนเห็นได้ชัด ความสัมพันธ์ของพื้นที่ต่างๆโดยมีส่วนนอกประสงค์เป็นศูนย์กลางน้อยลง แต่ยังคงอยู่ โดยการใช้งานจะรองรับกิจกรรมที่เปลี่ยนแปลงตามสาขาอาชีพ ลักษณะครอบครัวที่อยู่อาศัยจะเป็นครอบครัวเดี่ยวมากยิ่งขึ้น แยกพื้นที่อยู่อาศัยชัดเจน มีกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของตนเอง แต่มีความสัมพันธ์กับแบบเครือญาติน้อยลง

ลักษณะอาคารสมัยใหม่ในพื้นที่ที่มีการใช้พื้นที่ใช้สอยเรียงลำดับจากมากไปน้อย 4 อันดับแรกดังนี้ คือ ส่วนนอกประสงค์ ส่วนหลักบนอน ระเบียง/ทางเดิน ครัว เช่นเดียวกับบ้านเรือนไทย แตกต่างกันที่รูปแบบและวัสดุที่นำมาก่อสร้าง และมีการแยกพื้นที่ส่วนหลักบนอนชัดเจนมากกว่าบ้านเรือนไทย ทั้งนี้อาจเป็นเหตุมาจากรูปร่างการประกอบอาชีพ โดยมีกรณีศึกษา 5 ตัวอย่าง ดังนี้

จ1- บ้านคุณปรารถณี จ2-บ้านคุณสมหมาย จ3- บ้านบ้านบุญรอด จ4-บ้านพจนจินดา จ5- บ้านคุณชนชาติ

รูปที่ 4.85: แสดงรูปแบบอาคารพักอาศัยสมัยใหม่ในพื้นที่, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

อาคารพักอาศัยสมัยใหม่ ตัวอย่าง จ1

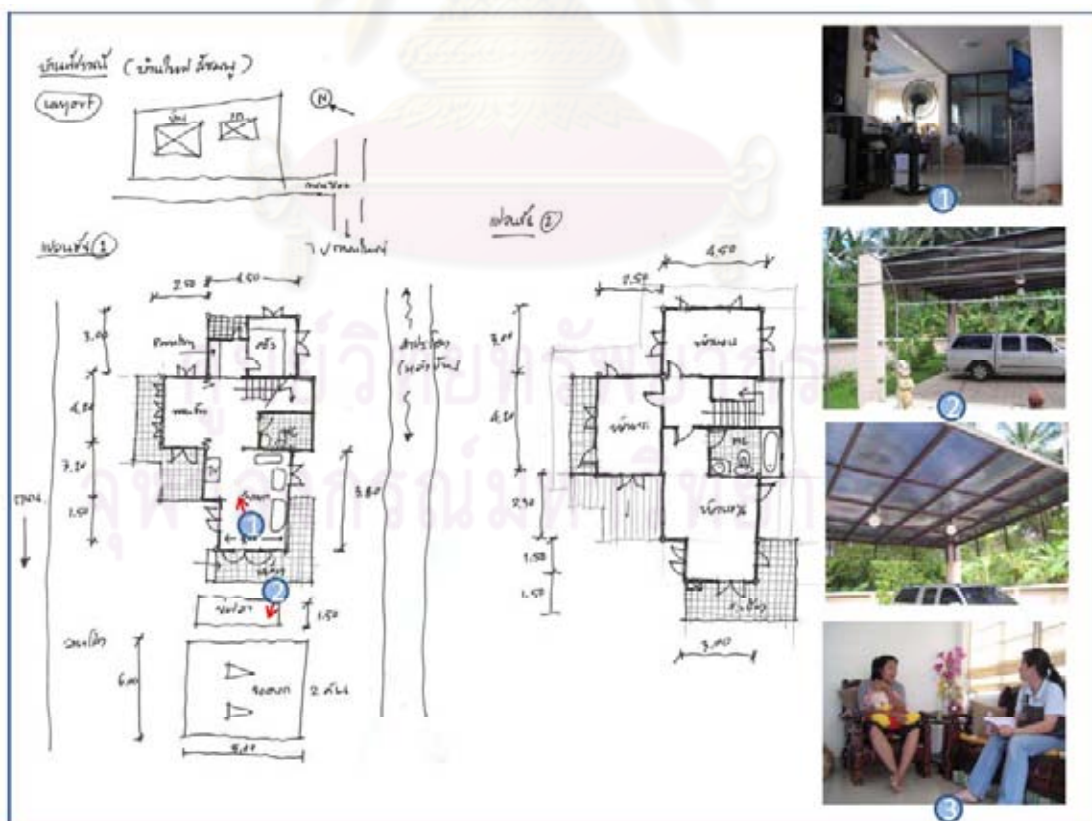
บ้านคุณปราณี เจริญสุข บ้านเลขที่ 67 หมู่ 5 จำนวนผู้อยู่อาศัยทั้งหมด 4 คน อาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัว ด้านการขนส่ง สินค้าเกี่ยวกับสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ มีรายได้หลักประมาณ เดือนละ 1 ล้านบาท ข้อมูลด้านที่อยู่อาศัยอาคารเริ่มสร้างประมาณ กรกฎาคม 2550 เป็นอาคารใหม่ ปลูกมาประมาณ 8 เดือน ระยะเวลาในการก่อสร้างประมาณ 8 เดือน ราคาค่าก่อสร้าง 3,100,000 บาทโดยบริษัทผู้รับเหมาจากกรุงเทพฯ เป็นผู้ดำเนินการก่อสร้างอาศัยอยู่ในพื้นที่ 5 เดือน ใช้คนงานในการก่อสร้างประมาณ 20 คน

ที่มาของรายได้ในการก่อสร้างคือการทำธุรกิจจัดส่ง สถานภาพการครอบครองที่ดินเป็นของตนเอง มีพร้อมระบบสาธารณูปโภค น้ำประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์

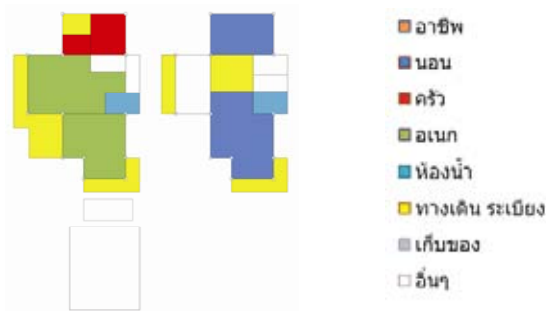

รูปที่ 4.86: บ้านคุณปราณี, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

บ้านแบบสมัยใหม่ของคุณปราณี มีพื้นที่การใช้งานที่ครบครัน โดยเน้นพื้นที่สอยส่วนใหญ่เป็นพื้นที่หลังนอนและพื้นที่อเนกประสงค์ ที่เรียกว่าส่วนรับแขกในรูปแบบอาคารพักอาศัยสมัยใหม่ มีการจัดวางพื้นที่ที่เป็นสัดส่วนชัดเจน มีรูปแบบตะวันตกมากกว่าแบบดั้งเดิม ทั้งนี้เนื่องด้วยการประกอบอาชีพและฐานะความเป็นอยู่ที่ดีมาก เมื่อเทียบกับคนส่วนใหญ่ในชุมชน

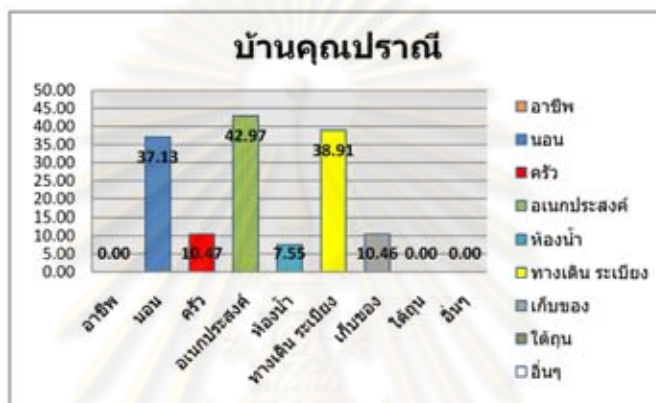

รูปที่ 4.87: แสดงผังการใช้งานและภาพสภาพภายในทั่วไปบ้านคุณปราณี, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

รูปที่ 4.88: แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณปราณี, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

แผนภูมิที่ 4.21: แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-อาคารพักอาศัยคุณปราณี

อาคารพักอาศัยสมัยใหม่ ตัวอย่าง ๑2

บ้านคุณสมหมาย สุขโชคชัย บ้านเลขที่ 50 หมู่ 2 อายุ 54 ปี ภูมิลำเนาเดิมของครอบครัวคือ จ.สมุทรสงคราม เดิมประกอบอาชีพ ขึ้นลังลงลังปลาโดยการติดรถไปส่งลังตามบ้าน จะมีรายได้ประมาณเดือนละ 3,000 บาท ทำอาชีพนี้ประมาณ 15 ปีจึงหันมา ประกอบอาชีพทำสวนเป็นหลักจนถึงปัจจุบัน ในครอบครัวมีทั้งหมด 4 คน มีบุตรชาย 1 คน หญิง 1 คน โดยลูกชายได้ประกอบอาชีพทำงานรับจ้างเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์จึงมีรายได้ให้ครอบครัวเฉลี่ยเดือนละ 1000-2000 บาท ลูกสาวจบการศึกษาแล้วมาช่วยครอบครัวประกอบอาชีพทำสวน โดยไม่มีหนี้สินครัวเรือน สรุปแล้วมีรายได้ครัวเรือนประมาณ 5,000 บาทเป็นอย่างต่ำโดยแบ่งเป็นรายได้จากการทำสวนเดือนละประมาณ 3000 บาท และรายได้จากการเย็บกระถาง เดือนละประมาณ 500 – 600 บาท

รูปที่ 4.89: อาคารพักอาศัยคุณสมหมาย, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

ข้อมูลด้านที่อยู่อาศัยของคุณสมหมายเล่าว่าเดิมไม่มีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยเพราะอยู่บ้านญาติ หลังจากนั้นขายที่ดินตรงที่แม่กลองได้จึงนำเงินบางส่วนมาปลูกบ้านใหม่ที่ ต.กระดังงา และรื้อบ้านเก่าที่เป็นบ้านไม้มาปลูกด้วยอีกหนึ่งหลัง มาอยู่ได้ประมาณ 3 ปี ซึ่งเป็นพื้นที่มรดกของพ่อแม่ยกให้ประมาณ 3 ไร่

รูปที่ 4.90: แสดงผังการใช้งานและภาพสภาพภายในทั่วไปบ้านคุณสมหมาย, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

รูปแบบบ้านของคุณสมหมายเป็นอาคารชั้นเดียวยกระดับพื้นที่ก่อสร้างด้วยโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กทั้งหมด ใช้วัสดุสมัยใหม่ที่ซื้อขายในท้องตลาด มีสีสันทันและลวดลายตามความชอบของเจ้าของบ้านและรูปแบบการจัดวางพื้นที่ใช้สอยภายในแบ่งเป็นสัดส่วนชัดเจน โดยเมื่อพิจารณาจากแปลนจะเห็นว่าให้ความสำคัญสำคัญกับพื้นที่นอน ในขณะที่กิจกรรมประจำวันของคุณสมหมายและสามี คือการนั่งเย็บกระทรงและจัดการกับผลิตภัณฑ์การเกษตรจากสวนนั้น มีการใช้พื้นที่ส่วนข้างบ้าน และลานจอดรถเป็นประจำในแต่ละวัน โดยที่บ้านหลังเก่าที่รื้อมาสร้างใหม่ ถูกเป็นพื้นที่เก็บของ อาทิ อุปกรณ์การเกษตรของสามีคุณสมหมาย

รูปที่ 4.91: แสดงการใช้พื้นที่ภายใน-เรือนพักอาศัยคุณสมหมาย, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

แผนภูมิที่ 4.22: แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-อาคารพักอาศัยคุณสมหมาย

อาคารพักอาศัยสมัยใหม่ ตัวอย่าง จ3

บ้านป่าบุญรอด สุขภิรมย์ บ้านเลขที่ 121 หมู่ 8 อายุ 54 ปี มีภูมิลำเนาเดิมคือ จ.สมุทรสงคราม ในครัวเรือนมีผู้อยู่อาศัยหลักมีทั้งหมด 2 คน คือบ้านบุญรอดและหลานชายอายุ 6 ขวบ ซึ่งเป็นลูกของลูกชาย ปัจจุบันลูกชายและลูกสะใภ้ทำงานที่ต่างจังหวัด มีรายได้สองคนประมาณ 20,000 บาท รับภาระค่าใช้จ่ายในบ้านและครอบครัวส่งให้บ้านบุญรอดเดือนละ 3,000 บาท โดยบ้านบุญรอดมีกิจวัตรประจำวันคือเลี้ยงหลาน เลลาไม้กัลดและรับจ้างซักผ้า มีรายได้เฉลี่ยส่วนของตัวเองเดือนละ 5-6 พันบาท บ้านบุญรอดมีหนี้กองทุนหมู่บ้าน 15,000 บาท และต้องจ่ายดอกเบี้ยปีละ 400 บาท จึงต้องทำงานเล็กน้อยเพื่อค่าใช้จ่ายส่วนนี้

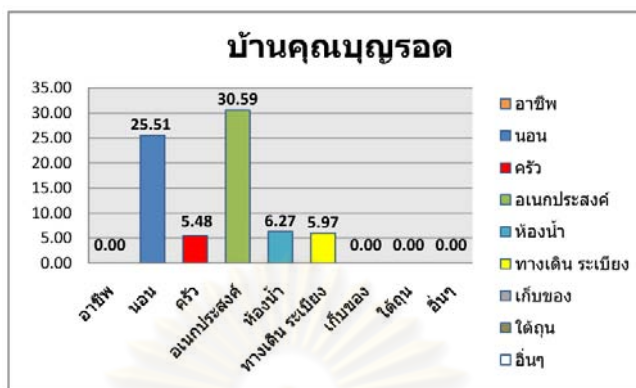

รูปที่ 4.92: อาคารพักอาศัยของคุณบ้านบุญรอด, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

รูปแบบอาคารบ้านป่าบุญรอด เป็นลักษณะทาวนเฮ้าส์ 2 ชั้น โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก ภายในปูกระเบื้องและใช้วัสดุอื่น ๆ ที่มีขายตามร้านวัสดุก่อสร้างในปัจจุบัน มีเนื้อที่ประมาณ 18 ตารางวา เป็นที่ดินโฉนดประกอบด้วย 2 ห้องนอน 2 ห้องน้ำ 1 ห้องครัว บ้านที่อยู่อาศัยอาคารประมาณ 10 ปี เป็นบ้านมือสองที่ซื้อต่อมาในราคา 300,000 บาท ซึ่งก่อนหน้านี้ได้ทำการเช่าบ้านนี้เพื่ออยู่อาศัยสมัยที่ลูกชายทำงานที่สมุทรสงคราม ต่อมาได้ย้ายไปประจำการที่ต่างจังหวัดจึงย้ายไปทั้งครัวเรือน พอหลานชายเริ่มจะเข้าโรงเรียนป่าบุญรอดจึงย้ายกลับมาอยู่ที่สมุทรสงครามตามเดิม มาซื้อบ้านหลังนี้และซ่อมแซมอีก 80,000 บาท

แผนภูมิที่ 4.23: แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-อาคารพักอาศัยบ้านนุจรอด

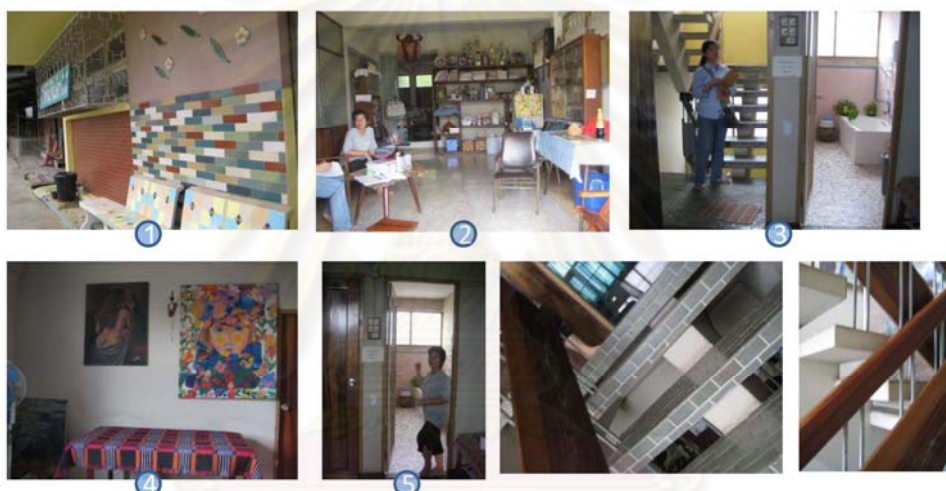
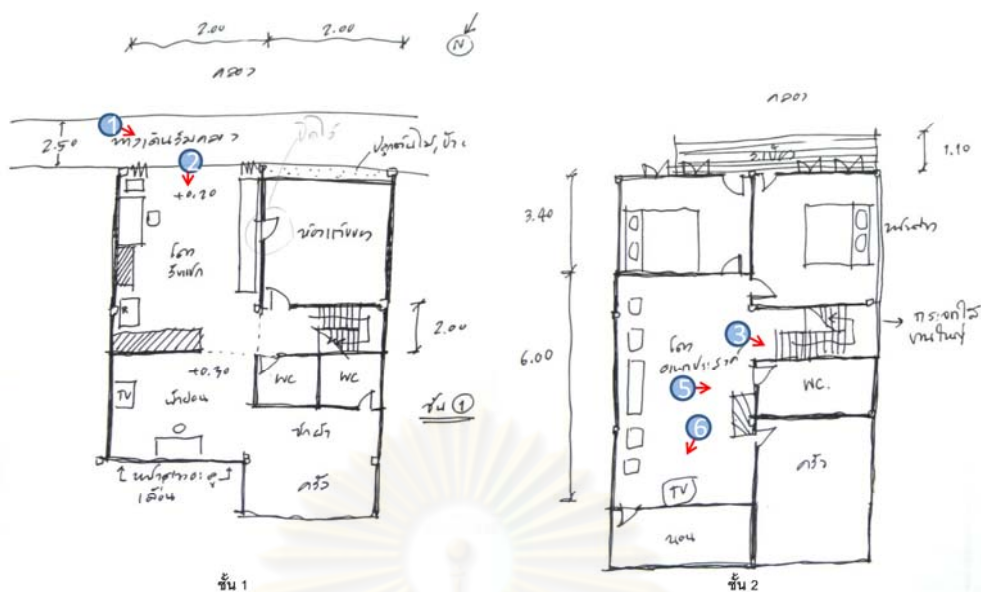
อาคารพักอาศัยสมัยใหม่ ตัวอย่าง จ4

บ้านพจนจินดา เลขที่ 85/1 หมู่ 6 โดยคุณอัศวรารวรรณ ศรีทัตพันธ์ อายุ 45 ปี มีภูมิลำเนาเดิม จ.สมุทรสงคราม จบการศึกษาระดับปริญญาตรี เริ่มทำงานบริษัทปัจจุบันประกอบกิจการโฮมสเตย์ในครัวเรือนมีผู้อาศัยปัจจุบัน 2 คน คือคุณอัศวรารวรรณ และน้องสาว โดยมีรายได้ครัวเรือนจากกิจการโฮมสเตย์เดือนละประมาณ 10,000 บาทและเงินเดือนคฤหาสน์ห้องถิ่น 5,000 บาท เวลาว่างจะทำขนมอบขายเป็นรายได้เสริม

รูปที่ 4.95: อาคารพักอาศัยพจนจินดาโฮมสเตย์
ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

ตัวอาคารมีลักษณะเป็นตึก 3 ชั้น 2 คูหา อาคารมีอายุประมาณ 37 ปี สร้างในปี พ.ศ.2511 สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก ตกแต่งด้วยวัสดุที่เป็นที่นิยมในยุคก่อสร้างบ้านใหม่ๆคือ พื้นหินเทอร์โรซโซ และกระเบื้องโมเสค เดิมเป็นคลินิกประจำชุมชนโดยคุณพ่อประกอบอาชีพเป็นหมอ พื้นที่ส่วนที่เคยใช้เป็นห้องตรวจ แปลงสภาพเป็นห้องเก็บของที่ชั้น 1 พื้นที่ภายในประกอบด้วยวัสดุสมัยใหม่และงานศิลปะต่างๆแสดงให้เห็นถึงการเป็นอาคารสมัยใหม่หลังแรกๆที่มีในพื้นที่ ค่าก่อสร้างทั้งหมดประมาณ 800,000 บาท โดยจ้างผู้รับเหมาและวัสดุมาจากราชบุรี แต่สภาพการถือครองที่ดินยังเป็นของวัด

รูปที่ 4.96: แสดงผังการใช้งานและสภาพสภาพภายในทั่วไปบ้านพจนจินดา
ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

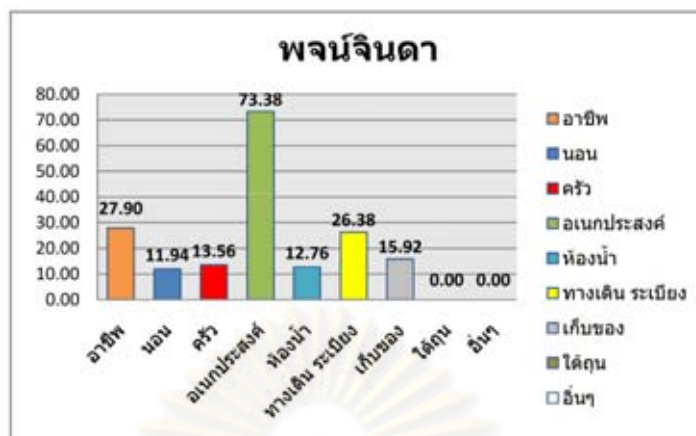
การใช้พื้นที่ของคุณอัครวารรณในแต่ละวัน จะพื้นที่ในการอ่านหนังสือ บริเวณโถงหน้าบ้านชั้นหนึ่ง ทำงานบ้านและอบขนมบริเวณโถงหลังบ้านชั้น 1 โดยพื้นที่ชั้นบนจะเป็นส่วนห้องเตรียมไว้สำหรับแขกมาพักและห้องนอนของตัวเองเพียงเล็กน้อย มีพื้นที่ระเบียงและทางขึ้นไปดาดฟ้าชั้น 3

รูปที่ 4.97: แสดงการใช้พื้นที่ภายในอาคารพักอาศัยพจนจินดา
ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

แผนภูมิที่ 4.24: แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายใน-อาคารพักอาศัยพจนจินดา

อาคารพักอาศัยสมัยใหม่ ตัวอย่าง จ5

บ้านคุณชนาบดี ดำรงศิลป์ อายุ 48 ปี อาชีพรับราชการครูโรงเรียนในตัวจังหวัด มีสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด 4 คน คือคุณชนาบดี สามีซึ่งประกอบอาชีพเช่นเดียวกันและลูก 2 คนในวัยเรียนระดับอุดมศึกษา คนโตเข้าไปเรียนในกรุงเทพมหานคร รายได้รวมเฉลี่ยของครัวเรือนประมาณ 4 หมื่นบาท

รูปที่ 4.98: อาคารพักอาศัยคุณชนาบดี, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

อาคารพักอาศัยคุณชนาบดีเป็นอาคาร คสล.ชั้นเดียวขนาด 74 ตารางเมตร อายุประมาณ 19 ปี เป็นโครงการจัดสรรซื้อในราคา 700,00 บาท เดิมมีขนาด 2 ห้องนอน 1 ห้องน้ำ 1 ห้องครัว ภายหลังมีการต่อเติมห้องนอนและห้องน้ำด้านหลัง โรงจอดรถหน้าบ้าน และปรับปรุงครัวใหม่

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปที่ 4.99: แสดงผังการใช้งานและภาพสภาพทั่วไปบ้านคุณชนาบดี, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

การใช้พื้นที่ของครอบครัวจะมีพื้นที่ส่วนกลางคือพื้นที่เอนกประสงค์ในการรับประทานอาหาร ดูทีวี รับแขก และทำการบ้าน ทำงานส่วนตัวแต่ละคนในบางเวลา ส่วนพื้นที่นอนจะเป็นพื้นที่ส่วนตัวของแต่ละคน ซึ่งผู้อยู่อาศัยประจำทุกวัน มี 3 คนจะแยกเป็นคนละห้องเพื่อความเป็นส่วนตัวของแต่ละคน

รูปที่ 4.100: แสดงการใช้พื้นที่ภายในอาคารพักอาศัยคุณชนาบดี, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

แผนภูมิที่ 4.25: แสดงการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่ภายในอาคารพักอาศัยคุณชนาบดี

บทที่ 5

ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบที่อยู่อาศัยและลักษณะการอยู่อาศัย

เมื่อทำการสำรวจกรณีศึกษาดังกล่าวทั้ง 5 ประเภทแล้ว สามารถวิเคราะห์ประเด็นต่างๆได้ดังนี้

5.1 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบที่อยู่อาศัยและลักษณะการอยู่อาศัย

- 5.1.1 อายุของเรือนพักอาศัยรูปแบบต่างๆ
- 5.1.2 วิเคราะห์รูปแบบทางกายภาพของที่อยู่อาศัย
- 5.1.3 การตั้งถิ่นฐานของที่อยู่อาศัยรูปแบบต่างๆ
- 5.1.4 กรรมสิทธิ์การถือครองที่อยู่อาศัยรูปแบบต่างๆ
- 5.1.5 จำนวนสมาชิกกับที่อยู่อาศัย
- 5.1.6 ขนาดพื้นที่ใช้สอยในที่พักอาศัยรูปแบบต่างๆ
- 5.1.7 การใช้พื้นที่และลักษณะการอยู่อาศัย
- 5.1.8 รูปแบบที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัยสัมพันธ์กับอาชีพ
- 5.1.9 ข้อค้นพบลักษณะทางกายภาพที่เป็นผลมาจากปัจจัยต่างๆ
  - 1) การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของครัวเรือน
  - 2) รูปแบบการก่อสร้างและการซ่อมแซมบ้าน
  - 3) สภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ได้รับผลจากที่อยู่อาศัย
- 5.1.10 ปัญหาที่อยู่อาศัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.1 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบที่อยู่อาศัยและลักษณะการอยู่อาศัย

5.1.1 อายุของเรือนพักอาศัยรูปแบบต่างๆ

เมื่อพิจารณาอายุของที่อยู่อาศัยรูปแบบต่างๆที่ทำการสำรวจ พบว่าเรือนไทยเป็นที่อยู่อาศัยที่มีอายุมากที่สุด รองลงมาเป็นเรือนแถวไม้ เรือนพื้นดินเก่า เรือนประยุกต์เก่า เรือนประยุกต์ใหม่และเรือนสมัยใหม่มีอายุอาคารน้อยที่สุด โดยแสดงรายละเอียดใน รูปที่ 5.3

รูปที่ 5.1: แสดงการเรียงลำดับอายุของเรือนพักอาศัย, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

รูปที่ 5.2: แสดงการเรียงลำดับอายุของเรือนพักอาศัย, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

ที่	ชื่อบ้าน	ภาพ	ขนาดบ้าน	มูลค่าปัจจุบัน	แปลน
1	บ้านคุณศิริชาติ		มากกว่า 100 ไร่	6	
2	บ้านนายสมพงษ์ ศิวรรณดา		มากกว่า 100 ไร่	8	
3	บ้านอ.เนือง+อ.สวาท		มากกว่า 100 ไร่	2	
4	บ้านอ.ประภา		80 ไร่	9	
5	บ้านคุณประณี		76 ไร่	1	
6	บ้านคุณโสภากา ชื่อผาพันธ์		-60 ไร่	3	
7	บ้านคุณนายสมพงษ์		-60 ไร่	1	
8	บ้านคุณภูษากรณ์		50	2	
9	พจนจินดา		37	2	
10	บ้านพันธุชวณ		50	4	
11	บ้านคุณสุภาพร		50	3	
12	อุษาแสง		57 ไร่	6	
13	บ้านกนต์		48 ไร่	8	
14	พจนจินดา		37	2	
15	บ้านป้าอัมพร		26	3	
16	บ้านผู้ใหญ		20 ไร่	3	
17	บ้านคุณชานนดี		19 ไร่	4	
18	บ้านคุณสุภากรณ์		13	5	
19	บ้านผู้ใหญ่วิเชีย		11	5	
20	บ้านป้านุจรอด		10 ไร่	2	
21	บ้านพี่สมภาศ (รับคดอง)		-10	3	
22	บ้านพี่สมภาศ ภูมรา		6	3	
23	บ้านป้าสมหมาย		3 ไร่	4	
24	บ้านคุณป้าดี		8 ไร่	4	
25	บ้านคุณโยชชัย		1 ไร่	3	

	เรือนไทย
	เรือนแถว
	เรือนพื้นถิ่น
	เรือนประยุกต์
	อาคารพัก

รูปที่ 5.3: แสดงการเรียงลำดับอายุของบ้านรูปแบบต่างๆ, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

5.1.2 วิเคราะห์รูปแบบทางกายภาพของที่อยู่อาศัย

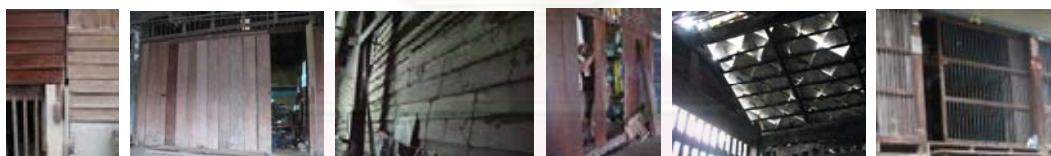
1) วัสดุที่พบในที่อยู่อาศัยรูปแบบต่างๆ

ตารางที่ 5.1: สรุปลักษณะที่ใช้ก่อสร้างที่อยู่อาศัยในพื้นที่

รูปแบบบ้าน	องค์ประกอบ							วัสดุตกแต่ง
	ฐานราก	โครงสร้างหลัก	พื้น		ผนัง		หลังคา	
			ชั้น 1	ชั้น 2	ชั้น 1	ชั้น 2		
1. เรือนแถว	คสล.	ไม้	ไม้	-	ไม้	-	ลอนคู่, สังกะสี	ไม้
2. เรือนไทย	ไม้	ไม้	ไม้	ไม้	-	ไม้	กระเบื้อง งั่ว	ไม้
3. เรือนพื้นดินเก่า	ไม้	ไม้	ไม้	ไม้	ไม้, ไม้ไผ่	ไม้	สังกะสี	ไม้
4. เรือนพื้นดินใหม่	คสล.	คสล.	คสล.	คสล.	ไม้, ยิปซัม	-	ลอนคู่	-
5. เรือนประยุกต์ใหม่	คสล.	คสล.	คอนกรีต	ไม้	ก่ออิฐ ฉาบปูน	ไม้, ไม้เฒ่า	ลอนสี, ซี แพ็ค	ไม้, ไม้เฒ่า
6. เรือนประยุกต์เก่า	คสล.	คสล.+ไม้	คอนกรีต	ไม้	ก่ออิฐ ฉาบปูน	ไม้	ลอนสี, ลอนคู่	ไม้, ไม้เฒ่า
7. อาคารสมัยใหม่	คสล.	คสล.	คสล.	คสล.	ก่ออิฐ ฉาบปูน	ก่ออิฐฉาบ ปูน	ซีแพ็ค	ไม้เฒ่า

ตัวอย่างวัสดุที่พบในที่อยู่อาศัยรูปแบบต่างๆในพื้นที่ดังนี้

1. เรือนแถว

2. เรือนไทย

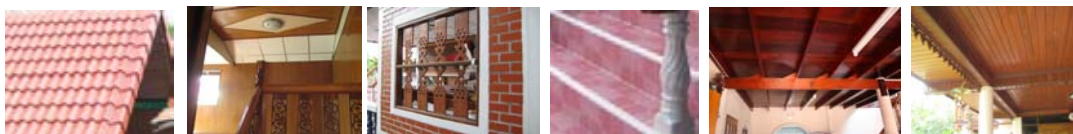
3. เรือนพื้นดินเก่า

4. เรือนพื้นดินใหม่

5. เรือนประยุกต์ใหม่

6. เรือนประยุกต์เก่า

7. อาคารสมัยใหม่

รูปแบบที่อยู่อาศัยที่พบในพื้นที่ศึกษา

รูปแบบที่อยู่อาศัยที่พบในพื้นที่ เมื่อพิจารณาด้านอายุของเรือนพักอาศัยประเภทต่างๆ และจากรูปแบบการก่อสร้างตลอดจนวัสดุในการก่อสร้าง สามารถจำแนกประเภทของเรือนพักอาศัยออกเป็น 7 ประเภท ดังนี้ คือ รูปแบบเรือนไทย รูปแบบเรือนแถว รูปแบบเรือนพื้นดินดั้งเดิม รูปแบบเรือนพื้นดินใหม่ รูปแบบเรือนประยุกต์ดั้งเดิม รูปแบบเรือนประยุกต์ใหม่ รูปแบบอาคารพักอาศัยสมัยใหม่ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) เรือนไทย หมายถึง สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นที่พัก หรือที่อยู่อาศัยของคนไทย เป็นรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่แสดงถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทย มีหลายลักษณะและมีเอกลักษณ์เฉพาะขึ้นอยู่กับท้องถิ่น ที่ตั้ง และสภาพแวดล้อม โดยทั่วไปเป็นเรือนยกพื้นสูง ประกอบด้วยห้องนอน ห้องครัว ระเบียง โดยมีพื้นที่ชานเป็นตัวเชื่อมพื้นที่ใช้งานต่างๆ เป็นต้น มีการก่อสร้างด้วยขนบธรรมเนียมที่ยึดถือมาแต่โบราณโดยใช้สัดส่วน วา ศอก ตามขนาดของเจ้าของบ้านและขนาดครัวเรือน

โครงสร้างเรือนเป็นวัสดุไม้ สร้างด้วยระบบเสาและคาน เสาบ้านมีลักษณะสอบเข้า และเป็นเสากลม โคนโต ในบางหลังมีการปรับเปลี่ยนซ่อมแซมเป็นเสาปูน โดยเฉพาะบริเวณชั้นล่างที่น้ำท่วมถึง ปัจจุบันมีการต่อเติมโดยเฉพาะส่วนห้องน้ำและห้องส้วม ด้วยโครงสร้างคสล.และก่ออิฐฉาบปูน องค์ประกอบที่มีการซ่อมแซมมากอีกอย่างหนึ่งคือหลังคา ที่มีการปรับเปลี่ยนมาตั้งแต่การใช้วัสดุ ไม้ไผ่ กระเบื้องว่าว สังกะสี หลังคาลอนคู่

2) เรือนแถว หมายถึง เรือนแถวไม้ที่มีลักษณะสร้างติดกันตั้งแต่ 2 คูหาขึ้นไป มีทางเข้าหลักคือด้านสกัดของอาคารด้านหน้าและด้านหลังของอาคาร กว้างประมาณ 3-5 เมตร มีความลึกของอาคารมากเมื่อเทียบกับความกว้าง ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นชั้นเดียว สร้างด้วยโครงสร้างไม้เป็นหลัก และทางเข้าเรือนด้านหน้าจะติดกับเส้นทางคมนาคมหลัก ด้านหลังอาจเป็นพื้นที่สวนหรือติดเส้นทางคมนาคม องค์ประกอบสำคัญที่ถือเป็นเอกลักษณ์ของเรือนแถวในพื้นที่คือ ประตูหน้าบ้านแบบเป็นแผ่นไม้เรียงเข้าวาง ซึ่งได้รับอิทธิพลจากประเทศจีนตอนล่าง

3) เรือนพื้นดินดั้งเดิม หมายถึง รูปแบบของอาคารที่ชาวบ้านสร้างขึ้นประจำท้องถิ่น พบได้เป็นส่วนใหญ่ในพื้นที่ ซึ่งจะพบว่าการซ่อมแซมด้วยวัสดุที่หลากหลายขึ้นอยู่กับสภาพเศรษฐกิจของครัวเรือนแต่ละยุคสมัย แต่โดยโครงสร้างหลักของตัวอาคารมักจะปรากฏเป็นโครงสร้างไม้หรือวัสดุที่มีในท้องถิ่นตามธรรมชาติและมีพื้นที่การใช้สอยที่ไม่ซับซ้อนมาก มีส่วนกันแยกน้อย ใช้งบประมาณในการก่อสร้างไม่มาก

4) เรือนพื้นดินใหม่ หมายถึง รูปแบบของอาคารที่ชาวบ้านสร้างขึ้นประจำท้องถิ่น พบได้เป็นส่วนใหญ่ในพื้นที่ ซึ่งจะพบว่าการใช้วัสดุในการก่อสร้างที่มีราคาถูก หาซื้อได้ง่ายตามร้านขายวัสดุก่อสร้างในพื้นที่ ใช้เวลาสร้างเร็วและมีอายุอาคารไม่มากนัก มีพื้นที่การใช้สอยที่ประหยัดแต่เต็มประสิทธิภาพ

5) เรือนประยุกต์ดั้งเดิม หมายถึง เรือนที่มีการปลูกสร้างโดยการนำอาคารเก่าที่มีรูปแบบดั้งเดิมนำมาประยุกต์ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การนำมาซ่อมแซมใหม่ นำมาหรือสร้างใหม่ทั้งในพื้นที่เดิมหรือพื้นที่ใหม่ ผสมผสานกับวัสดุที่หลากหลาย เป็นต้น หรือจะแบ่งตามกรรมวิธีการก่อสร้างที่เห็นในปัจจุบัน (หรือเป็นการประยุกต์แบบตัดต่อ เช่น ชั้นบนไทยชั้นล่างปูน ตามที่กล่าวในบทที่ 1)

6) เรือนประยุกต์ใหม่ หมายถึง อาคารก่ออิฐ ถือปูน แต่มีคิ้วบัวอูมมตามแบบไทย มีการนำองค์ประกอบของเรือนไทยมาตกแต่ง เช่น การนำเอาบานหน้าต่างยกแผงจากเรือนไทยมาใช้เลย หรือบางทีก็ละเมียดขนาดที่ว่าดึงเอาเพียงรูปร่าง รูปทรง สี ที่ว่างบางประการจากเรือนไทยโบราณ มาออกแบบใหม่ โดยมีการเลือกใช้วัสดุสมัยใหม่ มาผสมผสานขึ้นอยู่กับความชอบและรสนิยมของเจ้าของบ้าน (ถือเป็นอาคารไทยประยุกต์แบบเชื่อมโยงตามที่กล่าวในบทที่ 1)

7) อาคารพักอาศัยสมัยใหม่ หมายถึง อาคารหมายถึงสิ่งปลูกสร้างอย่างถาวร มีลักษณะเป็นเสาคอนกรีตหรือกำแพงปูนรองรับหลังคา มีพื้นที่ใช้สอยแบ่งกันสัดส่วนชัดเจน วัสดุโดยมากประกอบด้วยคอนกรีตเสริมเหล็กหรือวัสดุสมัยใหม่ ที่ปรากฏในพื้นที่เช่น กระเบื้องโมเนีย แผ่นโพลีคาร์บอนเนต สแตนเลส อลูมิเนียมรายละเอียดการตกแต่งอาคารไม่ซับซ้อน มีรูปแบบและพื้นที่ใช้สอยภายในคล้ายกับอาคารชาวตะวันตก

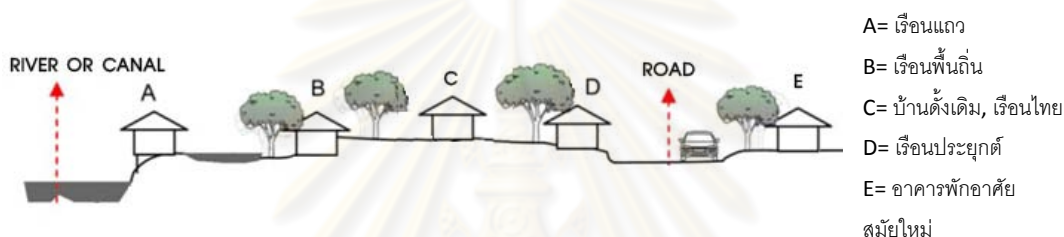
รูปที่ 5.4: แสดงรูปแบบบ้านประเภทต่างๆจากการศึกษา

ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

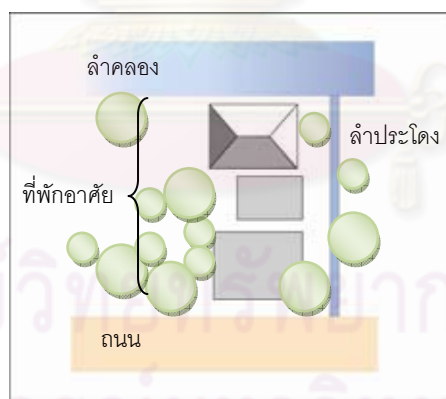
5.1.3 การตั้งถิ่นฐานของที่อยู่อาศัยรูปแบบต่างๆ

การตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ชุมชนบางนอายนอก พบรูปแบบทางสถาปัตยกรรมบ้านได้หลากหลาย นอกเหนือจากสมมติฐานที่ตั้งไว้ คือ เรือนแถว เรือนไทย เรือนพื้นดินดั้งเดิม เรือนพื้นดินยุคใหม่ บ้านไทยประยุกต์ แบบดั้งเดิม บ้านไทยประยุกต์ใหม่และอาคารพักอาศัยสมัยใหม่ โดยกระจายกระจายทั่วไป โดยบ้านที่เป็นเรือนแถวจะมีการตั้งถิ่นฐานใกล้เส้นทางคมนาคมทั้งทางน้ำและทางบก โดยในอดีตเป็นแหล่งที่ประกอบอาชีพของชาวจีนซึ่งมาตั้งรกรากในยุคแรกๆบริเวณปากคลอง บ้านที่มีรูปแบบดั้งเดิม พบว่าส่วนใหญ่เป็นบ้านของชาวจีนที่มีพื้นที่สวนล้อมรอบ เรือนพื้นดิน จะเป็นรูปแบบบ้านที่มีการตั้งถิ่นฐานทั้งแบบอยู่ริมน้ำและลำดัดถัดเข้ามาจากรือนแถว อาคารพักอาศัยสมัยใหม่จะอยู่ติดกับถนน หรือใกล้ถนนมากที่สุด บ้านแบบประยุกต์จะอยู่กระจาย ทั้งอยู่ริมน้ำและในสวน บางแห่งอยู่ริมถนน สามารถแบ่งการตั้งถิ่นฐานข้างต้นดังสัญลักษณ์แสดง ดังนี้

รูปที่ 5.5: แสดงสมมติฐานการตั้งถิ่นฐานจากการศึกษาของบ้านรูปแบบต่างๆ

ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

รูปที่ 5.6: แสดงการตั้งถิ่นฐานและเส้นทางการสัญจรของบ้าน

ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

จากการสำรวจด้านการสัญจร ที่เป็นผลมาจากการตั้งถิ่นฐาน พบว่ามีการตั้งถิ่นฐานบริเวณติดหรือใกล้แม่น้ำลำคลอง โดยมีพื้นที่สวนหลังบ้าน สามารถทะลุผ่านมาสู่การคมนาคมทางบกได้ ดังรูปที่ 5.6 แสดงลำดับองค์ประกอบของเรือนพักอาศัยในการตั้งถิ่นฐานที่พบมากในพื้นที่

5.1.4 กรรมสิทธิ์การถือครองที่อยู่อาศัยรูปแบบต่างๆ

การตั้งถิ่นฐานของเรือนพักอาศัยรูปแบบต่างๆ นอกจากจะแสดงถึงการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิต แล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงกรรมสิทธิ์ความเป็นเจ้าของในแต่ละรูปแบบ อันจะสะท้อนออกมายังกระบวนการสร้างรูปแบบการก่อสร้าง วัสดุต่างๆ ตลอดจนการซ่อมแซมที่แตกต่างกัน

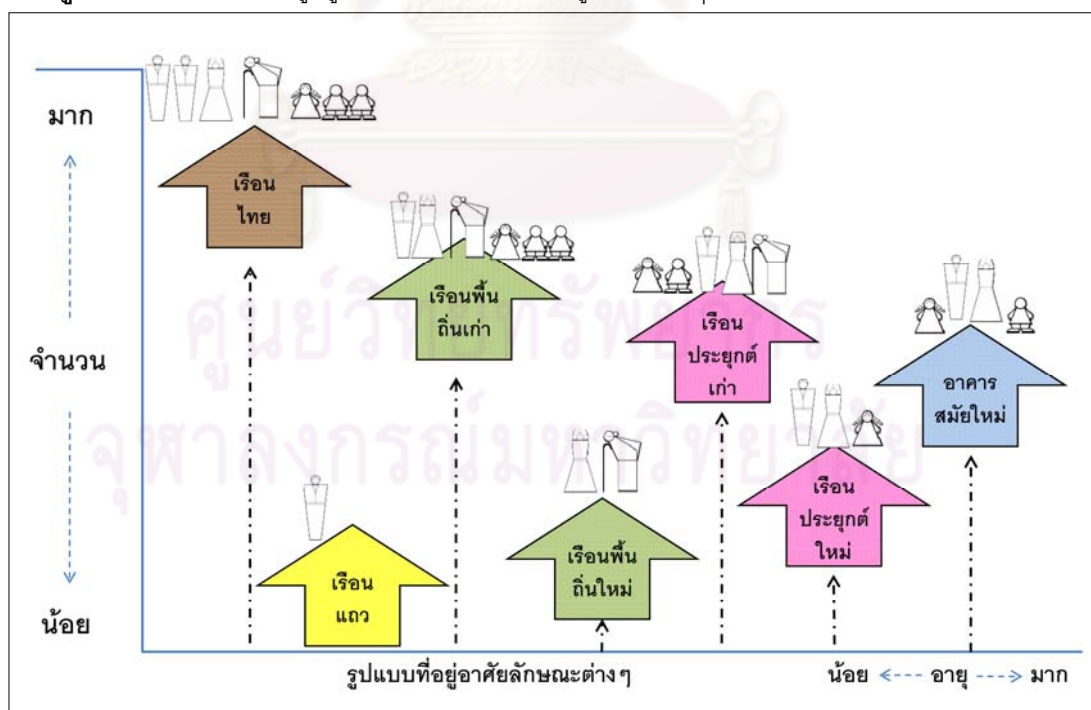
จากการสำรวจพบว่า พื้นที่ดินที่อยู่ริมน้ำที่มีรูปแบบที่อยู่อาศัยในรูปแบบ เรือนแถว เรือนพื้นดิน ส่วนใหญ่แล้วยังคงเป็นพื้นที่วัดที่ตั้งอยู่เป็นศูนย์กลางของชุมชนระแวกนั้น โดยผู้อยู่อาศัยจะต้องจ่ายค่าเช่าที่ดินเพื่อปลูกเรือนพักอาศัยของตนเป็นรายปีให้กับวัดผู้เป็นเจ้าของที่ดินนั้น ขึ้นอยู่กับขนาดแปลงที่ดิน ในปัจจุบันที่อยู่อาศัยประเภทนี้ได้ถูกเปลี่ยนมือผู้เช่าไปหลายครัวเรือน แต่ผู้ที่มาอาศัยต่อก็ยังจ่ายค่าเช่าให้กับวัดเช่นเดิม

อาคารพักอาศัยสมัยใหม่ที่พบว่าเป็นโครงการจัดสรรหรือบ้านเดี่ยวส่วนบุคคล ตั้งอยู่ติดเส้นทางการคมนาคมทางบกเป็นส่วนใหญ่ มีกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของเจ้าของอาคารนั้นๆ โดยไม่ต้องเสียค่าเช่าให้กับวัดนอกเสียจากจะเป็นผู้ที่มาเช่าต่อเพื่อการอยู่อาศัยหรือประกอบอาชีพในอาคารเอกชนนั้นๆ

5.1.5 จำนวนสมาชิกกับที่อยู่อาศัย

ปัจจุบัน สมาชิกที่อยู่อาศัยของชาวชุมชนเป็นผู้สูงอายุและเด็ก ส่วนผู้อยู่อาศัยที่เป็นวัยทำงานบางบ้านที่รายได้ครัวเรือนไม่เพียงพอหรือไม่มีพื้นที่ที่ประกอบอาชีพก็จะไปทำงานต่างถิ่น นอกจากบ้านที่อยู่ได้ไม่เดือดร้อน หรือมีที่ดินทำสวน ก็จะทำงานตามสถานที่ประกอบการ ราชการและเอกชนในพื้นที่

แผนภูมิที่ 5.1: แสดงจำนวนผู้อยู่อาศัยของเรือนพักอาศัยรูปแบบต่างๆ

จากแผนภูมิที่ 5.28 แสดงจำนวนผู้อยู่อาศัยของเรือนพักอาศัยรูปแบบต่างๆเรียงตามลำดับจากจำนวนมากไปน้อย ได้แก่ เรือนไทย เรือนพื้นดินเก่า เรือนประยุกต์เก่า อาคารสมัยใหม่ เรือนประยุกต์ใหม่ เรือนพื้นดินใหม่และเรือนพื้นดินเก่า แสดงให้เห็นถึงลักษณะครัวเรือนที่แตกต่างกัน คือ 3 อันดับแรก จะมี

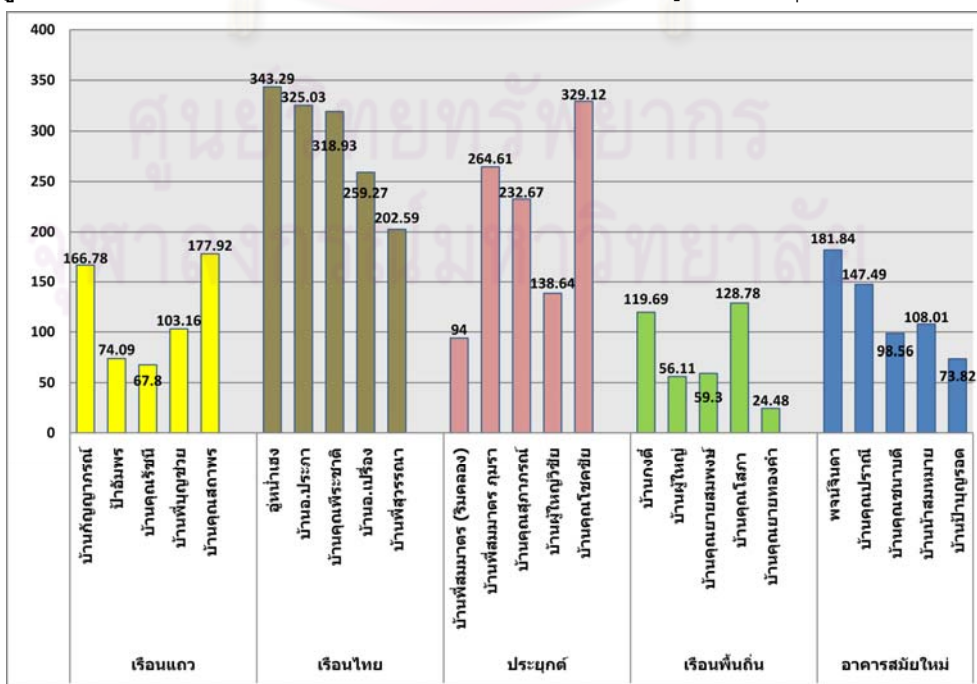
ลักษณะเป็นครอบครัวขยาย มีจำนวนผู้อยู่อาศัยมาก และประกอบไปด้วยคนหลายรุ่น ส่วน 4 ลักษณะลำดับต่อมา พบว่ามีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยวคือมีเฉพาะ พ่อ แม่ ลูก หรือในบางครัวเรือน มีเฉพาะ แม่ ลูก ลักษณะเรือนแถวบางหลังพบว่าเหลือผู้อยู่อาศัยเพียงคนเดียวหรือ 2 คนเท่านั้น

5.1.6 ขนาดพื้นที่ใช้สอยในที่พักอาศัยรูปแบบต่างๆ

ตารางที่ 5.2: แสดงขนาดพื้นที่ใช้สอยในที่พักอาศัยรูปแบบต่างๆ

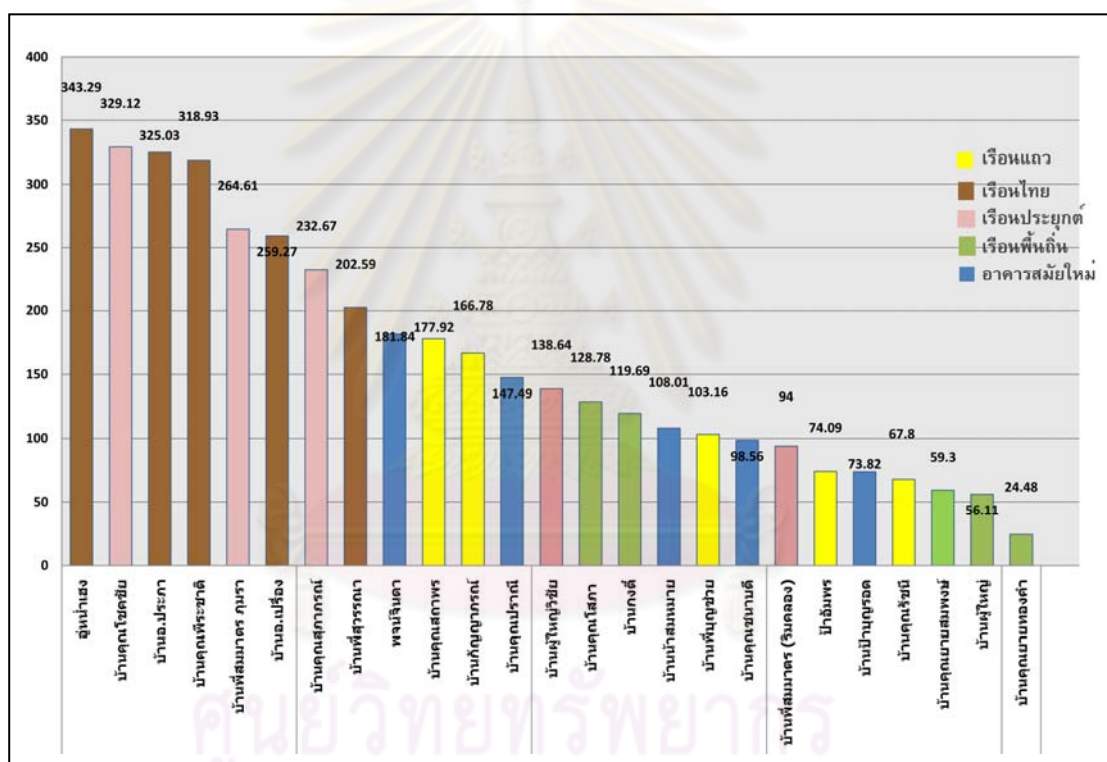
ประเภท	อาชีว	นอน	ครัว	อเนกประสงค์	ห้องน้ำ	ทางเดิน ระเบียง	เก็บของ	ใต้ถุน	อื่นๆ	รวม
เรือนแถว	บ้านกัญญาภรณ์	49.78	32.68	2.92	43.54	2.15	21.77	13.94	0.00	166.78
	บ้านมิตร	7.46	29.75	0.59	24.69	0.00	2.55	9.05	0.00	74.09
	บ้านคุณเชษณี	15.96	11.98	9.72	11.96	2.24	6.96	8.98	0.00	67.8
	บ้านคุณอุษณ	0.00	26.54	8.68	50.34	3.79	13.81	0.00	0.00	103.16
	บ้านคุณเสถียร	31.56	23.92	6.12	48.78	7.06	12.48	48.00	0.00	177.92
รวม	104.76	124.87	28.03	179.31	15.24	57.57	79.97	0.00	0.00	589.75
เรือนไทย	อุ้นนำสง	112.00	30.57	18.14	45.07	3.48	55.01	16.04	62.98	343.29
	บ้านอ.ประภา	0.00	48.73	7.46	72.70	6.87	37.81	7.46	144.00	325.03
	บ้านคุณศิริชาติ	0.00	31.93	15.20	91.78	3.35	6.40	7.18	154.53	318.93
	บ้านอ.เป็ห้อง	0.00	44.80	8.97	137.40	10.76	21.50	26.88	0.00	259.27
	บ้านที่สุรธนา	0.00	28.97	15.48	78.55	4.20	54.77	0.00	20.62	202.59
รวม	112.00	185.00	65.25	425.50	28.66	175.49	57.56	361.51	38.14	1,449.11
ประยุคต์	บ้านที่สมมาตร (จินตลอง)	0	16.72	7.5	46.56	2.08	13.64	7.5	0	94
	บ้านที่สมมาตร กุณา	0	47.52	12.54	138.08	9.56	56.91	0	0	264.61
	บ้านคุณสุภาภรณ์	0	68.18	12.56	75.06	9.23	63.65	0	3.99	232.67
	บ้านผู้ใหญ่วิชัย	0	29.4	12.97	78.75	6	11.52	0	0	138.64
	บ้านคุณโรชนชัย	62.63	31.38	10.46	87.04	13.09	114.06	0	10.46	329.12
รวม	62.63	193.20	56.03	425.49	39.96	259.78	7.50	0.00	14.45	1,059.04
พื้นที่	บ้านก่งดี	6.14	32.38	4.98	54.38	2.25	19.56	0	0	119.69
	บ้านผู้ใหญ	0	22.2	6.2	6.64	3.32	0	0	17.75	56.11
	บ้านคุณยายสมพงษ์	10.57	5	3.95	17.27	1.2	0	4.37	16.94	59.3
	บ้านคุณโลกา	0	15.42	6.45	54.68	4.16	22.05	7.42	0	128.78
	บ้านคุณยายทองคำ	0	8.96	3.28	8.96	0	3.28	0	0	24.48
รวม	16.71	83.96	24.86	141.93	10.93	44.89	11.79	34.69	18.60	388.36
อาคารสมัยใหม่	หงปิ่นดา	27.90	11.94	13.56	73.38	12.76	26.38	15.92	0.00	181.84
	บ้านคุณปราณี	0.00	37.13	10.47	42.97	7.55	38.91	10.46	0.00	147.49
	บ้านคุณชนานต์	0.00	35.84	8.96	20.90	8.95	8.95	0.00	0.00	98.56
	บ้านอ.สมหมาย	0.00	30.48	6.58	20.48	6.26	12.21	0.00	32.00	108.01
	บ้านบ้านคุณอรุณ	0.00	25.51	5.48	30.59	6.27	5.97	0.00	0.00	73.82
รวม	27.90	140.90	45.05	188.32	41.79	92.42	26.38	0.00	46.96	609.72

แผนภูมิที่ 5.2: แสดงการเปรียบเทียบขนาดพื้นที่ใช้สอยในเรือนพักอาศัยรูปแบบต่างๆ

จากแผนภูมิแสดงให้เห็นถึงพื้นที่รวมของบ้านเรือนไทยมีขนาดมากกว่ารูปแบบอื่นๆ รองลงมาคือเรือนประยุกต์ อาคารสมัยใหม่ บ้านเรือนแถวและเรือนพื้นถิ่นตามลำดับ ซึ่งจากกรณีศึกษาตัวอย่างที่ทำการสำรวจพบว่าลักษณะครัวเรือนแบบขยาย เป็นครอบครัวใหญ่และมีสมาชิกในบ้านมาก อีกทั้งแบบแผนประเพณีการปลูกเรือนในสมัยก่อนจะต้องสร้างให้ถูกตามสัดส่วนที่มีมาแต่โบราณ ในขณะที่อาคารพักอาศัยแบบพื้นถิ่นพบว่ามีพื้นที่การใช้สอยรวมน้อยกว่ารูปแบบอื่นๆ เนื่องจากฐานะทางเศรษฐกิจที่ไม่ดีนักและจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมีน้อย อาคารพักอาศัยรูปแบบประยุกต์และสมัยใหม่ ให้ความสำคัญกับระเบียบแบบแผนน้อยกว่าแบบเรือนไทย การมีรูปแบบต่างๆหรือขนาดพื้นที่ที่ใหญ่โต ขึ้นอยู่กับสถานะทางการเงินและรสนิยมของเจ้าของเป็นหลัก ที่ได้รับอิทธิพลมาจากสื่อและการเข้ามาทำงานในถิ่นที่มีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจมากกว่า

แผนภูมิที่ 5.3: แสดงการเรียงลำดับขนาดพื้นที่ใช้สอยของเรือนพักอาศัยรูปแบบต่างๆจากมากไปน้อย

5.1.7 การใช้พื้นที่และลักษณะการอยู่อาศัย

การใช้พื้นที่ในรูปแบบบ้านแบบต่างๆส่วนใหญ่แล้วไม่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพของชาวชุมชนในปัจจุบัน ทำให้เกิดปัญหาที่อยู่อาศัยทุดโทรมตามมา พบในบ้านรูปแบบดั้งเดิมเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาเป็นบ้านแบบประยุกต์ที่พบว่าพื้นที่มากแต่ไม่มีการใช้สอย แต่มีปัญหาด้านการบำรุงรักษาน้อยกว่าแบบดั้งเดิม สรุปแล้วโดยรวมพบว่าบ้านแบบพื้นถิ่นจะมีศักยภาพการใช้พื้นที่มากกว่าบ้านในรูปแบบอื่นๆ โดยวัสดุการก่อสร้างจะหาได้ทั่วไปตามร้านค้าในท้องถิ่น

- ลักษณะการอยู่อาศัย

1) เรือนไทย

การสำรวจที่อยู่อาศัยประเภทเรือนไทย พบว่าพื้นที่ส่วนที่ยังคงเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของเรือนคือพื้นที่อเนกประสงค์ ซึ่งในอดีตจากการสอบถาม จะเป็นครอบครัวใหญ่ ซึ่งมีวิถีชีวิต ความเชื่อ ลักษณะการอยู่อาศัยที่เป็นกิจกรรมที่หลากหลาย สามารถปรับเปลี่ยนแล้วแต่เทศกาล ประเพณี ปัจจุบัน บางหลังได้ปรับเปลี่ยนพื้นที่ให้เหมาะสมกับการประกอบอาชีพและรสนิยมของแต่ละคน แต่ถ้าบ้านหลังที่มีผู้สูงอายุ หรือเจ้าของบ้านที่ยังคงมีชีวิตรอยู่ จะมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่น้อยกว่าหลังอื่นๆ มีกรรมสิทธิ์ที่ดินส่วนใหญ่เป็นของตนเองตกทอดมาจากบรรพบุรุษ บางส่วนจะเป็นของวัด

ลักษณะเรือนไทยในพื้นที่ที่มีการใช้พื้นที่ใช้สอยเรียงลำดับจากมากไปน้อย 4 อันดับแรกดังนี้ คือ ส่วนอเนกประสงค์ ส่วนหลับนอน ระเบียง/ทางเดิน ครุฑ เนื่องมาจากในอดีต มีลักษณะเป็นครอบครัวใหญ่ มีฐานะ ประกอบอาชีพทำสวน มีพื้นที่มาก ประกอบกับกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย อาทิเช่น การทำบุญ พิธีกรรมต่างๆ ลานวิ่งเล่นของลูกหลาน ทำให้พื้นที่อเนกประสงค์มีขนาดใหญ่ ในปัจจุบัน บางบ้านยังมีสมาชิกที่รักหวงแหนและเต็มใจที่ซ่อมแซมให้อยู่สภาพเดิม แต่ยังมีบางส่วนที่มีกำลังน้อยในการซ่อมแซมด้วยวัสดุไม้ เช่นเดิม

2) เรือนแถว

จากการเก็บตัวอย่างเรือนแถว พบว่าการใช้พื้นที่ส่วนที่มากที่สุดเป็นพื้นที่ส่วนสำหรับประกอบอาชีพและอเนกประสงค์เป็นหลัก สืบเนื่องมาจากอาชีพดั้งเดิมของบรรพบุรุษ ซึ่งในปัจจุบันยังคงทำต่อเนื่องมา บางหลังจะเปลี่ยนอาชีพเป็นอย่างอื่น พื้นที่ส่วนที่ประกอบอาชีพจึงถูกแปรสภาพการใช้งานเป็นส่วนอเนกประสงค์ และอื่นๆ ลักษณะกรรมสิทธิ์ที่ดินส่วนใหญ่เป็นของวัดที่อยู่ใกล้เคียง

จะเห็นได้ว่าลักษณะด้านที่ตั้งที่ติดอยู่กับสายน้ำซึ่งเป็นการคมนาคมหลักในอดีตส่งผลให้พื้นที่ส่วนใหญ่ของที่อยู่อาศัยเป็นพื้นที่เพื่อประกอบอาชีพ เช่น ค้าขายเป็นหลัก

3) เรือนประยุกต์

ที่อยู่อาศัยประเภทเรือนประยุกต์ พบว่ามีการประยุกต์หลายด้าน ทั้งทางด้านการก่อสร้าง วัสดุ ตลอดจนรูปแบบในการก่อสร้าง หรือรื้อย้ายเพื่อสร้างใหม่ รูปแบบของเรือนประยุกต์ของคนในพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นการประยุกต์จากการนำเอาเรือนอาศัยเดิมในอดีตซึ่งมีรูปทรงและวัสดุแบบดั้งเดิมที่มีมาแต่สมัยบรรพบุรุษยุคแรกมาสร้างใหม่ โดยบางครอบครัวนำมาสร้างโดยยกเรือนเดิมขึ้นชั้นสองแล้วก่อสร้างบ้านก่ออิฐถือปูนเป็นชั้นล่าง เพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้สอยและความมั่นคงแข็งแรงของโครงสร้าง บนพื้นที่ที่มีกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของตนเองและของวัดบางส่วน

ในด้านสภาพเศรษฐกิจพบว่า ครอบครัวที่อยู่อาศัยในเรือนพักอาศัยรูปแบบประยุกต์นี้ จะเป็นครอบครัวที่มีรายได้ปานกลางค่อนข้างสูง และเป็นครอบครัวยุคสมัยเก่าที่ลูกๆเติบโตจนมีอาชีพและรายได้ที่มั่นคง

พื้นที่ใช้สอยยังคงไว้ซึ่งพื้นที่อเนกประสงค์เป็นส่วนมากที่สุดในบ้าน ทั้งนี้ช่วงอายุของผู้อยู่อาศัยและเพื่อกิจกรรมการใช้พื้นที่ที่ยังคงไว้ในรูปแบบสมัยก่อน แต่การใช้พื้นที่จริงพบว่าใช้พื้นที่ไม่เต็มประสิทธิภาพบ้างนัก เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงอาชีพและผู้อยู่อาศัยที่เปลี่ยนไป

เรือนพักอาศัยในรูปแบบประยุกต์ในพื้นที่ มีลักษณะการใช้งานเช่นเดียวกับเรือนไทย แต่มีลักษณะสถาปัตยกรรม ที่แตกต่าง อาทิเช่น ด้วยวัสดุ หรือรูปทรงของอาคาร ตามความชอบส่วนตัวของเจ้าของบ้าน ซึ่งยังคงความเป็นอยู่แบบเดิมของชาวชุมชนภายในรูปแบบเรือนประยุกต์นี้

4) เรือนพื้นดิน

การสำรวจที่อยู่อาศัยประเภทเรือนพื้นดิน พบว่าขนาดพื้นที่ของเรือนพื้นดินในยุคเริ่มแรก จะมีขนาดที่เหมาะสมกับผู้อยู่อาศัยจริงในบ้านมีส่วนการใช้งานที่ครบและมีขนาดที่เหมาะสม กะทัดรัด ใช้พื้นที่อย่างเต็มประสิทธิภาพ โดยพื้นที่ส่วนที่เป็นพื้นที่เอนกประสงค์และเริ่มจะให้ความสำคัญกับพื้นที่หลับนอนมากขึ้น เนื่องมาจากอาชีพของผู้ที่อาศัยในเรือนพื้นดินนี้จะประกอบอาชีพรับจ้าง หรือทำงานเล็กน้อยอยู่กับบ้าน จึงไม่จำเป็นที่มีพื้นที่เอนกประสงค์เพื่อประกอบกิจกรรมรวมคน หรือประกอบอาชีพที่มีกำลังผลิตขนาดใหญ่

นอกจากนี้ยังมีความสัมพันธ์กับชุมชน สาธารณูปการอื่น ๆ มากกว่าที่พักอาศัยรูปแบบอื่นๆ มักจะเป็นครอบครัวเล็กซึ่งแยกครอบครัวออกมาจากบ้านพ่อแม่ แต่ก็ยังคงอยู่ในระแวกเดียวกันหรืออยู่ในเขตพื้นที่เดียวกัน ลักษณะกรรมสิทธิ์ที่ดินส่วนใหญ่เป็นของวัดที่อยู่ใกล้เคียง

เรือนพื้นดิน ถือว่ามีจำนวนมากในพื้นที่ มีขนาดพื้นที่การใช้งานครบครันแบบกะทัดรัด แต่การใช้งานหลักยังเป็นพื้นที่เอนกประสงค์ ส่วนหลับนอน แต่ทุกการใช้งานมีขนาดเล็ก ถ้าเปรียบเทียบกับบ้านในรูปแบบอื่นๆ จะพบเรือนพื้นดินในพื้นที่แยกออกเป็น 2 รูปแบบย่อยคือ เรือนพื้นดินที่มีอายุมานาน ใช้วัสดุดั้งเดิมในพื้นที่ และเรือนพื้นดินที่มีอายุน้อยกว่า 20 ปีที่ก่อสร้างด้วยวัสดุที่หาซื้อได้ง่ายในร้านขายวัสดุในท้องถิ่น มีราคาถูก

5) อาคารพักอาศัยสมัยใหม่

การสำรวจที่อยู่อาศัยประเภทอาคารพักอาศัยสมัยใหม่ เห็นได้ชัดว่า ผู้อยู่อาศัย ให้ความสำคัญกับพื้นที่ส่วนหลับนอนหรือพื้นที่ส่วนตัวมากขึ้น อีกทั้งขนาดของพื้นที่ห้องน้ำ ที่มีขนาดมากขึ้นแสดงว่าให้ความสำคัญกับระบบสุขาภิบาลที่ถูกสุขลักษณะ และได้รับอิทธิพลรูปแบบบ้านแบบตะวันตกที่มีการกินอยู่หลับนอนแยกเป็นสัดส่วนเห็นได้ชัด ความสัมพันธ์ของพื้นที่ต่างๆโดยมีส่วนเอนกประสงค์เป็นศูนย์กลางน้อยลงแต่ยังคงอยู่ โดยการใช้งานจะรองรับกิจกรรมที่เปลี่ยนแปลงตามสาขาอาชีพ ลักษณะครอบครัวที่อยู่อาศัยจะเป็นครอบครัวเดี่ยวมากยิ่งขึ้น แยกพื้นที่อยู่อาศัยชัดเจน มีกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของตนเอง แต่มีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติน้อยลง

ลักษณะอาคารพักอาศัยสมัยใหม่ในพื้นที่มีการใช้พื้นที่ใช้สอยเรียงลำดับจากมากไปน้อย 4 อันดับแรกดังนี้ คือ ส่วนเอนกประสงค์ ส่วนหลับนอน ระเบียง/ทางเดิน ครุฑ เช่นเดียวกับเรือนไทย แตกต่างกันที่รูปแบบและวัสดุที่นำมาก่อสร้าง และมีการแยกพื้นที่ส่วนหลับนอนชัดเจนมากกว่าเรือนไทย ทั้งนี้อาจเป็นเหตุมาจากสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนและการประกอบอาชีพ

5.1.8 รูปแบบที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัยสัมพันธ์กับอาชีพ

คนในชุมชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รูปแบบที่อยู่อาศัยที่เอื้ออำนวยต่อการประกอบอาชีพ ได้แก่ เรือนพื้นดินและเรือนไทย เนื่องจากลักษณะพื้นที่ที่มีการใช้สอยแบบยืดหยุ่น คือพื้นที่ใต้ถุน ใช้เก็บอุปกรณ์เครื่องมือในการประกอบอาชีพ ในบางครัวเรือนมีรูปแบบที่อยู่อาศัยเป็นรูปแบบอาคารสมัยใหม่ หรือประยุกต์ แต่ยังคงยึดอาชีพเกษตรกรรม การทำสวน ทำให้ต้องมาใช้พื้นที่ส่วนที่เป็น Semi-outdoor ในส่วนจอดรถ หรือศาลา

ที่สร้างขึ้นใหม่ โดยที่พื้นที่ภายในอาคารใหม่ที่สร้างด้วยส่วปิดล้อมชัดเจนนั้น ไม่ได้มีการใช้งานหรือใช้งานน้อยในช่วงกลางวัน

การประกอบอาชีพงานสำนักงาน ลูกจ้าง ที่ไม่มีการประกอบอาชีพที่ครัวเรือน จะปรากฏในเรือนพักอาศัยรูปแบบอาคารสมัยใหม่หรืออาคาร คสล.ติดดินที่ไม่ต้องใช้พื้นที่มาก ให้ความสำคัญกับพื้นที่หลับนอนเพื่อพักผ่อนหลังจากทำงานนอกบ้านในช่วงกลางวัน ผู้อยู่อาศัยเรือนพักอาศัยลักษณะนี้มีที่ฐานะทางการเงินค่อนข้างดี

ตารางที่ 5.3: แสดงอาชีพของประชาชนในที่พักอาศัยรูปแบบต่างๆ

รูปแบบที่อยู่อาศัย	อาชีพ	
	อดีต	ปัจจุบัน
เรือนแถว	ค้าขาย	รับจ้าง, ค้าขาย, ทำโฮมสเตย์ (บางส่วน)
เรือนไทย	ชาวสวน	รับราชการ, ชาวสวน
เรือนประยุกต์เก่า	ชาวสวน, ค้าขาย	รัฐวิสาหกิจ, รับราชการ, เอกชน
เรือนพื้นดินเก่า	ชาวสวน, ค้าขาย	รับจ้างทั่วไป
เรือนประยุกต์ใหม่	-	เอกชน, อาชีพอิสระ
เรือนพื้นดินใหม่	-	รับจ้างทั่วไป
อาคารสมัยใหม่	-	เอกชน, ลูกจ้างประจำ

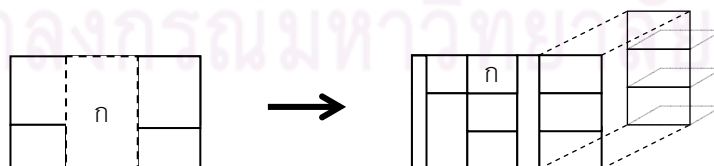
จากตารางแสดงให้เห็นว่าอาชีพส่วนใหญ่ของคนในพื้นที่ศึกษาในอดีตคืออาชีพทำสวน ปัจจุบันอาชีพส่วนใหญ่กลายเป็นรับจ้างทั่วไป หรือทำงานในสำนักงานมากขึ้น จึงไม่มีความต้องการพื้นที่สำหรับประกอบอาชีพด้านการเกษตรดังในอดีต การอยู่อาศัยสำหรับอาชีพนี้จึงปรากฏในเรือนพักอาศัยยุคหลังๆ ที่มีรูปแบบเป็นอาคารสมัยใหม่

5.1.9 ข้อค้นพบลักษณะทางกายภาพที่เป็นผลมาจากปัจจัยต่างๆ

1) การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของครัวเรือน

- การใช้พื้นที่อเนกประสงค์ลดลงพื้นที่ส่วนรวมของครอบครัวลดลงแบ่งเป็นส่วนชัดเจน

พื้นที่ที่เป็นส่วนกลาง- เอนกประสงค์ = ก

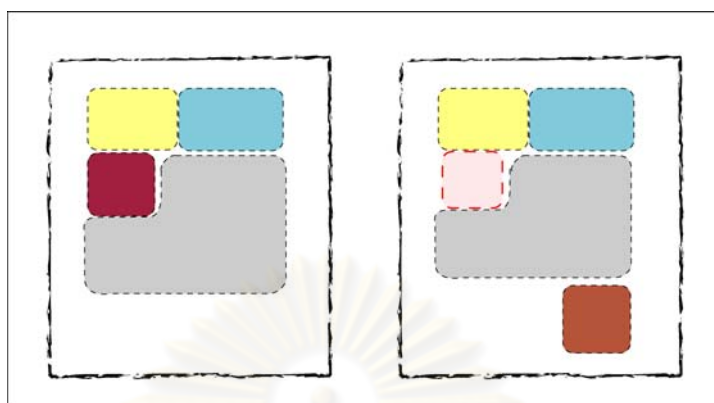
รูปที่ 5.7: แสดงการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของครัวเรือน

ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

- พื้นที่ใช้งานที่เพิ่มขึ้นและหายไป

การใช้สอยในพื้นที่บางส่วนในอดีต ถูกปรับเปลี่ยนการใช้สอย และเพิ่มพื้นที่ใช้สอยเพื่อรองรับปัจจัยที่ 5 เพิ่มเติม เช่น การสร้างโรงจอดรถเพิ่มขึ้นมา การลดความสำคัญของโรงจอดรถ หรือทำน้ำหน้า

บ้านกลายเป็นพื้นที่เก็บของหรือปลูกต้นไม้แทน ซึ่งในบางครัวเรือนที่มีฐานะดีและตั้งอยู่ในทำเลที่ดีด้านหน้าติดการสัญจรทางน้ำด้านหลังติดการสัญจรทางบก จะมีพื้นที่ใช้สอยทั้งสองอย่างนี้ในบริเวณพื้นที่เรือน

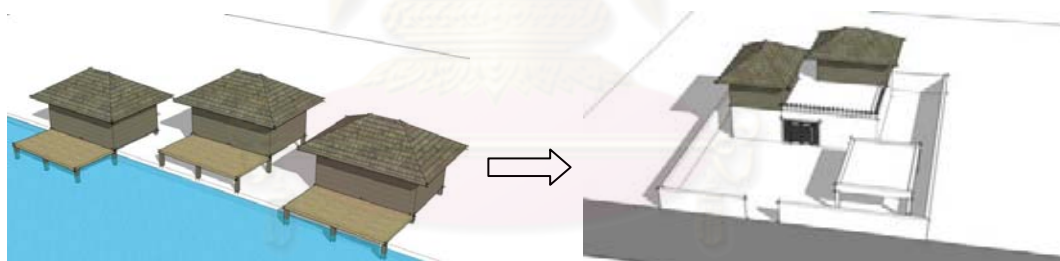

รูปที่ 5.8: แสดงการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ที่ปรากฏในพื้นที่ในปัจจุบัน

ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

2) รูปแบบการก่อสร้างและการซ่อมแซมบ้าน

การสร้างที่พักอาศัยด้วยการรื้อที่พักอาศัยหลังเก่ามาสร้างใหม่ ทั้งบนพื้นที่เดิมหรือบนผืนที่ดินแห่งใหม่ พบได้มากในปัจจุบัน เนื่องจากวัสดุเดิมที่สร้างเช่น ไม้ที่เป็นองค์ประกอบต่างๆของตัวเรือน มีความสวยงามและยังคงทน ประกอบกับเจ้าของบ้านมีความผูกพันกับบ้านหลังเดิมที่บรรพบุรุษเป็นผู้สร้างขึ้น จึงนำมาสร้างใหม่โดยมีโครงสร้างก่ออิฐฉาบปูนเป็นหลัก

รูปที่ 5.9: แสดงรูปแบบการรื้อย้ายถิ่นฐาน

ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

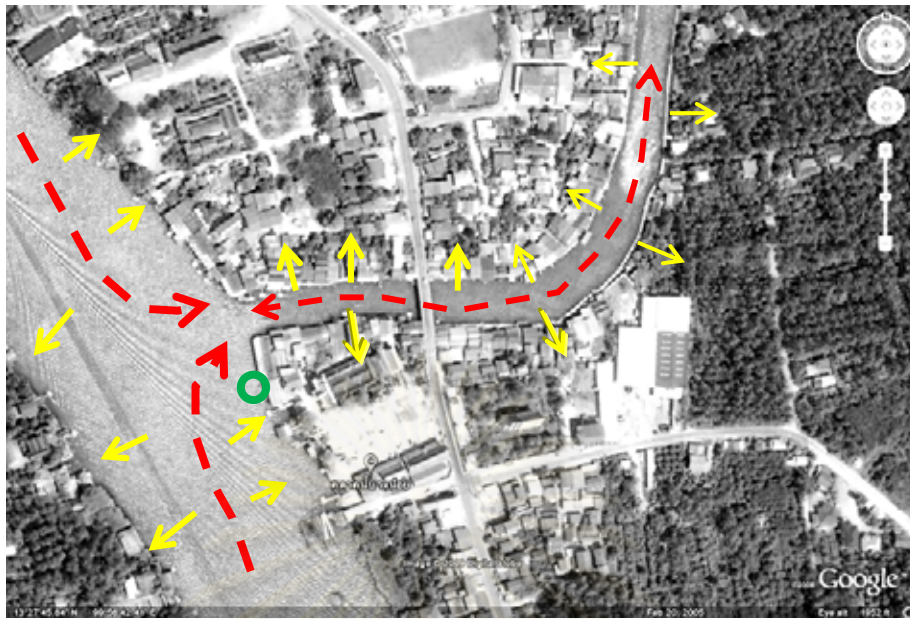
3) สภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ได้รับผลจากที่อยู่อาศัย

- การเปลี่ยนแปลงการเข้าถึงพื้นที่เรือนพักอาศัยในชุมชน

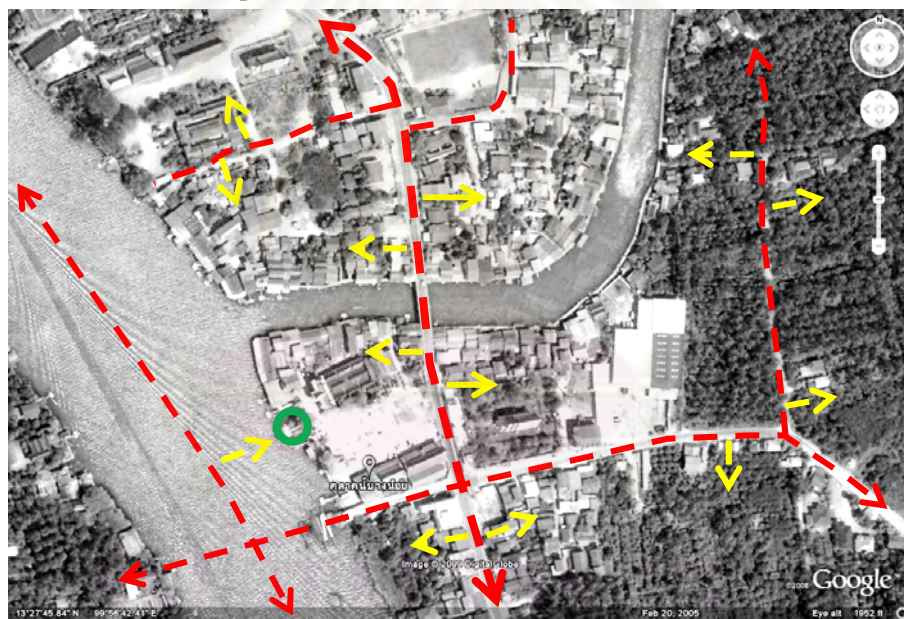
ในอดีตการคมนาคมหลักของพื้นที่คือการคมนาคมทางน้ำ มีแม่น้ำแม่กลองเป็นสายหลัก คลองบางน้อยเป็นคลองเชื่อมไปยังคลองดำเนินสะดวก โดยมีเรือหลากหลายแบบ หลายขนาดเป็นยานพาหนะสำหรับสัญจรไปมา หลังจากการสร้างถนนในปี 2506¹ เข้าสู่ชุมชน เริ่มมีการเปลี่ยนการสัญจรหลักจากทางน้ำมาเป็นทางบกมากขึ้นจนถึงปัจจุบัน ทำให้มีการเปลี่ยนการเข้าถึงชุมชน การค้าขาย ย้ายร้านไปอยู่ติดถนนมากขึ้น ทำให้ทิศทางการปฏิสัมพันธ์กับที่อยู่อาศัยและปฏิสัมพันธ์กับสายน้ำลดลง

¹ <http://www.travelthaimagazine.com>

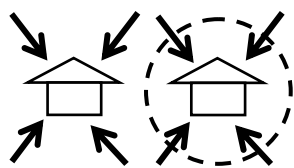
รูปที่ 5.10: แสดงการเข้าถึงของชุมชนในอดีต

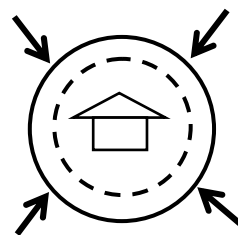
รูปที่ 5.11: แสดงการเข้าถึงของชุมชนในปัจจุบัน

ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

- ด้านการเข้าถึงแต่ละครัวเรือน

สมัยก่อน

ปัจจุบัน

ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

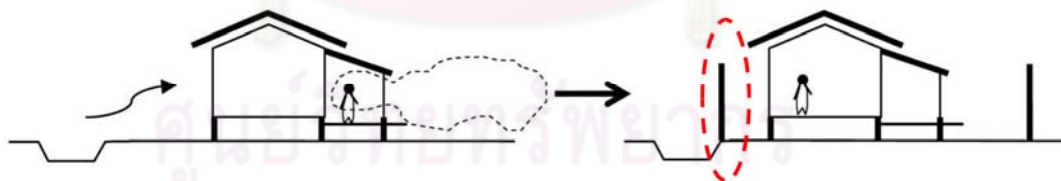
รูปที่ 5.12: แสดงการเปลี่ยนแปลงการเข้าถึงของครัวเรือน

ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

การเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจและการถือครองที่ดินที่มีข้อกำหนดกฎหมายเข้ามาควบคุม ทำให้พื้นที่ดินมีมูลค่าเพิ่มขึ้นตามขนาดและระยะเวลา จึงทำให้มีการแสดงขอบเขตความเป็นเจ้าของชัดเจนขึ้น อีกทั้งสภาพสังคมในปัจจุบันเริ่มมีเหตุการณ์โจรกรรม จึงทำให้มีการป้องกันอย่างแน่นหนาเมื่อมีการซ่อมแซมหรือปรับปรุงที่อยู่อาศัยใหม่ เช่น มีการทำรั้วรอบบ้านด้วยโครงสร้างที่แข็งแรง การทำประตูเข้าบ้านที่แน่นหนา การปิดล้อมพื้นที่ส่วนใต้ถุน ให้เป็นพื้นที่ใช้งานและเก็บของ แสดงให้เห็นว่า พื้นที่ส่วนที่มีความสัมพันธ์หรือพื้นที่ใต้ถุนซึ่งเป็นส่วนเอนกประสงค์ ไว้ประกอบอาชีพ หรือต้อนรับแขก เริ่มจะลดน้อยลง

- ความสัมพันธ์ระหว่างที่ว่างของแต่ละครัวเรือน

พื้นที่ที่เป็นส่วนสัมพันธ์กับชุมชนเปลี่ยนไป มีสิ่งแสดงขอบเขตและปิดกั้นความสัมพันธ์คือ รั้วเพิ่มขึ้น อันเป็นผลเนื่องมาจากสภาพเศรษฐกิจของครัวเรือนเองที่ดีขึ้นและได้รับอิทธิพลจากบ้านในเมืองที่มีการแบ่งขอบเขตชัดเจน อีกทั้งสภาพเศรษฐกิจของประเทศหรือท้องถิ่นเอง ที่ก่อให้เกิดการโจรกรรมทรัพย์สินเพิ่มมากขึ้น ทำให้ความไว้วางใจต่อชุมชนตนเองน้อยลง

รูปที่ 5.13: แสดงความสัมพันธ์ระหว่างที่ว่างของแต่ละครัวเรือน, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

(1)

(2)

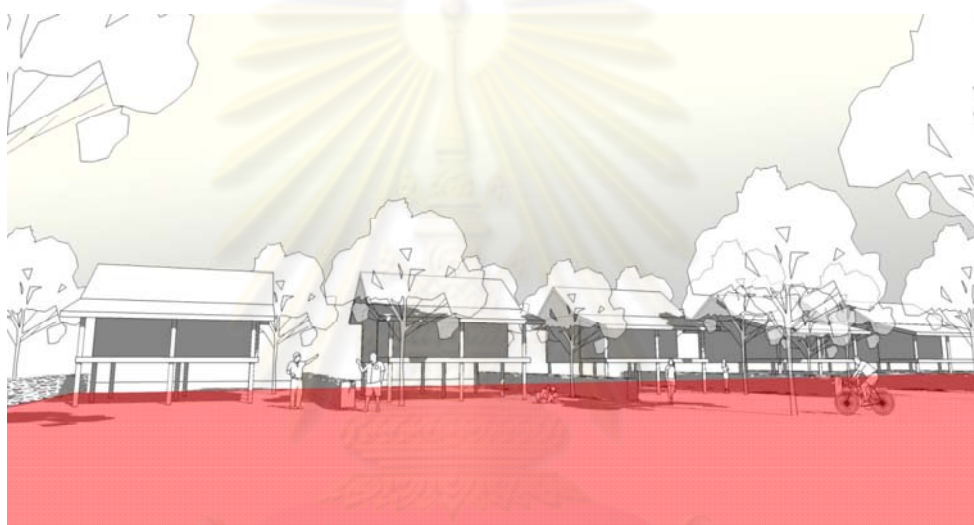
(3)

ลักษณะการเชื่อมโยงระหว่างเรือนพักอาศัยกับพื้นที่ส่วนกลางในอดีต มีความสัมพันธ์และมีการเข้าถึง การปฏิสัมพันธ์กันได้โดยสะดวก มีเพียงต้นไม้ใหญ่และไม้พุ่มขนาดเล็กแสดงเป็นขอบเขตอย่างง่าย

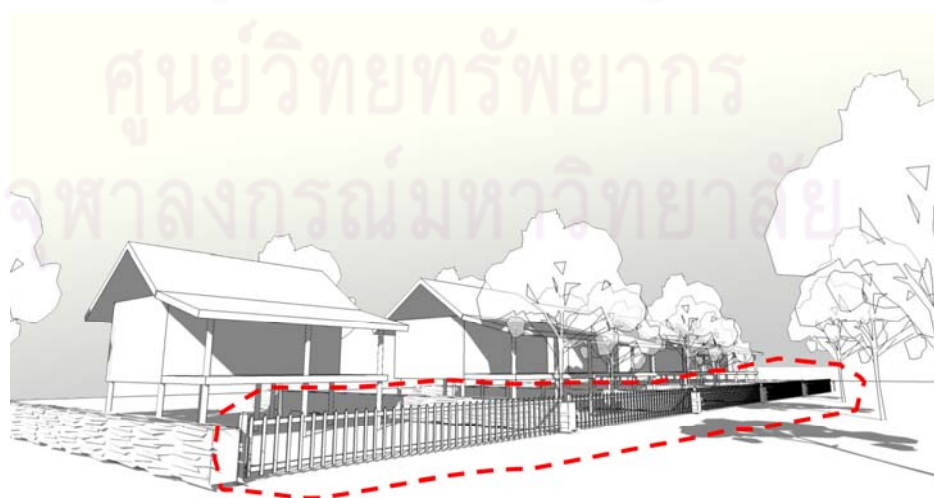
เท่านั้น ปัจจุบันมีการแบ่งขอบเขตพื้นที่ชัดเจน ด้วยการทำรั้วลักษณะต่างๆ ขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน เช่น รั้ว คสล. รั้วไม้ไผ่ หรือบางบ้านใช้ไม้พุ่มมีหนามแหลมทำเป็นรั้วแทนวัสดุถาวร

ทางเดินเชื่อมระหว่างเรือนบริเวณริมคลองที่ทางเทศบาลเป็นหน่วยงานเข้ามาพัฒนาปรับปรุงเป็นโครงสร้างคสล. จากเดิมเป็นพื้นไม้ ถือเป็นพื้นที่ส่วนกลางที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างคนที่อาศัยอยู่ริมคลอง จากการสำรวจพบว่าคนที่อาศัยอยู่ริมคลองมีความสัมพันธ์กับระแวกบ้านที่อยู่ใกล้กันมากกว่าเรือนพักอาศัยที่อยู่โดดๆ หรืออาคารสมัยใหม่ที่มีรั้วรอบขอบชิด

- การสร้างขอบเขตเพื่อพื้นที่ส่วนตัว

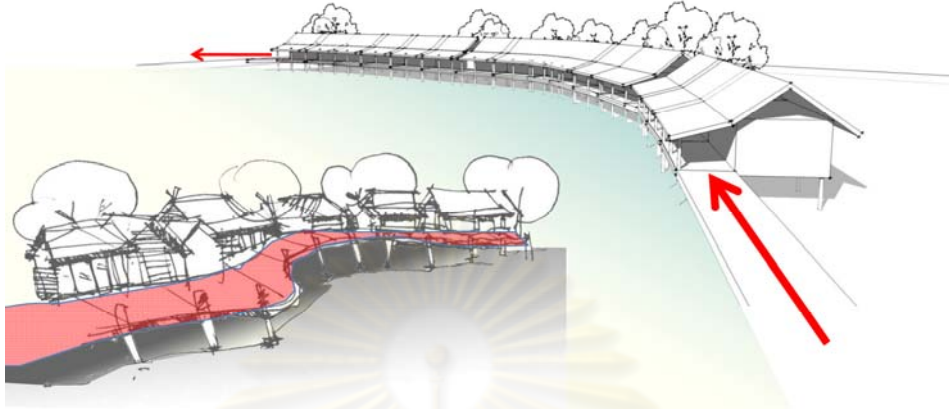
รูปที่ 5.14: แสดงความสัมพันธ์ระหว่างที่ว่างของแต่ละครัวเรือน, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

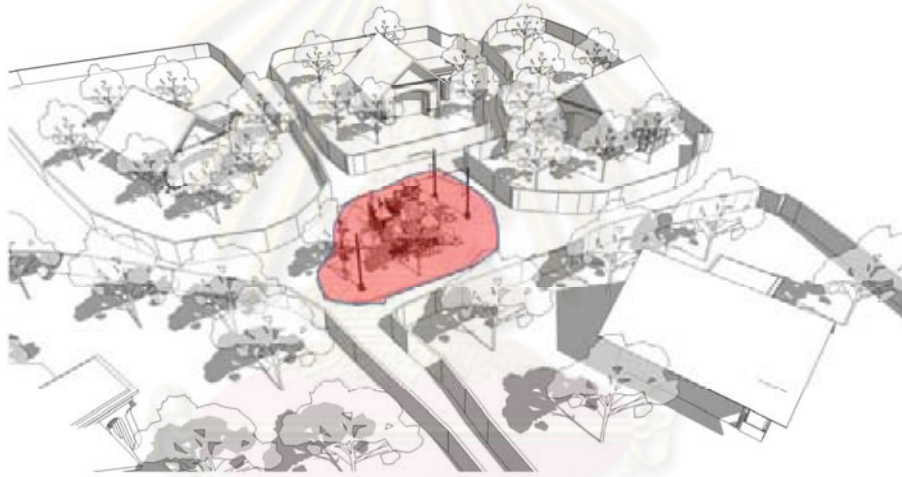
รูปที่ 5.15: แสดงลักษณะการสร้างขอบเขตเพื่อพื้นที่ส่วนตัว, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

- การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ส่วนกลางอันเป็นตัวเชื่อมระหว่างเรือนพักอาศัย

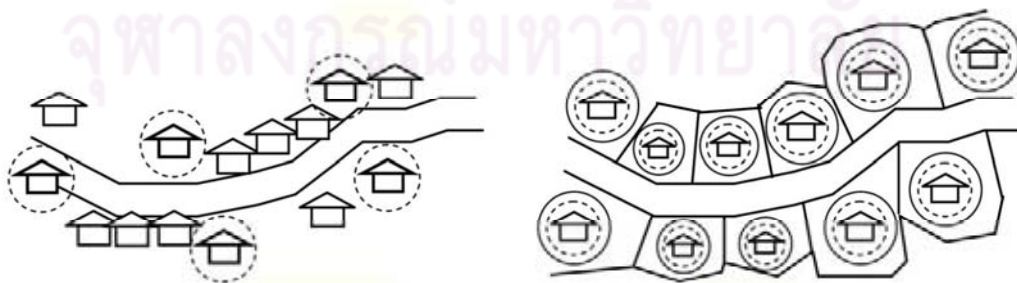

รูปที่ 5.16: แสดงทางเดินริมคลองที่เป็นพื้นที่ส่วนที่ใช้ร่วมกัน , ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

รูปที่ 5.17: แสดงลักษณะพื้นที่ส่วนกลางที่มีแนวโน้มจะเกิดขึ้นในอนาคต, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

- ด้านความสัมพันธ์กันในชุมชน

สมัยก่อน

ปัจจุบัน

รูปที่ 5.18: แสดงการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของแต่ละครัวเรือน, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

5.1.10 ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย

ปัญหาของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่พบว่ามีความเสื่อมโทรมของวัสดุ เช่น ไม้ โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นโครงสร้าง ซึ่งเป็นปัญหามากสำหรับครอบครัวผู้มีรายได้น้อยที่จะซ่อมแซมบำรุงรักษา รองลงมาเป็นที่อยู่อาศัยที่ร้างหรือไม่มีผู้อยู่อาศัย การทิ้งร้างนี้ อาจเป็นสาเหตุให้คนนอกพื้นที่มาทำการจับจองพื้นที่ และแปรสภาพเป็นพื้นที่ค้าขายหรือมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิม สมดุลของการอยู่อาศัยที่เคยเป็นมาเริ่มจะเปลี่ยนแปลงในบางพื้นที่ โดยเฉพาะบริเวณปากคลองบางน้อย เป็นต้น

ปัญหาวัสดุเสื่อมโทรม

ปัญหาที่อยู่อาศัยถูกทิ้งร้าง

ปัญหาที่อยู่อาศัยการปรับปรุงบ้านตามค่านิยม

รูปที่ 5.19: แสดงปัญหาที่อยู่อาศัยด้านกายภาพโดยรวมที่พบในพื้นที่, ที่มา: ผู้วิจัย [2550]

โดยปัญหาของบ้านแต่ละรูปแบบมีรายละเอียดดังนี้คือ

1) ปัญหาด้านที่อยู่อาศัยแต่ละรูปแบบ

- เรือนแถว

ที่พักอาศัยบ้านเรือนแถว ส่วนใหญ่จะตั้งอยู่บริเวณริมคลองขนานเส้นทางการคมนาคม วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างเป็นไม้ทั้งฐานราก ผนัง พื้น ส่วนหลังคามีวัสดุหลากหลาย เช่น กระเบื้องว่าว สังกะสี กระเบื้องลอน ปัญหาทางด้านโครงสร้างพบว่ามีปัญหาฐานราก เสาที่รองรับพื้นบ้านชำรุด เนื่องจากตั้งอยู่ในสถานะที่สะเทือนน้ำสะเทือนบก ต้องทำการเปลี่ยนเสา หรือเสริมเสา ด้วยวิธีการต่างๆและวัสดุตามกาลเวลาเช่น เสาไม้ เสาคอนกรีต หรือจะใช้คอนกรีตโอบเสาไม้เดิม

- เรือนไทย

เรือนไทยในพื้นที่ พบว่ามีปัญหาความเสื่อมโทรมของวัสดุจำพวกไม้ที่ใช้ประกอบเป็น องค์ประกอบต่างๆของบ้าน เช่น ผนัง พื้น บันได เสา อาจจะต้องมีการบำรุงรักษาด้วยเทคนิควิธีการรักษาเนื้อไม้ ให้คงทน อีกทั้งวัสดุหลังคาจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนตามกาลเวลาและสภาพการเงินของครัวเรือน ต้องใช้วัสดุที่เบาและคงทน โดยวัสดุเริ่มแรกมุงด้วยกระเบื้องว่าว ต่อมาเปลี่ยนเป็นสังกะสีและกระเบื้องลอนตามลำดับ ส่วน โครงสร้างหลักที่ประกอบกันยังมีความแข็งแรงสามารถยืดหยุ่นและรับน้ำหนักได้ดี

ปัญหาทางด้านสังคมของเรือนไทยพบว่าผู้อยู่อาศัยในปัจจุบัน มีจำนวนน้อยลงกว่าในอดีต อันเนื่องมาจากการประกอบอาชีพในอดีตเป็นการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำสวนมะพร้าว สวนผลไม้ มี กิจกรรมที่หลากหลาย มีการใช้พื้นที่ทุกส่วนในบ้านเพื่อการอยู่อาศัยและประกอบอาชีพอย่างเต็มประสิทธิภาพ ประกอบกับครอบครัวที่เป็นลักษณะครอบครัวขยาย มีจำนวนสมาชิกมาก อีกทั้งแบบแผนการสร้างบ้านเรือนในอดีตซึ่งสืบทอดกันมาแต่โบราณจึงทำให้ขนาดเรือนมีขนาดใหญ่ ปัจจุบันจำนวนสมาชิกเหลือน้อยลง การ ประกอบอาชีพที่เปลี่ยนไป

- เรือนประยุกต์เก่า

เรือนประยุกต์เก่าเป็นเรือนที่เป็นเรือนเก่านำมาสร้างใหม่ ทั้งที่ก่อสร้างในพื้นที่เดิมและพื้นที่ ใหม่ พบว่าปัญหาคือการปรับปรุงต่อเติมที่มีค่านิยมไม่ถูกต้อง เช่น การสร้างเรือนพักอาศัยตามรูปแบบตาม ชาวตะวันตก หรือสร้างเรือนก่ออิฐฉาบปูนที่ไม่ได้คำนึงถึงสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ อาทิ การสร้างเรือนพักอาศัย ติดพื้นดินที่ตั้งอยู่พื้นที่ที่ม่น้ำที่มีชวงเวลาน้ำหลาก ซึ่งจะมีปัญหาน้ำท่วมขังภายในพื้นที่เรือนและเกิดโรคต่างๆ ตามมา นอกจากนั้นถ้าก่อสร้างหรือตกแต่งตามความชอบ หรือรสนิยมของเจ้าของบ้านที่มีกำลังทรัพย์มาก ถือเป็นภาวะเสี่ยงที่ทำให้ภูมิทัศน์โดยรวมถูกทำลายด้วยวัฒนธรรมจากต่างถิ่น

- เรือนพื้นดินเก่า

ถือเป็นเรือนพักอาศัยที่มีจำนวนมากในอดีต มีคุณค่าและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและ การประกอบอาชีพของชาวบ้าน ปัจจุบันมีปัญหาความทรุดโทรมของโครงสร้างและองค์ประกอบของบ้าน เกือบจะทุกส่วน ผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่มีรายได้ไม่มากนัก มีจำนวนผู้อยู่อาศัยยังคงเป็นครอบครัวขยาย ประกอบด้วยคนหลายรุ่น ในบางครัวเรือนมีการรื้อย้ายโดยคนภายนอกพื้นที่มาซื้อต่อ เนื่องจากทำเลที่ตั้งบาง หลังอยู่ที่ริมน้ำ มาทำการดัดแปลงเป็นบ้านสมัยใหม่หรือประยุกต์

- เรือนประยุคต์ใหม่

โดยรวมแล้วในปัจจุบัน รูปแบบเรือนประยุคต์ใหม่คือที่อยู่อาศัยที่มีจำนวนค่อนข้างมากและกำลังจะมีเพิ่มขึ้นในพื้นที่ ปัญหาคือการปรับปรุงต่อเติมที่มีค่านิยมไม่ถูกต้องเช่นเดียวกับเรือนประยุคต์เก่า แตกต่างที่วัสดุและองค์ประกอบบางส่วนที่นำมาจากเรือนพักอาศัยในอดีต ยังคงไว้ในเรือนประยุคต์เก่า แต่ในเรือนประยุคต์ใหม่จะประกอบไปด้วยวัสดุที่หลากหลาย ในขณะที่ส่วนใหญ่มีรูปแบบที่ล้อเลียนหรือคล้ายคลึงกับเรือนในอดีต

- เรือนพื้นถิ่นใหม่

ถือเป็นที่อยู่อาศัยที่ถือว่ามีจำนวนมากรองลงมาจากรูปแบบอาคารสมัยใหม่ ผู้อยู่อาศัยจะมีรายได้ปานกลางค่อนข้างน้อย เรือนพักอาศัยรูปแบบนี้เป็นอาคารที่มีอายุไม่มาก จึงไม่พบปัญหาด้านที่อยู่อาศัยที่เด่นชัด จากการสำรวจด้านสังคม ยังมีความสัมพันธ์กันระหว่างเพื่อนบ้านและชุมชน ตลอดจนถึงชีวิตแบบเดิมๆยังคงอยู่ในเรือนพักอาศัยรูปแบบนี้

- อาคารสมัยใหม่

ด้านโครงสร้างของรูปแบบเรือนพักอาศัยสมัยใหม่ ไม่พบปัญหาสำหรับเรือนพักอาศัยสมัยใหม่ ในบางกรณีถ้าทำการก่อสร้างในพื้นที่ริมน้ำด้วยรูปแบบลักษณะผนังปิดล้อมชั้นใต้ถุนหรือเป็นการสร้างติดดิน จะประสบปัญหาน้ำท่วมหรือต้องมีการปรับปรุงภายหลังจากร่น้ำลด แต่ในขณะที่เรือนพักอาศัยสมัยใหม่ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ไกลแหล่งน้ำ หรือน้ำท่วมไม่ถึง จะไม่มีปัญหาทางด้านกายภาพ

หากพิจารณาทางด้านสังคมพบว่า เรือนพักอาศัยสมัยใหม่ส่วนใหญ่จะปรากฏในรูปแบบโครงการจัดสรร หรือสร้างบนพื้นที่ส่วนบุคคลที่มีรั้วรอบขอบชิด จะมีความสัมพันธ์กันระหว่างครัวเรือนน้อยกว่ารูปแบบอื่น ในบางแห่งอาจไม่รู้จักรั้วเพื่อนบ้านที่อยู่ข้างเคียงกัน ปัจจุบันเรือนพักอาศัยรูปแบบสมัยใหม่มีจำนวนมากที่สุดในพื้นที่ มีผู้อยู่อาศัยที่มีรายได้ปานกลางค่อนข้างสูง จึงอาจเป็นอาคารอีกประเภทหนึ่งที่จะมีการคำนึงถึงรูปแบบที่มีผลกระทบต่อภูมิทัศน์ให้น้อยที่สุด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6

สรุปและเสนอแนะ

บทสรุป

ผลการศึกษารูปแบบบ้านในพื้นที่ศึกษาในลักษณะต่างๆ และวิถีชีวิตตลอดจนการใช้พื้นที่ของประชาชนในชุมชนคลองบางน้อย ตำบลกระดังงา พบว่าเรือนพักอาศัยในรูปแบบต่างๆมีความหลากหลายทั้งด้านรูปแบบสถาปัตยกรรม โครงสร้าง วัสดุ ซึ่งเป็นไปตามความก้าวหน้าและพัฒนาการทางด้านเทคโนโลยีของวัสดุและเทคนิคการก่อสร้าง แต่การดำรงชีวิตประจำวัน และอาชีพของบางครัวเรือน ยังคงวิถีเดิมในอดีต มีการใช้พื้นที่อเนกประสงค์เป็นส่วนใหญ่ของบ้านซึ่งปรากฏเห็นอยู่ในส่วนต่างๆของเรือนแต่ละรูปแบบ เช่น ส่วนชานของเรือนไทย ส่วนใต้ถุนหรือชานของเรือนพื้นถิ่น ส่วนของ Semi-outdoor ของเรือนประยุกต์ ส่วนที่เคยทำการค้าขายเดิมของเรือนแถวและส่วนของโถงในอาคารพักอาศัยสมัยใหม่ ทั้งนี้เนื่องมาจากคนไทยมีกิจกรรมการดำเนินชีวิตที่หลากหลายนอกเหนือจากการกินอยู่หลับนอน อีกทั้งวัฒนธรรมการดูแลซึ่งกันและกัน การถ่ายทอดความรู้ สั่งสอนประสบการณ์ที่ยังอยู่ในลักษณะครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยายซึ่งยังคงใช้พื้นที่ส่วนกลางในการพบปะลูกหลาน

การมีอาคารพักอาศัยสมัยใหม่ที่มีการแบ่งสัดส่วนชัดเจนอาจไม่เหมาะกับบางกลุ่มอาชีพ ที่ใช้พื้นที่ที่ใช้ในการเกษตรหรืออุตสาหกรรมเกษตรซึ่งมีการใช้พื้นที่ผสมผสานระหว่างภายนอกและภายใน เรือนรูปแบบพื้นถิ่น หรือเรือนไทย อาจเป็นรูปแบบที่เหมาะสมกับครัวเรือนที่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมท้องถิ่น เช่น การทำสวนผลไม้ ทำน้ำตาล หรือแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร การเย็บกระเปาะ ทำหมวกสาน ผลิตภัณฑ์กะลา เป็นต้น

ด้วยภูมิประเทศของพื้นที่ที่เป็นพื้นที่ลุ่มน้ำ มีฤดูกาลน้ำขึ้นน้ำลง อีกทั้งในสถานการณ์ปัจจุบันที่ระบบทางธรรมชาติไม่เป็นไปตามวิถีปกติ อันเกิดจากภาวะเรือนกระจกซึ่งเป็นผลมาจากการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่มากเกินไป การลดน้อยของป่าตามธรรมชาติที่คอยกรองอากาศและเป็นเขื่อนป้องกันดินถล่มที่ดี อาจทำให้เกิดภาวะน้ำท่วม น้ำป่าไหลหลาก บ้านที่มีรูปแบบใต้ถุนสูงจึงไม่มีปัญหาด้านการอยู่อาศัยเมื่อเกิดภาวะน้ำท่วม ในขณะที่อาคารพักอาศัยสมัยใหม่ที่มีการสร้างพื้นบ้านติดดิน ไม่มีการยกใต้ถุน ประสบปัญหามากกว่ารูปแบบอื่นเมื่อเกิดภาวะน้ำท่วม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6.2 ข้อเสนอแนะ

6.2.1 ข้อเสนอแนะด้านการพัฒนา

จากการลงสำรวจและสอบถาม คนรุ่นใหม่ที่จะเป็นรุ่นต่อมาจะมีการศึกษาที่สูงขึ้น มีอาชีพการทำงานที่ดีขึ้นซึ่งความรู้ที่ได้รับมาอาจไม่เกี่ยวข้องกับสภาพสังคมและทรัพยากรที่เป็นอยู่หรือมีอยู่ ส่งผลให้การประกอบอาชีพเปลี่ยนไป การย้ายถิ่นฐานเพื่อให้ใกล้และสอดคล้องกับวิถีชีวิตยุคใหม่ ที่อยู่อาศัยในชุมชนบางน้อยในอนาคตอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงไปใน 2 แนว คือ เปลี่ยนโดยคนในชุมชนเองและเปลี่ยนแปลงโดยคนนอกชุมชน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงโดยคนในชุมชนเองนั้นย่อมส่งผลดีต่อคนในพื้นที่ ทั้งทางเรื่องความเป็นอยู่และความต้องการสิ่งต่างๆ แต่ในปัจจุบันคนนอกชุมชนกำลังจะเข้ามา มีบทบาทต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน จึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจในพื้นที่มากที่สุด

- **สร้างความเข้าใจคนรุ่นใหม่ให้ตระหนักถึงความสำคัญในพื้นที่** ให้ความรู้ในเรื่องที่อยู่อาศัย อาคาร สิ่งแวดล้อม รูปแบบสถาปัตยกรรม สังคมวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์

ไม่สามารถปฏิเสธได้กับเทคโนโลยีต่างๆที่มีความก้าวหน้า ซึ่งมาพร้อมกับคนรุ่นใหม่ที่เกิดขึ้น ได้รับการหล่อหลอมจากปัจจัยแวดล้อมต่างๆ อาทิ เช่น การศึกษา การทำงานต่างถิ่นเพื่อหารายได้มาให้ครอบครัวในการใช้จ่าย ตลอดจนการซ่อมแซมบ้าน สภาพแวดล้อมต่างๆ มีอิทธิพลต่อบุคคลรุ่นใหม่ในการปรับปรุงและพัฒนาที่อยู่อาศัยเหล่านี้ จึงมีความจำเป็นต้องสร้างจิตสำนึกให้คนรุ่นใหม่ให้ตระหนักถึงความสำคัญในพื้นที่ของตัวเอง มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนา

- **ส่งเสริมการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ให้กับลูกหลาน** ในพื้นที่ที่กระดังงาเอง พบว่ามีผู้ที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่หลากหลายสาขา ดังปรากฏอยู่ในนิยามสาขาของภูมิปัญญาไทยในบทที่ 2 ซึ่งใน ตำบลกระดังงาตลอดจนชาวบ้านในชุมชนคลองบางน้อยนอก ก็สามารถพบภูมิปัญญาท้องถิ่นมากมาย อาทิ เช่น

1.ด้านเกษตรกรรม เช่น การเกษตรแบบผสมผสาน การรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร ซึ่งในพื้นที่เองพบว่าชาวสวนมีภูมิปัญญาด้านการประกอบอาชีพมากมายควรแก่การสืบสาน

2.ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม เช่น การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิต เพื่อชะลอการนำเข้าตลาด เพื่อแก้ปัญหาด้านการบริโภคที่สะดวก ปลอดภัย ประหยัด เป็นธรรม เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่น สามารถพึ่งพาตนเองได้ เช่น กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น ในพื้นที่เองพบการแปรรูปผลผลิตหลายอย่างเช่น การทำมะนาวดอง การทำน้ำยาล้างจาน การเย็บกระทง สานหมวก

3.ด้านการแพทย์แผนไทย เช่น การนวดแผนไทย การใช้ยาสมุนไพรไทย ซึ่งมีร้านขายยาท้องถิ่นซึ่งเป็นยาแผนโบราณอยู่หลายแห่ง

4.ด้านศิลปกรรม หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ เป็นต้น ซึ่งในพื้นที่เองมีแหล่งเรียนรู้และทรัพยากรบุคคลที่สำคัญ ได้แก่ ช่างไม้ที่อุ้มหน้าเฮง ครูดนตรีไทยที่บ้านดนตรีไทย ช่างภาพที่ร้านสมัยศิลป์

5.ด้านการจัดการ หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ทั้งขององค์กร ชุมชน ในสังคมไทย เช่น การจัดการองค์กรของกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ โดยชาวชุมชนคลองบางน้อย

นอกเอง มีกลุ่มเพื่อประโยชน์จัดตั้งกิจกรรมต่างๆ เช่น ชาวชุมชนวัดเกาะแก้ว ชาวชุมชนวัดเกาะใหญ่ ซึ่งจะรวมตัวการทำกิจกรรมต่างๆ โดยนัดหมายประชุมและระดมทุนเป็นวาระๆ ซึ่งเป็นไปได้ดี แต่ยังขาดการประสานระหว่างองค์กรเล็กในชุมชนและองค์กรใหญ่ของภาครัฐซึ่งยังขาดความเข้าใจและมีความประสงค์ให้มีการพัฒนาโดยมีนโยบายจากบนลงล่าง เน้นแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ ขาดการวิเคราะห์และเข้าใจปัญหาอย่างลึกซึ้ง

6.ด้านภาษาและวรรณกรรม หมายถึง ความสามารถผลิตผลงานเกี่ยวกับด้านภาษาทั้งภาษาจีน ภาษาโบราณ ภาษาไทย และการใช้ภาษาไทย ตลอดทั้งวรรณกรรมทุกประเภท ซึ่งพบว่าในพื้นที่เองมีบุคลากรที่เป็นอาจารย์อยู่หลายท่าน และนอกจากนั้นชาวชุมชนเองมีความหลากหลายของเชื้อสาย โดยเฉพาะชาวจีน มีทั้งจีนแคะ จีนแต้จิ๋ว จีนไหหลำทั้งการพูด อ่าน เขียน

7.ด้านศาสนาและประเพณี ในพื้นที่เองพบว่า ชาวชุมชนยังมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่ผูกพันอยู่กับวัดซึ่งถือเป็นศูนย์กลางชุมชนในสมัยก่อนจนมาถึงปัจจุบัน การเกิด แก่ เจ็บ ตาย พิธีมงคล ขึ้นบ้านใหม่ งานบวช การแต่ง ยังคงมีวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศาสนา แต่อาจไม่ยึดถืออย่างเคร่งครัดมากเหมือนในอดีต

ภูมิปัญญาไทยสาขาต่าง ๆ มีบทบาทในการพัฒนาสังคม โดยควรเริ่มจากหน่วยเล็กที่สุดของชุมชน นั่นคือใน 1 หน่วยครัวเรือน ควรได้รับการยอมรับและสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานเอกชน อันเป็นการกระจายรายได้สู่ชนบท ทำให้เศรษฐกิจหมุนเวียนในพื้นที่เอง

ถ้าความรู้ความสามารถของคนในท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ ได้รับการฟื้นฟูและนำมาใช้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์และบริบททางเศรษฐกิจและสังคม และวัฒนธรรม ซึ่งให้เห็นความสำคัญและนำความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น นำเพื่อพัฒนาให้กับชาวชุมชน ถือว่าเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านได้เป็นอย่างดี เพราะภูมิปัญญาเป็นรากฐานทางด้านต่าง สร้างอาชีพ เป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาและอนุรักษ์

- จัดทำ zoning พื้นที่อนุรักษ์

การพัฒนาพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ อาจจะต้องดำเนินการจัดพื้นที่ โดยกำหนดลักษณะอาคารที่มีคุณค่า ทางวัฒนธรรมวิถีชีวิตซึ่งแสดงถึงความเป็นชุมชน มีภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เช่นบริเวณพื้นที่ริมคลอง ปากคลองที่มีร้านค้าหรือบ้านที่มีประวัติมาช้านาน หรือถือเป็นแหล่งคลังความรู้ของพื้นที่

- ส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนรวมกลุ่ม จัดตั้งคณะกรรมการจัดกิจกรรมของตนเอง

ในปัจจุบันชาวชุมชนคลองบางน้อยนอกมีการจัดตั้งกลุ่ม เพื่อจะรวมตัวการทำกิจกรรมต่างๆ โดยนัดหมายประชุมและระดมทุนกันเองเป็นวาระๆ มีความเกื้อหนุนและช่วยเหลือกันตามความสามารถของแต่ละครัวเรือน แต่ยังขาดการสนับสนุนองค์กรส่วนท้องถิ่นซึ่งยังขาดความเข้าใจและมีความประสงค์ให้มีการพัฒนาโดยมีนโยบายจากบนลงล่าง เน้นแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ ขาดการวิเคราะห์และเข้าใจปัญหาอย่างลึกซึ้ง

- การเปลี่ยนรูปแบบที่อยู่อาศัยเพื่อรองรับธุรกิจโฮมสเตย์

แนวโน้มของการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในคลองบางน้อยนอกในปัจจุบัน กำลังมีการพัฒนาและมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบที่อยู่อาศัยเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวมากขึ้น อันเป็นผลมาจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยวจากคลองอัมพวาที่มีจำนวนมากเกินกว่าจะรับได้ เรือนรูปแบบประยุกต์ที่สร้างขึ้นใหม่ มีการจัดสรรพื้นที่สำหรับนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ มีการให้บริการคล้ายกับรีสอร์ทหรือโรงแรมมากขึ้น ซึ่งแตกต่าง

จากระบบการท่องเที่ยวโฮมสเตย์แบบดั้งเดิมที่นักท่องเที่ยวเข้าไปใช้ชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกับคนในท้องถิ่น อยู่บ้านเดียวกัน ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน

ทางชุมชนควรจะมีข้อปฏิบัติในการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยให้เป็นที่พักแบบโฮมสเตย์ ให้คงอยู่ในสภาพเดิมและให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเรียนรู้ ใช้ชีวิตปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นที่เป็นอยู่เดิมให้มากที่สุด แทนการปรับเปลี่ยนของชาวชุมชนเพื่อให้เข้ากับนักท่องเที่ยวจากต่างถิ่น ที่ต้องการมาแสวงหาสิ่งใหม่ที่แตกต่างจากเดิม ควรจะดำรงไว้ซึ่งวิถีชีวิต สภาพแวดล้อม อันจะแสดงถึงความเป็นตัวตน ความมีเอกลักษณ์ของชาวบ้านและชุมชนเอง ซึ่งจะนำมาสู่การอยู่อาศัยในชุมชนแบบยั่งยืน พึ่งพาตนเองได้มากกว่าการพึ่งพาจากปัจจัยภายนอกเป็นหลัก

- บทบาทของสถาปนิกและผู้รับเหมาในพื้นที่

สถาปนิกและผู้รับเหมาในพื้นที่ควรจะศึกษาสภาพแวดล้อม ระบบเศรษฐกิจ และวิถีชีวิตของชุมชนเพื่อจะได้ให้คำแนะนำชาวบ้านในการจัดสรรพื้นที่ ออกแบบรูปทรงของเรือนพักอาศัย ตลอดจนการปรับปรุง ต่อเติมพื้นที่ใช้สอยให้เข้ากับวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อม เช่น ศึกษาอาชีพของคนในครัวเรือน อาชีพครอบครัวทำสวนมะพร้าว ควรจะต้องมีพื้นที่สำหรับเก็บผลผลิต หรือแปรรูปก่อนส่งขายต่อไป การเลือกใช้วัสดุและกรรมวิธีที่เหมาะสมในการก่อสร้างของแต่ละพื้นที่ เช่น เรือนพักอาศัยที่ตั้งอยู่ริมน้ำ ควรจะมีการทำโครงสร้างฐานรากหรือเสาเรือน ด้วยวัสดุที่สะท้อนน้ำสะท้อนบ่ก หรือแข็งแรงเพื่อให้รับน้ำหนักตัวเรือนและทนต่อการกัดกร่อนได้ดี เรือนพักอาศัยที่ตั้งอยู่พื้นที่สวน อาจจะไม่ทำไม้ที่หาได้ในสวนหรือมีมาก นำมาแปรรูปหรือดัดแปลงให้สามารถนำมาใช้เป็นโครงสร้างหลักหรือตกแต่งได้ เรือนพักอาศัยที่ตั้งอยู่พื้นที่เขตเมือง ควรจะมีการออกแบบ ควบคุมเรื่องวัสดุ หรือสีสันทนต่อการตกแต่งอาคาร ไม่ให้ทำลายภูมิทัศน์โดยรวมของเมือง เป็นต้น

- การสนับสนุนของภาครัฐ

ควรจะให้การส่งเสริมทางด้านงบประมาณ จัดตั้งหน่วยงานเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ โดยเฉพาะ ให้คำปรึกษาชาวบ้านเรื่องการสร้างใหม่ การซ่อมแซม ปรับปรุงหรือต่อเติม นอกเหนือจากการอนุมัติหรือตรวจสอบความถูกต้องของการขออนุญาตก่อสร้าง โดยการให้คำปรึกษาแนะนำนี้ควรจะเป็นไปตามกระบวนการของชุมชนเอง ไม่ควรไปชี้แนะแนวทางที่ขัดต่อวิถีหรือวัฒนธรรมเดิมของชุมชน ซึ่งจะทำให้การพัฒนาเป็นไปในทางไม่ถูกต้องและเป็นไปได้ยาก

นอกจากนั้น รัฐบาลอาจมีการจัดหางบประมาณอุดหนุน โดยจัดการอบรม ฝึกอบรม ฝึกอบรม ให้ความรู้จากบุคคลภายนอกที่มีความรู้ที่สอดคล้องกับการประกอบอาชีพของชาวชุมชนในท้องถิ่น โดยกำหนดช่วงเวลา ชาวชุมชนพร้อม และมีความสะดวก หรืออาจจัดการดูงานชุมชนต่างๆที่มีลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจคล้ายคลึงกัน เพื่อสร้างแรงบันดาลใจและแรงจูงใจในการดำรงรักษาชุมชนของตนไว้

- การลงทุนภาคเอกชน

ภาคเอกชนควรมีการศึกษาความเป็นท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง เพื่อการตอบสนองผลกำไรทางด้าน การลงทุนและคืนกำไรสู่สังคมด้วยกระบวนการที่มีการวางแผนให้เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม คำนึงถึงผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมให้มาก อันจะเป็นผลประโยชน์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของทั้งชุมชนและผู้ลงทุน

6.2.1 ข้อเสนอแนะด้านการศึกษาวิจัย

จากการเก็บข้อมูล งานวิจัยครั้งนี้ทำการศึกษาที่แตกต่างจากงานวิจัยอื่นๆคือ ได้ทำการศึกษาด้านที่อยู่อาศัย การอยู่อาศัย การใช้พื้นที่ภายใน ซึ่งงานวิจัยอื่นๆจะศึกษาด้านภาพกว้างที่เกี่ยวข้องกับด้านผังเมืองและสิ่งแวดล้อมการศึกษาด้านการอยู่อาศัยในครั้งนี้ อาจเป็นส่วนทำให้งานวิจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้องมีความสมบูรณ์ในส่วนของที่อยู่อาศัยมากขึ้น การศึกษาการใช้พื้นที่ภายใน แต่ละอาชีพ ในแต่ละครอบครัวมีการใช้ที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งมีความน่าสนใจในแง่ของการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ตลอดจนการปรับปรุงต่อเติมซ่อมแซมบ้าน ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตในปัจจุบัน โดยดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของพื้นที่และให้คนรุ่นหลังตระหนักถึงความสำคัญที่จะอยู่อาศัยและหวงแหนในทรัพยากรที่มีอยู่

นอกจากนั้นการศึกษาด้านการเงินและเศรษฐกิจเชิงลึกแต่ละครัวเรือน เฉพาะในชุมชนนี้ซึ่งมีความน่าสนใจเนื่องจากเป็นเหตุให้เกิดกิจกรรมต่างๆ ส่งผลถึงรูปแบบทางกายภาพของที่อยู่อาศัยและอาคารต่างๆในชุมชน

จากการศึกษาพบว่าเรือนพักอาศัยรูปแบบประยุคต์นั้น เป็นที่อยู่อาศัยที่กำลังจะมีจำนวนมากขึ้นในชุมชน ซึ่งผู้อยู่อาศัยในอาคารรูปแบบนี้พบว่าเป็นผู้ที่มีรายได้ค่อนข้างสูง มีความสามารถในการจ่ายเพื่อกิจการต่างๆเพื่อที่อยู่อาศัยของตนเอง เช่น ค่าที่ดิน ค่าก่อสร้าง การซื้อวัสดุต่างๆมาก่อสร้างและตกแต่ง อีกทั้งในครัวเรือนของที่อยู่อาศัยประเภทนี้มีฐานะดี ส่วนหนึ่งจะประกอบอาชีพในกรุงเทพมหานครหรือในตัวเมืองส่งบุตรหลานไปศึกษาในเมืองที่มีการพัฒนา มีเทคโนโลยีใหม่ๆเกิดขึ้นเสมอ ส่งผลให้เกิดค่านิยม หรืออิทธิพลของสิ่งต่างๆ เข้ามาสู่ชุมชนตามคนรุ่นใหม่เหล่านี้ ดังนั้นการศึกษารูปแบบบ้านไทยประยุคต์ที่เหมาะสมกับพื้นที่ต่างๆ จึงมีความสำคัญกับสังคมในปัจจุบันที่ไม่สามารถปฏิเสธความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการก่อสร้างและวัสดุใหม่ๆได้

ลักษณะสังคมที่เปลี่ยนไป จะแสดงให้เห็นองค์ประกอบที่เพิ่มมาเป็นส่วนหนึ่งของที่อยู่อาศัยคือ รั้ว อาจจะมีการศึกษาหาเหตุผลและผลกระทบจากการทำรั้ว, การมีรั้วในลักษณะของกลุ่มเรือนพักอาศัยแบบต่างๆ, วัสดุของรั้วชนิดต่างๆ, ความสัมพันธ์ของชุมชนหลังจากการทำรั้วชนิดต่างๆ เป็นต้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กิจชัย จิตขจรวานิช. สภาวะสบายและการปรับตัวเพื่ออยู่แบบสบายของคนท้องถิ่น (Thermal Comfort and Adaptability to Living for Local People). โครงการวิจัยในชุดโครงการภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรือนชุมชน และนิเวศวิทยาวัฒนธรรม การอยู่อาศัยที่ยั่งยืนของคนไทยในภาคตะวันตก (Local Wisdom in Houses, Community and Cultural Ecology For Sustainable Living of Thai People in Western Region). กรุงเทพฯ, 2547.
- จันทนีย์ เลิศจินดาทรัพย์. การศึกษารูปแบบชุมชนและการใช้ที่ดินบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำแม่กลองตอนล่าง: กรณีศึกษาอำเภอเมืองสมุทรสงคราม อัมพวา บางคนที และดำเนินสะดวก. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- ฉัตรศิริ ปิยพิมลสิทธิ์. การคำนวณหาค่าเฉลี่ยหรือค่ากึ่งกลางของข้อมูล. www.edtechno.com, เมษายน 2544.
- น.ณ ปากน้ำ. แบบแผนบ้านเรือนไทยในสยาม. จำนวนที่พิมพ์ 4,000 เล่ม. พิมพ์ครั้งที่ 4. สาระความรู้เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมไทย. ด้านสถาปนากการพิมพ์: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2548.
- นพดล ลูติพงษ์พานิช. รูปแบบการอยู่อาศัยชุมชนไทยเชื้อสายมอญบางกระดี่ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- ปรีชวิกร มาสมบุญ. ลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเขาในโครงการพัฒนาโดยตุง อำเภอ แม่ฟ้าหลวง จังหวัด เชียงราย: กรณีศึกษาชาวเขาเผ่าลาหู่. วิทยานิพนธ์ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- ผังเมืองรวมเมืองสมุทรสงคราม (ปรับปรุงครั้งที่ 2). เทศบาลเมืองสมุทรสงคราม, กรกฎาคม 2551.
- แผนที่สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม : กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2548.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน (SUSTAINABLE DEVELOPMENT). จำนวนที่พิมพ์ 3,000 เล่ม. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2546.
- เพียรกานต์ วงศ์วานิชย์ศิลป์. แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนคลองบางน้อย จังหวัดสมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์ภาควิชาวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- ยอดเยี่ยม เทพรานนท์. ร้อยพันปัญหาในงานก่อสร้าง เล่ม 5 ฉบับภูมิปัญญาช่างไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. โรงพิมพ์เมฆาเพชรกรุงเทพฯ, 2544.
- ลัดดาวัลย์ เฟ่งชัด. ลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเขาในโครงการพัฒนาโดยตุง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัด เชียงราย: กรณีศึกษาชาวเขาเผ่าอาข่า, 2545.

วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, วีระ อินพันทัง, สันติ ฉันทวิลิตาสงวงศ์. รายงานการวิจัย สถานภาพผลงานทางวิชาการ สาขาสถาปัตยกรรมในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. โรงพิมพ์บริษัท ทีซีจี บรีนดิ้ง จำกัด: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2544.

วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. พฤติกรรมมนุษย์กับสภาพแวดล้อม มลฐานทางพฤติกรรมเพื่อการออกแบบและวางแผน. พิมพ์ครั้งที่ 4. โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

สมใจ นิ่มเล็ก. ความหลากหลายของเรือนพื้นถิ่นไทย เรื่อง สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น-ชาวสวน. เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการระหว่างวันที่ 22-23 มิถุนายน 2543, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เสนอ นิลเดช. เรือนเครื่องผูก. จำนวนที่พิมพ์ 4,000 เล่ม. พิมพ์ครั้งที่ 2. ด้านสุทธาการพิมพ์ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2547.

ศูนย์กลางความรู้แห่งชาติ. ความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น. <http://www.tkc.go.th>, มีนาคม 2008.

อรศิริ ปาณินท์. บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น. พิมพ์ครั้งที่ 2. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์, 2539.

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ลำดับที่.....

วันที่ทำการสำรวจ.....

โครงร่างแบบสัมภาษณ์และแบบสำรวจอาคาร

รูปแบบที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัยในชุมชนบางนอายนอก ต.กระดังงา อ.บางคนที จ.สมุทรสงคราม

ชื่ออาคาร.....เลขที่/ที่อยู่.....

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....อายุ.....เพศ.....อาชีพ.....

สถานภาพการอยู่อาศัย (เจ้าของ, ผู้อาศัย) .....

1 ประเภทกรรมสิทธิ์อาคาร

อาคารพักอาศัยทั่วไป อาคารประกอบพาณิชย์กรรม อื่นๆ.....

2 อายุอาคาร ..... ปี

น้อยกว่า 5 ปี อายุ 5-20 ปี 20-50 ปี 50-100 ปี มากกว่า 100 ปี

3 ประเภทอาคาร

อาคารเดี่ยว อาคารแฝด ทาวน์เฮ้าส์ ห้องแถว ตึกแถว

อาคารชุด เรือนแพ อื่นๆ.....

4 จำนวนชั้นอาคาร.....ชั้น อาคารคลุมดิน.....ตร.ม. อาคารใช้สอยภายในรวม.....ตร.ม.

ประเภทพื้นที่การใช้งาน

ส่วนหลังบนอน..... ตร.ม. ครีว..... ตร.ม. ทางเดิน,ระเบียง..... ตร.ม.

ห้องน้ำ..... ตร.ม. เก็บของ..... ตร.ม. ใต้ถุน..... ตร.ม.

อเนกประสงค์..... ตร.ม. ประกอบอาชีพ..... ตร.ม. อื่นๆ..... ตร.ม. (.....)

ผังการใช้งาน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5 **วัสดุก่อสร้าง** (ไม้, คอนกรีต, ครึ่งตึกครึ่งไม้, วัสดุใช้แล้วผุพัง ฯลฯ)

- เสาค.....
- พื้น.....
- ผนัง.....
- หลังคา.....
- วัสดุตกแต่ง.....
- รั้ว (ถ้ามี).....

ประวัติการก่อสร้าง

6 **จำนวนผู้อยู่อาศัย**

จำนวนผู้อยู่ทั้งหมด.....คน
 จำนวนผู้อยู่อาศัยจริง.....คน

ข้อมูลส่วนบุคคล					ภูมิลำเนาเดิม			ศาสนา	ระดับการศึกษา	อาชีพ	รายได้
ที่	ชื่อ	ความสัมพันธ์กับเจ้าของบ้าน	เพศ	อายุ	ที่	ที่	ปีที่ย้าย				

7 **รายได้** รวมรายได้ครัวเรือนต่อเดือน ..... บาท

อาชีพหลักของครัวเรือน อดีต..... ปัจจุบัน .....

8 **การใช้พื้นที่** การประกอบอาชีพ วงจรชีวิตแต่ละวัน (บทบรรยายจากการสัมภาษณ์)

ศูนย์วิจัยทอพอยีกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

9 **ปัญหาที่อยู่อาศัย**.....

.....
 -การใช้พื้นที่ เพียงพอกับการอยู่อาศัย การประกอบอาชีพบ้างหรือไม่?.....

.....
 -การใช้พื้นที่ มีส่วนที่ว่างเปล่า หรือไม่ได้ใช้ประโยชน์บ้างหรือไม่? .....

.....
 -ความแข็งแรงของโครงสร้าง.....

.....

-ความปลอดภัย จากภัยธรรมชาติ ภัยสังคม.....

-การบำรุงรักษา .....

ซ่อมแซมได้ง่าย หรือไม่ การหาช่าง หรือซ่อมเอง.....

ราคาการบำรุงรักษา เป็นอย่างไร.....

-การปฏิสัมพันธ์กับส่วนประกอบอื่นชุมชน

การเข้าถึง การคมนาคม.....

เพื่อนบ้าน.....

10 คนรุ่นใหม่ในบ้าน (ถ้ามี)

- มุมมองภาพลักษณ์ในปัจจุบัน ความพึงพอใจ.....

- ความต้องการรูปแบบบ้านในฝัน บ้านในอนาคต.....

- การคาดการณ์การอยู่อาศัยในอนาคต.....

- การซ่อมแซม .....

ภาพถ่ายตัวอาคาร, ภาพสเก็ตช์อื่นๆ

รูปแบบสถาปัตยกรรม.....

สัดส่วน.....

วัสดุ.....

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวจรรยาภวันท์ ทวีสิทธิ์ เกิดวันที่ 9 มกราคม พ.ศ.2525 ที่จังหวัดขอนแก่น ภูมิลำเนาจังหวัดกาฬสินธุ์ สำเร็จการศึกษา สถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ในปีการศึกษา 2547 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตร เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2550

ศูนย์วิทยพัชการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย